

Αξιολόγηση της Εθνικής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά 2009-2012 Έκθεση Αποτελεσμάτων Α

**Δρ. Παναγιώτης Σταυρινίδης
Δρ. Αντώνης Έλληνας
CYMAR Market Research Ltd.**

Σεπτέμβριος 2012

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή.....	4
Μεθοδολογία.....	5
Πυλώνας 1: Πρόληψη	8
Εισαγωγή	8
Στόχος Α: Χάραξη εθνικής προληπτικής πολιτικής στο εκπαιδευτικό σύστημα.....	10
Στόχος Β: Βελτίωση της αντίληψης σε θέματα αγωγής της υγείας.....	14
Στόχος Γ: Προώθηση καθολικών δράσεων αγωγής υγείας και πρόληψης της εξάρτησης	18
Στόχος Δ: Προώθηση επιλεκτικών και ενδεδειγμένων δράσεων που να στοχεύουν σε συμπεριφορές, περιοχές ή ομάδες υψηλού κινδύνου.....	20
Στόχος Ε: Προώθηση και εφαρμογή εναλλακτικών δραστηριοτήτων ψυχαγωγίας των νέων	25
Στόχος ΣΤ: Βελτίωση της πρόσβασης σε προγράμματα πρώιμης παρέμβασης για νέους	26
Στόχος Η: Διασφάλιση της επιστημονικότητας των προγραμμάτων πρόληψης, με βάση τεκμηριωμένες μεθοδολογίες, μεθόδους αξιολόγησης, εκπαίδευση και εποπτεία	28
Απολογισμός Πυλώνα Πρόληψης	31
Πυλώνας 2: Θεραπεία και Κοινωνική Επανάταξη	39
Εισαγωγή	39
Στόχος Α: Παροχή στοχοθετημένων και εξειδικευμένων προγραμμάτων	40
Στόχος Β: Αύξηση της προσβασιμότητας στη θεραπεία	44
Στόχος Γ: Πιστοποίηση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας των θεραπευτικών προγραμμάτων και δομών.....	47
Στόχος Δ: Βελτίωση της θεραπευτικής μεταχείρισης χρηστών/ ουσιοεξαρτημένων ατόμων στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και στο στρατό.....	52
Στόχος Ε: Στήριξη των ατόμων που βρίσκονται στο στάδιο της κοινωνικής επανάταξης	54
Απολογισμός Πυλώνα Θεραπεία και Κοινωνική Επανάταξη.....	56
Πυλώνας 3: Μείωση της Βλάβης.....	65
Εισαγωγή	65
Στόχος Α: Διασφάλιση της εφαρμογής πρακτικών μείωσης της βλάβης εντός του συστήματος υγείας.....	68
Στόχος Β: Υλοποίηση του στρατηγικού σχεδίου για ασφαλή νυχτερινή διασκέδαση ..	70
Στόχος Γ: Ενίσχυση των πρακτικών Μείωσης της Βλάβης εντός του Θεραπευτικού συνεχούς.....	75
Απολογισμός Πυλώνα Μείωσης της Βλάβης.....	82

Πυλώνας 4: Μείωση της Προσφοράς	88
Εισαγωγή	88
Στόχος Α: Μείωση της διακίνησης των παράνομων ουσιών.....	90
Στόχος Β: Αποτροπή της εισαγωγής παράνομων ουσιών στην Κυπριακή Δημοκρατία	92
Στόχος Γ: Επιμόρφωση των μελών των Αρχών επιβολής του νόμου	98
Στόχος Δ: Συνέχιση και Αναβάθμιση της Συνεργασίας με Οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Διεθνείς Οργανισμούς και Τρίτες χώρες για την καταπολέμηση της παραγωγής και παράνομης διακίνησης ναρκωτικών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση....	101
Στόχος Ε: Πρόληψη και μείωση των περιστατικών οδήγησης υπό την επήρεια αλκοόλ και ναρκωτικών.....	107
Στόχος ΣΤ: Πρόληψη της διακίνησης Πρόδρομων ουσιών	109
Στόχος Η: Πρόληψη της νομιμοποίησης των παράνομων προσόδων από την εμπορία ναρκωτικών	112
Απολογισμός Πυλώνα Μείωσης της Προσφοράς	114
Συνοπτικά Αποτελέσματα και Συμπεράσματα	122
Βιβλιογραφία	131
Λίστα Ακρωνύμιων	136

Εισαγωγή

Η έκθεση αυτή αποτελεί μέρος του έργου «Αξιολόγηση της Εθνικής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά 2009-2012», το οποίο ανατέθηκε από το Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου στην εταιρεία ερευνών CYMAR Market Research Ltd.

Η Εθνική Στρατηγική για τα Ναρκωτικά 2009-2012 έχει σχεδιαστεί με στόχο την ισορροπημένη και ολοκληρωμένη προσέγγιση του προβλήματος, λαμβάνοντας υπόψη διεθνείς συμβάσεις, την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για Ναρκωτικά 2005-2012, βέλτιστες πρακτικές και ιδιαίτερες παραμέτρους της Κύπρου [1].

Η Εθνική Στρατηγική αποτελείται από τέσσερις τομείς παρέμβασης: 1) Πρόληψη, 2) Θεραπεία και Κοινωνική Επανάταξη, 3) Μείωση της Βλάβης, 4) Μείωση της Προσφοράς. Κάτω από κάθε τομέα έχουν καθοριστεί ειδικοί στόχοι για υλοποίηση και οι δράσεις που θα ακολουθηθούν για επίτευξη τους.

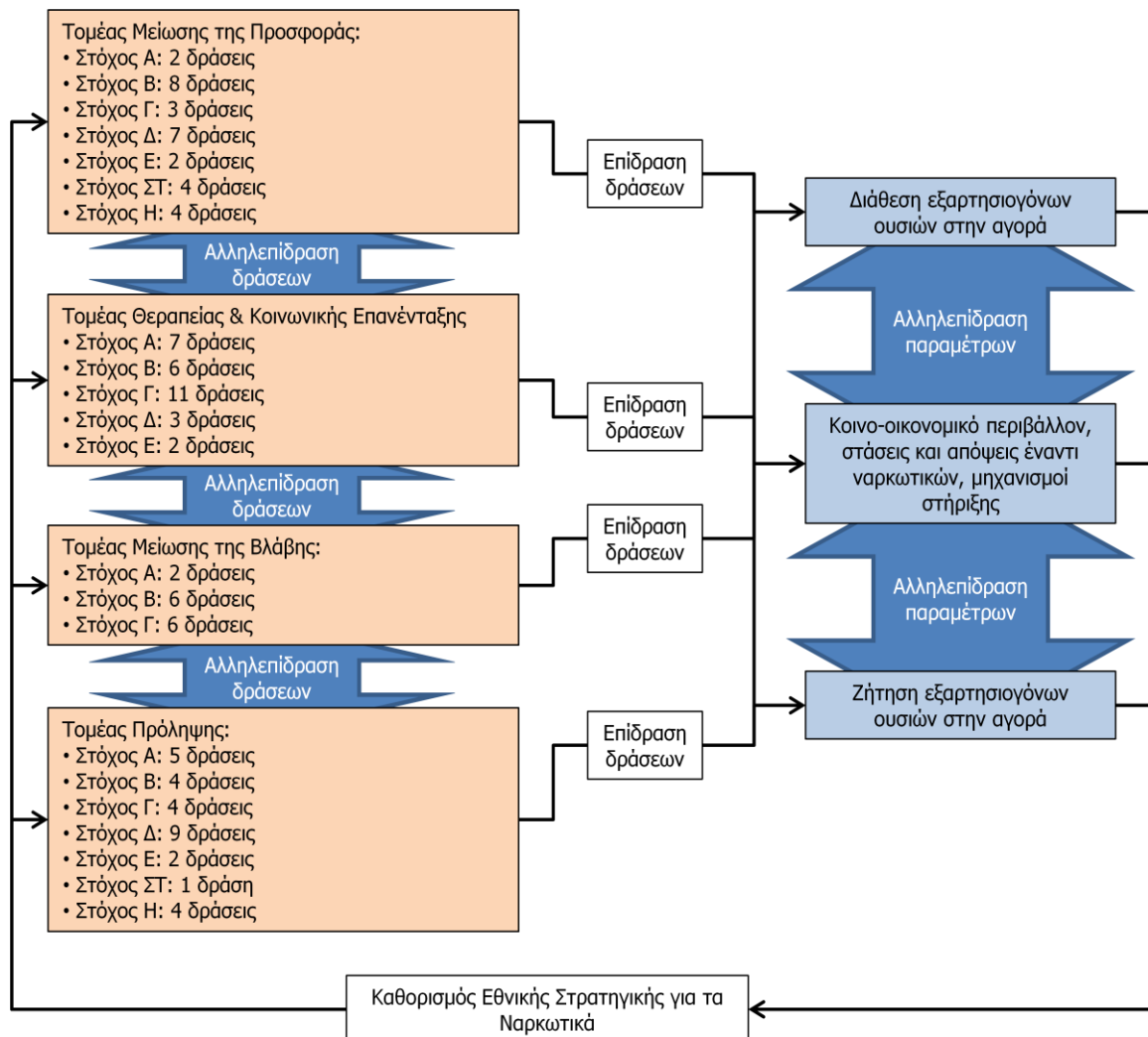
Στην έκθεση αυτή παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της αξιολόγησης επίτευξης και υλοποίησης των δράσεων που καθορίστηκαν στην Εθνική Στρατηγική για τα Ναρκωτικά 2009-2012, και όπου υφίσταται, οι λόγοι που επηρέασαν τη μη επίτευξη ή μερική επίτευξη συγκεκριμένων δράσεων.

Μεθοδολογία

Η αξιολόγηση της Εθνικής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά παρουσιάζει συγκεκριμένες προκλήσεις, κοινές στο πεδίο αξιολόγησης δημόσιων παρεμβάσεων. Οι μεθοδολογίες αξιολόγησης δημοσίων παρεμβάσεων εστιάζονται σε μετρήσεις που αφορούν τη μεταβολή ενός ποσοτικού δείκτη είτε μετά από την εφαρμογή της παρέμβασης, είτε με συγκρίσεις περιπτώσεων όπου δεν υπήρχε παρέμβαση.

Στην περίπτωση της Εθνικής Στρατηγικής, όμως, υπάρχει το θέμα πολλαπλών παρεμβάσεων κάτω από τέσσερις διαφορετικούς τομείς (Πρόληψη, Θεραπεία και Κοινωνική Επανάταξη, Μείωση της Βλάβης, Μείωση της Προσφοράς) οι οποίες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Αυτό είναι θεμιτό από πλευράς της Εθνικής Στρατηγικής καθώς επιτρέπει μια σφαιρική αντιμετώπιση του προβλήματος εξαρτησιογόνων ουσιών. Αποτρέπει όμως, την αξιολόγηση κάθε επιμέρους δράσης ως προς την αποτελεσματικότητα της. Σε αυτό συντείνει και το γεγονός ότι το κοινωνικό-οικονομικό υπόβαθρο του νησιού και οι απόψεις/ στάσεις της κοινωνίας γενικότερα, διαφοροποιούνται διαχρονικά, διαφοροποιώντας και την επήρεια/ αποτελεσματικότητα διαφορετικών πρακτικών.

Διάγραμμα επιδράσεων και αλληλεπιδράσεων στο τομέα της Εθνικής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά

Δεδομένης της υφιστάμενης δομής της Εθνικής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά 2009-2012 (βλέπετε διάγραμμα παραπάνω), η ιδανική μεθοδολογία αξιολόγησης είναι αυτή της συστημικής ανάλυσης.

Με βάση τη μεθοδολογία αυτή (και ακολουθώντας τη δομή της Εθνικής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά 2009-2012) ο κάθε τομέας παρέμβασης θεωρείται ως ξεχωριστό σύστημα, διαχωρίζεται σε επιμέρους στόχους και κάτω από τους στόχους αυτούς καταγράφονται οι δράσεις για υλοποίηση. Ο επιμέρους έλεγχος της κάθε δράσης είναι εφικτός δεδομένου ότι για κάθε δράση καταγράφονται οι εμπλεκόμενοι φορείς, οι αναμενόμενες ενέργειες για υλοποίηση και καθορίζονται οι δείκτες βάσει των οποίων αξιολογείται η εφαρμογή της κάθε δράσης.

Αυτή η μεθοδολογική προσέγγιση χρησιμοποιήθηκε και το 2008 στην «Αξιολόγηση Πλάνου Δράσης για Μείωση της Ζήτησης και Διάθεσης Ναρκωτικών 2004-2008» [47]. Η χρήση της μεθοδολογίας αυτής το 2008 και τα ευρήματα της αξιολόγησης οδήγησαν στη διαμόρφωση της Εθνικής Στρατηγικής για το 2009-2012 με δομή η οποία προσφέρεται για συστημική αξιολόγηση.

Η χρήση της μεθοδολογίας αυτής επιτρέπει τη διερεύνηση σε επίπεδο τομέα παρέμβασης, ειδικού στόχου και δράσης, των ακόλουθων:

- Διερεύνηση αναμενόμενων αποτελεσμάτων σε σχέση με αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν
- Διερεύνηση πόρων/ προσπάθειας που καταβλήθηκε (input) σε σχέση με το αποτέλεσμα (output)
- Άμεσα μετρήσιμα αποτελέσματα συγκεκριμένων δράσεων (όπου υφίσταται)
- Βαθμός υλοποίησης επιμέρους δράσεων
- Βαθμός υλοποίησης επιμέρους στόχων

Στα κεφάλαια που ακολουθούν παρουσιάζονται αναλυτικά για τον κάθε τομέα τα αποτελέσματα της αξιολόγησης. Η αξιολόγηση γίνεται επιμέρους για κάθε δράση, και για την αξιολόγηση χρησιμοποιείται κλίμακα με τις ακόλουθες διαβαθμίσεις:

- **Δεν υλοποιήθηκε**
- **Μερική υλοποίηση**
- **Υλοποιήθηκε**

Πυλώνας 1: Πρόληψη

Εισαγωγή

Στον Πυλώνα της Πρόληψης συμπεριλαμβάνονται οι δράσεις που αφορούν τον εντοπισμό, τον περιορισμό και την εξάλειψη όλων των αιτιών που συμβάλλουν στη δημιουργία του προβλήματος της ουσιοεξάρτησης. Τα μέτρα και οι παρεμβάσεις στον τομέα αυτό έχουν ως στόχο να καταστήσουν το άτομο ικανό να αντιστέκεται στη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών.

Η πρόληψη διακρίνεται σε καθολική, που απευθύνεται σ' ένα γενικό πληθυσμό, σε επιλεκτική, που επικεντρώνεται σε ειδική ομάδα/στόχο, και σε ενδεδειγμένη που παρεμβαίνει για στήριξη ατόμων για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις χρήσης ουσιών ή άλλων σχετικών προβλημάτων συμπεριφοράς, αλλά δεν έχουν διαγνωστεί ως εξαρτημένα. «Κύριος στόχος της Στρατηγικής είναι ο καθορισμός μιας σφαιρικής, ολοκληρωμένης και συντονισμένης πολιτικής στο επίπεδο της πρόληψης, ενταγμένης σε μια ευρύτερη Στρατηγική για τα ναρκωτικά» [1].

Σύμφωνα με τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, οι πολιτικές μείωσης της ζήτησης έχουν ως στόχο την πρόληψη χρήσης και τη μείωση των συνεπειών της. Επιπρόσθετα, έχουν ως στόχο την προώθηση και ενθάρρυνση της συμμετοχής του γενικού πληθυσμού, αλλά και των ευάλωτων ομάδων στο επίπεδο της κοινότητας [1].

Ως αποτέλεσμα, η φιλοσοφία της Εθνικής Στρατηγικής για τα ναρκωτικά, όσο αφορά την Πρόληψη, στηρίζεται στις αρχές προαγωγής της σωματικής, κοινωνικής και ψυχικής υγείας του ατόμου. Κύριος στόχος του Πυλώνα της Πρόληψης είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής του ατόμου.

Οι δράσεις που εντάχθηκαν στην Εθνική Στρατηγική, κάτω από το Πυλώνα της Πρόληψης, έχουν καθολικό χαρακτήρα και επιδιώκουν να καλύψουν όλες τις πτυχές του προβλήματος που χρειάζεται να εμπερικλείονται στα προγράμματα νέων. Παράλληλα, οι δράσεις της Πρόληψης, αφορούν όλες τις μορφές κατάχρησης ουσιών που οδηγούν στην εξάρτηση. Ως εκ τούτου, ο Πυλώνας της Πρόληψης, αφορά την πρόληψη νόμιμων και παράνομων εξαρτησιογόνων ουσιών. Όσο αφορά τη χρήση αλκοόλ, μέσα από τις στρατηγικές άλλων χωρών της ΕΕ, δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην κουλτούρα της ψυχαγωγίας των νέων, όπου το αλκοόλ θεωρείται αναπόσπαστο μέρος της ψυχαγωγίας τους [1].

Το έργο του Αντιναρκωτικού Συμβουλίου Κύπρου, στηρίζεται στα τρία επίπεδα πρόληψης όπως αυτά καθορίστηκαν από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας. Η πρωτογενής πρόληψη αφορά τα προγράμματα και τις δραστηριότητες που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό με στόχο την προαγωγή της υγείας. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, η υγεία ορίζεται ως πλήρης φυσική, ψυχική και κοινωνική ευεξία. Η δευτερογενής πρόληψη αφορά τα προγράμματα έγκαιρης παρέμβασης, διάγνωσης και θεραπείας που απευθύνονται σε άτομα και ομάδες υψηλού κινδύνου και η τριτογενής πρόληψη αφορά τα προγράμματα που απευθύνονται στους χρήστες και στοχεύουν στη θεραπεία, πρόληψη, αποτροπή της υποτροπής μετά τη θεραπεία, όπως και στην επαγγελματική αποκατάσταση και κοινωνική επανένταξη τους [27] [44].

Στη συνέχεια, ακολουθεί η αξιολόγηση των δράσεων Πρόληψης που έχουν τεθεί, με σκοπό την εξέταση των επιτυχιών και αποτυχιών που έχουν προκύψει σε αυτό τον τομέα.

Στόχος Α: Χάραξη εθνικής προληπτικής πολιτικής στο εκπαιδευτικό σύστημα

Δράση 1: Θεμελίωση σταθερού προγράμματος αγωγής υγείας και πρόληψης των εξαρτήσεων στα σχολεία

- **Υλοποιήθηκε**

Το πρόγραμμα Αγωγής Υγείας εντάχθηκε στο ωρολόγιο πρόγραμμα των σχολείων στη Δημοτική και Μέση Εκπαίδευση κάτω από το μάθημα «Οικιακή Οικονομία/ Αγωγή Υγείας».

Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (ΥΠΠ) πραγματοποίησε σειρά επιμορφώσεων των εκπαιδευτικών σε θέματα αγωγής υγείας και πρόληψης εξαρτήσεων [7].

Παράλληλα, το Γραφείο Προγραμμάτων Αγωγής Υγείας ανέλαβε τις επιχορηγήσεις των δράσεων Αγωγής Υγείας των σχολικών μονάδων. Οι αιτήσεις επιχορηγήσεων γίνονται μέσω της Συντονιστικής Επιτροπής Αγωγής Υγείας και Πολιτότητας (ΣΕΑΥΠ) [40].

Οι φορείς που εμπλέκονται στη δράση εκφράζουν κάποιους ενδοιασμούς όσον αφορά την ένταξη του προγράμματος κάτω από το μάθημα Οικιακής Οικονομίας. Ο όρος 'Οικιακή Οικονομία' δημιουργεί την εντύπωση σε νεαρούς μαθητές ότι το μάθημα απευθύνεται περισσότερο προς το γυναικείο φύλο, με αποτέλεσμα να μην προσδίδουν σε αυτό την απαραίτητη σημαντικότητα.

Δράση 2: Καταγραφή και παρακολούθηση υφιστάμενων προγραμμάτων σε θέματα αγωγής υγείας και πρόληψης της εξάρτησης.

- **Μερική υλοποίηση**

Όπως αναφέρει το ΑΣΚ στην ετήσια έκθεση του, το ΥΠΠ μέσα από την Εθνική Στρατηγική για τα ναρκωτικά, κατέγραφε και παρακολουθούσε με επιτυχία τα υφιστάμενα και τα νέα προγράμματα σε θέματα αγωγής υγείας και πρόληψης της εξάρτησης μέχρι το 2010 [6].

Η πρακτική της καταγραφής και παρακολούθησης των υφιστάμενων προγραμμάτων σε θέματα αγωγής υγείας και πρόληψης της εξάρτησης φαίνεται ότι εγκαταλείφθηκε το 2011. Η εφαρμογή της δράσης σταμάτησε γιατί σύμφωνα με τον αρμόδιο φορέα, κρίθηκε ως αχρείαστη και χρονοβόρα διαδικασία που δεν προσέφερε τίποτα στον τομέα της πρόληψης και οι πόροι που διατίθεντο για υλοποίηση της μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν πιο αποτελεσματικά σε άλλες δράσεις.

Δράση 3: Αξιολόγηση με στόχο την επιχορήγηση δράσεων, προγραμμάτων και παρεμβάσεων αγωγής υγείας από την ΣΕΑΥΠ

- **Υλοποιήθηκε**

Στόχος της επιχορήγησης δράσεων είναι η ενίσχυση των παραγόντων που εξυπηρετούν τους στόχους της αγωγής υγείας, οι οποίοι έχουν αναδειχθεί από τα κυπριακά δεδομένα, αλλά και διεθνώς. Ορισμένες από τις δράσεις που επιχορηγούνται αφορούν την καλλιέργεια προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, την αποτελεσματική διαχείριση συναισθημάτων και ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων, την προαγωγή της αυτοεκτίμησης, τη βελτίωση του ψυχοκοινωνικού περιβάλλοντος του σχολείου και τη στήριξη της οικογενείας.

Οι αιτήσεις καθώς και οι σχετικές πληροφορίες για επιχορήγηση δράσεων αγωγής υγείας βρίσκονται στις εγκυκλίους με αρ.2878 για τη Δημοτική Εκπαίδευση, αρ.5398 για τη Μέση Γενική και αρ.1237 για τη Μέση Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση. Τα αιτήματα για επιχορήγηση δράσεων αγωγής υγείας υποβάλλονται στη ΣΕΑΥΠ. Συγκεκριμένα, κατά τη σχολική χρονιά 2009 - 2010, έχουν επιχορηγηθεί 201 σχολεία, με συνολικό ποσό τα €778.658,28 [38]. Κατά τη σχολική χρονιά 2010-2011, η ΣΕΑΥΠ επιχορήγησε 264 δράσεις, οι οποίες αφορούσαν τη βελτίωση του σχολικού περιβάλλοντος (δράσεις για δημιουργική και συμμετοχική διαμόρφωση χώρων στα σχολεία), δημιουργικά απογεύματα προς γονείς και μαθητές (π.χ. εργαστήρια μουσικής, θεάτρου, τέχνης, καλλιτεχνικών κατασκευών), τις καλοκαιρινές δραστηριότητες σε μη προνομιούχες περιοχές, δράσεις και προγράμματα για ενδυνάμωση χαρακτήρα, την ανάπτυξη και εξέλιξη εαυτού, την προαγωγή συμπεριφορών ολόπλευρης ανάπτυξης και δράσεις για ανάδειξη πρακτικών που προάγουν την ασφάλεια και την υγεία με την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης (ενεργός καταναλωτής), και την εφαρμογή πρακτικών εμπειριών ποιοτικής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου (π.χ. εκδρομές γνωριμίας και επαφής με τη φύση και με κοινωνικά και πολιτιστικά δρώμενα, επισκέψεις, δημιουργικά διαλείμματα, αντικαπνιστικά προγράμματα κ.τ.λ.) [6].

Δράση 4: Ανάπτυξη δύο πιλοτικών "Σχολείων Δίχως Καπνό"

- **Υλοποιήθηκε**

Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού στα πλαίσια ενίσχυσης της προσπάθειας του για την εφαρμογή προληπτικών παρεμβάσεων σχετικές με το κάπνισμα και αξιοποιώντας το αυξημένο ενδιαφέρον που είχε δημιουργηθεί ως αποτέλεσμα της τροποποίησης της νομοθεσίας, κατά τη σχολική χρονιά 2009-10, κάλεσε τα σχολεία όλων των βαθμίδων να εφαρμόσουν αντικαπνιστικές δράσεις για τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς ή/και τους γονείς και κηδεμόνες των μαθητών, ακολουθώντας κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη αντικαπνιστικής πολιτικής στο σχολείο και ενδεικτικές δραστηριότητες που είναι εφικτό να εφαρμοστούν στο επίπεδο του σχολείου και της τάξης. Σύμφωνα με το ΥΠΠ, η ανταπόκριση ήταν αρκετά ψηλή, ειδικότερα στον τομέα της Μέσης Εκπαίδευσης [6] [7].

Το πρόγραμμα αναπτύχθηκε και εφαρμόζεται σε αρκετά σχολεία. Για τη δράση «Σχολείο Χωρίς Καπνό» έχει προωθηθεί σχετική εγκύκλιος με αρ. 2638 για τη Δημοτική Εκπαίδευση, αρ. 5049 για τη Μέση Γενική και αρ. 419 για τη Μέση Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση. Μέσω της εγκυκλίου, τα σχολεία όλων των βαθμίδων καλούνται να εφαρμόσουν αντικαπνιστικές δράσεις για τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς ή/και τους γονείς και κηδεμόνες των μαθητών. Επιπρόσθετα, στην εγκύκλιο επισυνάπτονται κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη αντικαπνιστικής πολιτικής στο σχολείο και ενδεικτικές δραστηριότητες που μπορούν να τεθούν σε εφαρμογή στο επίπεδο σχολείου και τάξης. Παρέχονται ακόμη πληροφορίες για τις αρνητικές επιπτώσεις του καπνίσματος στην υγεία και στατιστικά δεδομένα για τους νεαρούς καπνιστές στην Κύπρο. Τέλος, δίνονται στοιχεία για ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς που μπορούν να στηρίξουν αντικαπνιστικές δράσεις στα σχολεία [6][37].

Το ΥΠΠ έχει στείλει εγκύκλιο στα σχολεία, σύμφωνα με την οποία απαγορεύεται το κάπνισμα στις αυλές του σχολείου. Επιπλέον, το ΥΠΠ καινοτόμησε με την εισαγωγή προγράμματος στήριξης των μαθητών για τη διακοπή του καπνίσματος. Αρκετά παιδιά τόλμησαν να ζητήσουν βοήθεια από την ομάδα του προγράμματος, στην οποία συμμετέχει και ψυχολόγος. Το πρόγραμμα αυτό θεωρείται πολύ επιτυχημένο και έχουν ήδη γίνει συναντήσεις για ανταλλαγή απόψεων.

Η Σχολιατρική Υπηρεσία του Υπουργείου Υγείας εφαρμόζει εκπαιδευτικό πρόγραμμα αγωγής υγείας, το οποίο απευθύνεται σε μαθητές της ΣΤ΄ τάξης του δημοτικού σχολείου με τίτλο "Εργαστήρι Αγωγής Υγείας: Μαθαίνω για το κάπνισμα" [26].

Δράση 5: Πιλοτική ανάπτυξη προληπτικής στρατηγικής κατά της παραβατικότητας σε έξι σχολικές μονάδες

- **Υλοποιήθηκε**

Παρόλο που η δράση αφορούσε μόνο έξι σχολικές μονάδες, το ΥΠΠ με σχετική εγκύκλιο ζήτησε από όλες τις σχολικές μονάδες να αναπτύξουν σχέδιο δράσης με στόχο την πρόληψη της παραβατικότητας. Τα σχολεία ανταποκριθήκαν στην οδηγία δημιουργώντας Επιτροπές Αγωγής Υγείας και Πρόληψης της Παραβατικότητας, οι οποίες κατάρτισαν σχετικά σχέδια δράσης.

Παράλληλα, στο ΥΠΠ έχει δημιουργηθεί η Ομάδα Άμεσης Παρέμβασης (ΟΑΠ), η οποία παρέχει στήριξη σε σχολεία για να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν σοβαρά περιστατικά παραβατικότητας εντός των σχολικών μονάδων. Στην περίπτωση πολύ σοβαρών περιστατικών ή / και φαινομένων παραβατικότητας, η Διεύθυνση του σχολείου έχει τη δυνατότητα να καλέσει στο σχολείο την Ομάδα Άμεσης Παρέμβασης του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Οι Διευθυντές των σχολείων οι οποίοι έχουν ανάγκη άμεσης καθοδήγησης από την ΟΑΠ συμπληρώνουν το σχετικό έντυπο αιτήματος και το υποβάλλουν στο Γενικό Υπεύθυνο της ΟΑΠ. Μετά την παραλαβή του αιτήματος τα μέλη της ΟΑΠ επικοινωνούν άμεσα με το άτομο αναφοράς του σχολείου για προκαταρκτική ενημέρωση για τα βήματα και τις διαδικασίες που ακολούθησαν ή που βρίσκονται σε εξέλιξη. Στην περίπτωση που κριθεί ότι οι ενδεδειγμένες ενέργειες από πλευράς σχολείου έγιναν χωρίς να επιλυθεί το πρόβλημα, τότε συγκαλείται άμεσα κλιμάκιο της ΟΑΠ το

οποίο επισκέπτεται το σχολείο για εξέταση των αναγκαίων μέτρων για αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος [33].

Κατά το 2010, η ΟΑΠ ανταποκρίθηκε σε 26 αιτήματα στη Δημοτική Εκπαίδευση και 38 στη Μέση Εκπαίδευση [27]. Από την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς 2011-2012, η ΟΑΠ ανταποκρίθηκε σε 39 αιτήματα της δημοτικής εκπαίδευσης και σε 33 της μέσης εκπαίδευσης. Η δράση αυτή θεωρείται πολύ σημαντική, όχι μόνο σε ότι αφορά την πρόληψη της παραβατικότητας ως τέτοιας, αλλά ευρύτερα σε ότι αφορά τον άξονα της πρόληψης επιβλαβών συμπεριφορών [6] [7].

Στόχος Β: Βελτίωση της αντίληψης σε θέματα αγωγής της υγείας

Δράση 1: Σχεδιασμός και εφαρμογή προγραμμάτων εκπαίδευσης και επιμόρφωσης εκπαιδευτικών, συμβούλων καθηγητών εκπαιδευτικών ψυχολόγων, λειτουργών φοιτητικής μέριμνας και Λειτουργών των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας σε θέματα αγωγής υγείας και πρόληψης της εξάρτησης

- **Μερική υλοποίηση**

Με στόχο τη συνεχή ενδυνάμωση των σχολικών μονάδων, το ΥΠΠ προβαίνει ετήσια σε επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που εμπλέκονται σε θέματα υγείας και πρόληψης της εξάρτησης. Στα πλαίσια αυτά και σε συνδυασμό με την εισαγωγή Νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων αγωγής υγείας, κατά τη σχολική χρονιά 2010-2011, συμμετείχαν σε σχετικές επιμορφώσεις 300 εκπαιδευτικοί και Σύμβουλοι Καθηγητές [12].

Μέσα στα πλαίσια υλοποίησης της δράσης, το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Σχολείων Προαγωγής Υγείας (ΕΔΣΠΥ) το 2009, διοργάνωσε το σεμινάριο με τίτλο «Διαχείριση του στρες μαθητών και εκπαιδευτικών» και το σεμινάριο με τίτλο «Αντιμετώπιση σχολικής παραβατικότητας. Συμμετοχή μαθητών στη λήψη αποφάσεων». Το 2010, διοργάνωσε τα εκπαιδευτικά εργαστήρια «Εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα» και «Mental Health Promotion strategies for a good school: Bullying-Not at our school» [40].

Το 2011, το ΥΠΠ σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας και το Γραφείο Επιτρόπου Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού, διοργάνωσε δύο διήμερα επιμορφωτικά εργαστήρια με θέμα «Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα δικαιώματα με παιδιά». Στόχος των εργαστηρίων ήταν η στήριξη των εκπαιδευτικών στην εφαρμογή του προγράμματος αγωγής υγείας [40].

Καταγράφεται όμως το γεγονός ότι για τη σχολική χρονιά 2011-2012, δεν επιτεύχθηκαν οι μαζικές επιμορφώσεις εκπαιδευτικών που ανέμενε να πραγματοποιήσει το ΥΠΠ, λόγω των μέτρων που έλαβε η Παγκύπρια Οργάνωση Ελλήνων Δασκάλων (ΠΟΕΔ) για μη συμμετοχή σε δραστηριότητες όπως εκπαιδύσεις και σχολικές εορτές, λόγω οικονομικών περικοπών που επεβλήθησαν στους εκπαιδευτικούς.

Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού δεν ανέλαβε την εκπαίδευση των λειτουργών Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας για οικονομικούς λόγους [6] [7].

Στις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας (ΥΨΥ), παραχωρήθηκε ειδικός προϋπολογισμός για τις μονάδες Τοξικοεξάρτησης. Το κονδύλι διατέθηκε για κυβερνητικά προγράμματα με στόχο τη συμμετοχή των λειτουργών τους σε εξειδικευμένη μετεκπαίδευση, αλλά και γενικότερα για τον αναπτυξιακό σχεδιασμό των προγραμμάτων [34].

Τα μέλη της Υπηρεσίας Καταπολέμησης Ναρκωτικών (Υ.ΚΑ.Ν) έλαβαν μέρος σε διάφορα συνέδρια και συμμετείχαν σε Ομάδες Εργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ασχολούνται με τα ναρκωτικά. Παράλληλα, με στόχο την επαγγελματική κατάρτιση του προσωπικού της, ώστε να μπορεί να αντεπεξέλθει στα ιδιάζουσας μορφής καθήκοντα που εκτελεί, υιοθετήθηκαν βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα εξειδικευμένα

προγράμματα εκπαίδευσης σε θέματα ναρκωτικών και άλλα συναφή θέματα, τόσο στην Κύπρο όσο και στο εξωτερικό [11].

Ο Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου (ΟΝΕΚ) έχει καταθέσει στο ΥΠΠ προγράμματα, μέσα από τα οποία μπορεί να προσφέρει εκπαιδεύσεις στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση με στόχο την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Ο ΟΝΕΚ δεν προσφέρει τα προγράμματα αυτά σε συστηματική βάση, αλλά είναι σε θέση να ανταποκριθεί σε επιμέρους αιτήματα που υποβάλλονται προς αυτόν. Παράλληλα συνεχίζεται η συνεργασία με την τριτοβάθμια εκπαίδευση και πιο συγκεκριμένα με το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου (ΤΕΠΑΚ) σε ότι αφορά την εκπαίδευση λειτουργών φοιτητικής μέριμνας [6].

Δράση 2: Παροχή αντικειμενικής πληροφόρησης σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή, για τις ψυχοδραστικές ουσίες, νόμιμες και παράνομες, αλλά και για εξαρτητικές συμπεριφορές (π. χ. τζόγος) σε μαθητές δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Οι εμπλεκόμενοι φορείς δηλώνουν ότι η παροχή αντικειμενικής πληροφόρησης είναι διαχρονική.

Σε σχέση με τη δράση αυτή, η ΣΕΑΥΠ αναφέρει ότι δεν προχώρησε με την παροχή πληροφόρησης σε μαθητές δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης γιατί η δράση αυτή δεν αποτελεί προτεραιότητα. Το ΥΠΠ παρόλο που προχώρησε στη συλλογή πληροφοριών, δεν προχώρησε στην εκτύπωση τους για οικονομικούς λόγους. Προχώρησε όμως στη διάθεση τους ηλεκτρονικά μέσω της ιστοσελίδας της αγωγής υγείας [7].

Το 2010 το Γραφείο Πρόληψης της Υπηρεσίας Καταπολέμησης Ναρκωτικών (Υ.ΚΑ.Ν) παραχώρησε στο ΥΠΠ τις απαραίτητες πληροφορίες για την ετοιμασία έντυπων και ηλεκτρονικών δελτίων με αντικειμενική πληροφόρηση για τα ναρκωτικά. Παράλληλα, η Υπηρεσία διάνεμε τα εγχειρίδια της υπηρεσίας μετά από κάθε προληπτική παρέμβαση που απευθυνόταν σε μαθητές. (Για το έτος 2010 δόθηκαν 845 εγχειρίδια στο πλαίσιο 33 παρεμβάσεων) [6]. Σύμφωνα με την Υ.ΚΑ.Ν, παρέχεται αντικειμενική πληροφόρηση για τις παράνομες ψυχοδραστικές ουσίες σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή μέσω της ιστοσελίδας της Αστυνομίας. Η Υ.ΚΑ.Ν όμως, αναφέρει ότι η πληροφόρηση αυτή δεν απευθύνεται συγκεκριμένα σ' αυτή την ηλικιακή ομάδα (μαθητές δευτεροβάθμιας/τριτοβάθμιας μόρφωσης), αλλά είναι γενική για όλο τον πληθυσμό.

Το Γενικό Χημείο του Κράτους έχει εκδώσει έντυπο, το οποίο αναφέρεται στην κατανάλωση των ενεργειακών ποτών με ταυτόχρονη κατανάλωση αλκοολούχων ποτών και τις αρνητικές αλληλεπιδράσεις τους. Οι σχετικές πληροφορίες έχουν παράλληλα παραχωρηθεί στο ΥΠΠ για συμπερίληψη τους σε άλλα έντυπα και ηλεκτρονικά δελτία πληροφόρησης [6].

Η δράση αυτή κρίνεται ότι δεν επιτεύχθηκε καθώς δεν έγιναν συγκεκριμένες προσπάθειες στόχευσης μαθητών δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας μόρφωσης.

Δράση 3: Παροχή δωρεάν ενημερωτικού βιβλίου σε θέματα αγωγής υγείας και εξαρτήσεων στους γονείς μαθητών Α΄ Γυμνασίου παγκύπρια

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Το ΑΣΚ στην Έκθεση του προς το Υπουργικό Συμβούλιο (2010) αναφέρει ότι το ΥΠΠ έχει προχωρήσει σε συνεργασία με άλλες εμπλεκόμενες υπηρεσίες, στη μερική συλλογή υλικού σχετικού με το περιεχόμενο του εν λόγω βιβλίου [6]. Η δράση αυτή όμως δεν φαίνεται να υλοποιήθηκε καθώς, όπως αναφέρει η ΣΕΥΑΠ, δεν αποτελούσε προτεραιότητα (αμφισβητείται η αποτελεσματικότητα της δράσης στον Πυλώνα της Πρόληψης).

Παράλληλα, αναφέρεται ότι, διοργανώθηκε σχετικό συνέδριο για την ενημέρωση των γονέων, ενώ οι γονείς τυγχάνουν και γενικότερης ενημέρωσης σε θέματα αγωγής υγείας [7].

Η Υ.ΚΑ.Ν, η οποία είναι εμπλεκόμενος φορέας στη δράση, προχώρησε στην έκδοση ειδικού μικρού βιβλίου για γονείς, το οποίο και μελετήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού και το οποίο διατίθεται στα πλαίσια προληπτικών παρεμβάσεων για γονείς (για το έτος 2010 διανεμήθηκαν 660 βιβλιαράκια) [6]. Το βιβλιάριο αυτό όμως δεν στοχεύει ειδικά γονείς μαθητών της Α΄ Γυμνασίου.

Δράση 4: Προώθηση παρεμβάσεων για γονείς

- **Υλοποιήθηκε**

Το ΥΠΠ συνεργάζεται με τη Σχολή Γονέων με απώτερο σκοπό τη διεξαγωγή σεμιναρίων και βιωματικών εργαστηρίων στον τομέα της αγωγής υγείας [6] [7].

Εκδόθηκε το έντυπο με τίτλο «Γονείς και Πρόληψη», το οποίο απευθύνεται στους γονείς και αποσκοπεί στη παροχή σημαντικών πληροφοριών για διάφορες πτυχές που αφορούν στο γονικό ρόλο γενικά, αλλά και σε σχέση με τις εξαρτησιογόνες ουσίες. Επίσης, το έντυπο αυτό παρέχει πληροφορίες σε σχέση με τους παράγοντες κινδύνου και τους προστατευτικούς παράγοντες. Μέσα από το έντυπο υπογραμμίζεται η ανάγκη ενεργοποίησης των προστατευτικών παραγόντων, έτσι ώστε αυτοί να διαδραματίζουν θετικό ρόλο στην ομαλή εξέλιξη του παιδιού και του εφήβου, σε αντίθεση με τους παράγοντες κινδύνου που θα πρέπει να ανιχνεύονται άμεσα και έγκαιρα, έτσι ώστε να δοθεί περισσότερη προσοχή στις ανάγκες του ατόμου, με στόχο τη μείωση και την έγκαιρη παρέμβαση σε ότι αφορά την αντιμετώπιση των προβλημάτων που μπορούν να εκδηλωθούν. Τέλος, παρουσιάζονται τα εγκεκριμένα από το ΑΣΚ προληπτικά προγράμματα που λειτουργούν για γονείς παγκύπρια [8].

Στις ΥΨΥ, προωθούνται διάφορες παρεμβάσεις για γονείς (όπως Ομάδα στήριξης συγγενών για τα ναρκωτικά, Θεραπεία οικογένειας κ.α.) στα πλαίσια παροχής μίας ολιστικής προσέγγισης στο θέμα απεξάρτησης.

Ο ΟΝΕΚ συνεχίζει να εφαρμόζει ολόχρονα προγράμματα για γονείς στις επαρχίες Λεμεσού, Λευκωσίας και Λάρνακας μέσω των Προγραμμάτων «Μικρή Άρκτος» [6].

Το Γραφείο Πρόληψης της Υ.ΚΑ.Ν, εφαρμόζει ολόχρονα προγράμματα ευαισθητοποίησης για γονείς σε παγκύπρια βάση. Το έτος 2010 εφαρμόστηκε το πρόγραμμα «Lion Quest: Δεξιότητες για γονείς», με συμμετοχή 25 ατόμων και πραγματοποιήθηκαν 6 διαλέξεις ευαισθητοποίησης για γονείς με τη συμμετοχή 660 ατόμων [6].

Στόχος Γ: Προώθηση καθολικών δράσεων αγωγής υγείας και πρόληψης της εξάρτησης

Δράση 1: Εφαρμογή προληπτικών προγραμμάτων σε ομάδες νέων εκτός του σχολικού χώρου

- **Υλοποιήθηκε**

Η Μικρή Άρκτος ήδη εφαρμόζει προγράμματα σε παιδικές λέσχες, κατασκηνώσεις και σε οργανωμένα σύνολα στους δήμους και στις κοινότητες των επαρχιών Λεμεσού, Λευκωσίας Λάρνακας και Πάφου [6].

Επίσης, ο δημόσιος τομέας προσφέρει χρηματοδότηση των Δήμων για την ανάπτυξη δημιουργικών προγραμμάτων που απευθύνονται στους νέους.

Περαιτέρω, το 2010, το Γραφείο Πρόληψης της Υ.ΚΑ.Ν προχώρησε στην εφαρμογή προληπτικών προγραμμάτων σε ομάδες νέων εκτός του σχολικού χώρου.

Πιο συγκεκριμένα, στο Πολιτιστικό Κέντρο του Αγίου Δομετίου εφαρμόστηκαν σε δύο ομάδες παιδιών το πρόγραμμα «Ιστορίες Ξυπνούν» και σε μία ομάδα εφήβων το πρόγραμμα για εφήβους «Lions Quest», ενώ στα πλαίσια των Αντιναρκωτικών Σεμιναρίων Ορόκλινης του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού έγιναν τέσσερις προληπτικές παρεμβάσεις με συμμετοχή 200 εφήβων. Ταυτόχρονα, σε συνεργασία με τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας σε παιδική στέγη εφαρμόστηκε το πρόγραμμα «Ιστορίες Ξυπνούν» σε 20 παιδιά και τέλος σε κατασκηνώσεις της Ένωσης Τραπεζικών Υπαλλήλων Κύπρου (ΕΤΥΚ) και της Οργάνωσης Πολυτέκνων εφαρμόστηκε και πάλι το πρόγραμμα «Ιστορίες Ξυπνούν» με συμμετοχή 320 παιδιών [6].

Δράση 2: Εφαρμογή προγραμμάτων δεξιοτήτων για γονείς

- **Μερική υλοποίηση**

Το Γραφείο Προγραμμάτων Αγωγής Υγείας σε συνεργασία με τη Σχολή Γονέων, μέσα από το θεσμό του Ανοικτού Σχολείου και τα Επιμορφωτικά Προγράμματα, διοργανώνουν αρκετές δραστηριότητες για γονείς [7].

Τα προγράμματα αυτά όμως δεν είναι εξειδικευμένα με στόχο την πρόληψη και αξίζει να σημειωθεί ότι όπως αναφέρει ένας εμπλεκόμενος φορέας, 'η δράση αυτή είναι τόσο ασαφής, που μπορεί να θεωρηθεί ότι υλοποιήθηκε.'

Η Μικρή Άρκτος εφαρμόζει σε συστηματική βάση προγράμματα που απευθύνονται στους γονείς όπως το πρόγραμμα για στήριξη γονικών ρόλων και το πρόγραμμα συμβουλευτικής για γονείς. Τα προγράμματα αυτά όμως είναι γενικής φύσεως και δεν είναι σχεδιασμένα με στόχο την προώθηση της πρόληψης [38].

Δράση 3: Ανάπτυξη προληπτικής στρατηγικής σε θέματα εξαρτήσεων στους χώρους εργασίας

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Το Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας δημιούργησε το έντυπο για διαχείριση θεμάτων που σχετίζονται με τη χρήση αλκοόλ και άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών στους χώρους εργασίας «Αλκοόλ και άλλες εξαρτησιογόνες ουσίες στους χώρους εργασίας». Το έντυπο αυτό έχει συμβουλευτικό χαρακτήρα και παρακινεί τους εργοδότες να αναπτύξουν από κοινού με τους εργαζόμενους και τους αντιπροσώπους τους γραπτή πολιτική για τη χρήση αλκοόλ και άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών στους χώρους εργασίας και διατίθεται σε ηλεκτρονική μορφή στην ιστοσελίδα του τμήματος και στην ιστοσελίδα του ΑΣΚ. Επίσης, διατίθεται στα επαρχιακά γραφεία εργασίας και διανέμεται από τους επιθεωρητές εργασίας. Το έντυπο έχει εκτυπωθεί σε 15,000 αντίτυπα και διατέθηκε κατά το έτος 2010 σε εργοδότες, μέλη των εργοδοτικών οργανώσεων της Ομοσπονδίας Εργοδοτών και Βιομηχάνων (ΟΕΒ) και του Κυπριακού Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου (ΚΕΒΕ) [6][30].

Όμως, δεν έχουν γίνει οποιεσδήποτε ενέργειες για ανάπτυξη στρατηγικής για θέματα εξαρτήσεων στους χώρους εργασίας. Αυτό οφείλεται σε δύο λόγους. Το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο για τις υποχρεώσεις των εργοδοτών δεν καλύπτει συγκεκριμένα το θέμα των εξαρτησιογόνων ουσιών και δεν προσφέρεται για θεσμοθέτηση στρατηγικής. Οι ευθύνες του εργοδότη είναι σε γενικό επίπεδο καθιστώντας τη χάραξη συγκεκριμένης στρατηγικής από τις αρχές (με ή χωρίς τη διαβούλευση με εργοδότες και εργαζομένους) αδύνατη. Παράλληλα, το Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας αναφέρει ότι δεν γνωρίζει το βαθμό, στον οποίο η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών αποτελεί πρόβλημα στους χώρους εργασίας και δεν έχει καλή γνώση της φύσης του προβλήματος. Δεν έχει λάβει στο παρελθόν καμία αναφορά από εργοδότες ή εργαζομένους για χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών στους χώρους εργασίας.

Δράση 4: Μελέτη σε θέματα που απασχολούν την κυπριακή νεολαία και χάραξη πολιτικής για τη νεολαία

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Ο ΟΝΕΚ διεξήγαγε στο παρελθόν την έρευνα «Οι νέοι της Κύπρου» κάθε 5 χρόνια. Η έρευνα δεν συμπεριλάβανε στο παρελθόν θέματα που αφορούν τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, αλλά προγραμματιζόταν για την έρευνα που θα διεξαγόταν το 2011 να συμπεριληφθεί μια νέα ενότητα που θα αφορούσε στη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών [6].

Η προγραμματιζόμενη έρευνα για το 2011 δεν διεξήχθη όμως. Σύμφωνα με τους λειτουργούς του ΟΝΕΚ, λόγω οικονομικών περικοπών στον προϋπολογισμό του Οργανισμού δεν ήταν εφικτή η διεξαγωγή της.

Στόχος Δ: Προώθηση επιλεκτικών και ενδεδειγμένων δράσεων που να στοχεύουν σε συμπεριφορές, περιοχές ή ομάδες υψηλού κινδύνου

Δράση 1: Μελέτη αναφορικά με τις επιπτώσεις των πειθαρχικών σχολικών κανονισμών εντός του σχολείου

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Ο ΟΝΕΚ, ως συντονιστικός φορέας για τη δράση αυτή, αναφέρει ότι έχει διεξάγει και ολοκληρώσει τη μελέτη, «Η Διερεύνηση της Σχέσης των Σχολικών Κανονισμών και των Παραγόντων Κινδύνου», περί τα τέλη του 2010. Τα αποτελέσματα της αναμενόταν να παρουσιαστούν σε δημοσιογραφική συνέντευξη στις αρχές του 2011 [5], πράγμα που δεν έγινε. Σύμφωνα με λειτουργό του Οργανισμού, τα αποτελέσματα της μελέτης δεν παραδόθηκαν εγκαίρως με αποτέλεσμα να μην είναι χρήσιμα γιατί δεν αντικατόπτριζαν την παρούσα κατάσταση.

Η ΣΕΥΑΠ, η οποία είναι εμπλεκόμενος φορέας στη δράση αυτή, επισημαίνει ότι η δράση αυτή δεν υλοποιήθηκε για οικονομικούς λόγους, αλλά και επειδή υπάρχουν ήδη διαθέσιμα στοιχεία που μπορούν να αντληθούν από διατριβές και διδακτορικές μελέτες που έχουν διεξαχθεί πάνω στο θέμα.

Δράση 2: Σχεδιασμός προληπτικής στρατηγικής για αντιμετώπιση του σχολικού αποκλεισμού και της διαρροής από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

- **Υλοποιήθηκε**

Το ΥΠΠ προχώρησε στη δημιουργία Ομάδας Άμεσης Παρέμβασης σε θέματα Νεανικής Παραβατικότητας. Ο συντονισμός της ομάδας γίνεται από λειτουργούς του ΥΠΠ, οι οποίοι και εκπαιδεύτηκαν ήδη με στόχο να εκπαιδεύσουν με τη σειρά τους, τους εκπαιδευτικούς. Στόχος της ομάδας είναι να προωθεί την ενεργοποίηση της σχολικής μονάδας για την εφαρμογή προγραμμάτων και την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής [6] [7].

Σύμφωνα με τη ΣΕΑΥΠ, η προληπτική στρατηγική εφαρμόζεται και έχει θετικά αποτελέσματα στη μείωση του σχολικού αποκλεισμού. Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά του Υπουργείου, η σχολική διαρροή έχει μειωθεί από 18% τη σχολική χρονιά 2004-2005 σε 11% τη σχολική χρονιά 2011-2012.

Δράση 3: Σταδιακή επέκταση των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας σε οκτώ

- **Μερική υλοποίηση**

Το Υπουργικό Συμβούλιο ενέκρινε για τη σχολική χρονιά 2008-2009 (Αρ. Απόφασης 67.340 και ημερ. 11.06.2008) την επέκταση του θεσμού των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ) από τέσσερις σε πέντε με την προσθήκη της ΖΕΠ Φανερωμένης στη Λάρνακα, όπως επίσης και τη λήψη επιπρόσθετων μέτρων σε όλες τις ΖΕΠ, βάσει των εισηγήσεων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου που διενήργησε την αξιολόγηση του θεσμού. Κατά τη σχολική χρονιά 2010-2011, ο θεσμός επεκτάθηκε με τη δημιουργία μιας νέας ζώνης, της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Ανατολικής Λεμεσού [6].

Με βάση τα πιο πάνω, κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 2010-2011 λειτούργησαν πέντε ΖΕΠ, οι οποίες περιλάμβαναν έξι Γυμνάσια, δώδεκα Δημοτικά και εννέα Νηπιαγωγεία. Τα σχολεία που ανήκουν στις ΖΕΠ, κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 2010-2011, ανέπτυξαν πέραν των 85 δράσεων και προγραμμάτων που στόχευαν στην πρόληψη του σχολικού αποκλεισμού, της βίας, της νεανικής παραβατικότητας και της εγκατάλειψης του σχολείου.

Αναφέρεται ότι με την έναρξη της νέας σχολικής χρονιάς 2011-2012 έχει γίνει επέκταση του θεσμού σε επτά ΖΕΠ (προσθήκη δυο νέων ΖΕΠ, στην Ξυλοφάγου και στην Αγία Βαρβάρα Λεμεσού) και έχουν επιχορηγηθεί 95 δράσεις με το συνολικό ποσό των €230.000 από το σύνολο των δράσεων των προγραμμάτων που αφορούν σε θέματα αγωγής υγείας και πρόληψης της εξάρτησης [7].

Δράση 4: Σύσταση πολυθεματικών ομάδων σε κάθε επαρχία και δημιουργία πρωτοκόλλου για εντοπισμό οικογενειών υψηλού κινδύνου, με στόχο την αντιμετώπιση των αναγκών τους

- **Μερική υλοποίηση**

Οι ΥΚΕ προχώρησαν το 2010 στην πραγματοποίηση της πρώτης συνάντησης όλων των εμπλεκόμενων φορέων, όπου συμφωνήθηκε όπως όλες οι υπηρεσίες εντοπίσουν τα πρωτόκολλα/ μηχανισμούς που έχουν συνάψει με άλλες εμπλεκόμενες υπηρεσίες για τον εντοπισμό και χειρισμό οικογενειών υψηλού κινδύνου. Σε συνέχεια της αποστολής των πρωτοκόλλων, οι ΥΚΕ μελέτησαν τις πληροφορίες και προχώρησαν στην υποβολή εισηγήσεων για την ετοιμασία νέου προσχεδίου πρωτοκόλλου, το οποίο αποστάληκε στους εμπλεκόμενους φορείς για διαβούλευση [6].

Δεν θεσμοθετήθηκε όμως συγκεκριμένο πρωτόκολλο για εντοπισμό οικογενειών υψηλού κινδύνου. Παρόλα αυτά, οι λειτουργοί των ΥΚΕ αναφέρουν ότι ακολουθούνται άτυπα σχετικές διαδικασίες οι οποίες βασίζονται σε βέλτιστες πρακτικές.

Σε ότι αφορά τη σύσταση πολυθεματικών ομάδων σε κάθε επαρχία, οι ΥΚΕ δηλώνουν ότι δεν υπάρχουν προ καθορισμένες ομάδες που αποτελούνται από προκαθορισμένα άτομα. Οι πολυθεματικές ομάδες συντάσσονται ad hoc ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε

περίπτωσης. Παράλληλα, ένα κομμάτι του ρόλου των πολυθεματικών ομάδων καλύπτεται από την Ομάδα Άμεσης Παρέμβασης, η οποία αντιμετωπίζει προβλήματα που παρουσιάζονται σε σχολεία.

Δράση 5: Σχεδιασμός και προώθηση σε παγκύπρια βάση, ενός επιστημονικά εξειδικευμένου προγράμματος για οικογένειες υψηλού κινδύνου που να στοχεύουν στην ενδυνάμωση των δεσμών και των σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας (parenting skills)

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Το πρόγραμμα αυτό αναμενόταν να σχεδιαστεί κατά το πρώτο εξάμηνο του 2011 [7]. Στην παρούσα φάση δεν έχει σχεδιαστεί εξειδικευμένο πρόγραμμα που να στοχεύει στην ενδυνάμωση των δεσμών και των σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας. Σύμφωνα με τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, αρμόδιος συντονιστικός φορέας για αυτή τη δράση θα έπρεπε να είναι το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και συγκεκριμένα οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, δεν μπορούν να αναλάβουν αυτή τη δράση λόγω σοβαρών προβλημάτων υπό-στελέχωσης.

Σύμφωνα με λειτουργό του ONEK, ο οργανισμός δεν προωθεί εξειδικευμένες παρεμβάσεις αν και προωθεί προγράμματα που απευθύνονται προς γονείς μέσω της Μικρής Άρκτου [5].

Σύμφωνα με την ΣΕΑΥΠ, οι δράσεις που αφορούν τους γονείς δεν είναι τεκμηριωμένα αποτελεσματικές και δεν αποτελούν προτεραιότητα του ΥΠΠ.

Από πλευράς τους, οι ΥΨΥ αναφέρονται στην ύπαρξη προγραμμάτων μέσα από δομές του δημόσιου τομέα, τα οποία απευθύνονται σε γονείς τοξικομανών. Τα προγράμματα αυτά όμως υπάγονται κάτω από τον Πυλώνα της Θεραπείας και όχι κάτω από τον τομέα της Πρόληψης.

Δράση 6: Προώθηση βιωματικών παρεμβάσεων σε διάφορες περιοχές και περιοχές υψηλού κινδύνου που θα στοχεύουν σε νέους

- **Μερική υλοποίηση**

Ο ONEK παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο μέσα από το πρόγραμμα ΠΡΟΤΑΣΗ, καθώς και τα προγράμματα της Μικρής Άρκτου. Οι παρεμβάσεις αυτές είναι βιωματικές, αλλά αφορούν το γενικό πληθυσμό και δεν είναι συγκεκριμένες ή στοχευόμενες σε περιοχές υψηλού κινδύνου. Όπως αναφέρει ο ONEK, «δεν υπάρχει δυνατότητα για στοχευόμενα προγράμματα».

Οι ΥΚΕ αναφέρουν ότι δεν έχουν αναλάβει κάποια συγκεκριμένη ενέργεια στα πλαίσια αυτής της δράσης.

Η Υ.ΚΑ.Ν από πλευράς της αναφέρει ότι προωθεί, με επιτυχία, διάφορες βιωματικές παρεμβάσεις που απευθύνονται σε νέους. Η προώθηση των παρεμβάσεων αυτών γίνεται όταν παρουσιαστεί η ανάγκη και συνήθως μετά από πρόσκληση σε συνεργασία με άλλους αρμόδιους φορείς και δημόσιες αρχές.

Στα πλαίσια της δράσης αυτής, αξίζει να σημειωθεί η άποψη που εκφράστηκε από μη-κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ), ότι η δράση αυτή είναι αόριστη διότι δεν έχει διεξαχθεί μια εμπειριστατωμένη μελέτη ως προς το ποιες πληθυσμιακές ομάδες είναι υψηλού κινδύνου. Οι στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με το κοινωνικό, βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο τοξικομανών και ομάδων ψηλού κινδύνου δεν υφίστανται πλέον.

Δράση 7: Προώθηση του θεσμού των σχολικών κοινωνικών λειτουργών

- **Υλοποιήθηκε**

Το ΥΠΠ σε συνεργασία με τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας έχουν προχωρήσει στην εισαγωγή του θεσμού των κοινωνικών λειτουργών σε πιλοτική βάση κατά τη σχολική χρονιά 2009-2010 [7]. Στόχος της προώθησης των κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία είναι ο έγκαιρος εντοπισμός και πρόληψη των σχολικών διαρροών από παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα συμπεριφοράς/σχολικής αποτυχίας και κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν πρόωρα το σχολείο [35]. Έχει γίνει η αξιολόγηση της πιλοτικής εφαρμογής και το ΥΠΠ συνέχισε την εφαρμογή του θεσμού και κατά το 2011 [36].

Σύμφωνα με τη ΣΕΑΥΠ, ο θεσμός των σχολικών κοινωνικών λειτουργών προωθείται σε πιλοτική φάση. Εντάχθηκαν έντεκα κοινωνικοί λειτουργοί σε έντεκα σχολεία.

Δράση 8: Σχεδιασμός και εφαρμογή τεκμηριωμένης προληπτικής πολιτικής σε θέματα εξαρτήσεων στο Στρατό

- **Μερική υλοποίηση**

Το Υπουργείο Άμυνας και συγκεκριμένα το Γραφείο Πρόληψης του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Φρουράς (Γ.Ε.Ε.Φ.) προχώρησε σε υπογραφή Μνημονίου συνεργασίας με τον ΟΝΕΚ για την ανάληψη του σχεδιασμού προληπτικής στρατηγικής σε θέματα εξαρτήσεων στο στρατό. Προϋπάρχοντα προγράμματα και παρεμβάσεις, τα οποία πρόσφερε η Εθνική Φρουρά, συνεχίζουν επίσης να παρέχονται [6]. Με βάση το Μνημόνιο συνεργασίας και στα πλαίσια της πρόληψης, ο ΟΝΕΚ έχει διευθετήσει ώστε να παραχωρηθούν κάρτες νέων σε όλους τους στρατιώτες και έχουν παραχωρηθεί δωρεάν εισιτήρια για εκδηλώσεις πολιτιστικού χαρακτήρα. Επίσης, οι στρατιώτες έχουν πρόσβαση στη Συμβουλευτική Υπηρεσία 1410 μέσω τηλεφώνου. Με βάση το Μνημόνιο Συνεργασίας, προβλέπεται και η παροχή διαδικτύου σε 28 φυλάκια, ώστε οι στρατιώτες να έχουν και ηλεκτρονική πρόσβαση σε πληροφορίες και συμβουλευτικές υπηρεσίες. Ο ΟΝΕΚ θα αναλάμβανε την αγορά τεσσάρων υπολογιστών, αλλά λόγω οικονομικών περικοπών δεν προχώρησε στην αγορά τους. Το Υπουργείο Άμυνας αναμένεται να αγοράσει τρεις υπολογιστές [26].

Παράλληλα, σε Μνημόνιο Συνεργασίας που έχει υπογραφεί από το Υπουργείο Άμυνας και το ΑΣΚ, περιγράφεται η προληπτική στρατηγική σε θέματα εξαρτήσεων στο Στρατό. Με βάση το Μνημόνιο αυτό, έχουν ήδη γίνει οι απαραίτητες διαδικασίες για διεξαγωγή επιμορφωτικών σεμιναρίων από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, ξεκινώντας με 30 ομάδες το Νοέμβριο του 2012. Παράλληλα, κατά την περίοδο συγγραφής της έκθεσης αυτής ήταν σχεδιασμένο να γίνουν προσλήψεις για ενίσχυση της Ψυχιατρικής Δομής του Υπουργείου Άμυνας (άγνωστο κατά πόσο αυτό έχει υλοποιηθεί ή όχι). Οι λειτουργοί που θα προσληφθούν στα πλαίσια της ενέργειας αυτής αναμένεται να επισκεφθούν τους στρατιώτες με σκοπό την ενημέρωσή τους για τις υπηρεσίες που θα παρέχουν και για να διαπιστώσουν τις υφιστάμενες ανάγκες [9].

Στα πλαίσια της εμπλοκής της στη συγκεκριμένη δράση, η Υ.ΚΑ.Ν αναφέρει ότι πραγματοποιεί συστηματικά (καθώς κάθε χρόνο εισέρχονται νέοι εθνοφρουροί στο στράτευμα) προληπτικά προγράμματα στο στρατό.

Δράση 9: Προώθηση και επέκταση του προγράμματος για νέους «Προσέγγιση» σε περιοχές ψυχαγωγίας υψηλού κινδύνου

- **Υλοποιήθηκε**

Σύμφωνα με τον αρμόδιο φορέα, το πρόγραμμα «Προσέγγιση» λειτουργεί κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

Η Υ.ΚΑ.Ν σε συνεργασία με την Κοινοτική Αστυνόμευση πραγματοποίησε κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2010, δεκατρείς προληπτικές παρεμβάσεις σε περιοχές ψυχαγωγίας υψηλού κινδύνου και συγκεκριμένα σε χώρους διασκέδασης, κατά τις οποίες ενημερώθηκαν γύρω στα 900 άτομα, με τη διανομή διαφωτιστικού και πληροφοριακού υλικού από την κινητή μονάδα, σχετικά με τις δύο πιο διαδεδομένες ουσίες εξάρτησης, την κάνναβη και το έκσταση.

Κατά το 2011 η Υ.ΚΑ.Ν πραγματοποίησε αντίστοιχες παρεμβάσεις σε έξι περιοχές με εκτιμώμενο συνολικό αριθμό παρευρισκομένων 2400.

Στόχος Ε: Προώθηση και εφαρμογή εναλλακτικών δραστηριοτήτων ψυχαγωγίας των νέων

Δράση 1: Πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης μαθητών με σοβαρά οικονομικά προβλήματα με στόχο τη δημιουργική ενασχόληση κατά τον απογευματινό τους χρόνο, σε δραστηριότητες που επιλέγουν οι ίδιοι στην κοινότητα τους

- **Υλοποιήθηκε**

Η δράση υλοποιείται μέσω της ΣΕΑΥΠ και της Ομάδας Άμεσης Παρέμβασης (ΟΑΠ). Συγκεκριμένα, μέσα στο 2010, από τις συνολικές δράσεις των προγραμμάτων σε θέματα αγωγής υγείας και πρόληψης της εξάρτησης, έχουν επιχορηγηθεί 28 δράσεις, με το συνολικό ποσό των €82.000 [7].

Στη δράση αυτή εμπλέκεται και το Υπουργείο Εσωτερικών το οποίο προβλεπόταν να παρέχει επίσης οικονομική ενίσχυση. Το ΥΕ δεν υλοποίησε το μέτρο αυτό λόγω περικοπών του σχετικού κονδυλίου.

Δράση 2: Προώθηση ψυχαγωγικών, καλλιτεχνικών, πολιτιστικών, περιβαλλοντικών, αθλητικών προγραμμάτων/δραστηριοτήτων υγιούς απασχόλησης στο πλαίσιο του σχολικού χώρου, στις κοινότητες και τους δήμους, που θα στοχεύουν στους νέους γενικά και ιδιαίτερα σε ομάδες νέων υψηλού κινδύνου

- **Μερική υλοποίηση**

Το Υπουργείο Εσωτερικών σημειώνει ότι η δράση ήδη βρισκόταν σε εξέλιξη από το 2009 και τα αποτελέσματα από την εφαρμογή της με βάση τις αναφορές των κοινοτήτων είναι αρκετά ενθαρρυντικά. Κατά το 2010, το Υπουργείο Εσωτερικών σε συνεργασία με το ΑΣΚ, προχώρησε σε αξιολόγηση και ιεράρχηση των δράσεων των κοινοτήτων που ήδη εμπλέκονταν από το προηγούμενο έτος, για σκοπούς χρηματοδότησης τους.

Σημειώνεται επίσης ότι, το ΑΣΚ είχε συντονίσει μέσα στο 2010 τη διοργάνωση επαρχιακών ενημερωτικών ημερίδων σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού και το Υπουργείο Εσωτερικών με στόχο την ενημέρωση των Κοινοτικών Συμβουλίων για τη δυνατότητα που τους δίνεται να αναπτύξουν δραστηριότητες που να στοχεύουν σε νέους και οι οποίες μπορούν να επιχορηγηθούν. Οι ημερίδες, δεν υλοποιήθηκαν, λόγω μη επαρκούς δέσμευσης των εμπλεκόμενων υπηρεσιών [6].

Σύμφωνα με το ΑΣΚ, δίνεται μερική επιχορήγηση από το Υπουργείο Εσωτερικών σε κοινότητες για να προωθούν τέτοιου είδους προγράμματα/ δραστηριότητες. Έγινε προσπάθεια διεξαγωγής κάποιων σεμιναρίων αλλά χωρίς αποτέλεσμα λόγω μη στήριξης της προσπάθειας από τον ΟΝΕΚ και τη ΣΕΑΥΠ.

Ο ΟΝΕΚ αναφέρει πως προσφέρει σχετικά προγράμματα και δραστηριότητες στα Πολυκέντρα Νεολαίας σε παγκύπρια βάση.

Στόχος ΣΤ: Βελτίωση της πρόσβασης σε προγράμματα πρώιμης παρέμβασης για νέους

Δράση 1: Υιοθέτηση του προγράμματος Επιλεκτικής πρόληψης FreD goes net στην Αστυνομία, στο Σχολείο, στο Στρατό και στους χώρους εργασίας

- **Υλοποιήθηκε**

Το πρόγραμμα επιλεκτικής πρόληψης εφαρμόστηκε σε πιλοτική φάση από τη 1^η Δεκεμβρίου 2008 μέχρι 31^η Ιανουαρίου 2010. Η αξιολόγηση του προγράμματος έδειξε ότι το πρόγραμμα προσέγγισε 120 άτομα τα οποία είχαν συλληφθεί από την Υ.ΚΑ.Ν για χρήση ή κατοχή παράνομων εξαρτησιογόνων ουσιών. Η Υ.ΚΑ.Ν παράπεμψε στο πρόγραμμα «FreD goes net» 91 άτομα. Από τα κέντρα εφήβων και οικογένειας «Περσέας» και «Προμηθέας» παραπέμφθηκαν 80 άτομα. Με το τέλος της πιλοτικής λειτουργίας του προγράμματος, 69 άτομα ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα με επιτυχία. Η αξιολόγηση του προγράμματος «FreD goes net» ανέδειξε ότι έχει βελτιώσει σημαντικά την πρόσβαση νεαρών ατόμων στα κέντρα εφήβων [41].

Κατά το 2011, το Γραφείο Πρόληψης της Υ.ΚΑ.Ν ακολουθώντας τα κριτήρια παραπομπής στο πρόγραμμα «FreD goes net», συνέστησε συμμετοχή σε 48 άτομα. Τα άτομα που προσεγγίστηκαν μέσω του προγράμματος, ήταν συγκεκριμένου προφίλ. Πιο συγκεκριμένα, το πρόγραμμα προσέγγισε κατά πλειοψηφία άνδρες με μέσο όρο ηλικίας τα 18,5 χρόνια (ελάχιστη ηλικία: 15 χρονών και μέγιστη ηλικία: 22 χρονών). Όσον αφορά τις συνθήκες διαμονής και την εκπαιδευτική και επαγγελματική κατάσταση των συμμετεχόντων, η πλειοψηφία των ατόμων που προσεγγίστηκαν διέμεναν με τους γονείς τους, ένας στους τρεις ήταν στρατιώτης, ενώ αρκετοί φοιτούσαν σε σχολείο.

Το ΑΣΚ εκτιμά ότι το εν λόγω πρόγραμμα βελτίωσε την προσβασιμότητα στα κέντρα εφήβων, προσεγγίζοντας συγκεκριμένη ευάλωτη ομάδα νεαρών ατόμων, η οποία, πιθανόν να παρουσίαζε μελλοντικά πολύ υψηλότερα επίπεδα χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών από τα ποσοστά που διαπιστώνονται στον γενικό πληθυσμό, και η οποία έχριζε άμεσης παρέμβασης [8].

Ταυτόχρονα, το ΑΣΚ προχώρησε στη δημιουργία πρωτόκολλου συνεργασίας με την Υπηρεσία Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Αγωγής του ΥΠΠ και με τις ΥΨΥ του Υπουργείου Υγείας για την εφαρμογή του προγράμματος «FreD goes to school» που αφορά την έγκαιρη προσέγγιση των νεαρών καπνιστών στα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης και συγκεκριμένα στους μαθητές Γυμνασίου, με στόχο την αποτροπή της εξάρτησης από τον καπνό και μείωση του αριθμού των νεαρών καπνιστών στα σχολεία [41].

Σύμφωνα με το πρωτόκολλο συνεργασίας, το πρόγραμμα σχεδιάστηκε για να γίνεται μια έγκαιρη προσέγγιση των νεαρών καπνιστών, έτσι ώστε να αποτρέπεται η εξάρτηση από τον καπνό και να μειωθεί ο αριθμός των νεαρών καπνιστών στα σχολεία. Η διαδικασία που ακολουθείται στην εφαρμογή του προγράμματος είναι ο εντοπισμός των νεαρών καπνιστών και η παραπομπή τους στη Διεύθυνση του σχολείου. Στη συνέχεια, η Διεύθυνση του σχολείου δίνει τη δυνατότητα στους νεαρούς καπνιστές να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα «FreD goes to school». Στους νεαρούς που αρνούνται συμμετοχή στο πρόγραμμα, εφαρμόζονται άλλα παιδαγωγικά μέτρα [35]. Με τη

συμμετοχή στο πρόγραμμα «FreD goes to school», οι νεαροί καπνιστές παρακολουθούν ένα οχτάωρο βιωματικό σεμινάριο, το οποίο τους προσφέρει τις απαραίτητες γνώσεις για τις νόμιμες ουσίες εξάρτησης, τις επιδράσεις τους και τη νομοθεσία γύρω από τη χρήση νόμιμων ουσιών εξάρτησης. Επίσης, ενημερώνονται για τις δομές που μπορούν να αποταθούν για περαιτέρω θεραπεία [20].

Στόχος Η: Διασφάλιση της επιστημονικότητας των προγραμμάτων πρόληψης, με βάση τεκμηριωμένες μεθοδολογίες, μεθόδους αξιολόγησης, εκπαίδευση και εποπτεία

Δράση 1: Θεσμοθέτηση ειδικών προσόντων για τους Λειτουργούς Πρόληψης

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Ως συντονιστικός φορέας για τη δράση αυτή, το ΑΣΚ αναφέρει ότι η δράση δεν υλοποιήθηκε λόγω των ποικίλων ειδικοτήτων που χρειάζεται ένας Λειτουργός Πρόληψης και το γεγονός ότι διαφορετικά προγράμματα έχουν διαφορετικές ανάγκες. Κατ' επέκταση αποφασίστηκε ότι θα παρέχεται εκπαίδευση στο κάθε πρόγραμμα πρόληψης ανάλογα με τις ανάγκες του προγράμματος.

Οι εμπλεκόμενοι φορείς έχουν διαφορετικές απόψεις ως προς τα αναγκαία προσόντα που πρέπει να κατέχει ένας λειτουργός πρόληψης και έτσι η θεσμοθέτηση των προσόντων των Λειτουργών Πρόληψης δεν κατέστη δυνατή. Όσον αφορά το συγκεκριμένο ζήτημα, οι ΥΨΥ, εκφράζουν την άποψη τους ότι υπάρχει ανάγκη πρόσληψης Κοινωνιολόγων και Κοινωνικών Λειτουργών αντί ατόμων με διαφορετικά προσόντα (π.χ. καθηγητές, μουσικοί) που θα τύχουν εκπαίδευσης στο αντικείμενο.

Δράση 2: Συνεργασία σε πανεπιστημιακό επίπεδο με σκοπό το σχεδιασμό, εποπτεία και αξιολόγηση προγραμμάτων πρόληψης

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Δεν έγινε οποιαδήποτε ενέργεια για υλοποίηση της συγκεκριμένης δράσης.

Δράση 3: Θέσπιση κριτηρίων καλής πρακτικής που να διέπουν τα προγράμματα πρόληψης

- **Υλοποιήθηκε**

Το ΑΣΚ έχει προχωρήσει στην έκδοση Οδηγού Πρόληψης, στον οποίο καταγράφονται τα κριτήρια καλής πρακτικής για τα προγράμματα πρόληψης.

Προγράμματα που επιθυμούν επίσημη έγκριση πρέπει να υποβάλλουν σχετική αίτηση προς το ΑΣΚ. Το ΑΣΚ αξιολογεί τις σχετικές αιτήσεις και παραχωρεί έγκριση για δύο χρόνια σε προγράμματα που πληρούν τα κριτήρια καλής πρακτικής, τα οποία καταγράφονται στον Οδηγό Πρόληψης. Τα ακόλουθα προγράμματα πρόληψης έχουν τύχει έγκρισης από το ΑΣΚ για τα έτη 2011 και 2012 και βρίσκονται εν ενεργεία [21]:

- Δημοτική Ομάδα Πρόληψης: Δήμος Γεροσκήπου
«Νιώθω ασφαλής στο σχολείο μου»
«Από το ΕΓΩ και το ΕΣΥ στο ΕΜΕΙΣ»
«Ψυχική Υγεία: Ενίσχυση της αυτοεκτίμησης»
«Όλα όσα πρέπει να ξέρω γύρω από τις ουσίες»
«Ανοιχτές συναντήσεις γονέων»
Ομάδες Γονέων
- Ίδρυμα Lions Quest Κύπρου
«Δεξιότητες για την εφηβεία»
- Σύνδεσμος Καταπολέμησης Ναρκωτικών Λάρνακας (ΣΥ.ΚΑ.ΝΑ Λάρνακας)
«Πρόληψη για τους νέους που βρίσκονται σε κίνδυνο»
«Οι γονείς προλαμβάνουν τη χρήση ουσιών»
- Αντιναρκωτικός Σύνδεσμος Ιδρύματος Σολομώντος Παναγίδη (ΑΣΠΙΣ)
«Εφηβικά Εργαστήρια»
«Η πρόληψη στη νηπιακή ηλικία: Σεμινάριο για νηπιαγωγούς με δειγματικά μαθήματα σε ιδιωτικά νηπιαγωγεία»
- Παγκύπριος Σύλλογος Ψυχολόγων
«Κοινωνική Ψυχολογία: Ψυχολόγοι στην πρόληψη χρήσης ναρκωτικών»
- Γραφείο Πρόληψης Υπηρεσίας Καταπολέμησης Ναρκωτικών (Υ.ΚΑ.Ν)
«Λαϊκές ιστορίες και παραμύθια ενάντια στην εξάρτηση»
- Σταθμός Πρόληψης και Συμβουλευτικής ΙΘΑΚΗ
«Γνωρίζω έχω άποψη και καταναλώνω αλκοόλ υπεύθυνα»
- ΚΕΝΘΕΑ και Σταθμοί Πρόληψης και Συμβουλευτικής ΙΘΑΚΗ, ΑΧΙΛΛΕΑΣ, ΘΗΣΕΑΣ
«Σχολείο χωρίς καπνό»
«Ταξίδι ζωής»
«Οικογενειακό Συμβούλιο»
- ΚΕΝΘΕΑ
«Από νέο σε νέο»
«Κύκλωπας και Οδυσσέας»
«Οικογενειακό Συμβούλιο»
- Κέντρο Πρόληψης «Μεσόγειος»
«Άτομα που έχουν κατάθλιψη και αγχώδεις διαταραχές»
- Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού – ΣΕΑΥΠ
«Μέντωρ Δημοτικής Εκπαίδευσης»
«Μέντωρ Μέσης Εκπαίδευσης»
Αντιναρκωτικά Σεμινάρια

Δράση 4: Προώθηση και διάχυση ευρωπαϊκών αξιολογημένων προληπτικών προγραμμάτων

- **Μερική υλοποίηση**

Ως συντονιστικός φορέας, το ΑΣΚ αναφέρει ότι παρουσίασε στους φορείς του δικτύου πρόληψης, τη διαδικτυακή πύλη βέλτιστων πρακτικών για ανταλλαγή πληροφοριών για δράσεις μείωσης της ζήτησης (EDDRA), η οποία αφορά την ανάπτυξη και προώθηση επιστημονικά τεκμηριωμένων πρακτικών μείωσης της ζήτησης και της βλάβης. Η διαδικτυακή πύλη για ανταλλαγή πληροφοριών για δράσεις μείωσης της ζήτησης (EDDRA), η οποία βρίσκεται στον διαδικτυακό χώρο του Ευρωπαϊκού Κέντρου Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας (ΕΚΠΝΤ), παρέχει πληροφόρηση σχετικά με ερευνητικά δεδομένα βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των κρατών της ΕΕ. Επιπλέον, παρέχει τη δυνατότητα εξεύρεσης πληροφοριών ανά είδος μεθόδου πρόληψης, στοχευόμενου πληθυσμού ή/ και είδος ουσίας κατάχρησης.

Στις συνεντεύξεις με φορείς, οι οποίοι εμπλέκονται στο δίκτυο πρόληψης, παρατηρείται ότι υπάρχουν λειτουργοί/ φορείς οι οποίοι δεν είναι ενήμεροι για την ύπαρξη της διαδικτυακής πύλης βέλτιστων πρακτικών για ανταλλαγή πληροφοριών για δράσεις μείωσης της ζήτησης (EDDRA).

Απολογισμός Πυλώνα Πρόληψης

Συνολικά, ο Πυλώνας της Πρόληψης αποτελείται από είκοσι-εννέα δράσεις, οι οποίες υποβοηθούν την επίτευξη των επτά στόχων της Εθνικής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά 2009 – 2012, όσον αφορά την Πρόληψη. Κάθε στόχος επικεντρώνεται στην πρόληψη σε διάφορα περιβάλλοντα όπως η οικογένεια, το σχολείο και η κοινότητα. Σύμφωνα με τις διαθέσιμες πληροφορίες και τις πληροφορίες από τις προσωπικές συνεντεύξεις με τους αρμόδιους για την κάθε δράση, από τις είκοσι-εννέα δράσεις υλοποιήθηκαν οι δώδεκα, σε μερικό βαθμό υλοποιήθηκαν οι εννέα, ενώ οι υπόλοιπες οκτώ δράσεις δεν υλοποιήθηκαν.

Συνοπτικός Πίνακας Αποτελεσμάτων:

ΣΤΟΧΟΣ	ΔΡΑΣΗ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ
Α: Χάραξη εθνικής προληπτικής πολιτικής στο εκπαιδευτικό σύστημα	1: Θεμελίωση σταθερού προγράμματος αγωγής υγείας και πρόληψης των εξαρτήσεων στα σχολεία	Υλοποιήθηκε
	2: Καταγραφή και παρακολούθηση υφιστάμενων προγραμμάτων σε θέματα αγωγής υγείας και πρόληψης της εξάρτησης	Μερική Υλοποίηση
	3: Αξιολόγηση με στόχο την επιχορήγηση δράσεων, προγραμμάτων και παρεμβάσεων αγωγής υγείας από την ΣΕΑΥΠ	Υλοποιήθηκε
	4: Ανάπτυξη δύο πιλοτικών "Σχολείων Δίχως Καπνό"	Υλοποιήθηκε
	5: Πιλοτική ανάπτυξη προληπτικής στρατηγικής κατά της παραβατικότητας σε έξι σχολικές μονάδες	Υλοποιήθηκε
Β: Βελτίωση της αντίληψης σε θέματα αγωγής της υγείας	1: Σχεδιασμός και εφαρμογή προγραμμάτων εκπαίδευσης και επιμόρφωσης εκπαιδευτικών, συμβούλων καθηγητών εκπαιδευτικών ψυχολόγων, λειτουργών φοιτητικής μέριμνας και λειτουργών των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας σε θέματα αγωγής υγείας και πρόληψης της εξάρτησης	Μερική Υλοποίηση
	2: Παροχή αντικειμενικής πληροφόρησης σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή, για τις ψυχοδραστικές ουσίες, νόμιμες και παράνομες αλλά και για εξαρτητικές συμπεριφορές (π. χ. τζόγος) σε μαθητές δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	Δεν Υλοποιήθηκε
	3: Παροχή δωρεάν ενημερωτικού βιβλίου σε θέματα αγωγής υγείας και εξαρτήσεων	Δεν Υλοποιήθηκε

	στους γονείς μαθητών Α΄ Γυμνασίου παγκύπρια	
	4: Προώθηση παρεμβάσεων για γονείς	Υλοποιήθηκε
Γ: Προώθηση καθολικών δράσεων αγωγής υγείας και πρόληψης της εξάρτησης	1: Εφαρμογή προληπτικών προγραμμάτων σε ομάδες νέων εκτός του σχολικού χώρου	Υλοποιήθηκε
	2: Εφαρμογή προγραμμάτων δεξιοτήτων για γονείς	Μερική Υλοποίηση
	3: Ανάπτυξη προληπτικής στρατηγικής σε θέματα εξαρτήσεων στους χώρους εργασίας	Δεν Υλοποιήθηκε
	4: Μελέτη σε θέματα που απασχολούν την κυπριακή νεολαία και χάραξη πολιτικής για τη νεολαία	Δεν Υλοποιήθηκε
Δ: Προώθηση επιλεκτικών και ενδεδειγμένων δράσεων που να στοχεύουν σε συμπεριφορές, περιοχές ή ομάδες υψηλού κινδύνου	1: Μελέτη αναφορικά με τις επιπτώσεις των πειθαρχικών σχολικών κανονισμών εντός του σχολείου	Δεν Υλοποιήθηκε
	2: Σχεδιασμός προληπτικής στρατηγικής για αντιμετώπιση του σχολικού αποκλεισμού και της διαρροής από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση	Υλοποιήθηκε
	3: Σταδιακή επέκταση των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας σε Οκτώ	Μερική Υλοποίηση
	4: Σύσταση πολυθεματικών ομάδων σε κάθε επαρχία και δημιουργία πρωτοκόλλου για εντοπισμό οικογενειών υψηλού κινδύνου, με στόχο την αντιμετώπιση των αναγκών τους	Μερική Υλοποίηση
	5: Σχεδιασμός και προώθηση σε παγκύπρια βάση, ενός επιστημονικά εξειδικευμένου προγράμματος για οικογένειες υψηλού κινδύνου που να στοχεύουν στην ενδυνάμωση των δεσμών και των σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας (parenting skills)	Δεν Υλοποιήθηκε
	6: Προώθηση βιωματικών παρεμβάσεων σε διάφορες περιοχές και περιοχές υψηλού κινδύνου που θα στοχεύουν σε νέους	Μερική Υλοποίηση
	7: Προώθηση του θεσμού των σχολικών κοινωνικών λειτουργών	Υλοποιήθηκε
	8: Σχεδιασμός και εφαρμογή τεκμηριωμένης προληπτικής πολιτικής σε θέματα εξαρτήσεων στο Στρατό	Μερική Υλοποίηση
	9: Προώθηση και επέκταση του προγράμματος για νέους «Προσέγγιση» σε περιοχές ψυχαγωγίας υψηλού κινδύνου	Υλοποιήθηκε

Ε: Προώθηση και εφαρμογή εναλλακτικών δραστηριοτήτων ψυχαγωγίας των νέων	1: Πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης μαθητών με σοβαρά οικονομικά προβλήματα με στόχο τη δημιουργική ενασχόληση κατά τον απογευματινό τους χρόνο, σε δραστηριότητες που επιλέγουν οι ίδιοι στην κοινότητα τους	Υλοποιήθηκε
	2: Προώθηση ψυχαγωγικών, καλλιτεχνικών, πολιτιστικών, περιβαλλοντικών, αθλητικών προγραμμάτων/δραστηριοτήτων υγιούς απασχόλησης στο πλαίσιο του σχολικού χώρου, στις κοινότητες και τους δήμους, που θα στοχεύουν στους νέους γενικά και ιδιαίτερα σε ομάδες νέων υψηλού κινδύνου	Μερική Υλοποίηση
ΣΤ: Βελτίωση της πρόσβασης σε προγράμματα πρόληψης παρέμβασης για νέους	1: Υιοθέτηση του προγράμματος Επιλεκτικής πρόληψης FreD goes net στην Αστυνομία, στο Σχολείο, στο Στρατό και στους χώρους εργασίας	Υλοποιήθηκε
Η: Διασφάλιση της επιστημονικότητας των προγραμμάτων πρόληψης, με βάση τεκμηριωμένες μεθοδολογίες, μεθόδους αξιολόγησης, εκπαίδευση και εποπτεία	1: Θεσμοθέτηση ειδικών προσόντων για τους Λειτουργούς Πρόληψης	Δεν Υλοποιήθηκε
	2: Συνεργασία σε πανεπιστημιακό επίπεδο με σκοπό το σχεδιασμό, εποπτεία και αξιολόγηση προγραμμάτων πρόληψης	Δεν Υλοποιήθηκε
	3: Θέσπιση κριτηρίων καλής πρακτικής που να διέπουν τα προγράμματα πρόληψης	Υλοποιήθηκε
	4: Προώθηση και διάχυση ευρωπαϊκών αξιολογημένων προληπτικών προγραμμάτων	Μερική Υλοποίηση

Σύμφωνα με την αξιολόγηση της Εθνικής Στρατηγικής για τα ναρκωτικά 2009 – 2012, οι υλοποιημένες δράσεις στοχεύουν στην πρόληψη στο σχολικό περιβάλλον, στην οικογένεια και στην κοινότητα.

Πιο κάτω ακολουθεί η αξιολόγηση ανά στόχο όπου διαπιστώνεται κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που τέθηκαν μέσω της προώθησης των δράσεων της Εθνικής Στρατηγικής για τα ναρκωτικά όσο αφορά τον Πυλώνα Πρόληψη.

Στόχος A: Χάραξη εθνικής προληπτικής πολιτικής στο εκπαιδευτικό σύστημα

Ο στόχος A αποτελείται από πέντε δράσεις, από τις οποίες τέσσερις υλοποιήθηκαν και μια υλοποιήθηκε σε μερικό βαθμό. Ως αποτέλεσμα, ο στόχος A έχει επιτευχθεί και ακολούθως έχει εισαχθεί προληπτική πολιτική στο εκπαιδευτικό σύστημα της Κύπρου.

Η επίτευξη του στόχου οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη σύγκλιση απόψεων του ΥΠΠ, της ΣΕΑΥΠ και του ΑΣΚ και των αντιπροσώπων των φορέων αυτών. Κινητήριοι μοχλός για υλοποίηση των στόχων αυτών ήταν η ΣΕΑΥΠ, οι απόψεις της οποίας συμπίπτουν με τις κατευθυντήριες γραμμές της Εθνικής Στρατηγικής. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι δράσεις αυτές να υιοθετηθούν πλήρως από την ΣΕΑΥΠ και να εφαρμοστούν εντός του εκπαιδευτικού συστήματος.

Στόχος B: Βελτίωση της αντίληψης σε θέματα αγωγής της υγείας

Ο στόχος B αποτελείται από τέσσερις δράσεις. Μία από τις δράσεις υλοποιήθηκε, μια υλοποιήθηκε σε μερικό βαθμό ενώ, δυο δεν υλοποιήθηκαν. Ως επακόλουθο, ο στόχος B, αξιολογείται ότι υλοποιήθηκε σε περιορισμένο βαθμό.

Η αποτυχία πλήρους υλοποίησης του στόχου αυτού οφείλεται σε τρεις παράγοντες:

- φορείς που εμπλέκονταν στις δράσεις αυτές δεν τις υποστήριξαν αποτελεσματικά διότι δεν πίστευαν στην αποτελεσματικότητά τους και ακολούθως δεν τις ενέταξαν στις προτεραιότητές τους,
- οικονομικές περικοπές απέτρεψαν κάποιες ενέργειες από το να υλοποιηθούν,
- ανατέθηκαν δράσεις σε φορείς που δεν είχαν προηγούμενη πείρα στο αντικείμενο και δεν ήταν σε θέση να τις φέρουν σε πέρας.

Πιο αναλυτικά, οι κύριοι φορείς που εμπλέκθηκαν στις δράσεις αυτές ήταν η ΣΕΑΥΠ, ΟΝΕΚ, Υ.ΚΑ.Ν και οι ΥΨΥ.

Η Υ.ΚΑ.Ν και οι ΥΨΥ, υποστήριξαν επαρκώς την υλοποίηση των δράσεων στις οποίες ήταν εμπλεκόμενοι φορείς με σκοπό την καλλιέργεια σωστής αντίληψης σε θέματα αγωγής υγείας.

Αντίθετα, ο ΟΝΕΚ, ως εμπλεκόμενος φορέας, συνέβαλε στην υλοποίηση των δράσεων σε περιορισμένο βαθμό. Τα προγράμματα που προσφέρει ο ΟΝΕΚ και τα οποία θα μπορούσαν να υποστηρίξουν τις δράσεις αυτές αφορούν τον γενικό πληθυσμό και δεν είναι στοχευόμενα. Δεν έχουν διαμορφωθεί με βάση τις ανάγκες υλοποίησης του Στόχου B. Από πλευράς του, ο ΟΝΕΚ εντοπίζει παράλληλα ότι λόγω οικονομικών περικοπών, δεν ήταν δυνατό να εμπλακεί σε μεγαλύτερο βαθμό στην υλοποίηση κάποιων δράσεων.

Για τις τρεις από τις τέσσερις δράσεις του τομέα που δεν υλοποιήθηκαν, την ευθύνη φέρει σε κάποιο βαθμό και η ΣΕΑΥΠ, ως συντονιστικός φορέας:

- Οι λειτουργοί των υπηρεσιών κοινωνικής ευημερίας δεν έτυχαν εκπαίδευσης και επιμόρφωσης τα τελευταία χρόνια. Επικαλούμενοι οικονομικούς λόγους, το ΥΠΠ

και η ΣΕΑΥΠ αναφέρουν ότι δεν δόθηκαν οδηγίες για εκπαίδευση των αρμόδιων λειτουργών.

- Όσο αφορά την παροχή αντικειμενικής πληροφόρησης σε μαθητές δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το ΥΠΠ προχώρησε στη συλλογή υλικού από τους εμπλεκόμενους φορείς, αλλά η πληροφόρηση που παρείχε δεν απευθυνόταν συγκεκριμένα στον προβλεπόμενο πληθυσμό.
- Η παροχή ενημερωτικού βιβλίου στους γονείς των μαθητών Α΄ Γυμνασίου, δεν έγινε παρόλο που οι εμπλεκόμενοι φορείς παρείχαν τις απαιτούμενες πληροφορίες, διότι σύμφωνα με την ΣΕΑΥΠ, δεν αποτελούσε προτεραιότητα της Υπηρεσίας και παράλληλα η αποτελεσματικότητα της δράσης στον τομέα της πρόληψης αμφισβητείται.

Στόχος Γ: Προώθηση καθολικών δράσεων αγωγής υγείας και πρόληψης της εξάρτησης

Ο στόχος Γ αποτελείται από τέσσερις δράσεις. Μία από τις δράσεις υλοποιήθηκε, μια υλοποιήθηκε σε μερικό βαθμό ενώ δυο δεν υλοποιήθηκαν. Ως αποτέλεσμα, ο στόχος Γ, υλοποιήθηκε σε μερικό βαθμό.

Η υλοποίηση της δράσης για εφαρμογή προληπτικών προγραμμάτων σε ομάδες νέων εκτός του σχολικού χώρου, οφείλεται κυρίως στα προγράμματα της «Μικρής Άρκτου». Η Υ.ΚΑ.Ν σε συνεργασία με τις δημοτικές αρχές, το ΥΠΠ και οι ΥΚΕ διοργανώνουν προληπτικά προγράμματα που απευθύνονται στους νέους.

Οι φορείς που εμπλέκονται στη δράση για εφαρμογή προγραμμάτων δεξιοτήτων για γονείς, δεν γνωρίζουν λεπτομέρειες σε σχέση με το ζητούμενο περιεχόμενο των προγραμμάτων αυτών, κάτι που καθιστά τη συγκεκριμένη δράση ασαφή. Το ζήτημα καθορισμού ξεκάθαρων και μετρήσιμων δράσεων, το οποίο αποτελούσε μια από τις εισηγήσεις της προηγούμενης Εθνικής Στρατηγικής φαίνεται πως δεν έχει ληφθεί υπόψη στο σχεδιασμό αυτής της δράσης. Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός πως υπάρχουν προγράμματα δεξιοτήτων για γονείς, αλλά δεν εξειδικεύονται στον τομέα της πρόληψης της εξάρτησης.

Η δράση σχετικά με την ανάπτυξη προληπτικής στρατηγικής σε θέματα εξαρτήσεων στους χώρους εργασίας, δεν υλοποιήθηκε. Παρόλο που το Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων έχει ετοιμάσει σχετικό έντυπο υλικό που απευθύνεται στους εργοδότες, αυτό από μόνο του δεν παρέχει κατάλληλη υποστήριξη για σκοπούς σύνταξης στρατηγικής πρόληψης εντός των χώρων εργασίας. Επιπλέον, η ανάπτυξη πολιτικής στο θέμα πρόληψης στους χώρους εργασίας δεν ήταν εφικτή γιατί το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο δεν καλύπτει θέματα εξαρτησιογόνων ουσιών.

Αναφορικά με αυτό το θέμα, το Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας προσθέτει πως δεν έχει προηγηθεί καμία σχετική αναφορά από εργοδότες για θέματα εξαρτήσεων. Κατ'επέκταση το Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας δεν γνωρίζει κατά πόσο υπάρχει τέτοιο πρόβλημα εντός των χώρων εργασίας και ποιο είναι το μέγεθος τυχόν αρνητικών επιπτώσεων.

Η μελέτη που αναμένονταν να διεξαχθεί υπό το συντονισμό του ONEK, για θέματα που αφορούν την κυπριακή νεολαία, δεν πραγματοποιήθηκε λόγω οικονομικών περικοπών στον Οργανισμό [6].

Στόχος Δ: Προώθηση επιλεκτικών και ενδεδειγμένων δράσεων που να στοχεύουν σε συμπεριφορές, περιοχές ή ομάδες υψηλού κινδύνου

Ο στόχος Δ αποτελείται από εννέα δράσεις. Τρεις από τις δράσεις υλοποιήθηκαν, τέσσερις υλοποιήθηκαν σε μερικό βαθμό ενώ δυο δεν υλοποιήθηκαν. Κατ' επέκταση, ο στόχος Δ, υλοποιήθηκε σε μερικό βαθμό.

Η αποτυχία πλήρους υλοποίησης των δύο δράσεων του συγκεκριμένου στόχου, οφείλεται στην έλλειψη οικονομικών πόρων, στους λανθασμένους σχεδιασμούς των εμπλεκόμενων φορέων και στην αξιολόγηση των δράσεων ως χαμηλής προτεραιότητας από τους εμπλεκόμενους φορείς.

Σύμφωνα με τους στόχους του Πυλώνα της Πρόληψης, το οικογενειακό περιβάλλον μπορεί να ενισχύσει τους προστατευτικούς παράγοντες και τις απαραίτητες δεξιότητες που θα βοηθήσουν τους νέους να ακολουθούν ένα υγιή τρόπο ζωής. Μέσα από την αξιολόγηση της Εθνικής Στρατηγικής για τα ναρκωτικά, διαφαίνεται ότι παρόλο που στο σχέδιο δράσεων εντάχθηκαν αρκετές δράσεις που αφορούν τους γονείς, δεν δόθηκε η απαραίτητη σημασία σε αυτές τις δράσεις. Η ΣΕΑΥΠ αναφέρει ότι οι δράσεις που αφορούν τους γονείς δεν είναι μέσα στις προτεραιότητες της, ενώ τα προγράμματα του ONEK απευθύνονται στον γενικό πληθυσμό [5]. Από πλευράς Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας (ΥΚΕ), λόγω υποστελέχωσης δεν μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην επίτευξη δράσεων, ενώ οι ΥΨΥ αναφέρουν ότι τα υφιστάμενα προγράμματα για γονείς δεν υπάγονται στην πρόληψη αλλά στη θεραπεία. Συνεπώς, υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις όσον αφορά την πρόληψη εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Σχετικά με τη δημιουργία εξειδικευμένου προγράμματος για οικογένειες υψηλού κινδύνου με στόχο την ενδυνάμωση των δεσμών και των σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας, οι ΥΚΕ αναφέρουν ότι η υλοποίηση της δράσης μέσω των ΥΚΕ είναι αδύνατη λόγω υποστελέχωσης.

Η μελέτη που αναμένονταν να διεξαχθεί υπό το συντονισμό του ONEK, για τις επιπτώσεις των πειθαρχικών σχολικών κανονισμών εντός του σχολείου πραγματοποιήθηκε από εξωτερικό φορέα, αλλά τα αποτελέσματα της άργησαν να παραδοθούν στον ONEK με αποτέλεσμα να θεωρηθούν εκπρόθεσμα και να μην χρησιμοποιηθούν [5].

Όσο αφορά τη δράση για προώθηση βιωματικών παρεμβάσεων σε διάφορες περιοχές υψηλού κινδύνου που θα στοχεύουν σε νέους, ο ONEK, μέσω των προγραμμάτων της Μικρής Άρκτου, παρέχει βιωματικές παρεμβάσεις οι οποίες απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό αλλά όχι εξειδικευμένα προγράμματα που στοχεύουν περιοχές υψηλού κινδύνου.

Σχετικά με τη σύσταση πολυθεματικών ομάδων σε κάθε επαρχία και τη δημιουργία πρωτοκόλλου για εντοπισμό των οικογενειών υψηλού κινδύνου, οι ΥΚΕ αναφέρουν ότι, παρόλο που δεν έγινε θεσμοθέτηση πρωτοκόλλου, οι εμπλεκόμενοι φορείς ακολουθούν άτυπα βασικές διαδικασίες για τον εντοπισμό των οικογενειών υψηλού κινδύνου, οι οποίες στηρίζονται σε καλές πρακτικές.

Η δράση η οποία αφορά την εφαρμογή προληπτικής στρατηγικής για αντιμετώπιση του σχολικού αποκλεισμού και της διαρροής από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σύμφωνα με το ΥΠΠ, εφαρμόζεται με επιτυχία από τις ΟΑΠ. Παράλληλα το ΥΠΠ, ως συντονιστικός φορέας της δράσης για σταδιακή επέκταση των ΖΕΠ σε οκτώ, αναφέρει ότι κατά τη σχολική χρονιά 2011-2012, οι ΖΕΠ έχουν επεκταθεί σε επτά [7].

Σε σχέση με το περιβάλλον του στρατού, η δράση η οποία αφορά το σχεδιασμό και εφαρμογή μιας τεκμηριωμένης προληπτικής πολιτικής σε θέματα εξαρτήσεων στο στρατό, η προληπτική πολιτική σχεδιάστηκε με τη βοήθεια του ΟΝΕΚ και η εφαρμογή της άρχισε κατά το 2012 [9].

Στόχος Ε: Προώθηση και εφαρμογή εναλλακτικών δραστηριοτήτων ψυχαγωγίας των νέων

Ο στόχος Ε αποτελείται από δυο δράσεις, μία από τις δράσεις υλοποιήθηκε και μία υλοποιήθηκε σε μερικό βαθμό. Ως αποτέλεσμα, ο στόχος Ε υλοποιήθηκε σε μερικό βαθμό.

Η δράση, η οποία αφορά το πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης των μαθητών με σοβαρά οικονομικά προβλήματα, εφαρμόζεται από τη ΣΕΑΥΠ και την ΟΑΠ μέσω οικονομικής επιχορήγησης για ανάπτυξη των δεξιοτήτων/ταλέντων των παιδιών [7].

Σε σχέση με την προώθηση προγραμμάτων πρόληψης στις κοινότητες και τους δήμους για νέους και ομάδες νέων υψηλού κινδύνου, διεξήχθησαν σχετικά προγράμματα σε διάφορες κοινότητες με τη συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με το ΑΣΚ, ορισμένοι εμπλεκόμενοι φορείς δεν συνέβαλαν ικανοποιητικά στην επίτευξη των δράσεων, με αποτέλεσμα να μην πραγματοποιηθούν προβλεπόμενες δραστηριότητες [6].

Στόχος ΣΤ: Βελτίωση της πρόσβασης σε προγράμματα πρώιμης παρέμβασης για νέους

Ο στόχος ΣΤ αποτελείται από μια δράση η οποία υλοποιήθηκε. Ως αποτέλεσμα, ο στόχος ΣΤ υλοποιήθηκε πλήρως.

Η δράση αφορά την εφαρμογή του προγράμματος Επιλεκτικής πρόληψης «FreD goes net» στην Αστυνομία, στο Σχολείο, στο Στρατό και στους χώρους εργασίας. Το πρόγραμμα εφαρμόζεται στο σχολείο, στο στρατό και στην αστυνομία.

Μέχρι σήμερα δεν έχει προκύψει κάποιο περιστατικό παραπομπής από το εργασιακό περιβάλλον, κάτι που εγείρει ερωτηματικά ως προς την εφαρμογή του προγράμματος σε εργασιακούς χώρους. Αξίζει να σημειωθεί όμως και το γεγονός ότι το Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας αναφέρει ότι δεν έχει περιέλθει στην αντίληψη του οποιοδήποτε σχετικό περιστατικό.

Στόχος Η: Διασφάλιση της επιστημονικότητας των προγραμμάτων πρόληψης, με βάση τεκμηριωμένες μεθοδολογίες, μεθόδους αξιολόγησης, εκπαίδευση και εποπτεία

Ο στόχος Η αποτελείται από τέσσερις δράσεις, μία από τις δράσεις υλοποιήθηκε, μία υλοποιήθηκε σε μερικό βαθμό και δυο δράσεις δεν υλοποιήθηκαν. Ως αποτέλεσμα, ο στόχος Η, υλοποιήθηκε σε περιορισμένο βαθμό.

Σε σχέση με τη θεσμοθέτηση των προσόντων των Λειτουργών Πρόληψης, το ΑΣΚ αναφέρει ότι δεν πραγματοποιήθηκε γιατί αποφασίστηκε να προσλαμβάνονται διαφορετικές ειδικότητες ανάλογα με τις ανάγκες του κάθε προγράμματος πρόληψης. Αξιολογώντας αναδρομικά τη δράση αυτή, μπορεί να θεωρηθεί ότι λανθασμένα εντάχθηκε στην Εθνική Στρατηγική.

Όσο αφορά τη συνεργασία με Πανεπιστημιακά ιδρύματα για εποπτεία και αξιολόγηση προγραμμάτων Πρόληψης, δεν υπάρχει κανένα διαθέσιμο στοιχείο που να αφορά οποιαδήποτε ενέργεια για υλοποίηση της δράσης. Το ΑΣΚ, αναφέρει ότι δεν έγινε καμία ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση. Ο Πυλώνας της Πρόληψης, σύμφωνα με τις διαθέσιμες πληροφορίες, παρουσιάζει σοβαρές ελλείψεις στο επίπεδο της έρευνας. Κανένα πρόγραμμα πρόληψης δεν έχει αξιολογηθεί μέσα από τις δράσεις της Εθνικής Στρατηγικής όσον αφορά την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα του στον τομέα της πρόληψης.

Σχετικά με τη διάχυση ευρωπαϊκών αξιολογημένων προληπτικών προγραμμάτων, το ΑΣΚ, αναφέρει ότι έχει γίνει σχετική παρουσίαση της διαδικτυακής πύλης βέλτιστων πρακτικών EDDRA. Παρόλα αυτά, ορισμένοι φορείς του δικτύου Πρόληψης είναι σε πλήρη άγνοια σε σχέση με το θέμα αυτό.

Θετική εξέλιξη στον τομέα της πρόληψης στο στόχο Η, αποτελεί η δημιουργία του Οδηγού Πρόληψης από το ΑΣΚ. Ο Οδηγός Πρόληψης συμπεριλαμβάνει τα κριτήρια καλής πρακτικής που πρέπει να διέπουν τα προγράμματα πρόληψης.

Πυλώνας 2: Θεραπεία και Κοινωνική Επανάταξη

Εισαγωγή

Σύμφωνα με το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και την Εγκληματικότητα (UNODC) και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ) (2008), οι βασικές αρχές του Πυλώνα της Θεραπείας και Κοινωνικής Επανάταξης, είναι οι εξής [1]:

- Διαθεσιμότητα και Προσβασιμότητα,
- Αξιολόγηση, Διάγνωση και Θεραπευτικός Σχεδιασμός,
- Επιστημονικά Τεκμηριωμένη Θεραπεία της Εξάρτησης,
- Θεραπεία της Εξάρτησης, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια,
- Παροχή Στοχοθετημένων και Εξειδικευμένων Προγραμμάτων,
- Θεραπεία της Εξάρτησης και Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης,
- Εμπλοκή της Κοινότητας, Συμμετοχή και Προσανατολισμός του Ουσιοεξαρτημένου,
- Κλινική Διαχείριση των Θεραπευτικών Υπηρεσιών και
- Θεραπευτικό Σύστημα

Κύριοι στόχοι του Πυλώνα Θεραπεία και Κοινωνική Επανάταξη είναι η διαμόρφωση του θεραπευτικού συνεχούς έτσι ώστε να προσφέρονται εξειδικευμένα προγράμματα θεραπείας (π.χ. για γυναίκες, έφηβους υψηλού κινδύνου, χρήστες κοκαΐνης, μετανάστες, οικογένειες), όπως και η αύξηση της προσβασιμότητας στις δομές τοξικοεξάρτησης. Επιπρόσθετα, μέσω των δράσεων του Πυλώνα Θεραπεία και Κοινωνική Επανάταξη, στόχος είναι η πιστοποίηση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας των θεραπευτικών προγραμμάτων, η βελτίωση της μεταχείρισης των χρηστών όσον αφορά τη θεραπεία τους, και η κατάλληλη μεταχείριση των χρηστών εντός του σωφρονιστικού συστήματος και του στρατού. Συνακόλουθα, στόχος του Πυλώνα αυτού είναι και η διασφάλιση υποστήριξης των ατόμων που βρίσκονται στο στάδιο της κοινωνικής επανάταξης [1].

Οι βασικοί τύποι θεραπείας που παρέχονται στις Ευρωπαϊκές χώρες είναι τα προγράμματα υποκατάστασης, προγράμματα σωματικής αποτοξίνωσης και προγράμματα ψυχοκοινωνικής θεραπείας [44].

Σύμφωνα με το ΕΚΤΕΠΝ, Κοινωνική Επανάταξη ορίζεται ως «κάθε κοινωνική παρέμβαση με στόχο την ένταξη πρώην ή νυν προβληματικών χρηστών ναρκωτικών στην κοινότητα». Βασικοί στόχοι της κοινωνικής επανάταξης είναι η εξεύρεση στέγης, η εκπαίδευση ή και επαγγελματική κατάρτιση και η απασχόληση των ατόμων που ολοκλήρωσαν με επιτυχία πρόγραμμα θεραπείας για ναρκωτικά. Συχνά, στις παρεμβάσεις κοινωνικής επανάταξης εντάσσονται και προγράμματα συμβουλευτικής και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων [45].

Για σκοπούς αξιολόγησης του Πυλώνα Θεραπείας και Κοινωνικής Επανάταξης, στο επόμενο κεφάλαιο εξετάζονται οι δράσεις του κάθε στόχου που έχει τεθεί.

Στόχος Α: Παροχή στοχοθετημένων και εξειδικευμένων προγραμμάτων

Δράση 1: Σχεδιασμός και λειτουργία προγραμμάτων προσαρμοσμένων στις ανάγκες των μεταναστών

- **Μερική υλοποίηση**

Στις ΥΨΥ του Υπουργείου Υγείας, προωθήθηκαν ενέργειες εξειδίκευσης και ανάπτυξης επαγγελματικών δεξιοτήτων των Λειτουργών των ΥΨΥ, στη βάση ενός Συμβολαίου των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας και του ΚΕΘΕΑ στην Ελλάδα, που προνοούσε 180 ώρες διδακτικής και βιωματικής άσκησης και συμπεριλάμβανε εξειδικευμένα θέματα που αφορούν την προώθηση μεταξύ άλλων, ειδικών προγραμμάτων για τις ανάγκες των μεταναστών, γυναικών, χρηστών κοκαΐνης και τζόγου [7].

Σύμφωνα όμως με τους λειτουργούς των ΥΨΥ, δεν υπάρχει εξειδικευμένο πρόγραμμα προσαρμοσμένο στις ανάγκες του μεταναστευτικού πληθυσμού στις υπηρεσίες του δημόσιου τομέα. Η υλοποίηση της δράσης αυτής ήταν αδύνατη λόγω έλλειψης χώρου και προσωπικού. Ακολουθώντας, οι νόμιμοι μετανάστες εξυπηρετούνται από τις υφιστάμενες δομές των ΥΨΥ [7].

Προβληματική πτυχή στην απρόσκοπτη παροχή υπηρεσιών εκ μέρους των δημοσίων υπηρεσιών αποτελεί το ζήτημα των παράνομων μεταναστών. Το συγκεκριμένο πρόβλημα τέθηκε από τις ΥΨΥ Λεμεσού. Λόγω το ότι τα άτομα αυτά δεν είναι νόμιμοι πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας, δεν κατέχουν κάρτα νοσηλείας και έτσι οι δημόσιες δομές αδυνατούν να τους παρέχουν κατάλληλη υποστήριξη. Το γεγονός αυτό δυσχεραίνει την πρόσβαση για λήψη θεραπείας και ωθεί την επέκταση της βλάβης που σχετίζεται με τη χρήση παράνομων ουσιών (π.χ. μετάδοση μολυσματικών ασθενειών). Οι παράνομοι μετανάστες εξυπηρετούνται μόνο όταν τους δοθεί ειδική άδεια εξαίρεσης πληρωμής από το Υπουργείο Υγείας.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι προγράμματα προσαρμοσμένα στις ανάγκες του μεταναστευτικού πληθυσμού παρέχονται από ΜΚΟ και ιδιωτικό φορέα. Συγκεκριμένα από την «Τόλμη» Πάφου και την Κλινική Βερεσιέ.

Δράση 2: Σχεδιασμός και λειτουργία Προγραμμάτων προσαρμοσμένων στις ανάγκες των γυναικών

- **Μερική υλοποίηση**

Σε σχέση με τα προγράμματα προσαρμοσμένα στις ανάγκες των γυναικών, οι εμπλεκόμενοι φορείς επισημαίνουν ομόφωνα πως οι γυναίκες αποτελούν μια πληθυσμιακή ομάδα χρηστών που χρίζει περαιτέρω μελέτης γιατί εξακολουθεί να είναι ένας κρυμμένος πληθυσμός.

Στις ΥΨΥ, προωθήθηκαν ενέργειες εξειδίκευσης και ανάπτυξης επαγγελματικών δεξιοτήτων των Λειτουργών των ΥΨΥ, στη βάση ενός Συμβολαίου των Υπηρεσιών

Ψυχικής Υγείας και του ΚΕΘΕΑ στην Ελλάδα, που προνοούσε 180 ώρες διδακτικής και βιωματικής άσκησης και συμπεριλάμβανε εξειδικευμένα θέματα που αφορούν την προώθηση μεταξύ άλλων, ειδικών προγραμμάτων για τις ανάγκες των μεταναστών, γυναικών, χρηστών κοκαΐνης και τζόγου [7].

Σύμφωνα με τους λειτουργούς των ΥΨΥ, δεν προσφέρεται μέσω δημόσιων δομών εξειδικευμένο πρόγραμμα για τις γυναίκες λόγω περιορισμένων πόρων. Οι γυναίκες εξυπηρετούνται στα υφιστάμενα προγράμματα των ΥΨΥ που απευθύνονται και σε άνδρες.

Το μοναδικό πρόγραμμα που εξειδικεύεται για γυναίκες προσφέρεται στην κλειστή θεραπευτική κοινότητα της «Αγίας Σκέπης». Το πρόγραμμα ξεκίνησε πιλοτικά το 2012 και λειτουργεί σήμερα κανονικά με τρεις γυναίκες ήδη ενταταγμένες στο πρόγραμμα.

Οι λειτουργοί των ΥΨΥ, επικροτούν τη δημιουργία εξειδικευμένου προγράμματος για τις γυναίκες στην «Αγία Σκέπη» αλλά παράλληλα, ορισμένοι αμφιβάλλουν για την αποτελεσματικότητα του προγράμματος λόγω της μη-συμβατότητας του περιβάλλοντος μιας κλειστής κοινότητας με την καθημερινότητα ενός ατόμου εκτός της δομής.

Δράση 3: Σχεδιασμός και λειτουργία ψυχοθεραπευτικών Κέντρων για παιδιά και οικογένειες υψηλού κινδύνου που να στοχεύει στην έγκαιρη παρέμβαση

- **Μερική υλοποίηση**

Σύμφωνα με τους λειτουργούς των ΥΨΥ, τα παιδιά και οι οικογένειες υψηλού κινδύνου απευθύνονται στα προγράμματα εφήβων «Περσέας» και «Προμηθέας».

Τα υπάρχοντα Κέντρα Ψυχοθεραπείας σε Λευκωσία και Λεμεσό είναι υποστελεχωμένα με αποτέλεσμα να παρακολουθούν μόνο σοβαρές περιπτώσεις. Παράλληλα, από τα κέντρα αυτά απουσιάζει προσωπικό συγκεκριμένων ειδικοτήτων το οποίο απαιτείται για την ορθή λειτουργία των δομών.

Σχετικά με το ζήτημα αυτό, το ΑΣΚ αναφέρει ότι δεν δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην επίτευξη της συγκεκριμένης δράσης, λόγω του ότι οι ανάγκες καλύπτονται από τα υφιστάμενα προγράμματα «Περσέα» και «Προμηθέα» και δεν υπάρχουν διαθέσιμοι οι αναγκαίοι πόροι για πλήρη υλοποίηση της δράσης [7].

Δράση 4: Εισαγωγή ειδικού ηλεκτρονικού προγράμματος συμβουλευτικής online για χρήστες κάνναβης

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Σύμφωνα με το ΑΣΚ, η δράση αυτή δεν υλοποιήθηκε λόγω του αυξημένου κόστους που ενέχει η υλοποίηση του συγκεκριμένου προγράμματος.

Δράση 5: Σχεδιασμός και λειτουργία Εξειδικευμένων Θεραπευτικών παρεμβάσεων για χρήστες κοκαΐνης

- **Μερική υλοποίηση**

Σε σχέση με αυτή τη δράση, έχουν προωθηθεί σχετικές πρωτοβουλίες εξειδίκευσης και ανάπτυξης επαγγελματικών δεξιοτήτων των Λειτουργών των ΥΨΥ, στη βάση ενός Συμβολαίου των ΥΨΥ και του ΚΕΘΕΑ Ελλάδος στο οποίο μεταξύ άλλων υπήρξε επιμόρφωση στο ζήτημα εξειδικευμένων παρεμβάσεων για χρήστες κοκαΐνης [7].

Σύμφωνα με τις ΥΨΥ όμως, δεν προσφέρεται εξειδικευμένη θεραπευτική παρέμβαση για τους χρήστες κοκαΐνης από τις δημόσιες υπηρεσίες. Οι χρήστες κοκαΐνης εξυπηρετούνται στα υφιστάμενα προγράμματα.

Η μοναδική εξειδικευμένη παρέμβαση για χρήστες κοκαΐνης προσφέρεται στον ιδιωτικό τομέα, από την Κλινική Βερεσιέ.

Δράση 6: Σχεδιασμός και λειτουργία Εξειδικευμένων παρεμβάσεων για άτομα με διπλή διάγνωση

- **Μερική υλοποίηση**

Τα άτομα με διπλή διάγνωση εξυπηρετούνται στα υφιστάμενα προγράμματα των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας. Η δημιουργία εξειδικευμένων παρεμβάσεων για άτομα με διπλή διάγνωση δεν είναι εφικτή, λόγω περιορισμένων πόρων και λόγω του ότι το μεγαλύτερο ποσοστό ατόμων που εισέρχονται σε προγράμματα απεξάρτησης έχουν διπλή διάγνωση. Επιπλέον, η γενική αντίληψη των λειτουργών των ΥΨΥ είναι πως δεδομένου του μεγέθους της Κύπρου δεν υπάρχει η δυνατότητα λειτουργίας εξειδικευμένων παρεμβάσεων.

Σε σχέση με τη διαδικασία χειρισμού περιστατικών διπλής διάγνωσης αξίζει να σημειωθεί πως, σε περιπτώσεις όπου η δεύτερη διάγνωση παρεμποδίζει τη θεραπευτική διαδικασία απεξάρτησης, ο χρήστης εντάσσεται πρώτα στις δομές ψυχιατρικής θεραπείας. Εάν όμως η δεύτερη διάγνωση δεν είναι αποτρεπτική για τη θεραπεία τότε ο τοξικομανής μπορεί να εισέλθει σε κάποιο πρόγραμμα.

Σχετικά με το ζήτημα αυτό, οι ΥΨΥ επισημαίνουν πως οι υφιστάμενες δομές των δημοσίων υπηρεσιών είναι στελεχωμένες με προσωπικό διαφόρων ειδικοτήτων και προσφέρουν εξειδικευμένη θεραπεία ανάλογα με τις ανάγκες του κάθε ατόμου. Παρόλα αυτά, οι λειτουργοί του ΑΣΚ αναφέρουν πως οι ΥΨΥ απαρτίζονται κυρίως από νοσηλευτικό προσωπικό, ενώ για να είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν επαρκώς περιπτώσεις διπλής διάγνωσης, θα έπρεπε να απαρτίζονται από περισσότερους Λειτουργούς Ψυχικής Υγείας.

Δράση 7: Ανάπτυξη προγραμμάτων για τις οικογένειες των χρηστών σε όλες τις θεραπευτικές δομές

- **Υλοποιήθηκε**

Όλες οι υφιστάμενες θεραπευτικές δομές προσφέρουν προγράμματα για γονείς και συγγενείς των χρηστών.

Στόχος Β: Αύξηση της προσβασιμότητας στη θεραπεία

Δράση 1: Διαμόρφωση θεραπευτικών προγραμμάτων χαμηλού ουδού (low threshold)

- **Μερική υλοποίηση**

Οι λειτουργοί των ΥΨΥ και του Κέντρου Πολλαπλής Παρέμβασης θεωρούν ότι τα υφιστάμενα προγράμματα ακολουθούν τις προδιαγραφές των προγραμμάτων χαμηλού ουδού καθώς δέχονται άτομα χωρίς ραντεβού και χωρίς γραμμή αναμονής.

Παράλληλα, υποστηρίζουν ότι στη Κύπρο δεν χρειάζονται τέτοιου είδους προγράμματα (λόγος και για τον οποίο έκλεισε το πρόγραμμα «Στόχος», το οποίο οι ΥΨΥ έκριναν ότι δεν είχε ανταπόκριση), λόγω του ότι το προφίλ των Κύπριων χρηστών διαφέρει μεταξύ το προφίλ χρηστών άλλων χώρων. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η πλειοψηφία των χρηστών στην Κύπρο έχει τη οικονομική βοήθεια και στήριξη της οικογένειας τους εν αντιθέσει με το προφίλ των χρηστών άλλων Ευρωπαϊκών χωρών όπου ζουν στην φτώχεια και την εξαθλίωση.

Παρόλα αυτά, το γεγονός πως οι δημόσιες υπηρεσίες λειτουργούν σύμφωνα με το δημόσιο ωράριο λειτουργίας, περιορίζει την προσβασιμότητα στα προγράμματα αυτά. Λειτουργοί ΜΚΟ δηλώνουν σχετικά με το ζήτημα αυτό, ότι οι τοξικομανείς είναι πληθυσμός ο οποίος είναι 'ανεργός' κατά τις πρωινές ώρες και έτσι ο τυπικός χρήστης έχει ανάγκη από αυτές τις υπηρεσίες (ειδικότερα σε ότι αφορά εφοδιασμό καθαρού εξοπλισμού για χρήση) κατά τις νυχτερινές ώρες. Κατ' επέκταση, οι πρωινές ώρες λειτουργίας των υπηρεσιών εμποδίζουν την προσβασιμότητα της πλειοψηφικής μερίδας των χρηστών στις δημόσιες δομές τοξικοεξάρτησης.

Δράση 2: Διεύρυνση του Θεραπευτικού Συνεχούς και δίκτύωση των δομών τοξικοεξάρτησης με άλλους φορείς (π. χ. στρατός, σχολεία, πρώτες βοήθειες)

- **Υλοποιήθηκε**

Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού και συγκεκριμένα η Υπηρεσία Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Αγωγής, διατηρεί συνεργασία με τις ΥΨΥ, υπό το συντονισμό του ΑΣΚ, με στόχο την υλοποίηση του πρωτοκόλλου παραπομπής από το σχολείο στα θεραπευτικά κέντρα «Περσέας» και «Προμηθέας» [7]. Για το σκοπό αυτό, το 2010 πραγματοποιήθηκαν εκπαιδευτικά προγράμματα για τους συμβούλους καθηγητές με στόχο τη στήριξη του ρόλου τους και την επίλυση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν [6].

Σύμφωνα με τους αρμόδιους φορείς, επιτεύχθηκε δίκτύωση μεταξύ των δομών τοξικοεξάρτησης και των λοιπών εμπλεκόμενων φορέων, με αποτέλεσμα να γίνονται παραπομπές χρηστών από σχολεία, το στρατό και τις πρώτες βοήθειες. Στα πλαίσια των ενεργειών αυτών έχουν υπογραφεί και σχετικά πρωτόκολλα συνεργασίας μεταξύ εμπλεκόμενων φορέων [7].

Δράση 3: Σχεδιασμός για εφαρμογή πιλοτικού προγράμματος προσέγγισης χρηστών στο δρόμο με στόχο τον εντοπισμό κρυμμένων πληθυσμών (π.χ. χιονοστιβάδα)

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Σύμφωνα με λειτουργό του ΑΣΚ, δεν έγινε καμία ενέργεια προς την υλοποίηση της δράσης αυτής γιατί είναι δύσκολο να εντοπιστούν οι περιοχές όπου γίνεται χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών ("πιάτσες"). Σε αυτό συντείνει το γεγονός πως η χρήση ναρκωτικών ουσιών στην Κύπρο, είναι 'κρυμμένη', αφού ως επί τω πλείστων γίνεται στα σπίτια των χρηστών.

Το συγκεκριμένο θέμα είναι αμφιλεγόμενο ανάμεσα στους εμπλεκόμενους φορείς. Ενδεικτικά, η Υ.ΚΑ.Ν θεωρεί ότι στη Κύπρο δεν υπάρχουν συγκεκριμένες περιοχές όπου γίνεται μαζική χρήση ναρκωτικών ουσιών. Εντούτοις, λειτουργοί ΜΚΟ αναφέρουν πως έχουν πληροφορηθεί από χρήστες για συγκεκριμένες περιοχές, οι οποίες έχουν ξεκινήσει να λειτουργούν ως 'πιάτσες'.

Δράση 4: Γενική Ενημέρωση του πληθυσμού

- **Υλοποιήθηκε**

Η ενημέρωση του γενικού πληθυσμού είναι μια ενέργεια, η οποία εκτελείται από τους εμπλεκόμενους φορείς σε συνεχή βάση.

Η Αστυνομία με σκοπό την προστασία του κοινωνικού συνόλου από τις εξαρτησιογόνες ουσίες και της νεολαίας ειδικότερα, διοργανώνει διαλέξεις, εργαστήρια και συζητήσεις σε σχολεία, στρατόπεδα και διάφορα οργανωμένα σύνολα, εκδίδει και διανέμει ενημερωτικό υλικό με αντιναρκωτικά μηνύματα, προβάλλει ενημερωτικά σποτ σε κινηματογράφους και τοπικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς και προσφέρει συμβουλευτικές υπηρεσίες μέσω της γραμμής 1498 [6] [7].

Από πλευράς του, το ΑΣΚ έχει εκδώσει το έντυπο «Γονείς, Σχολείο, Ενημερώσου» (το οποίο απευθύνεται στους γονείς και στο σχολείο και περιέχει πληροφορίες για το γονικό ρόλο σε σχέση με τις εξαρτησιογόνες ουσίες) και το έντυπο «Ποιοι είμαστε» (για την πληροφόρηση του ευρύτερου κοινού όσο αφορά τις αρμοδιότητες και το ρόλο του ΑΣΚ). Επιπρόσθετα, μέσω της ιστοσελίδας του, το ΑΣΚ παρέχει πληροφορίες σε σχέση με τις εξαρτήσεις, το δίκτυο υπηρεσιών, την υφιστάμενη νομοθεσία και τις Εθνικές και Ευρωπαϊκές Στρατηγικές για τα Ναρκωτικά. Επιπλέον, από το 2010, το ΑΣΚ αναβάθμισε τη βιβλιοθήκη του με βιβλία και έρευνες από την τοπική και διεθνή βιβλιογραφία με στόχο την αξιοποίηση της βιβλιοθήκης από επαγγελματίες στο χώρο των εξαρτήσεων, φοιτητές και το ευρύ κοινό [41].

Το Υπουργείο Υγείας επίσης συμβάλλει στη γενική ενημέρωση του πληθυσμού. Ενδεικτικά, πραγματοποίησε εκστρατεία διαφώτισης για τις δομές των ΥΨΥ μέσω της δημιουργίας δύο φιλμ, όπου το ένα απευθυνόταν σε ενήλικες χρήστες και το άλλο σε

έφηβους. Τα φιλμ προβλήθηκαν το 2009 και το 2010 από τηλεοπτικούς σταθμούς. Επίσης, τον Ιούλιο του 2010 πραγματοποιήθηκε δημοσιογραφική συνέντευξη στην οποία παρουσιάστηκαν τα προγράμματα των δομών τοξικοεξάρτησης. Τέλος, πραγματοποιούνται ενημερωτικές δράσεις σε σχολεία και στρατόπεδα αναφορικά με τα προγράμματα των ΥΨΥ [6].

Δράση 5: Δημιουργία Κέντρων Πολλαπλής Παρέμβασης

- **Υλοποιήθηκε**

Υπάρχουν Κέντρα Πολλαπλής Παρέμβασης στη Λευκωσία και στη Λεμεσό, τα οποία θεωρούνται από τους λειτουργούς των ΥΨΥ ως κέντρα που προσφέρουν προγράμματα χαμηλού ουδού.

Το Κέντρο Πολλαπλής Παρέμβασης στη Λευκωσία έχει πρόσφατα δημιουργηθεί μέσω της ένωσης του «Τοξότη» και της «Πυξίδα» και λειτουργεί κανονικά προσφέροντας υπηρεσίες εύκολης προσβασιμότητας.

Το Κέντρο Πολλαπλής Παρέμβασης στη Λεμεσό για οικονομικούς λόγους 'πάγωσε' τη λειτουργία του προγράμματος Απεξάρτησης και Επανάταξης «Πλοηγός» ενώ απειλείται και η βιωσιμότητα και των υπόλοιπων προγραμμάτων. Αναφορικά με αυτό το θέμα, αξίζει να σημειωθεί πως το κέντρο Πολλαπλής Παρέμβασης στη Λεμεσό στεγάζεται σε εγκαταστάσεις που έχουν κριθεί ακατάλληλες, ενώ παράλληλα δεν είναι γνωστό το πότε θα μεταφερθούν οι Υπηρεσίες σε άλλη τοποθεσία, αφού το Παλιό Νοσοκομείο Λεμεσού θα κατεδαφιστεί [7].

Δράση 6: Θεσμική κατοχύρωση ευέλικτου ωραρίου λειτουργίας των θεραπευτικών δομών

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Όλες οι δομές τοξικοεξάρτησης οφείλουν, σύμφωνα και με την Εθνική Στρατηγική, να προσφέρουν υπηρεσίες ευέλικτου ωραρίου. Κάτι τέτοιο όμως δεν έχει επιτευχθεί.

Σύμφωνα με τους λειτουργούς των ΥΨΥ, δεν έγιναν αλλαγές στο ωράριο εργασίας, λόγω διοικητικών δυσκολιών με τις συντεχνίες και τη Διεύθυνση Προσωπικού του Υπουργείου Οικονομικών το οποίο κάνει θέμα για τον τρόπο καταμέτρησης των ωρών εργασίας του προσωπικού [7].

Στόχος Γ: Πιστοποίηση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας των θεραπευτικών προγραμμάτων και δομών

Δράση 1: Σύστημα διασφάλισης ποιότητας με θέσπιση κριτηρίων καλής πρακτικής που να διέπουν τη λειτουργία των δομών τοξικοεξάρτησης

- **Υλοποιήθηκε**

Τον Ιούλιο του 2010, σε συνάντηση του Δικτύου Πρόληψης και του Δικτύου Θεραπείας έγινε παρουσίαση του Οδηγού Θεραπείας, ο οποίος σηματοδότησε την αρχή μιας καινούριας διαδικασίας, όπου η διατύπωση των κατευθυντήριων γραμμών για τη Θεραπεία και η διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των σχετικών προγραμμάτων αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του ΑΣΚ.

Δράση 2: Έγκριση λειτουργίας των Θεραπευτικών δομών και προγραμμάτων που τηρούν τα κριτήρια

- **Υλοποιήθηκε**

Το Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου ως ανώτατος φορέας στον τομέα των ουσιών εξάρτησης είναι αρμόδιο με βάση τη νομοθεσία για την έγκριση και λειτουργία καθώς και οικονομική στήριξη προγραμμάτων, τα οποία είναι ευθυγραμμισμένα με την Εθνική Στρατηγική και τηρούν τις παρούσες κατευθυντήριες γραμμές. Το ΑΣΚ έχει εγκρίνει τα ακόλουθα προγράμματα για το 2011 και 2012 [21]:

- Ανοικτή Θεραπευτική Κοινότητα Εξαρτημένων Ατόμων «Τόλημη» Λάρνακα/Λεμεσός/Πάφος
- Κλειστή Θεραπευτική Κοινότητα «Αγία Σκέπη»/ Συμβουλευτικός Σταθμός Λευκωσία «Αγία Σκέπη»/ Συμβουλευτικός Σταθμός Λεμεσός «Αγία Σκέπη»
- Πρόγραμμα Ομάδων Αυτοβοήθειας «Μεσόγειος»
- Θεραπευτικά Προγράμματα «Κλινική Βερεσιέ» (Υποκατάσταση, Αποτοξίνωση, Βήμα με Βήμα)
- Πρόγραμμα Ψυχολογικής Απεξάρτησης «Ιθάκη»
- Κέντρο Συμβουλευτικής Εφήβων και Οικογένειας «Περσέας»
- Κέντρο Πρόληψης και Συμβουλευτικής Εφήβων και Οικογένειας «Προμηθέας»
- Συμβουλευτικό Κέντρο «Τοξότης»
- Πρόγραμμα Απεξάρτησης και Επανάταξης «Πλοηγός» (Κέντρο Πολλαπλής Παρέμβασης Φάρος)
- Πρόγραμμα Υποκατάστασης «Σωσίβιο» (Κέντρο Πολλαπλής Παρέμβασης Φάρος)
- Μονάδα Αποτοξίνωσης «Ανωση»
- Πρόγραμμα Ψυχολογικής Απεξάρτησης 360° του Τμήματος των Φυλακών
- Θεραπευτικό Πρόγραμμα «Ευήμερος»
- Πρόγραμμα Στήριξης Συγγενών και Φίλων Εξαρτημένων Ατόμων
- Πρόγραμμα Υποκατάστασης «Γέφυρα»
- Θεραπευτικά Προγράμματα «ΘΕΜΕΑ»

Δράση 3: Θεσμοθέτηση ειδικών προσόντων για Λειτουργούς Τοξικοεξάρτησης

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Κοιτάξετε επόμενη δράση.

Δράση 4: Στελέχωση και επάρκεια των δομών με Λειτουργούς Τοξικοεξάρτησης

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Όσον αφορά τους Λειτουργούς Τοξικοεξάρτησης, αναφέρεται ότι από το 2007 έχουν αναγνωριστεί ανάγκες για πλήρωση έξι θέσεων Λειτουργών Τοξικοεξάρτησης σε δημόσιες δομές. Αν και ο αριθμός αξιολογείται ανεπαρκής από τους λειτουργούς των εμπλεκόμενων φορέων, το σημαντικότερο πρόβλημα απορρέει από το γεγονός ότι οι θέσεις αυτές δεν έχουν προκηρυχτεί από το Υπουργείο Υγείας λόγω διαφωνιών ως προς τον καθορισμό των σχεδίων υπηρεσίας [7]. Το Υπουργείο Υγείας είχε δεσμευτεί ότι μέχρι τον Φεβρουάριο του 2011 θα γίνονταν οι απαραίτητοι διακανονισμοί για την οριστικοποίηση των σχεδίων υπηρεσίας που εκκρεμούν, αλλά αυτό δεν πραγματοποιήθηκε.

Πιο συγκεκριμένα, για τη θεσμοθέτηση των ειδικών προσόντων για λειτουργούς τοξικοεξάρτησης και για τη στελέχωση δομών με λειτουργούς τοξικοεξάρτησης παρατηρούνται έντονες διαφωνίες μεταξύ των Συντεχνιών των Νοσηλευτών και των Ψυχολόγων. Η Συντεχνία των Νοσηλευτών επιθυμεί την αναγνώριση της πιστοποίησης IC&RC ως αποδεκτό προσόν για πλήρωση θέσης λειτουργού τοξικοεξάρτησης ενώ, η Συντεχνία των Ψυχολόγων (η οποία έχει τη στήριξη του ΑΣΚ) θεωρεί αναγκαίο προσόν για την πλήρωση θέσης λειτουργού τοξικοεξάρτησης την κατοχή Μεταπτυχιακού τίτλου στον τομέα των Τοξικοεξαρτήσεων.

Το ζήτημα αυτό έχει οδηγηθεί στη Μικτή Επιτροπή Προσωπικού του Υπουργείου Υγείας όπου και εκκρεμεί.

Δράση 5: Θέσπιση γενικών αρχών που να κατοχυρώνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των θεραπευομένων στα θεραπευτικά κέντρα και τήρηση Δεοντολογικού Κώδικα

- **Υλοποιήθηκε**

Σε όλα τα θεραπευτικά κέντρα, ο χρήστης υπογράφει «Συμβόλαιο Θεραπείας» πριν την έναρξη της θεραπείας του. Δεν υπάρχει ένα τυποποιημένο συμβόλαιο που να χρησιμοποιείται από όλα τα θεραπευτικά κέντρα και δομές καθώς διαφορετικά προγράμματα έχουν διαφορετικές απαιτήσεις. Οι βασικές αρχές όμως και η κατοχύρωση των δικαιωμάτων των θεραπευομένων είναι βασικό στοιχείο σε όλα τα «Συμβόλαια Θεραπείας».

Παρόλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί πως δεν υπάρχει τυποποιημένη διαδικασία για υποβολή παραπόνων. Η υποβολή παραπόνων διεξάγεται άτυπα από το ΑΣΚ. Το ΑΣΚ αναγνωρίζει την ανάγκη για θεσμοθέτηση της διαδικασίας αυτής και έχει δεσμευτεί πως θα κινηθεί προς αυτή την κατεύθυνση μέσω της νέας Εθνικής Στρατηγικής.

Δράση 6: Εφαρμογή και λειτουργία του ενιαίου συστήματος καταγραφής και τεκμηρίωσης σε όλες τις δομές τοξικοεξάρτησης

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Το ΑΣΚ δεν προχώρησε στην εφαρμογή ενιαίου συστήματος καταγραφής και τεκμηρίωσης λόγω οικονομικής περισυλλογής.

Εκπρόσωποι του Υπουργείου Υγείας, των ΥΨΥ καθώς και ΜΚΟ αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα της δράσης αυτής για το θεραπευτικό συνεχές καθώς θα είναι σε θέση να παρακολουθούν το πλήρες ιστορικό του χρήστη.

Δράση 7: Επίτευξη της σταθερότητας στη στελέχωση των κρατικών θεραπευτικών δομών

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Η μη επίτευξη της σταθερότητας στη στελέχωση των κρατικών θεραπευτικών δομών, οφείλεται στη μετακίνηση του προσωπικού και ιδιαίτερα του νοσηλευτικού προσωπικού και στη μη πρόσληψη λειτουργών τοξικοεξάρτησης. Ενώ τα σχέδια υπηρεσίας για λειτουργούς τοξικοεξάρτησης προνοούσαν τοποθέτηση σε συγκεκριμένη δομή, τα υφιστάμενα σχέδια για νοσηλευτές (οι οποίοι αποτελούν την πλειοψηφία των υπαλλήλων σε θεραπευτικές δομές) προβλέπουν τη μετακίνηση τους σε τακτά διαστήματα.

Σε ότι αφορά τη σταθερότητα στη στελέχωση, αξίζει να αναφερθεί ότι οι απόψεις των λειτουργών των ΥΨΥ διίστανται. Κάποιοι πιστεύουν ότι η σταθερότητα του προσωπικού είναι επιθυμητή καθώς επιφέρει εξοικείωση με το αντικείμενο, ενώ άλλοι βλέπουν ως θετικό στοιχείο τη μετακίνηση του προσωπικού, καθώς έτσι το προσωπικό αποκτά μια πιο σφαιρική γνώση και μπορεί να προσφέρει με θετικό τρόπο σε κάθε καινούργια θέση.

Παρόλα αυτά, οι αρμόδιοι των ΥΨΥ αναφέρουν πως υπάρχει μια άτυπη συμφωνία κυριών, η οποία στοχεύει στη μη μετακίνηση προσωπικού στο οποίο έχει επενδύσει μια δομή.

Δράση 8: Θεσμική κατοχύρωση της Επιστημονικής Ομάδας “ΣΥΝΘΕΣΗ” ως του οργάνου παραγωγής πολιτικής, σχεδιασμού, στελέχωσης, αναβάθμισης, κατάρτισης προϋπολογισμών και ανάπτυξης των θεραπευτικών προγραμμάτων του κυβερνητικού τομέα

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Η ομάδα «Σύνθεση» η οποία προϋπήρχε του καθορισμού της δράσης αυτής, είναι το αρμόδιο σώμα που προβαίνει σε εισηγήσεις για τις στρατηγικές αντιμετώπισης των τοξικοεξαρτήσεων στον κρατικό τομέα και αποτελείται από τους Επιστημονικούς Συντονιστές των μονάδων τοξικοεξάρτησης των ΥΨΥ. Λειτουργεί ως συμβουλευτικό σώμα προς το Διευθυντή Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας και μέσω του προς το Υπουργείο Υγείας και το ΑΣΚ [33].

Η δράση αυτή αποσκοπούσε στην κατοχύρωση της ομάδας «Σύνθεση» ως το συντονιστικό σώμα, το οποίο θα ήταν υπεύθυνο για το σχεδιασμό και την ομαλή λειτουργία των κρατικών δομών τοξικοεξάρτησης, όπως και την ανάπτυξη νέων δομών και προγραμμάτων.

Οι εμπλεκόμενοι φορείς, δεν υποστήριξαν τη θεσμική κατοχύρωση της επιστημονικής ομάδας «Σύνθεση» και γι’ αυτόν το λόγο η δράση δεν επιτεύχθηκε.

Δράση 9: Εισαγωγή και λειτουργία Συστήματος Διαχείρισης Περιστατικών [“Case Management”] και του Συνεχούς της Φροντίδας

- **Υλοποιήθηκε**

Το σύστημα Διαχείρισης Περιστατικών εφαρμόζεται διαχρονικά σε όλες τις θεραπευτικές δομές.

Οι ΥΨΥ υποστηρίζουν ότι το Σύστημα Διαχείρισης Περιστατικών και Συνεχούς της Φροντίδας, εφαρμόζεται από όλες τις δημόσιες υπηρεσίες. Η εφαρμογή του συστήματος ξεκίνησε πριν ενταχθεί ως δράση στην Εθνική Στρατηγική για τα ναρκωτικά, καθώς εμπίπτει εντός των βέλτιστων πρακτικών παροχής θεραπείας.

Το γεγονός ότι οι διάφορες δομές εφαρμόζουν σύστημα διαχείρισης περιστατικών και του συνεχούς της φροντίδας επεξηγεί σε μεγάλο βαθμό το λόγο για τον οποίο το ΑΣΚ δεν διενέργησε ποτέ συγκεκριμένες ενημερώσεις ή εκπαιδεύσεις στο θέμα αυτό. Το ΑΣΚ υποστηρίζει ότι οι ανάγκες της δράσης αυτής καλύπτονται από τα κριτήρια ποιότητας που διέπουν όλες τις δομές θεραπείας και ο κάθε χρήστης έχει τον δικό του ατομικό συντονιστή.

Δράση 10: Θεσμοθέτηση της επιστημονικής εποπτείας και της εξωτερικής αξιολόγησης των δομών τοξικοεξάρτησης

- **Μερική υλοποίηση**

Οι ΥΨΥ, ως εμπλεκόμενος φορέας, αναφέρουν ότι πραγματοποιείται εξωτερική επιστημονική εποπτεία στις κρατικές δομές κάθε τέσσερα χρόνια. Η αξιολόγηση αυτή όμως εξαρτάται από οικονομικούς παράγοντες, οι οποίοι ενδεχομένως αποτρέπουν τη συστηματική εξωτερική αξιολόγηση των δομών.

Το ΑΣΚ ως συντονιστικός φορέας της δράσης, αναφέρει ότι το 2007 πραγματοποιήθηκε εξωτερική αξιολόγηση από το Πανεπιστήμιο του Αμβούργου σε όλες τις θεραπευτικές δομές των ΥΨΥ. Επιπρόσθετα, το 2008 έγινε εξωτερική αξιολόγηση από το Πανεπιστήμιο του Αμβούργου, με πρωτοβουλία του ΑΣΚ, σε όλες τις θεραπευτικές δομές στο Μη Κυβερνητικό τομέα ενώ, παράλληλα το 2009 αξιολογήθηκε το πρόγραμμα «Πυξίδα» από το ΚΕΘΕΑ.

Από πλευράς τους, οι ΜΚΟ έχουν προχωρήσει στη θεσμοθέτηση εσωτερικής αξιολόγησης σε διάφορα επίπεδα. Παράλληλα, κάποιοι ΜΚΟ και δομές έχουν προχωρήσει ή βρίσκονται σε διαβούλευση με ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για παροχή εξωτερικής αξιολόγησης σε συστηματική βάση.

Δράση 11: Εισαγωγή συστήματος συνεχούς εκπαίδευσης/ εξειδίκευσης

- **Μερική υλοποίηση**

Δεν έχει εισαχθεί σύστημα συνεχούς εκπαίδευσης ή εξειδίκευσης.

Οι ΥΨΥ, μέσα στα πλαίσια που τους επιτρέπουν οι οικονομικές τους δυνατότητες, προωθούν την εκπαίδευση των λειτουργών τους σε θέματα τοξικοεξαρτήσεων. Εντός των προσπαθειών αυτών, το 2011, 25 λειτουργοί των ΥΨΥ άρχισαν διετές πρόγραμμα στη συμβουλευτική των εξαρτήσεων με εκπαιδευτές από την Ελλάδα. Επίσης, μια λειτουργός των ΥΨΥ η οποία εργάζεται στις φυλακές, παρακολούθησε μηνιαίο πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ με θέμα το σχεδιασμό και την εφαρμογή θεραπευτικών προγραμμάτων στις φυλακές [7].

Σε σχέση με το ζήτημα αυτό, οι λειτουργοί των ΥΨΥ, αναφέρουν ότι υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης στον τομέα εκπαίδευσης και εξειδίκευσης προσωπικού των δημόσιων υπηρεσιών. Όπως αναφέρεται, τα κονδύλια εκπαίδευσης του προσωπικού των ΥΨΥ, έχουν περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό λόγω οικονομικής κρίσης.

Οι ΜΚΟ αναφέρουν ότι αναλαμβάνουν από μόνοι τους πρωτοβουλίες για εκπαίδευση του προσωπικού τους. Οι πρωτοβουλίες αυτές όμως είναι βάση αναγκών και όχι επί συστηματικής βάσης. Στο θέμα αυτό, οι ΜΚΟ εκφράζουν την απογοήτευσή τους, λόγω του ότι το ΑΣΚ δεν προσφέρει οικονομική στήριξη για συνεχή εκπαίδευση και εξειδίκευση του προσωπικού των ΜΚΟ.

Στόχος Δ: Βελτίωση της θεραπευτικής μεταχείρισης χρηστών/ ουσιοεξαρτημένων ατόμων στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και στο στρατό

Δράση 1: Λειτουργία ολοκληρωμένης δομής τοξικοεξάρτησης (αποτοξίνωση, απεξάρτηση, υποκατάσταση) εντός του σωφρονιστικού συστήματος

- **Μερική υλοποίηση**

Για την υλοποίηση της δράσης αυτής, εγκρίθηκε από το ΑΣΚ για δύο έτη, εντατικό πενθήμερο ημερήσιο πρόγραμμα, το οποίο υποβλήθηκε από τις ΥΨΥ. Ο χώρος για την εφαρμογή του προγράμματος εξασφαλίστηκε το 2011. Το εν λόγω πρόγραμμα, ξεκίνησε τη λειτουργία του σε τριήμερη βάση αντί πενθήμερη όπως προβλεπόταν από τις ΥΨΥ, καθώς δεν ήταν επαρκώς στελεχωμένο. Αναμενόταν λειτουργία του προγράμματος σε πενθήμερη βάση μετά την επαρκή στελέχωση του [7].

Σύμφωνα με λειτουργό του Τμήματος Φυλακών, στο παρόν στάδιο ακόμη εκκρεμεί η εφαρμογή του προγράμματος της θεραπευτικής κοινότητας σε πενθήμερη βάση και εξακολουθεί να προσφέρεται σε τριήμερη βάση. Επιπλέον, αναφέρεται ότι η δομή τοξικοεξάρτησης εντός του σωφρονιστικού συστήματος είναι ελλιπής, καθώς δεν υπάρχει πρόγραμμα αποτοξίνωσης ούτε και υποκατάστασης, δεν υπάρχει πτέρυγα ειδικά για τους χρήστες, δεν παρέχονται προφυλακτικά και καθαρός εξοπλισμός για χρήση και δεν γίνεται επαρκής αξιολόγηση των αναγκών του κάθε χρήστη ξεχωριστά. Ως αποτέλεσμα, δεν υπάρχει ολοκληρωμένη δομή τοξικοεξάρτησης εντός του σωφρονιστικού συστήματος.

Το Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου, με στόχο την ενίσχυση του προσωπικού που στελεχώνει το πρόγραμμα απεξάρτησης των φυλακών Στροφή 360°, κάλυψε οικονομικά την αποστολή μίας λειτουργού για εκπαίδευση στο πρόγραμμα φυλακών ΚΕΘΕΑ Εν Δράσει στην Ελλάδα. Η εκπαίδευση, διήρκησε ένα μήνα και έδωσε την ευκαιρία στη λειτουργό να ζηήσει από κοντά τη διαμόρφωση ενός νέου προγράμματος καθώς και τον τρόπο καθορισμού του πλαισίου του, αλλά και να συμμετάσχει σε θεραπευτικές παρεμβάσεις και δραστηριότητες. Στη συνέχεια, το ΑΣΚ, μέσω του ΚΕΘΕΑ, επιχορήγησε την τοποθέτηση της λειτουργού στο πρόγραμμα Στροφή 360° για αντιμετώπιση της υποστελέχωσης της θεραπευτικής δομής.

Από πλευράς τους, οι αρμόδιοι των ΥΨΥ τονίζουν την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός προγράμματος με υποκατάστατα στις φυλακές, λόγω της αυξημένης χρήσης ναρκωτικών εντός του σωφρονιστικού συστήματος.

Δράση 2: Θεσμοθέτηση διαδικασίας έγκαιρης αναγνώρισης και παραπομπής στρατιωτών στις δομές τοξικοεξάρτησης

- **Υλοποιήθηκε**

Για την υλοποίηση της δράσης αυτής, υπογράφηκε πρωτόκολλο μεταξύ του Υπουργείου Άμυνας και του Υπουργείου Υγείας - ΥΨΥ, το οποίο θεσμοθετεί τη διαδικασία παραπομπής των στρατιωτών που κάνουν χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών στα Θεραπευτικά Προγράμματα Εφήβων και Οικογένειας, «Περσέας» και «Προμηθέας» των ΥΨΥ. Το Πρωτόκολλο ολοκληρώθηκε μέσα στο 2011 και έχει ενσωματωθεί στο Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ του ΑΣΚ και του Υπουργείου Άμυνας που υπογράφηκε στις αρχές του 2012 [7].

Σύμφωνα με το πρωτόκολλο, η παραπομπή στα θεραπευτικά κέντρα γίνεται από το Τμήμα Ψυχικής Υγείας ή από ιατρό της μονάδας. Ο στρατιώτης, σύμφωνα με τη διαδικασία παραπομπής, θα έχει στη διάθεση του ενημερωτικό υλικό και θα παραπέμπεται εθελοντικά (με τη συγκατάθεση του) στα θεραπευτικά προγράμματα. Για την παραπομπή των στρατιωτών, συμπληρώνεται το «Έντυπο Παραπομπής σε Θεραπευτικό Κέντρο» [10].

Μετά την παραπομπή των στρατιωτών, οι θεραπευτικές δομές ενημερώνουν την Εθνική Φρουρά μέσω του «Έντυπου Ενημέρωσης για τη Θεραπευτική Παρακολούθηση του Οπλίτη» για την πρόοδο του στρατιώτη. Με την ολοκλήρωση του θεραπευτικού προγράμματος, συμπληρώνεται το «Έντυπο Ολοκλήρωσης/ Διακοπής Θεραπευτικού Προγράμματος» και υποβάλλεται στο Γενικό Επιτελείο Εθνικής Φρουράς [10].

Μέσα από το πρωτόκολλο παραπομπής, διασφαλίζεται η προστασία των προσωπικών δεδομένων των στρατιωτών που παραπέμπονται στα θεραπευτικά προγράμματα [10].

Δράση 3: Διασφάλιση της συνέχισης παρακολούθησης της θεραπευτικής διαδικασίας για στρατιώτες που ήδη βρίσκονται σε θεραπεία

- **Υλοποιήθηκε**

Στα πλαίσια υλοποίησης της δράσης αυτής, ψηφίστηκε τροποποιητικό νομοσχέδιο (ο περί Εθνικής Φρουράς Νόμος του 2010), το οποίο προνοεί παραχώρηση τρίμηνων αναστολών στους στρατιώτες που παρακολουθούν προγράμματα θεραπείας, επομένως, οι στρατιώτες μπορούν να χρησιμοποιήσουν την αναστολή που παραχωρείται για να ολοκληρώσουν κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης που ήδη παρακολουθούν [7].

Στόχος Ε: Στήριξη των ατόμων που βρίσκονται στο στάδιο της κοινωνικής επανένταξης

Δράση 1: Ανάπτυξη συνεταιριστικών δράσεων με στόχο την οικονομική βοήθεια, κατάρτιση και εργασιακή αποκατάσταση μεταξύ των προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης και των διαφόρων οργανωμένων συνόλων

- **Μερική υλοποίηση**

Το Τμήμα Εργασίας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, προσφέρει την «Υπηρεσία Εξατομικευμένης Προσέγγισης», η οποία απευθύνεται σε άτομα που αντιμετωπίζουν πρόβλημα σε σχέση με την πρόσβαση τους στην αγορά εργασίας, συμπεριλαμβανομένων των πρώην χρηστών και λειτουργεί σε όλα τα Επαρχιακά Γραφεία Εργασίας από Σύμβουλους Απασχόλησης (το αρχικό σχέδιο για το πρόγραμμα προνοούσε παροχή της υπηρεσίας σε τοπικά και επαρχιακά γραφεία, η υπηρεσία παρέχεται όμως μόνο σε επαρχιακά γραφεία).

Σε κάθε Επαρχιακό Γραφείο Απασχόλησης υπάρχει ένας Σύμβουλος Απασχόλησης ο οποίος έχει υπό την ευθύνη του τα άτομα που προέρχονται από ευάλωτες ομάδες πληθυσμού και απευθύνονται σε Γραφεία Εργασίας. Το σύστημα που χρησιμοποιεί το Τμήμα Εργασίας για καταχώρηση των ατόμων που απευθύνονται κοντά του δεν επιτρέπει την ταυτοποίηση ατόμων με ουσιοεξάρτηση για λόγους προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Από πλευράς του το Υπουργείο Υγείας διαθέτει δύο μονάδες εργασιακής αποκατάστασης; Τη Μονάδα Εργασιακής Αποκατάστασης (Μ.ΕΡ.Α) στη Λεμεσό, η οποία λειτουργεί σε συνεργασία με τον Όμιλο «Ψυχική Υγεία» και τη Μονάδα Εργασιακής Αποκατάστασης (Μ.ΕΡ.Α) στη Λευκωσία, η οποία λειτουργεί εντός των ΥΨΥ.

Οι Μονάδες Εργασιακής Αποκατάστασης αναλαμβάνουν την εργασιακή αποκατάσταση των ατόμων μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος θεραπείας. Οι Μονάδες Εργασιακής Αποκατάστασης, ενισχύονται από τις δράσεις του Επιχειρησιακού Σχεδίου «Απασχόληση, Ανθρώπινο Κεφάλαιο και Κοινωνική Συνοχή» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) για την πολιτική συνοχή 2007-2013 [41].

Λειτουργοί των ΥΨΥ, δηλώνουν ότι η εργασιακή αποκατάσταση και γενικά η επανένταξη των χρηστών είναι ένα πάγιο πρόβλημα. Οι δράσεις που γίνονται προς την κατεύθυνση αυτή είναι μεμονωμένες και το πρόβλημα παραμένει. Οι Μονάδες Εργασιακής Αποκατάστασης στελεχώνονται από εργοθεραπευτές, οι οποίοι όπως υποστηρίζει λειτουργός των ΥΨΥ, δεν καλύπτουν όλες τις ανάγκες.

Σύμφωνα με λειτουργό του ΑΣΚ, η δράση αυτή είναι πολύ γενική και δεν έχουν επιτευχθεί αρκετά προς την κατεύθυνση αυτή. Στα πλαίσια της δράσης αυτής το ΑΣΚ προσπάθησε να οργανώσει συνάντηση με εκπροσώπους εργοδοτών (ΟΕΒ, ΚΕΒΕ) και εργαζομένων (συντεχνίες), χωρίς όμως να υπάρχει ουσιαστικό αποτέλεσμα. Οι εκπρόσωποι των εργοδοτών δεν απάντησαν στο αίτημα για συνάντηση, ενώ οι συντεχνίες εργαζομένων δεν βοήθησαν ουσιαστικά στην επίτευξη της δράσης.

Σε σχέση με τη δράση αυτή, το ΑΣΚ αναμένεται, μέσα στο 2012, να ολοκληρώσει τον Οδηγό Κοινωνικής Επανάταξης, στον οποίο θα περιλαμβάνονται όλες οι προσφερόμενες υπηρεσίες, προγράμματα και σχετικά επιδόματα, αλλά και να καταβάλει προσπάθειες σε συνεργασία με Πανεπιστημιακά Ιδρύματα με στόχο την παροχή υποτροφιών στα άτομα που βρίσκονται στην επανάταξη.

Οι ΜΚΟ αναφέρουν πως γίνεται αυτόβουλη προσπάθεια σύναψης συνεργασίας με ιδιωτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα για εισαγωγή προγράμματος επανάταξης. Η φιλοσοφία του εν λόγω προγράμματος είναι να προσφέρονται μαθήματα επαγγελματικής/ τεχνικής κατάρτισης σε επαγγέλματα στα οποία υπάρχει ζήτηση με στόχο την άμεση επανάταξη στην αγορά εργασίας.

Αν και στη δράση αυτή καταγράφονται αρκετές προσπάθειες, το γενικό αίσθημα όλων των εμπλεκόμενων φορέων είναι ότι δεν έχουν εξευρεθεί αποτελεσματικές λύσεις για την εργασιακή αποκατάσταση ατόμων που βρίσκονται στο στάδιο της κοινωνικής επανάταξης.

Δράση 2: Εφαρμογή του αναθεωρημένου σχεδίου παροχής οικονομικής βοήθειας

- **Υλοποιήθηκε**

Με την εφαρμογή του αναθεωρημένου σχεδίου παροχής οικονομικής βοήθειας σε άτομα που συμμετέχουν σε προγράμματα κοινωνικής επανάταξης, το 2009, είχαν βοηθηθεί 20 άτομα με το ποσό των € 52.861,59 [35], το 2010 είχαν βοηθηθεί 25 άτομα με το ποσό των €35.300 [36] και το 2011, είχαν βοηθηθεί 10 άτομα με το ποσό των €20.390 [7]. Παρόλα αυτά, οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας αναφέρουν σημαντικές δυσκολίες όσον αφορά τις διαδικασίες εφαρμογής του σχεδίου, γεγονός που δυσχεραίνει τη στήριξη των ενδιαφερόμενων ατόμων [6].

Από πλευράς τους, οι ΥΨΥ, αναφέρουν ότι γίνεται αποσπασματική εφαρμογή του σχεδίου παροχής οικονομικής βοήθειας σε άτομα που συμμετέχουν σε προγράμματα κοινωνικής επανάταξης, λόγω οικονομικών περιορισμών. Επιπλέον, θεωρούν ότι το σχέδιο παροχής οικονομικής βοήθειας πρέπει να είναι πιο αξιόπιστο και δομημένο.

Με στόχο τη διευκόλυνση των ατόμων που βρίσκονται στο στάδιο της κοινωνικής επανάταξης, το ΑΣΚ κατά το 2012 ανέλαβε από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας την ευθύνη για διαχείριση των κονδυλίων και των διαδικασιών που αφορούν στο Σχέδιο Οικονομικής Στήριξης πρώην Εξαρτημένων Ατόμων. Η συγκεκριμένη ενέργεια από μέρους του ΑΣΚ, εγείρει ερωτηματικά από ορισμένους εμπλεκόμενους φορείς ως προς το ρόλο που επιδιώκει το Συμβούλιο και κατά πόσον υπερβαίνει τις αρμοδιότητες του. Συγκεκριμένα, γίνεται λόγος στο γεγονός πως ο ρόλος του ΑΣΚ οφείλει να είναι συντονιστικός και όχι εκτελεστικός.

Απολογισμός Πυλώνα Θεραπεία και Κοινωνική Επανάταξη

Συνολικά, ο Πυλώνας Θεραπεία και Κοινωνική Επανάταξη αποτελείται από είκοσι-εννέα δράσεις οι οποίες υποβοηθούν την επίτευξη των πέντε στόχων της Εθνικής Στρατηγικής για τα ναρκωτικά 2009 – 2012, όσον αφορά την Θεραπεία και την Κοινωνική Επανάταξη. Σύμφωνα με τις διαθέσιμες πληροφορίες και τις προσωπικές συνεντεύξεις με τους εμπλεκόμενους φορείς της κάθε δράσης, από τις είκοσι-εννέα δράσεις υλοποιήθηκαν οι έντεκα, ενώ δέκα υλοποιήθηκαν σε μερικό βαθμό και οκτώ δεν υλοποιήθηκαν.

Συνοπτικός Πίνακας Αποτελεσμάτων:

ΣΤΟΧΟΣ	ΔΡΑΣΗ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ
A: Παροχή στοχοθετημένων και εξειδικευμένων προγραμμάτων	1: Σχεδιασμός και λειτουργία προγραμμάτων προσαρμοσμένων στις ανάγκες των μεταναστών	Μερική Υλοποίηση
	2: Σχεδιασμός και λειτουργία Προγραμμάτων προσαρμοσμένων στις ανάγκες των γυναικών	Μερική Υλοποίηση
	3: Σχεδιασμός και λειτουργία ψυχοθεραπευτικών Κέντρων για παιδιά και οικογένειες υψηλού κινδύνου που να στοχεύει στην έγκαιρη παρέμβαση	Μερική Υλοποίηση
	4: Εισαγωγή ειδικού ηλεκτρονικού προγράμματος συμβουλευτικής online για χρήστες κάνναβης	Δεν Υλοποιήθηκε
	5: Σχεδιασμός και λειτουργία Εξειδικευμένων θεραπευτικών παρεμβάσεων για χρήστες κοκαΐνης	Μερική Υλοποίηση
	6: Σχεδιασμός και λειτουργία Εξειδικευμένων παρεμβάσεων για άτομα με διπλή διάγνωση	Μερική Υλοποίηση
	7: Ανάπτυξη προγραμμάτων για τις οικογένειες των χρηστών σε όλες τις θεραπευτικές δομές	Υλοποιήθηκε
B: Αύξηση της προσβασιμότητας στη θεραπεία	1: Διαμόρφωση θεραπευτικών προγραμμάτων χαμηλού ουδού (low threshold)	Μερική Υλοποίηση
	2: Διεύρυνση του Θεραπευτικού Συνεχούς και δικτύωση των δομών τοξικοεξάρτησης με άλλους φορείς (π. χ. στρατός, σχολεία, πρώτες βοήθειες)	Υλοποιήθηκε
	3: Σχεδιασμός για εφαρμογή πιλοτικού προγράμματος προσέγγισης χρηστών στο	Δεν Υλοποιήθηκε

	δρόμο με στόχο τον εντοπισμό κρυμμένων πληθυσμών (π.χ. χιονοστιβάδα)	
	4: Γενική ενημέρωση του πληθυσμού	Υλοποιήθηκε
	5: Δημιουργία Κέντρων Πολλαπλής Παρέμβασης	Υλοποιήθηκε
	6: Θεσμική κατοχύρωση ευέλικτου ωραρίου λειτουργίας των θεραπευτικών δομών	Δεν Υλοποιήθηκε
Γ: Πιστοποίηση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας των θεραπευτικών προγραμμάτων και δομών	1: Σύστημα διασφάλισης ποιότητας με θέσπιση κριτηρίων καλής πρακτικής που να διέπουν τη λειτουργία των δομών τοξικοεξάρτησης	Υλοποιήθηκε
	2: Έγκριση λειτουργίας των Θεραπευτικών δομών και προγραμμάτων που τηρούν τα κριτήρια	Υλοποιήθηκε
	3: Θεσμοθέτηση ειδικών προσόντων για Λειτουργούς Τοξικοεξάρτησης	Δεν Υλοποιήθηκε
	4: Στελέχωση και επάρκεια των δομών με Λειτουργούς Τοξικοεξάρτησης	Δεν Υλοποιήθηκε
	5: Θέσπιση γενικών αρχών που να κατοχυρώνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των θεραπευομένων στα θεραπευτικά κέντρα και τήρηση Δεοντολογικού Κώδικα	Υλοποιήθηκε
	6: Εφαρμογή και λειτουργία του ενιαίου συστήματος καταγραφής και τεκμηρίωσης σε όλες τις δομές τοξικοεξάρτησης	Δεν Υλοποιήθηκε
	7: Επίτευξη της σταθερότητας στη στελέχωση των κρατικών θεραπευτικών δομών	Δεν Υλοποιήθηκε
	8: Θεσμική κατοχύρωση της Επιστημονικής Ομάδας "ΣΥΝΘΕΣΗ" ως του οργάνου παραγωγής πολιτικής, σχεδιασμού, στελέχωσης, αναβάθμισης, κατάρτισης προϋπολογισμών και ανάπτυξης των θεραπευτικών προγραμμάτων του κυβερνητικού τομέα	Δεν Υλοποιήθηκε
	9: Εισαγωγή και λειτουργία Συστήματος Διαχείρισης Περιστατικών ["Case Management"] και του Συνεχούς της Φροντίδας	Υλοποιήθηκε
	10: Θεσμοθέτηση της επιστημονικής εποπτείας και της εξωτερικής αξιολόγησης των δομών τοξικοεξάρτησης	Μερική Υλοποίηση

	11: Εισαγωγή συστήματος συνεχούς εκπαίδευσης/ εξειδίκευσης	Μερική Υλοποίηση
Δ: Βελτίωση της θεραπευτικής μεταχείρισης χρηστών/ ουσιοεξαρτημένων ατόμων στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και στο στρατό	1: Λειτουργία ολοκληρωμένης δομής τοξικοεξάρτησης (αποτοξίνωση, απεξάρτηση, υποκατάσταση) εντός του σωφρονιστικού συστήματος	Μερική Υλοποίηση
	2: Θεσμοθέτηση διαδικασίας έγκαιρης αναγνώρισης και παραπομπής στρατιωτών στις δομές τοξικοεξάρτησης	Υλοποιήθηκε
	3: Διασφάλιση της συνέχισης παρακολούθησης της θεραπευτικής διαδικασίας για στρατιώτες που ήδη βρίσκονται σε θεραπεία	Υλοποιήθηκε
Ε: Στήριξη των ατόμων που βρίσκονται στο στάδιο της κοινωνικής επανένταξης	1: Ανάπτυξη συνεταιριστικών δράσεων με στόχο την οικονομική βοήθεια, κατάρτιση και εργασιακή αποκατάσταση μεταξύ των προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης και των διαφόρων οργανωμένων συνόλων	Μερική Υλοποίηση
	2: Εφαρμογή του αναθεωρημένου σχεδίου παροχής οικονομικής βοήθειας	Υλοποιήθηκε

Πιο κάτω ακολουθεί η αξιολόγηση ανά στόχο όπου διαπιστώνεται κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι που τέθηκαν μέσω της προώθησης των δράσεων της Εθνικής Στρατηγικής για τα ναρκωτικά όσο αφορά τον Πυλώνα Θεραπεία και Κοινωνική Επανένταξη.

Στόχος Α: Παροχή στοχοθετημένων και εξειδικευμένων προγραμμάτων

Ο στόχος Α αποτελείται από επτά δράσεις, από τις οποίες υλοποιήθηκε μόνο μια. Άλλες πέντε υλοποιήθηκαν μερικώς και μια δεν υλοποιήθηκε καθόλου. Ως αποτέλεσμα, ο στόχος Α ο οποίος αφορά τη στοχοθέτηση και εξειδίκευση των προσφερόμενων προγραμμάτων θεραπείας, υλοποιήθηκε μερικώς.

Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στο ότι δεν δημιουργήθηκαν τα εξειδικευμένα προγράμματα/ παρεμβάσεις που εντάχθηκαν στην Εθνική Στρατηγική βάση των εισηγήσεων της αξιολόγησης της προηγούμενης Εθνικής Στρατηγικής.

Σχετικά με την προσφορά εξειδικευμένων προγραμμάτων θεραπείας, σε δημόσιες υπηρεσίες (γυναίκες, χρήστες κοκαΐνης, άτομα με διπλή διάγνωση, μετανάστες), οι ανάγκες εξυπηρετούνται από τα υφιστάμενα προγράμματα [7]. Στον ιδιωτικό τομέα, προσφέρεται εξειδικευμένο πρόγραμμα για γυναίκες και για μετανάστες. Το πρόγραμμα για γυναίκες προσφέρεται μέσω της κλειστής θεραπευτικής κοινότητας «Αγία Σκέπη» και το πρόγραμμα για μετανάστες και για χρήστες κοκαΐνης, προσφέρεται μέσω της Κλινικής Βερεσιέ.

Θετική εξέλιξη προς την υλοποίηση του στόχου για παροχή εξειδικευμένων προγραμμάτων θεραπείας είναι η ανάπτυξη προγραμμάτων σε όλες τις θεραπευτικές δομές για τις οικογένειες των χρηστών όπως και η λειτουργία Ψυχοθεραπευτικών Κέντρων για παιδιά και οικογένειες υψηλού κινδύνου στη Λευκωσία και στη Λεμεσό. Όσο αφορά τα Ψυχοθεραπευτικά Κέντρα, υπάρχουν αναφορές για θέματα υποστελέχωσης και έλλειψης βασικών ειδικοτήτων. Παρόλα αυτά, αρκετά παιδιά εξυπηρετούνται από τα προγράμματα εφήβων «Προμηθέας» και «Περσέας» [7].

Σχετικά με την εισαγωγή του ειδικού ηλεκτρονικού προγράμματος συμβουλευτικής για χρήστες κοκαΐνης, σύμφωνα με το ΑΣΚ (συντονιστικός φορέας της δράσης), η δράση δεν υλοποιήθηκε λόγω υψηλού κόστους του προγράμματος.

Στόχος Β: Αύξηση της προσβασιμότητας στη θεραπεία

Ο στόχος Β αποτελείται από έξι δράσεις, από τις οποίες τρεις υλοποιήθηκαν, μια υλοποιήθηκε σε μερικό βαθμό και δυο δεν υλοποιήθηκαν. Κατ' επέκταση, ο στόχος Β επιτεύχθηκε σε μερικό βαθμό.

Όσο αφορά τη βελτίωση της προσβασιμότητας στις δημόσιες θεραπευτικές δομές, τα προγράμματα χαμηλού ουδού λειτουργούν σύμφωνα με το ωράριο του δημόσιου τομέα. Αυτό έρχεται σε αντιπαράθεση με τις προδιαγραφές των προγραμμάτων χαμηλού ουδού. Τα προγράμματα χαμηλού ουδού έχουν εύκολη πρόσβαση, είναι προσανατολισμένα στη Μείωση της Βλάβης, προσφέρουν μια σειρά από επιλογές στον τομέα της θεραπείας και έχουν ως πρωταρχικό στόχο την ανακούφιση των στερητικών συμπτωμάτων, της έλξης προς τις ουσίες και τη γενική βελτίωση του τρόπου ζωής των χρηστών [8]. Αρκετά προγράμματα χαμηλού ουδού δέχονται οποιονδήποτε έχει αποδεδειγμένη εξάρτηση σε οποιοδήποτε και επιθυμεί να παρακολουθήσει πρόγραμμα θεραπείας [8]. Αρκετοί λειτουργοί του δημόσιου τομέα αναφέρουν ότι, παρόλο που τα προγράμματα που προσφέρονται στον δημόσιο τομέα είναι χαμηλού ουδού, στην Κύπρο τέτοια προγράμματα δεν είναι αναγκαία γιατί το προφίλ των Κύπριων χρηστών διαφέρει από το προφίλ των χρηστών σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Πρέπει όμως να αναφερθεί ότι σύμφωνα με το ΕΚΤΕΠΝ, 57% των προβληματικών χρηστών στην Κύπρο είναι μετανάστες γεγονός που καθιστά τη διαμόρφωση προγραμμάτων χαμηλού ουδού αναγκαία [17].

Θετική εξέλιξη ως προς την αύξηση της προσβασιμότητας στη θεραπεία αποτελεί η διερεύνηση του Θεραπευτικού Συνεχούς και η δικτύωση των δομών τοξικοεξάρτησης με άλλες δομές. Αυτό επιτεύχθηκε υπό το συντονισμό του ΑΣΚ, με τη δημιουργία πρωτόκολλων συνεργασίας μεταξύ των δομών [7].

Επίσης θετική εξέλιξη αποτελεί η ενημέρωση του πληθυσμού που έγινε με τη συνεργασία του ΑΣΚ και όλων των εμπλεκόμενων φορέων, με την παροχή αρκετών διαφωτιστικών εντύπων και με τη διοργάνωση εκστρατειών πληροφόρησης [6] [7] [41].

Σχετικά με τη δημιουργία Κέντρων Πολλαπλής Παρέμβασης, η δράση υλοποιήθηκε με τη δημιουργία του Κέντρου Πολλαπλής Παρέμβασης στη Λευκωσία και τη λειτουργία του Κέντρου Πολλαπλής Παρέμβασης «Φάρος» στη Λεμεσό. Υπάρχει επιτακτική ανάγκη για εξεύρεση νέων υποστατικών για το Κέντρο Πολλαπλής Παρέμβασης στη Λεμεσό.

Σχετικά με τον εντοπισμό των κρυμμένων πληθυσμών, το πρόγραμμα που αναμενόταν να σχεδιαστεί υπό το συντονισμό του ΑΣΚ, δεν έγινε λόγω δυσκολιών στον εντοπισμό των χώρων όπου γίνεται χρήση ουσιών. Λειτουργοί του ΑΣΚ και ΜΚΟ, υποστηρίζουν ότι οι χώροι αυτοί μπορούν να εντοπιστούν με τη βοήθεια χρηστών που ήδη συμμετέχουν σε προγράμματα θεραπείας είτε με τη βοήθεια ατόμων που βρίσκονται στο στάδιο επανένταξης. Συνακόλουθα, για την υλοποίηση της δράσης χρειάζεται καλός σχεδιασμός και προγραμματισμός μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων για να φέρουν εις πέρας τη δημιουργία αυτού του προγράμματος που αποτελεί καλή πρακτική στην Ευρώπη.

Όσο αφορά την κατοχύρωση ευέλικτου ωραρίου λειτουργίας στις θεραπευτικές δομές, το θέμα εκκρεμεί παρόλο που βρίσκεται υπό εξέταση εδώ και καιρό. Σύμφωνα με τους λειτουργούς του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, οι χρήστες ουσιών εξάρτησης συνήθως είναι ανενεργοί τις πρωινές ώρες. Η αλλαγή του ωραρίου των δημόσιων θεραπευτικών κέντρων είναι αναγκαία για να αξιοποιούνται στο μέγιστο βαθμό οι υπηρεσίες τους και για την υλοποίηση του στόχου βελτίωση της προσβασιμότητας στα θεραπευτικά κέντρα.

Σχετικά με την πρόσβαση των μειονοτικών πληθυσμών στα προγράμματα θεραπείας, έχει αναφερθεί από αρκετούς αρμόδιους λειτουργούς το πρόβλημα που δημιουργείται με τα άτομα που δεν είναι κάτοχοι κάρτας νοσηλείας και επομένως δεν μπορούν να εξυπηρετηθούν στις δημόσιες υπηρεσίες. Θετική εξέλιξη στο πρόβλημα αυτό, είναι η ειδική άδεια που δίνεται μέσω του Υπουργείου Υγείας για να έχουν πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες Υγείας.

Επιπλέον, όσο αφορά την πρόσβαση στη θεραπεία, υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις στις προσφερόμενες υπηρεσίες. Οι ελλείψεις αυτές αφορούν τη γεωγραφική κάλυψη των προσφερόμενων υπηρεσιών και την επάρκεια των υφιστάμενων θεραπευτικών προγραμμάτων. Για παράδειγμα, η θεραπεία με υποκατάστατα προσφέρεται μέσω του προγράμματος «Σωσίβιο» στη Λεμεσό και του προγράμματος «Γέφυρα» στη Λευκωσία. Οι χρήστες εντός του σωφρονιστικού συστήματος δεν έχουν πρόσβαση στη θεραπεία με υποκατάστατα. Το Τμήμα Φυλακών στην Κύπρο τηρεί «στεγνό» θεραπευτικό πρόγραμμα. Στον ιδιωτικό τομέα θεραπεία με υποκατάστατα προσφέρει μόνο η κλινική Βερεσιέ. Παρόλα αυτά, γίνεται προσπάθεια διαμόρφωσης τριών Μονάδων Υποκατάστασης στα εξωτερικά ιατρεία της επαρχίας Πάφου, Λάρνακας και ελεύθερης Αμμοχώστου από το ΑΣΚ και το Υπουργείο Υγείας.

Στόχος Γ: Πιστοποίηση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας των θεραπευτικών προγραμμάτων και δομών

Ο συγκεκριμένος στόχος αποτελείται από έντεκα δράσεις, από τις οποίες τέσσερις υλοποιήθηκαν πλήρως, δύο υλοποιήθηκαν μερικώς και πέντε δεν υλοποιήθηκαν. Ως εκ τούτου, ο στόχος Γ επιτεύχθηκε σε μερικό βαθμό.

Δύο από τις μη υλοποιημένες δράσεις αφορούν το ζήτημα της εισαγωγής ειδικών Λειτουργών Τοξικοεξάρτησης στις δημόσιες υπηρεσίες. Η μια δράση αφορούσε τη θεσμοθέτηση των ειδικών προσόντων των Λειτουργών Τοξικοεξάρτησης, ενώ η δεύτερη

την επαρκή στελέχωση των δομών με Λειτουργούς Τοξικοεξάρτησης. Αρμόδιοι λειτουργοί, του ΑΣΚ και διάφορων εμπλεκόμενων φορέων τονίζουν ότι η υφιστάμενη στελέχωση των θεραπευτικών δομών είναι προβληματική, αφού στερείται προσωπικού διάφορων ειδικοτήτων. Επιπλέον, αρκετοί υποστηρίζουν ότι η στελέχωση των θεραπευτικών δομών ως επί το πλείστον με νοσηλευτές δεν καλύπτει τις ανάγκες και τα πρότυπα ποιότητας των θεραπευτικών προγραμμάτων. Με την πρόσληψη των Λειτουργών Τοξικοεξάρτησης το πρόβλημα αυτό θα λυνόταν. Παρόλα αυτά, διαπιστώθηκε ότι οι δράσεις αυτές δεν υλοποιήθηκαν εξ' αιτίας έντονων αντιπαραθέσεων μεταξύ των Συντεχνιών των Νοσηλευτών και των Ψυχολόγων. Από τη μια πλευρά, η δυνατή Συντεχνία των Νοσηλευτών ασκεί έντονες πιέσεις για κάλυψη των θέσεων των Λειτουργών Τοξικοεξάρτησης με νοσηλευτές και από την άλλη, η Συντεχνία Ψυχολόγων υποστηρίζει ότι οι Λειτουργοί Τοξικοεξάρτησης πρέπει να είναι πτυχιούχοι με ακαδημαϊκή ειδίκευση στις ουσίες εξάρτησης, άποψη που υποστηρίζεται και από το ΑΣΚ. Σύμφωνα με τα Ευρωπαϊκά δεδομένα, οι Λειτουργοί Τοξικοεξάρτησης (Drug Workers), είναι ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, κοινωνιολόγοι, λειτουργοί νεολαίας και νοσηλευτές που συνέχισαν την εκπαίδευσή τους αποκτώντας ειδίκευση στον τομέα των εξαρτησιογόνων ουσιών.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο τα προσόντα των Λειτουργών που απασχολούνται στον τομέα των εξαρτήσεων είναι καθορισμένα μέσω των Εθνικών Προτύπων Απασχόλησης για Ναρκωτικά και Αλκοόλ (DANOS - Drug & Alcohol National Occupational Standards). Σύμφωνα λοιπόν με τα πρότυπα αυτά, ένας Λειτουργός Τοξικοεξάρτησης μπορεί να προέρχεται από διάφορα επαγγελματικά υπόβαθρα, όπως νοσηλευτική, κοινωνική εργασία και ψυχολογία. Το επαγγελματικό τους έργο μπορεί να θεωρηθεί ως το μεγαλύτερο μέρος του φάσματος των ψυχο-κοινωνικών υπηρεσιών που απαιτούνται για την ολοκληρωμένη θεραπεία των χρηστών. Οι Λειτουργοί Τοξικοεξάρτησης, μπορούν να παρέχουν υποστήριξη, να δίνουν συμβουλές, να αξιολογούν τις ανάγκες των χρηστών και να λειτουργούν ως διαχειριστές περίπτωσης. Συχνά εμπλέκονται και σε άλλες μορφές θεραπείας των τοξικοεξαρτήσεων, όπως εργασίες προσέγγισης, προγράμματα ανταλλαγής βελόνων και οικιακές υπηρεσίες. Τα κύρια καθήκοντα ενός Λειτουργού Τοξικοεξάρτησης είναι η παροχή συμβουλών στους χρήστες ναρκωτικών, η παροχή συμβουλών για τις οικογενειακές και προσωπικές σχέσεις του χρήστη, η φροντίδα των παιδιών, η στέγαση, η οικονομική στήριξη και στήριξη σε θέματα ποινικής δικαιοσύνης. Η επαγγελματική επάρκεια και η κλινική αποτελεσματικότητα των Λειτουργών Τοξικοεξάρτησης, είναι απόλυτα συνδεδεμένα με την κατάρτιση τους, την επίβλεψη τους από τους αρμόδιους, την επίσημη διαπίστευσή τους και τις προσωπικές τους δεξιότητες [4] [45].

Θετική εξέλιξη για την πιστοποίηση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας των θεραπευτικών προγραμμάτων και δομών, αποτελεί η δημιουργία του Οδηγού Θεραπείας, ο οποίος συμπεριλαμβάνει τα κριτήρια καλής πρακτικής που πρέπει να διέπουν τη λειτουργία των δομών τοξικοεξάρτησης για να εγκριθεί η λειτουργία τους από το ΑΣΚ. Επιπλέον, σε κάθε θεραπευτική δομή υπάρχουν συμβόλαια που κατοχυρώνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των θεραπευομένων.

Όσο αφορά τη διαχείριση των θεραπευομένων, σε όλες τις θεραπευτικές δομές εφαρμόζεται το Σύστημα Διαχείρισης Περιστατικών.

Η δράση, η οποία αποσκοπεί στη θεσμική κατοχύρωση της επιστημονικής ομάδας «Σύνθεση», όπως διαπιστώθηκε ήταν αχρείαστη και γι' αυτό δεν υποστηρίχτηκε από τους εμπλεκόμενους φορείς και τελικά δεν υλοποιήθηκε. Αξιολογώντας αναδρομικά τη δράση αυτή, θεωρείται ότι λανθασμένα εντάχθηκε στην Εθνική Στρατηγική.

Σε σχέση με τη σταθερότητα στη στελέχωση των θεραπευτικών δομών, η σχετική δράση δεν υλοποιήθηκε λόγω των συχνών μεταθέσεων που παρατηρούνται μεταξύ του νοσηλευτικού προσωπικού.

Το προσωπικό των θεραπευτικών δομών συμμετέχει κατά καιρούς σε διάφορα σεμινάρια εκπαίδευσης ή/και εξειδίκευσης. Η διοργάνωση τέτοιου είδους σεμιναρίων εξαρτάται απόλυτα από οικονομικούς παράγοντες.

Σχετικά με το ενιαίο σύστημα καταγραφής και τεκμηρίωσης, παρόλο που δημιουργήθηκαν θέματα προστασίας προσωπικών δεδομένων των χρηστών, η δράση δεν υλοποιήθηκε λόγω του υψηλού κόστους του συστήματος.

Η αξιολόγηση και η επιστημονική εποπτεία των δομών τοξικοεξάρτησης, εξαρτάται κυρίως από οικονομικά δεδομένα που ενδεχομένως να είναι αποτρεπτικός παράγοντας στη συστηματική εξωτερική αξιολόγηση των δομών. Παρόλα αυτά, ΜΚΟ έχουν προχωρήσει σε συνεργασίες με ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα για την επιστημονική εποπτεία των δομών τους.

Στόχος Δ: Βελτίωση της θεραπευτικής μεταχείρισης χρηστών / ουσιοεξαρτημένων ατόμων στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και στο στρατό

Ο στόχος Δ αποτελείται από τρεις δράσεις, από τις οποίες δύο υλοποιήθηκαν και μια υλοποιήθηκε μερικώς. Η θεραπευτική μεταχείριση των χρηστών εντός του σωφρονιστικού συστήματος και του στρατού έχει βελτιωθεί σε ικανοποιητικό βαθμό αλλά παραμένουν σημαντικές ελλείψεις στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Κατ' επέκταση ο στόχος Δ έχει υλοποιηθεί σε μερικό βαθμό.

Η δημιουργία ολοκληρωμένης δομής τοξικοεξάρτησης εντός του σωφρονιστικού συστήματος χρίζει άμεσης ανταπόκρισης από τους αρμόδιους. Η δράση αυτή αποτελεί προτεραιότητα του Πυλώνα Θεραπεία και Κοινωνική Επανάταξη, στην Εθνική Στρατηγική 2009 – 2012. Όπως διαπιστώθηκε στην αξιολόγηση της Εθνικής Στρατηγικής υπάρχει επιτακτική ανάγκη προσφοράς προγραμμάτων πρόληψης, θεραπείας και υποκατάστασης εντός του σωφρονιστικού συστήματος. Παράλληλα, δημιουργείται η ανάγκη επίβλεψης και στήριξης των ατόμων που βρίσκονται στο στάδιο κοινωνικής επανάταξης και εργασιακής αποκατάστασης μετά την αποφυλάκιση τους [27].

Σύμφωνα με τον ΠΟΥ, μελέτες έχουν δείξει ότι αρκετοί φυλακισμένοι αρχίζουν την ενέσιμη χρήση ουσιών εντός του σωφρονιστικού συστήματος, πολλοί φυλακισμένοι που έκαναν ενέσιμη χρήση ναρκωτικών πριν φυλακιστούν, σταματούν ή μειώνουν τη χρήση, αλλά επανέρχονται μετά την αποφυλάκιση τους και οι φυλακισμένοι που κάνουν ενέσιμη χρήση ουσιών είναι πολύ πιθανόν να μοιράζονται τις σύριγγες με συγκρατούμενους τους, οι οποίοι συχνά είναι φορείς του ιού HIV και ηπατίτιδας C [46]. Αυτά τα ευρήματα,

καθιστούν απαραίτητη τη δημιουργία ολοκληρωμένης δομής εντός του σωφρονιστικού συστήματος.

Τα άτομα εντός του σωφρονιστικού συστήματος πρέπει να έχουν πρόσβαση σε θεραπευτικά προγράμματα εντός της φυλακής, όπως θα είχαν και εκτός του σωφρονιστικού συστήματος. Σύμφωνα με διάσκεψη που έλαβε μέρος στο Oldenburg το 1998 με θέμα «Φυλακές και Ναρκωτικά», διατυπώθηκαν εισηγήσεις που υποστηρίζουν ότι οι χρήστες ναρκωτικών θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε διάφορα προγράμματα θεραπείας, συμπεριλαμβανόμενου και του προγράμματος υποκατάστασης εντός των δομών της φυλακής. Επιπλέον, αναφέρεται ότι οι λειτουργοί των φυλακών πρέπει να συμμετέχουν σε εκπαιδεύσεις αναφορικά με τα ναρκωτικά [42] [44].

Σύμφωνα με τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, Nilsson S. (2012), όλες οι χώρες της ΕΕ, πρέπει να διασφαλίζουν τη διαθεσιμότητα υπηρεσιών σχετικά με τη χρήση ουσιών και υπηρεσιών με στόχο τον περιορισμό των συνεπειών που προξενούν τα ναρκωτικά στον τομέα της υγείας (HIV/AIDS, ηπατίτιδα, κτλ). Επιπλέον, πρέπει να διασφαλίζεται η εύκολη πρόσβαση στις υπηρεσίες αυτές. Οι υπηρεσίες αυτές αφορούν την αποτοξίνωση, την αποκατάσταση, τη θεραπεία με υποκατάστατα, τα προγράμματα ανταλλαγής βελόνων, τα προγράμματα κοινωνικής επανένταξης και προγράμματα θεραπείας με εσωτερική και εξωτερική διαμονή. Παράλληλα, τονίζεται ότι οι υπηρεσίες αυτές πρέπει να είναι διαθέσιμες εντός του σωφρονιστικού συστήματος και σε άτομα και ομάδες που αποτελούν μειονοτικούς πληθυσμούς και είναι εκτεθειμένα σε διακρίσεις [24].

Όσο αφορά το περιβάλλον του στρατού, με τη σύναψη του Μνημονίου Συνεργασίας του Υπουργείου Άμυνας και του ΑΣΚ, θεσμοθετήθηκε η θεραπευτική διαδικασία και διασφαλίστηκε η συνέχιση της θεραπείας των στρατιωτών [7]. Παράλληλα, υπογράφηκε Πρωτόκολλο, το οποίο κατοχυρώνει τη συνεργασία του Υπουργείου Άμυνας και του Υπουργείου Υγείας, θεσμοθετώντας τη διαδικασία παραπομπής των στρατιωτών στις δομές τοξικοεξάρτησης [10].

Στόχος Ε: Στήριξη των ατόμων που βρίσκονται στο στάδιο της κοινωνικής επανένταξης

Ο στόχος Ε αποτελείται από δύο δράσεις, από τις οποίες μια υλοποιήθηκε και μια υλοποιήθηκε μερικώς. Κατ' επέκταση, ο στόχος Ε επιτεύχθηκε σε μερικό βαθμό.

Σε σχέση με το συγκεκριμένο στόχο, τονίζεται από τους αρμόδιους φορείς πως η δυσμενής οικονομική κατάσταση στην Κύπρο επηρεάζει αρνητικά τα άτομα που βρίσκονται στο στάδιο κοινωνικής επανένταξης. Πέραν της οικονομικής κατάστασης, παρατηρείται και μια ανεπάρκεια στην παροχή προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης.

Η βελτίωση και ανάπτυξη των προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης αποτελεί προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά. Οι παρεμβάσεις της κοινωνικής επανένταξης αξιολογούνται με βάση δείκτες ως προς το επίπεδο χρήσης, τα πρότυπα κατανάλωσης και τη ψυχική και σωματική υγεία. Οι δείκτες αυτοί δεν αποτυπώνουν την ουσιαστική επανένταξη των χρηστών στην κοινωνία [18]. Σύμφωνα

με την παρούσα αξιολόγηση, παρόλο που ήδη προσφέρονται τα προγράμματα Μ.ΕΡ.Α στην επαρχία Λευκωσίας και Λεμεσού, η γενική άποψη όλων των αρμόδιων φορέων είναι ότι η προσφορά των προγραμμάτων κοινωνικής επανένταξης είναι περιορισμένη.

Θετική εξέλιξη αποτελεί η προσπάθεια ΜΚΟ για σύναψη συνεργασίας με ιδιωτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα με στόχο τη διάθεση σύντομης διάρκειας προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης σε διάφορους τομείς για άτομα που βρίσκονται στο στάδιο κοινωνικής επανένταξης.

Σύμφωνα με την αξιολόγηση των δράσεων του Πυλώνα, παρά τις προσπάθειες του ΑΣΚ, δεν επιτεύχθηκαν οι συμφωνίες μεταξύ των διαφόρων επαγγελματικών οργανώσεων/συντεχνιών. Αυτό δυσχεραίνει την Κοινωνική Επανάταξη των πρώην χρηστών, αφού η επαγγελματική αποκατάσταση είναι αναπόσπαστο μέρος της κοινωνικής επανένταξης [44].

Όσο αφορά το Σχέδιο Παροχής Οικονομικής Βοήθειας για Επανάταξη, αυτό πλέον τυγχάνει διαχείρισης και οικονομικής ενίσχυσης από το ΑΣΚ, πράγμα που από τη μια βοηθά στην ομαλή και πιο άμεση διαχείριση των αιτήσεων και από την άλλη καθιστά το ΑΣΚ ως εκτελεστικό φορέα, ρόλος που δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητες του.

Πυλώνας 3: Μείωση της Βλάβης

Εισαγωγή

Ο Πυλώνας Μείωσης της Βλάβης συμπληρώνει ένα από τους δύο κύριους άξονες πολιτικής μιας ισορροπημένης προσέγγισης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά; τη μείωση της ζήτησης. Βασίζεται στην ιδέα πως παρόλη την προσπάθεια που καταβάλλεται για πρόληψη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και απεξάρτηση των υφιστάμενων χρηστών, το πρόβλημα θα συνεχίσει να υπάρχει επηρεάζοντας αρνητικά την ζωή των χρηστών αλλά και ευρύτερα την κοινωνία. Το γεγονός αυτό καθιστά σημαντική τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων που θα περιορίσουν τη ζημιά που δημιουργεί η χρήση στην ζωή των χρηστών και κατ'επέκταση στην κοινωνία.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας (ΕΚΠΝΤ), η Μείωση της Βλάβης αναφέρεται σε όλες τις δράσεις, παρεμβάσεις και πολιτικές που στοχεύουν στη μείωση του οικονομικού και κοινωνικού κόστους και των επιβλαβών συνεπειών στην υγεία από τη χρήση ναρκωτικών στα άτομα αλλά και ευρύτερα στην κοινωνία [43]. Η Μείωση της Βλάβης σε σχέση με τη χρήση ναρκωτικών αποτελεί επίσημα πτυχή συμπληρωματικής δράσης σύμφωνα με το άρθρο 168 (1) της συνθήκης της Λισαβόνας [43].

Οι πιο διαδεδομένες παρεμβάσεις για Μείωση της Βλάβης, περιλαμβάνουν προγράμματα παροχής ή ανταλλαγής συριγγών, προγράμματα υποκατάστασης οπιοειδών ουσιών και συμβουλευτικές υπηρεσίες σε ότι αφορά αποτροπή μετάδοσης μολυσματικών ασθενειών και ασφαλή χρήση. Μπορεί να συμπεριλαμβάνουν επίσης θεραπεία υποκατάστασης ηρωίνης, αλκοτέστ ή ναρκοτέστ σε χώρους αναψυχής και ασφαλή δωμάτια κατανάλωσης ναρκωτικών [43].

Σύμφωνα με την αξιολόγηση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής 2005-2012, αν και η πλειοψηφία των κρατών μελών θεωρούν την Μείωση της Βλάβης ως σημαντική ως προς τη μείωση της ζήτησης ναρκωτικών ουσιών, ορισμένες Ευρωπαϊκές χώρες δείχνουν αρκετή ευαισθησία με το θέμα αυτό και εκφράζουν αντιρρήσεις σε κάποιες πτυχές Μείωσης της Βλάβης. Συγκεκριμένα, οι αρνητικές αντιδράσεις εστιάζονται στην άποψη πως ο συγκεκριμένος Πυλώνας προσδίδει περισσότερη έμφαση σε θεραπείες με χορήγηση υποκατάστατων ουσιών, παρά σε κοινωνικό-ψυχολογική θεραπεία. Παρόλα αυτά, η συνολική εικόνα δείχνει ότι βασικά μέτρα για Μείωση της Βλάβης έχουν κερδίσει την αποδοχή της συντριπτικής πλειοψηφίας των κρατών μελών και είναι πλέον πιο διαδεδομένα σε σχέση με την περίοδο πριν την υιοθέτηση της στρατηγικής [43].

Στοιχειώδες μέτρο Μείωσης της Βλάβης αποτελεί η εύκολη πρόσβαση των χρηστών σε ιατρικές και μολυσματικές εξετάσεις και η παροχή θεραπείας όπου χρειάζεται. Η συχνή παραπομπή των χρηστών για ιατρικές εξετάσεις, ο εμβολιασμός κατά της Ηπατίτιδας Β' (ιδιαίτερα διαδεδομένος ιός ανάμεσα στον πληθυσμό των χρηστών) και η παροχή κατάλληλης θεραπείας σε περιπτώσεις ασθενειών συμβάλλουν στην αύξηση του προσδόκιμου ζωής των χρηστών.

Εξίσου σημαντικά μέτρα Μείωσης της Βλάβης αποτελούν και η επιμόρφωση των χρηστών σε σχέση με την ασφαλή χρήση, αλλά και η εύκολη πρόσβαση των χρηστών σε αποστειρωμένο εξοπλισμό για χρήση και παροχή προφυλακτικών, ούτως ώστε να αποτραπεί η μετάδοση μολυσματικών ασθενειών. Προς αυτή την κατεύθυνση δημιουργούνται κέντρα χαμηλής ουδού που προσφέρουν συμβουλευτικές υπηρεσίες, καθαρό εξοπλισμό για χρήση (όπως σύριγγες) και προφυλακτικά δωρεάν.

Σε μερικές Ευρωπαϊκές χώρες ως συμπληρωματική δράση γίνεται πώληση καθαρών συρίγγων και μέσω μηχανών αυτόματων πωλήσεων (vending machines). Οι δομές τοξικοεξάρτησης και τα φαρμακεία είναι ανοικτά μόνο κατά τη διάρκεια της ημέρας και έτσι κατά αυτό τον τρόπο η τοποθέτηση μηχανών δίνει τη δυνατότητα στους χρήστες να έχουν πρόσβαση σε καθαρό εξοπλισμό για χρήση και κατά τη διάρκεια της νύχτας.

Όσον αφορά τη συμπληρωματική θεραπεία των χρηστών, σημαντικό μέτρο Μείωσης της Βλάβης αποτελεί η θεραπεία με χορήγηση φαρμακευτικών υποκατάστατων ουσιών, όπως είναι η βουπρενορφίνη και μεθαδόνη οι οποίες αποτελούν τις κύριες ουσίες χορήγησης, ενώ σε λιγότερο βαθμό χρησιμοποιείται η μορφίνη βραδείας αποδέσμευσης υπό επίβλεψη για χρήστες ηρωίνης [43]. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας (ΕΚΠΝΤ), δύο στις τρεις περιπτώσεις θεραπείας ναρκωτικών σχετίζονται με υποκατάστατα οπιοειδών [43].

Η θεραπεία με χορήγηση υποκατάστατων ουσιών απευθύνεται συγκεκριμένα σε χρόνιους χρήστες που δεν ανταποκρίνονται θετικά σε 'στεγνές' θεραπευτικές προσεγγίσεις. Μέσω αυτής της θεραπευτικής προσέγγισης, οι χρήστες δεν βιώνουν τα συμπτώματα του στερητικού συνδρόμου, ενώ την ίδια ώρα μειώνεται σημαντικά η επιθυμία τους για χρήση. Επιπλέον, το γεγονός πως οι υποκατάστατες ουσίες χορηγούνται από εξειδικευμένο ιατρικό προσωπικό, το οποίο είναι σε συνεχή επαφή με το χρήστη, μειώνει στο ελάχιστο τον κίνδυνο υπερδοσολογίας [15]. Οι ουσίες αυτές χορηγούνται είτε σε μορφή πόσιμου διαλύματος (μεθαδόνη), είτε σε μορφή χαπιού (βουπρενορφίνη) αποτρέποντας έτσι τους κινδύνους που ενέχει η ενέσιμη χρήση [15]. Η δοσολογία των υποκατάστατων ουσιών που λαμβάνει ο χρήστης μειώνεται κατά τη δεύτερη φάση θεραπείας, μειώνοντας έτσι και τις μεταβολές των συναισθημάτων λόγω χρήσης [15]. Επιπλέον, η χορήγηση υποκατάστατων ουσιών παρέχεται δωρεάν από τις δημόσιες υπηρεσίες, γεγονός το οποίο αποτρέπει τους χρήστες στο να εμπλακούν σε εγκληματικές ενέργειες για εξασφάλιση της δόσης τους [15].

Τα τελευταία χρόνια αρκετές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν προβεί στην ανάπτυξη προγραμμάτων Μείωσης της Βλάβης κατά τη νυχτερινή διασκέδαση. Τα μέτρα αυτά απευθύνονται στο νεαρό πληθυσμό και στοχεύουν στη μείωση των κινδύνων που ελλοχεύουν με τη χρήση νόμιμων και παράνομων ουσιών κατά τη διάρκεια της νυχτερινής διασκέδασης. Η χρήση ναρκωτικών ουσιών είναι στενά συνδεδεμένη με τη μουσική σκηνή, από τη δεκαετία του 30' μέχρι σήμερα ενώ παράλληλα συνδέεται άμεσα και με την κατανάλωση αλκοολούχων ποτών. Στη σύγχρονη εποχή, η ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας, η οποία συντέινε στη γρήγορη διάδοση των ψυχαγωγικών ναρκωτικών ουσιών σε όλη την Ευρώπη, αλλά και η ευρύτερη αδυναμία συγκράτησης της μείωσης της προσφοράς καθιστούν την ανάληψη μέτρων όλο και πιο αναγκαία [23].

Για ενίσχυση της επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών και επιμόρφωσης ανάμεσα στις χώρες μέλη, οι οποίες εφαρμόζουν προγράμματα για ασφαλή νυχτερινή διασκέδαση έχει δημιουργηθεί το δίκτυο με την ονομασία Party +, στο οποίο συμμετέχουν τέσσερα Ευρωπαϊκά προγράμματα σε Γαλλία (Fêtes Clairs), Βέλγιο (Quality nights), Ισπανία (Q de Festa) και Ελβετία (safer clubbing).

Το Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου βρίσκεται ήδη σε επικοινωνία με το δίκτυο Party +, με σκοπό τη συνεργασία και την παροχή εκπαίδευσης στα άτομα που συμμετέχουν στις ομάδες άμεσης παρέμβασης [28].

Συμπερασματικά, η Μείωση της Βλάβης έχει συμπεριληφθεί στην Εθνική Στρατηγική 2009-2012 ως ξεχωριστός Πυλώνας ακολουθώντας τις εισηγήσεις της προηγούμενης Εθνικής Στρατηγικής της περιόδου 2004-2008 [1].

Οι κύριοι στόχοι του Πυλώνα Μείωσης της Βλάβης στην Εθνική Στρατηγική 2009-2012, επικεντρώνονται στη διασφάλιση βασικών πρακτικών Μείωσης της Βλάβης στο σύστημα υγείας, στην εισαγωγή κριτηρίων 'καλής πρακτικής' στις δομές που παρέχουν προγράμματα Μείωσης της Βλάβης, στη διευκόλυνση των χρηστών σε ότι αφορά τη διαθεσιμότητα και προσβασιμότητα σε προγράμματα Μείωσης της Βλάβης καθώς επίσης και στην ευκολότερη πρόσβαση των χρηστών σε καθαρά εργαλεία ενδοφλέβιας χρήσης. Τέλος, στοχεύει στην υλοποίηση του προγράμματος ασφαλούς νυχτερινής διασκέδασης [1].

Στο επόμενο κεφάλαιο, ακολουθεί η αξιολόγηση των δράσεων Μείωσης της Βλάβης που έχουν τεθεί, με σκοπό την εξέταση των επιτυχιών και αποτυχιών που έχουν προκύψει σε αυτό τον τομέα.

Στόχος Α: Διασφάλιση της εφαρμογής πρακτικών μείωσης της βλάβης εντός του συστήματος υγείας

Δράση 1: Δημιουργία και εφαρμογή προγραμμάτων κατάρτισης για το προσωπικό υγείας και το προσωπικό Μονάδων Επειγόντων Περιστατικών

- **Μερική υλοποίηση**

Η δημιουργία και εφαρμογή προγραμμάτων κατάρτισης για το προσωπικό υγείας και μονάδων επειγόντων περιστατικών στοχεύει στην κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών του προσωπικού σχετικά με τον αποτελεσματικό χειρισμό περιστατικών χρηστών.

Οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας σχεδίασαν πρόγραμμα εκπαίδευσης για το προσωπικό, το οποίο εφαρμόστηκε σε συνεργασία με τις Ιατρικές Υπηρεσίες και Υπηρεσίες Δημόσιας Υγείας. Στα πλαίσια του προγράμματος πραγματοποιήθηκαν εκπαιδευτικές συναντήσεις που απευθύνονταν στο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό του Τμήματος Ατυχημάτων και Επειγόντων Περιστατικών (ΤΑΕΠ) [22].

Επιπλέον, στα πλαίσια της συγκεκριμένης δράσης, το ΑΣΚ πραγματοποίησε ολόημερο σεμινάριο με θέμα «Μείωση της βλάβης στον τομέα της Ουσιοεξάρτησης» στη Δημοσιογραφική Εστία στη Λευκωσία. Η διοργάνωση του σεμιναρίου προέκυψε μέσα από πρωτοβουλία του Υπουργείου Εξωτερικών για συνεργασία με τη Βρετανική Ύπατη Αρμοστεία, η οποία και χρηματοδότησε το σεμινάριο στο πλαίσιο της ευρύτερης συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκή Ένωση [22].

Αξίζει να σημειωθεί ότι, η δημιουργία και εφαρμογή προγραμμάτων κατάρτισης για το προσωπικό υγείας και το προσωπικό Μονάδων Επειγόντων Περιστατικών δεν έχει θεσμοθετηθεί σε συστηματική βάση [22]. Οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας επισημαίνουν ότι τα προγράμματα κατάρτισης δεν έχουν συστηματοποιηθεί λόγω του ότι το προσωπικό υγείας και Μονάδων Επειγόντων Περιστατικών τυχαίνει επιμόρφωσης σε ποικίλους τομείς, κάτι που δυσκολεύει την επίτευξη επαρκούς ανταπόκρισης σε προγράμματα κατάρτισης για αποτελεσματικό χειρισμό χρηστών ουσιών. Επιπλέον, το προσωπικό στα δημόσια νοσηλευτήρια και κυρίως το νοσηλευτικό προσωπικό είναι «κυλιόμενο», δηλαδή μετατίθεται συχνά από τη μια δομή στην άλλη ή από τη μια υπηρεσία στην άλλη κάτι που κάνει ακόμα πιο δύσκολη τη συστηματοποίηση των προγραμμάτων κατάρτισης [6].

Παρόλα αυτά, οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας από την πλευρά τους υλοποιούν επιτυχώς τη διεξαγωγή προγραμμάτων κατάρτισης σχετικά με τη Μείωση της Βλάβης ανά έτος ή ανά διετία για ανανέωση των προσπαθειών επιμόρφωσης του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού. Ενθαρρυντική εξέλιξη για τη μετέπειτα αξιοποίηση της δράσης αποτελεί το γεγονός πως υπήρξε θετική ανταπόκριση εκ μέρους του προσωπικού του ΤΑΕΠ, το οποίο δηλώνει πρόθυμο για περαιτέρω εκπαίδευση σε ότι αφορά τον αποτελεσματικό χειρισμό περιστατικών χρηστών [22].

Δράση 2: Σχεδιασμός και εφαρμογή βραχέων παρεμβάσεων για χρήστες ουσιών στο σύστημα υγείας και στις Μονάδες Επειγόντων Περιστατικών

- **Μερική υλοποίηση**

Για τη δράση που αφορά το σχεδιασμό και την εφαρμογή βραχέων παρεμβάσεων για χρήστες ουσιών στο σύστημα υγείας έχουν πραγματοποιηθεί εσωτερικές διαδικασίες για το σχεδιασμό των διαφόρων παρεμβάσεων από τις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας [3]. Συγκεκριμένα, μέσα από τα προγράμματα κατάρτισης που οργανώνουν οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας έχει γίνει σχετική επιμόρφωση του προσωπικού υγείας και Μονάδων Επειγόντων Περιστατικών σε σχέση με παρεμβάσεις για χρήστες ουσιών.

Σύμφωνα με τις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή βραχέων παρεμβάσεων για χρήστες ουσιών στο σύστημα υγείας και στις μονάδες επειγόντων περιστατικών πραγματοποιούνται σε κάποιο βαθμό, αλλά όχι δομημένα με σύσταση ξεχωριστής υπηρεσίας. Η σύσταση ξεχωριστής υπηρεσίας παρεμβάσεων για χρήστες ουσιών δεν είναι εφικτή λόγω περιορισμένων οικονομικών πόρων, έλλειψης χώρου, αλλά και προσωπικού στα κρατικά νοσηλευτήρια. Λειτουργός των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας δήλωσε χαρακτηριστικά, πως μια τέτοια υπηρεσία φαντάζει ως «είδος πολυτελείας» στις παρούσες αντίξοες οικονομικές συνθήκες.

Στόχος Β: Υλοποίηση του στρατηγικού σχεδίου για ασφαλή νυχτερινή διασκέδαση

Δράση 1: Διασφάλιση παροχής δωρεάν πόσιμου νερού και πάγου σε κέντρα νυχτερινής διασκέδασης

- **Μερική υλοποίηση**

Ο σχεδιασμός της δράσης αυτής βασίζεται στο ιατρικό γεγονός πως οι νέοι χρήστες ναρκωτικών πρέπει να καταναλώνουν περισσότερο νερό, αφού διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο σωματικής αφυδάτωσης [19]. Ακολουθώντας, η παροχή δωρεάν πόσιμου νερού και πάγου σε νυχτερινά κέντρα, είχε ως στόχο τη Μείωση της Βλάβης νέων χρηστών συνθετικών ναρκωτικών ουσιών (αμφεταμίνες, έκσταση κτλ), των οποίων η κατανάλωση συνδέεται άμεσα με χώρους ψυχαγωγίας, χορευτικές εκδηλώσεις και φεστιβάλ μουσικής.

Το πρόγραμμα αυτό εφαρμόστηκε σε εθελοντική βάση και εξασφαλίστηκε συνεργασία με τα νυχτερινά κέντρα διασκέδασης Οκτάνα, Uqbar και Ιθάκη. Την οργάνωση και το συντονισμό του έργου ανέλαβε το Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου με την υποστήριξη του Οργανισμού Νεολαίας Κύπρου [7].

Εντοπίζεται όμως, ότι τα τρία νυχτερινά κέντρα διασκέδασης που συμπεριλήφθηκαν στο πρόγραμμα δεν έχουν το προφίλ χώρων, όπου παρατηρείται κατανάλωση ψυχαγωγικών ουσιών όπως αμφεταμίνες και έκσταση και άλλα ψυχαγωγικά ναρκωτικά.

Δράση 2: Εκπαίδευση προσωπικού των κέντρων νυχτερινής διασκέδασης στην αναγνώριση συμπτωμάτων ιατρικών προβλημάτων και στην παροχή πρώτων βοηθειών

- **Μερική υλοποίηση**

Το πρόγραμμα εκπαίδευσης προσωπικού στα κέντρα νυχτερινής διασκέδασης εφαρμόστηκε σε εθελοντική βάση. Ως κίνητρο συμμετοχής προς τους ιδιοκτήτες νυχτερινών κέντρων διασκέδασης δόθηκαν δωρεάν απινιδωτές.

Το 2010 διεξήχθη η πρώτη πιλοτική φάση του Προγράμματος Ασφαλούς Νυχτερινής διασκέδασης, στην οποία έλαβε μέρος προσωπικό από δύο νυχτερινά κέντρα διασκέδασης. Το προσωπικό έτυχε επιμόρφωσης σε θέματα πρώτων βοηθειών και τοποθέτησης απινιδωτών. Συγκεκριμένα, στην εκπαίδευση για τις βασικές πρώτες βοήθειες συμμετείχαν συνολικά έντεκα άτομα (τρία από Ιθάκη και οκτώ από Οκτάνα), ενώ στην εκπαίδευση για χρήση αυτόματου εξωτερικού απινιδωτή συμμετείχαν συνολικά τέσσερα άτομα (δύο από Οκτάνα και δύο από Ιθάκη). Την εκπαίδευση του προσωπικού ανέλαβαν οι Ιατρικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Υγείας. Παράλληλα, λειτουργοί του Οργανισμού Νεολαίας Κύπρου παρείχαν συμβουλευτικές οδηγίες στο προσωπικό των νυχτερινών κέντρων και συγκεκριμένα στο προσωπικό μπαρ και τους σερβιτόρους για το πώς να προσεγγίζουν περιπτώσεις κατάχρησης ουσιών και αλκοόλ.

Στα πλαίσια του προγράμματος ασφαλούς νυχτερινής διασκέδασης, μετά από εισήγηση της λειτουργού των Ιατρικών Υπηρεσιών για την αναγκαιότητα της εύκολης πρόσβασης των ιδιοκτητών των κέντρων/ χώρων αναψυχής στα Τμήματα Πρώτων Βοηθειών, η εκπρόσωπος των Ιατρικών Υπηρεσιών ενημέρωσε με σχετική εγκύκλιο της την υπηρεσία ασθενοφόρων ούτως ώστε να ανταποκρίνονται άμεσα όταν καλούνται από τα κέντρα αναψυχής. Ακολούθως, για ενημέρωση των ιδιοκτητών, οι Ιατρικές Υπηρεσίες εκτύπωσαν κάρτα στην οποία αναγράφονται σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την άμεση αντιμετώπιση των περιστατικών [2][4]. Αξίζει να σημειωθεί, ότι το ΑΣΚ αναγκάστηκε να παρέμβει στη δράση, παραδίδοντας τις κάρτες στις υπηρεσίες λόγω ολιγωρίας του Κυπριακού Οργανισμού Τουρισμού (ΚΟΤ) στον οποίο ανατέθηκε η συγκεκριμένη παρέμβαση.

Δράση 3: Πραγματοποίηση μεταμεσονύχτιων διαδρομών δημοσίων λεωφορείων

- **Μερική υλοποίηση**

Η δράση αυτή αποσκοπούσε στην παροχή ασφαλών μέσων μεταφοράς των νέων στον προορισμό τους μετά από τις νυχτερινές τους εξόδους. Λειτουργός του Υπουργείου Συγκοινωνιών και Έργων δεσμεύτηκε ότι το Υπουργείο θα οργάνωνε μεταμεσονύχτιες διαδρομές σε παγκύπρια κάλυψη και συγκεκριμένα έξι νυχτερινές διαδρομές σε κάθε επαρχία με τελευταία διαδρομή τις 5.00 πμ. Οι διαδρομές θα κάλυπταν τις περιοχές με μέγιστη απόσταση από τον προορισμό του κάθε ατόμου από την στάση που θα κατέβαινε τα 300 μέτρα [4].

Ακολούθως, τον Ιούλιο του 2010, το ΑΣΚ σε συνεργασία με τον Οργανισμό Συγκοινωνιών Επαρχίας Λευκωσίας (ΟΣΕΛ) ετοίμασε σχετικό έντυπο για σκοπούς ενημέρωσης σχετικά με τις διαθέσιμες νυχτερινές διαδρομές [6] [7].

Παρόλα αυτά, η δράση δεν υλοποιήθηκε ακριβώς όπως είχε συμφωνηθεί. Οι διαθέσιμες νυχτερινές διαδρομές δεν καλύπτουν όλες τις επαρχίες, αφού η Πάφος δεν παρέχει νυχτερινά δρομολόγια λεωφορείων, ενώ στις υπόλοιπες επαρχίες όπου υπάρχουν, μόνο στην επαρχία Λάρνακας καλύπτονται επαρκώς όλες οι περιοχές. Σημαντικό δε, είναι και το γεγονός πως τα λεωφορεία μπορούν να εξυπηρετήσουν το επιβατικό κοινό το πολύ μέχρι τις 3:15πμ σε Λευκωσία, Λεμεσό και Λάρνακα και μέχρι τις 4πμ στην ελεύθερη περιοχή Αμμοχώστου.

Πιο αναλυτικά, οι νυχτερινές διαδρομές λεωφορείων έχουν ως εξής:

- Στη Λευκωσία, μέσω του Οργανισμού Συγκοινωνιών Επαρχίας Λευκωσίας (ΟΣΕΛ) πραγματοποιούνται τέσσερις νυχτερινές διαδρομές. Αξίζει να σημειωθεί, ότι από τις τέσσερις διαδρομές που υπήρχαν στο αρχικό στάδιο εφαρμογής της δράσης, οι δύο έχουν τερματιστεί. Συγκεκριμένα, έχει τερματιστεί η διαδρομή που περνά από την Κώστα Μισιαούλη και το Γενικό Νοσοκομείο και η διαδρομή που περνά από το Γέρι και το Πανεπιστήμιο Κύπρου. Η τελευταία διαδρομή πραγματοποιείται στις 3πμ.

- Στη Λεμεσό, η εταιρεία μεταφοράς επιβατών Λεμεσού (ΕΜΕΛ) διεξάγει έξι διαδρομές, με τελευταία αυτή των 3:15πμ.
- Στην Λάρνακα, τα λεωφορεία 'Ζήνωνας' πραγματοποιούν εννέα νυχτερινές διαδρομές σε περιφέρεια και πέντε διαδρομές σε αστικές περιοχές. Στις περιφερειακές νυχτερινές διαδρομές η τελευταία διαδρομή κυμαίνεται μεταξύ 12:30 και 1πμ, ενώ στις αστικές περιοχές η τελευταία διαδρομή κυμαίνεται μεταξύ 2:45 με 3:15πμ.
- Στην επαρχία Αμμοχώστου, ο Οργανισμός Συγκοινωνιών Επαρχίας Αμμοχώστου (ΟΣΕΑ) πραγματοποιεί δύο διαδρομές οι οποίες τερματίζονται στις 4πμ.

Δράση 4: Παροχή πληροφοριών και ενημερωτικού υλικού για τις παράνομες και νόμιμες ουσίες από εκπαιδευμένα στελέχη σε χώρους διασκέδασης

- **Μερική υλοποίηση**

Το ΑΣΚ σε συνεργασία με τον Παγκύπριο Σύνδεσμο Ιδιοκτητών Κέντρων Αναψυχής εντόπισαν χώρους παρέμβασης που πιθανόν να επωφελούνταν από τις δράσεις του προγράμματος λόγω της επικινδυνότητας τους σε σχέση με τη κατάχρηση παράνομων και νόμιμων ουσιών. Ακολούθως, η συντονίστρια του προγράμματος επικοινωνήσε με ιδιοκτήτες νυχτερινών κέντρων γραπτώς, τηλεφωνικώς, αλλά και με κατ' ιδίαν συναντήσεις. Μόνο οι ιδιοκτήτες δύο νυχτερινών κέντρων συναίνεσαν για συμμετοχή τους σε αυτή τη δράση [28].

Στην υλοποίηση του προγράμματος παρατηρήθηκε έντονη καθυστέρηση λόγω της επικείμενης θερινής περιόδου. Οι προγραμματισμένες συναντήσεις μεταξύ ΟΝΕΚ και αναδόχων - μελών της ομάδας παρέμβασης για την ετοιμασία του υλικού διανομής, καθώς επίσης και η εκτύπωση του σχετικού υλικού για διανομή καθυστέρησε λόγω των καλοκαιρινών διακοπών. Για επίσπευση των διαδικασιών, συντονίστρια του ΑΣΚ παρενέβη στη διαδικασία και εντέλει ετοίμασε δείγμα κειμένου για το έντυπο υλικό, με βάση έτοιμο σχετικό ενημερωτικό υλικό της οργάνωσης PRAKSIS στην Ελλάδα, το οποίο προσαρμόστηκε στα κυπριακά δεδομένα και μετέπειτα χρησιμοποιήθηκε για σκοπούς υλοποίησης του προγράμματος [28].

Κατά την υλοποίηση της δράσης παρατηρήθηκαν επιπλέον προβλήματα αφού οι Alcoscan Machines και οι κάρτες αξιολόγησης που δίδονταν στους νυχτερινούς χώρους δεν χρησιμοποιούνταν. Το ΑΣΚ συζήτησε αυτό το πρόβλημα με τους ιδιοκτήτες νυχτερινών κέντρων, αλλά δεν υπήρξε η αναμενόμενη συνεργασία για επίλυση του προβλήματος [28].

Τη διανομή ενημερωτικού πακέτου και την παροχή πληροφόρησης σχετικά με τις νόμιμες και παράνομες ουσίες ανέλαβαν ανάδοχοι συνεργάτες του ΟΝΕΚ. Ακολούθως, οι ανάδοχοι συνεργάτες του ΟΝΕΚ συγκεντρώθηκαν σε κομβικά σημεία της πρωτεύουσας όπου συχνάζουν νεαρά άτομα για τη διανομή σχετικού υλικού και την παροχή πληροφόρησης. Το ενημερωτικό πακέτο συμπεριλάμβανε τσάντα με ενημερωτικά φυλλάδια για τις αρνητικές επιπτώσεις των νόμιμων και παράνομων ουσιών, προφυλακτικό και φανελάκι με το λογότυπο του προγράμματος [6] [7] [8].

Δράση 5: Προώθηση δημιουργίας αρχείου για το προσωπικό ασφαλείας στα νυχτερινά κέντρα

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Δεν υπήρχε προθυμία από πλευράς αρμοδίων υπηρεσιών για την προώθηση της δημιουργίας αρχείου για το προσωπικό ασφαλείας στα νυχτερινά κέντρα.

Οι εκπρόσωποι του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών ασφαλίσεων και Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξης, οι οποίοι καθορίστηκαν από το ΑΣΚ ως αρμόδιοι για την υλοποίηση αυτής της δράσης, αρνήθηκαν να υποστηρίξουν τη συγκεκριμένη δράση αφού, έκριναν πως είναι εκτός της δικαιοδοσίας των υπουργείων τους [5].

Από την πλευρά της, η Αστυνομική Διεύθυνση μέσω εκπροσώπου του Ουλαμού Πρόληψης Εγκλημάτων έθεσε διάφορα ερωτήματα που αφορούσαν στην τήρηση του μητρώου και κατά πόσο κάτι τέτοιο προσκρούει με τη Νομοθεσία που αφορά την προστασία προσωπικών δεδομένων [4].

Παρόλα αυτά, ο κυριότερος λόγος άρνησης, ο οποίος δεν καταγράφεται στα πρακτικά της συνάντησης των εμπλεκόμενων φορέων, οφείλεται στο γεγονός πως αρκετοί φρουροί ασφαλείας, οι οποίοι εργοδοτούνται σε νυχτερινά κέντρα δεν έχουν λευκό ποινικό μητρώο και οι αρχές είναι διστακτικές να διαπιστεύσουν άτομα με «ύποπτο» παρελθόν και διασυνδέσεις.

Δράση 6: Σχεδιασμός και εφαρμογή προγράμματος 'δουλειάς στο δρόμο' σε νυχτερινούς χώρους διασκέδασης

- **Μερική υλοποίηση**

Σε συνέχεια της πιλοτικής εφαρμογής του προγράμματος ασφαλούς νυχτερινής διασκέδασης, από το 2012 ο ΟΝΕΚ έχει αναλάβει το συντονισμό και την υλοποίηση του μελλοντικού προγράμματος Ασφαλούς Νυχτερινής Διασκέδασης.

Έπειτα από αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων παρεμβάσεων της πιλοτικής εφαρμογής του προγράμματος Ασφαλούς Νυχτερινής Διασκέδασης, Ο ΟΝΕΚ έχει ήδη προχωρήσει στον επανασχεδιασμό του προγράμματος 'δουλειάς στο δρόμο' σε νυχτερινούς χώρους διασκέδασης βάση σχετικών εισηγήσεων [22].

Ο πληθυσμός ενδιαφέροντος έχει καθοριστεί βάση αστυνομικά στοιχεία που αναδεικνύουν το προφίλ των ατόμων που εμπλέκονται συχνότερα σε αυτοκινητιστικά δυστυχήματα. Συγκεκριμένα, ο στοχευόμενος πληθυσμός του προγράμματος θα είναι μαθητές λυκείου, φοιτητές και νεαροί ενήλικες.

Από πλευράς ενδιαφέροντος των ιδιοκτιτών νυχτερινών κέντρων για συμμετοχή στο πρόγραμμα υπάρχει μια πολύ ενθαρρυντική εξέλιξη, αφού η συνεργασία της ΟΝΕΚ με ιδιοκτήτες κέντρων νυχτερινής διασκέδασης είχε αρκετά θετική ανταπόκριση. Ήδη επτά

κέντρα στη Λευκωσία (Blinkers, Reckless, Ιθάκη, Fresh, Babylon, Scarabeo, Uqbar) και δύο στη Λάρνακα (Jungle, Άμμος) έχουν συμφωνήσει να συμμετάσχουν, ενώ υπάρχει διαβούλευση με ONEK για τη συμμετοχή ακόμα δύο νυχτερινών κέντρων.

Η παροχή πληροφοριών και ενημερωτικού υλικού για τις νόμιμες και παράνομες ουσίες θα γίνεται μέσω θεματικών βραδιών που θα επικεντρώνονται σε τέσσερα θέματα και θα εναλλάσσονται για να διατηρείται το ενδιαφέρον των νέων; ασφαλές σεξ, ασφαλής οδήγηση, ανεπιθύμητες και βίαιες συμπεριφορές και αλκοόλ. Η κάθε μια από τις θεματικές ενότητες έχει ως αφετηρία τις εξαρτησιογόνες ουσίες. Οι θαμώνες θα προσεγγίζονται με διαδραστικές μεθόδους και παιχνίδια, για ενίσχυση του διαλόγου και πιο θετική ανταπόκριση από τους νέους. Μια φορά την εβδομάδα, θα αποστέλλονται δυο άτομα σε κάθε χώρο νυχτερινής διασκέδασης που συμφώνησε να λάβει μέρος στο πρόγραμμα. Την εκπαίδευση των αναδόχων αναφορικά με την πρακτική εφαρμογή της παρέμβασης θα αναλάβει ο ONEK.

Εκκρεμεί η αξιολόγηση των μεθόδων που έχουν σχεδιαστεί από τον ONEK μέσω πιλοτικής εφαρμογής τους και η τελική εφαρμογή του προγράμματος 'δουλειάς στο δρόμο' σε νυχτερινούς χώρους διασκέδασης.

Για σκοπούς μελλοντικής εφαρμογής, το ΑΣΚ προχώρησε ήδη σε επικοινωνία με δίκτυο τριών ευρωπαϊκών προγραμμάτων Party + που αποτελείται από την οργάνωση Fêtes Clairs της Γαλλίας, Quality Nights του Βελγίου και Q de Festa της Ισπανίας για διερεύνηση πιθανής συνεργασίας για παροχή εκπαίδευσης στη νέα ομάδα αναδόχων του ΑΣΚ, μελών του ΑΣΚ και πιθανών άλλων εμπλεκόμενων. Τα στοιχεία των οργανώσεων αυτών έχουν ήδη κοινοποιηθεί στη συντονίστρια του ONEK και ηλεκτρονικά και σε κατ' ιδίαν συνάντηση. Στόχος του εκπαιδευτικού θα είναι η μεταφορά εμπειριών, δυσκολιών και προκλήσεων, αλλά και η αντιμετώπιση τους, όπως επίσης μεθοδολογία και αξιολόγηση των προγραμμάτων [28].

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η συμμετοχή του ΑΣΚ σε διοργανώσεις Ευρωπαϊκών δικτύων προγραμμάτων δεν είναι πάντοτε εφικτή λόγω περιορισμένων οικονομικών πόρων.

Στόχος Γ: Ενίσχυση των πρακτικών Μείωσης της Βλάβης εντός του Θεραπευτικού συνεχούς

Δράση 1: Θέσπιση κριτηρίων καλής πρακτικής που να διέπουν τα προγράμματα Υποκατάστασης

- **Υλοποιήθηκε**

Σύμφωνα με το ΑΣΚ, η δράση αυτή αφορούσε την εφαρμογή φαρμακευτικών κριτηρίων και οδηγιών που να διέπουν τα προγράμματα υποκατάστασης. Για αυτό το σκοπό, το ΑΣΚ απέστειλε φαρμακευτικό οδηγό σε δομές τοξικοεξαρτήσεων που παρέχουν προγράμματα υποκατάστασης σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι λειτουργοί των δομών Τοξικοεξάρτησης των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας τηρούν ένα ενιαίο Δεοντολογικό Κώδικα, επιπρόσθετα της Δεοντολογίας και Ηθικής που διέπει τους επαγγελματικούς κλάδους (των Ψυχιάτρων, Κλινικών Ψυχολόγων, Νοσηλευτών, Εργασιοθεραπευτών, Συμβούλων, κ.α.). Επιπλέον, η κάθε δομή έχει τους δικούς της εσωτερικούς κανονισμούς που διέπουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των θεραπευμένων [6]. Οι εσωτερικοί κανονισμοί της κάθε δομής έχουν συμφωνηθεί από κοινού με τις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας.

Επιπλέον, λειτουργοί των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας λαμβάνουν μέρος σε εκπαιδευτικά προγράμματα του εξωτερικού σε τακτά διαστήματα για να επισκεφτούν προγράμματα υποκατάστασης στο εξωτερικό και να παρακολουθήσουν σεμινάρια σε σχέση με την εφαρμογή προγραμμάτων υποκατάστατων σε αντίστοιχα Ελληνικά κέντρα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, κάποιες δομές εκφράζουν την ανησυχία τους ως προς την έλλειψη κριτηρίων εισδοχής σε προγράμματα υποκατάστατων. Ενδεικτικά, υποστηρίζουν πως χορηγούνται υποκατάστατα σε πολύ νεαρά άτομα (πράξη την οποία χαρακτηρίζουν ως «έγκλημα») χωρίς να διερευνάται πρωτίστως το προφίλ του χρήστη και η ανταπόκριση του σε στεγνές θεραπευτικές προσεγγίσεις. Σημειώνουν συγκεκριμένα ότι, σε προγράμματα που χρησιμοποιούν ουσίες όπως οξυκοδεΐνη και DHC γίνεται «νομιμοποίηση της χρήσης».

Δράση 2: Παροχή εναλλακτικών επιλογών στα προγράμματα Υποκατάστασης ως προς την ουσία χορήγησης

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Στα προγράμματα υποκατάστασης των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας χρησιμοποιείται η βουπρενορφίνη (suboxone) σε δύο μορφές. Η παροχή εναλλακτικών επιλογών στα προγράμματα υποκατάστασης, και συγκεκριμένα της μεθαδόνης είχε ως στόχο την επαρκή κάλυψη των αναγκών των χρηστών, λόγω αδυναμίας κάποιων χρηστών να προσαρμοστούν σε προγράμματα με χορήγηση βουπρενορφίνης.

Σύμφωνα με τις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας, η εισαγωγή άλλων ουσιών στα προγράμματα υποκατάστασης δεν έχει καταστεί δυνατή λόγω πρακτικών και οικονομικών δυσκολιών

που αφορούν στην ασφάλεια της χορήγησης, στην έλλειψη προσωπικού και στη μη-ύπαρξη της αναγκαίας υποδομής [7].

Από πλευράς Αντιναρκωτικού Συμβουλίου η μη υλοποίηση αυτής της δράσης προκαλεί έντονο προβληματισμό. Η αρμόδια λειτουργός του Αντιναρκωτικού Συμβουλίου αναφέρει: «Η παρούσα κατάσταση με την παροχή μόνο της ουσίας βουπρενορφίνη απλά και μόνο επειδή είναι η πιο ασφαλής επιλογή ανάμεσα στις ουσίες υποκατάστασης, είναι 'απαράδεκτη' και 'τριτοκοσμική'.»

Ενδεικτικά, η θεραπεία συντήρησης με μεθαδόνη συστήνεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας ως μια καλύτερη μέθοδος θεραπείας από την βουπρενορφίνη, αφού καταφέρνει σε μεγαλύτερο βαθμό να κρατήσει τους χρήστες εντός θεραπείας, ενώ παράλληλα αποτελεί και φθηνότερη θεραπευτική λύση [29]. Επιπλέον, είναι η πιο διαδεδομένη ουσία υποκατάστασης [43]. Σύμφωνα με στοιχεία της αξιολόγησης της εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά, η μεθαδόνη χρησιμοποιείται περισσότερο από όλες τις υπόλοιπες ουσίες, ενώ είναι διαθέσιμη σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες εκτός της Κύπρου [43].

Παράλληλα, το Αντιναρκωτικό Συμβούλιο θεωρεί πως η μη υλοποίηση της συγκεκριμένης δράσης οφείλεται κυρίως στην απροθυμία των αρμόδιων κυβερνητικών αρχών παρά στην έλλειψη χώρου και προσωπικού.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η μη διαθεσιμότητα της μεθαδόνης σε προγράμματα των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας οδηγεί ένα μεγάλο αριθμό χρηστών, σε ιδιωτικές κλινικές όπου χορηγούνται ουσίες όπως οξυκοδεΐνη και DHC. Οι συγκεκριμένες ουσίες αποτελούν καθαρά οπιοειδή, αυξημένης επικινδυνότητας σε σχέση με τη μεθαδόνη, αφού επιφέρουν στους χρήστες την ίδια ευφορία που τους επιφέρει μια δόση σκληρού ναρκωτικού.

Δράση 3: Επέκταση των προγραμμάτων της Υποκατάστασης σε άλλες πόλεις

- **Μερική υλοποίηση**

Κατά το 2011, ξεκίνησε η συνεργασία των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας με τις Ιατρικές Υπηρεσίες με σκοπό την επέκταση των προγραμμάτων υποκατάστασης σε όλες τις πόλεις [7].

Βρίσκεται σε εξέλιξη η διαδικασία εφαρμογής προγραμμάτων υποκατάστατων στις επαρχίες Λάρνακας, Πάφου και ελεύθερης Αμμοχώστου με στόχο την κάλυψη των αναγκών των ατόμων που κατοικούν στις συγκεκριμένες επαρχίες [7].

Ο στόχος αυτός θα επιτευχθεί με] τη συνένωση των υπηρεσιών της Λεμεσού («Σωσίβιο») με την Πάφο και των υπηρεσιών της Λευκωσίας («Γέφυρα») με τη Λάρνακα και την Αμμόχωστο [8]. Η αξιολόγηση και η ένταξη του ατόμου σε πρόγραμμα υποκατάστασης θα γίνεται στα δύο Κέντρα των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας, «Γέφυρα» στη Λευκωσία και «Σωσίβιο» στη Λεμεσό [8]. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα θα εξυπηρετούνται στις δομές στη Λευκωσία και Λεμεσό και μετά από ένα μήνα

σταθεροποίησης, όσοι πληρούν τις προϋποθέσεις, θα παραπέμπονται στα προγράμματα υποκατάστασης της επαρχίας στην οποία διαμένουν. Τα νέα προγράμματα υποκατάστασης θα στεγάζονται στα εξωτερικά Ιατρεία Γενικής Ιατρικής και πρωτοβάθμιας φροντίδας της Ελεύθερης Αμμοχώστου, Λάρνακας και Πάφου [8].

Προς αυτή την κατεύθυνση, η εκπαίδευση των γενικών ιατρών (θα είναι υπεύθυνοι για τη χορήγηση των υποκατάστατων) που θα συμμετέχουν στο πρόγραμμα είναι ήδη δρομολογημένη για τον Σεπτέμβριο του 2012. Παράλληλα, υπάρχει στήριξη αυτής της προσπάθειας από πλευράς Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων για παροχή συμπληρωματικών υπηρεσιών, ψυχολογικής υποστήριξης και άλλων ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων προς τους χρήστες που συμμετέχουν σε προγράμματα με χορήγηση υποκατάστατων.

Στην προσπάθεια επέκτασης των προγραμμάτων υποκατάστασης ενδεχομένως να παρουσιαστούν δυσκολίες, αφού απειλείται η βιωσιμότητα του Κέντρου Πολλαπλής Παρέμβασης στη Λεμεσό. Οι υφιστάμενες εγκαταστάσεις του Κέντρου αξιολογούνται ως ακατάλληλες, ενώ δεν υπάρχουν σχέδια για μεταστέγαση του Κέντρου όταν το Παλιό Νοσοκομείο Λεμεσού κατεδαφιστεί. Παράλληλα, κάτω από το δικαιολογητικό ότι σύντομα το Κέντρο θα στεγαστεί σε άλλη τοποθεσία, δεν γίνονται οποιεσδήποτε βελτιώσεις στις υφιστάμενες εγκαταστάσεις με αποτέλεσμα το προσωπικό να εργάζεται κάτω από ακατάλληλες συνθήκες.

Δράση 4: Προώθηση βασικών πρακτικών Μείωσης της Βλάβης στις φυλακές

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Ο στόχος αυτός προωθήθηκε μέσω της επιμόρφωσης των λειτουργών των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας των Φυλακών σε θέματα Μείωσης της Βλάβης, που πραγματοποιήθηκαν το 2010 στα πλαίσια του τρίτου εκπαιδευτικού κύκλου με το ΚΕΘΕΑ [23]. Επιπλέον, κατά το 2011, το ΑΣΚ εξασφάλισε και κάλυψε οικονομικά την αποστολή ενός λειτουργού για εκπαίδευση στο πρόγραμμα φυλακών της Ελλάδας, «ΚΕΘΕΑ εν δράσει» [8].

Παρόλα αυτά, τα εισηγμένα μέτρα Μείωσης της Βλάβης στις φυλακές παρουσιάζουν σημαντικές ελλείψεις. Πέρα από τις ιατρικές και μολυσματικές εξετάσεις και τον εμβολιασμό κατά της Ηπατίτιδας Β', καθώς επίσης και την παροχή ατομικής θεραπείας και συμβουλευτικών παρεμβάσεων όπου θεωρηθεί αναγκαίο από τις επισκέπτριες υγείας, δεν υπάρχουν άλλα μέτρα Μείωσης της Βλάβης εντός του σωφρονιστικού ιδρύματος [6] [7] [16].

Οι υφιστάμενες παρεμβάσεις Μείωσης της Βλάβης εντός των φυλακών αντικατοπτρίζουν την απροθυμία των εμπλεκόμενων υπηρεσιών. Παρά τα αιτήματα των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας και της Επιτρόπου Διοικήσεως για τη δημιουργία μιας «drug free» πτέρυγας και την εισαγωγή συγκεκριμένων παρεμβάσεων Μείωσης της Βλάβης εντός των φυλακών, δεν υπήρξε η αναμενόμενη ανταπόκριση εκ μέρους των εμπλεκόμενων φορέων [27].

Παράλληλα, η έλλειψη χώρων και κατάλληλης υλικοτεχνικής υποδομής στις φυλακές δυσκολεύει τις προσπάθειες εισαγωγής μέτρων για Μείωση της Βλάβης εντός του σωφρονιστικού ιδρύματος [16].

Οι αρμόδιοι λειτουργοί των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας δηλώνουν χαρακτηριστικά πως το θέμα εισαγωγής μέτρων Μείωσης της Βλάβης στις φυλακές έχει προσεγγιστεί επιφανειακά. Ακολουθώντας, εκφράζουν ομόφωνα την ανάγκη ένταξης προγραμμάτων υποκατάστασης εντός των φυλακών. Το γεγονός ότι παρατηρείται συχνά χρήση ναρκωτικών ουσιών εντός των φυλακών καθιστά ένα τέτοιο πρόγραμμα ως κριτικής σημασίας [22]. Επιπλέον, υπάρχει ανάγκη παροχής πιο ενδεδειγμένης ενημέρωσης των κρατούμενων σε ότι αφορά μετάδοση μολυσματικών ασθενειών και την προφύλαξη από σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα.

Παρόλα αυτά, παρουσιάζονται δυσκολίες σε ότι αφορά την εφαρμογή μέτρων για μείωση της μετάδοσης μολυσματικών ασθενειών μεταξύ των κρατούμενων, όπως προγράμματα παροχής και ανταλλαγής συριγγών και χορήγηση προφυλακτικών [22].

Οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας δηλώνουν πως η χορήγηση συριγγών εντός του σωφρονιστικού ιδρύματος δεν είναι θεμιτή λόγω κινδύνου αυτοτραυματισμών ή και αυτοκτονιών των κρατούμενων. Όσο αφορά τη χορήγηση προφυλακτικών, λόγω του ότι υπάρχει κίνδυνος απόκρυψης ουσιών (με κατάποση ή και με άλλους τρόπους), για το συγκεκριμένο μέτρο θα πρέπει να προηγηθεί μελέτη και τροποποίησης της σχετικής νομοθεσίας.

Επιπλέον, οι αρμόδιες Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας και το Τμήμα Φυλακών επισημαίνουν ότι εκκρεμεί η αξιολόγηση των αναγκών των χρηστών εντός του σωφρονιστικού ιδρύματος [27].

Αξιοσημείωτο δε είναι και το γεγονός, ότι τα φάρμακα στις φυλακές χορηγούνται από δεσμοφύλακες και όχι ειδικευμένο νοσηλευτικό προσωπικό. Το μέτρο αυτό επιβλήθηκε από το Υπουργείο Υγείας χωρίς τη συγκατάθεση των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας. Οι δεσμοφύλακες που συμμετέχουν στη παροχή φαρμακευτικών ουσιών στους κρατούμενους τυγχάνουν μιας σύντομης εκπαίδευσης σχετικά με τη χορήγηση φαρμάκων για να είναι σε θέση να τα χορηγούν σωστά. Το γεγονός αυτό εγείρει δύο σημαντικά ζητήματα: τα φάρμακα χορηγούνται από ανειδίκευτο προσωπικό. ενώ παράλληλα αυξάνονται και οι πιθανότητες κατάχρησης των φαρμάκων εντός του σωφρονιστικού συστήματος.

Παρόλα αυτά, θετική εξέλιξη αποτελεί το γεγονός ότι η υποστολέχωση της θεραπευτικής κοινότητας έχει αντιμετωπιστεί. Μέσω κονδυλίου του Αντιναρκωτικού Συμβουλίου έχει καταστεί δυνατή η πρόσληψη επιπρόσθετου λειτουργού για πλήρη απασχόληση ενώ υπάρχει ακόμα μια νοσηλεύτρια διαθέσιμη δύο φορές την βδομάδα.

Δράση 5: Εισαγωγή βασικών πρακτικών Μείωσης της Βλάβης στις δομές τοξικοεξάρτησης

- **Υλοποιήθηκε**

Σε όλες τις κρατικές δομές και σε κάποιες μη-κυβερνητικές δομές τοξικοεξάρτησης εφαρμόζονται παρεμβάσεις που αποσκοπούν στη μείωση της μετάδοσης μολυσματικών ασθενειών [6] [7]. Συγκεκριμένα, στις περισσότερες δομές τοξικοεξάρτησης γίνονται οι ακόλουθες παρεμβάσεις [22]:

- Εργαστηριακές εξετάσεις για ανίχνευση μολυσματικών ασθενειών
- Παραπομπές για ιατρική περίθαλψη όπου χρειάζεται
- Αντιμετώπιση πιθανών μολύνσεων
- Εμβολιασμοί για Ηπατίτιδα Β΄
- Συμβουλευτική σε περιπτώσεις μολυσματικών ασθενειών
- Ψυχοεκπαίδευση και ενημέρωση για τρόπους ασφαλέστερης χρήσης
- Παροχή αποστειρωμένων συρίγγων

Στη Λεμεσό μέσω της «Άνωσης» προσφέρονται προγράμματα σωματικής αποτοξίνωσης ενώ συγχρόνως μέσω των ανοικτών προγραμμάτων του Κέντρου Πολλαπλής Παρέμβασης «ΦΑΡΟΣ» παρέχεται ενημέρωση και ψυχοεκπαίδευση σχετικά με την πρόληψη μεταδοτικών νοσημάτων. Γίνονται επίσης παραπομπές για εξετάσεις και θεραπεία όπου χρειάζεται [6].

Παρόλα αυτά, η βιωσιμότητα των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας στη Λεμεσό διακυβεύεται λόγω ανεπαρκούς στέγης και στελέχωσης. Οι λειτουργοί των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας στη Λεμεσό καλούνται να δουλέψουν κάτω από άσχημες συνθήκες, αφού τα κτίρια του παλαιού νοσοκομείου Λεμεσού όπου στεγάζονται οι υπηρεσίες είναι ετοιμόρροπα, ενώ δεν υπάρχει σαφής πληροφόρηση για τη μεταστεγάση των υπηρεσιών [6]. Επιπλέον, κάτω από το δικαιολογητικό ότι σύντομα το Κέντρο θα μεταστεγαστεί σε άλλη τοποθεσία, δεν γίνονται οποιοσδήποτε βελτιώσεις στις υφιστάμενες εγκαταστάσεις με αποτέλεσμα το προσωπικό να εργάζεται κάτω από ακατάλληλες συνθήκες. Εξαιτίας των πρακτικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Λεμεσού, το πρόγραμμα θεραπείας και επανένταξης «Πλοηγός» έχει παγώσει, ενώ παρατηρείται μη επαρκής εφαρμογή των μέτρων Μείωσης της Βλάβης στις δομές τοξικοεξάρτησης λόγω αδυναμίας συγκράτησης της ζήτησης των υπηρεσιών.

Στη Λευκωσία, το κέντρο ημερήσιας φροντίδας «Στόχος», το οποίο διοχέτευε δωρεάν σύριγγες και συμβουλευτική στήριξη σε ενεργούς χρήστες, έχει πρόσφατα τερματίσει τις υπηρεσίες του. Σύμφωνα με τους αρμόδιους των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας, το συγκεκριμένο πρόγραμμα τερματίστηκε διότι δεν υπήρχαν επαρκείς χώροι για την παροχή του ημερήσιου αυτού προγράμματος. Επιπλέον, δεν υπήρχε ιδιαίτερη ζήτηση από μέρους των χρηστών για την παροχή τέτοιου προγράμματος.

Στα πλαίσια της λειτουργίας των δομών τοξικοεξάρτησης στην επαρχία Λευκωσίας, «Γέφυρα», «ΘΕΜΕΑ» και το νέο Κέντρο Πολλαπλής Παρέμβασης Λευκωσίας (σύμπτυξη προγραμμάτων «Πυξίδα» και «Τοξότης») παρέχεται θεραπεία και φροντίδα συμπεριλαμβανομένης και της ενημέρωσης σε σχέση με ασφαλέστερη χρήση και πρόληψη μολυσματικών ασθενειών. Παράλληλα, μέσω των προγραμμάτων πραγματοποιούνται παραπομπές για αναλύσεις σχετικά με τις μολυσματικές ασθένειες, νοσηλευτική αξιολόγηση και ψυχοεκπαίδευση. Επιπλέον, στο Κέντρο Πολλαπλής Παρέμβασης Λευκωσίας παρέχονται δωρεάν σύριγγες και προφυλακτικά.

Παράλληλα, ο «Περσέας» στη Λευκωσία και ο «Προμηθέας» στη Λεμεσό παρέχουν προσαρμοσμένα προγράμματα ενημέρωσης, τα οποία απευθύνονται σε έφηβους και νεαρούς ενήλικες χρήστες.

Οι μη-κυβερνητικές οργανώσεις παρέχουν συμβουλευτικές υπηρεσίες σε ότι αφορά τη μετάδοση μολυσματικών ασθενειών και την ασφαλή χρήση, αφού εντοπιστεί προβληματική συμπεριφορά εκ μέρους του χρήστη ή και παραπέμπουν σε άλλες υπηρεσίες όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο.

Σε σχέση με τις πρακτικές δυσκολίες στην εφαρμογή των μέτρων Μείωσης της Βλάβης, οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Λεμεσού επισημαίνουν πως αντιμετωπίζουν προβλήματα σε σχέση με την παροχή θεραπείας σε μετανάστες, αφού αρκετοί δεν έχουν κάρτα νοσηλείας για να εξασφαλίσουν δωρεάν υπηρεσίες στα κρατικά νοσηλευτήρια, γεγονός που παρεμποδίζει την απρόσκοπτη παροχή υπηρεσιών Μείωσης της Βλάβης στους χρήστες ουσιών.

Αντίθετα, οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας στη Λευκωσία, επισημαίνουν πως η παροχή υπηρεσιών σε μετανάστες χωρίς κάρτα νοσηλείας είναι ένα πρόβλημα, το οποίο έχει αντιμετωπιστεί σε κάποιο βαθμό, λόγω της προθυμίας του Υπουργείου Υγείας να προσφέρει κάρτες νοσηλείας στους μετανάστες για να είναι σε θέση να πάρουν την βοήθεια που χρειάζονται.

Σημαντική εξέλιξη στην εισαγωγή μέτρων Μείωσης της Βλάβης αποτελεί η εισαγωγή μηχανισμού παραπομπών στις Ιατρικές Υπηρεσίες. Με σχετική εγκύκλιο στις θεραπευτικές δομές, οι αρμόδιοι λειτουργοί είναι σε θέση να κάνουν απευθείας παραπομπές χρηστών στις Ιατρικές Υπηρεσίες μέσω συγκεκριμένης επαφής/ ατόμου εντός των υπηρεσιών για διευκόλυνση των χρηστών στο να κάνουν τις απαραίτητες ιατρικές και μολυσματικές εξετάσεις εύκολα και άμεσα.

Δράση 6: Παροχή δωρεάν συριγγών και ενημέρωση για ασφαλή χρήση σε παγκύπρια βάση

- **Μερική υλοποίηση**

Οι Φαρμακευτικές Υπηρεσίες, μέσω της προώθησης του Νόμου 24 (I) του 2010, διασφάλισαν τη νόμιμη παροχή συριγγών σε χρήστες από τα φαρμακεία και από τις δομές τοξικοεξάρτησης, όπου αυτό ισχύει [6].

Συγκεκριμένα, στο Κέντρο Πολλαπλής Παρέμβασης Λευκωσίας που έχει σχηματιστεί πρόσφατα με τη συγχώνευση των προγραμμάτων «Τοξότη» και «Πυξίδα» γίνεται χορήγηση συριγγών και ενημέρωση για ασφαλή χρήση [22]. Παράλληλα, δωρεάν σύριγγες διανέμονται και στα κρατικά νοσηλευτήρια, μέσω του Τμήματος Πρώτων Βοηθειών.

Ωστόσο, το μέτρο αυτό δεν εφαρμόζεται σε όλα τα φαρμακεία, αφού ορισμένοι φαρμακοποιοί εκφράζουν επιφυλάξεις αναφορικά με την προσέλευση ενεργών χρηστών

στα φαρμακεία τους. Το ΑΣΚ δηλώνει πως παρά τις συνεχείς προσπάθειες από μέρους του για επίλυση του συγκεκριμένου θέματος δεν υπήρξε η κατάλληλη ανταπόκριση. Ενδεικτικά, ο πρόεδρος του συλλόγου φαρμακοποιών δεν έχει παραστεί σε συναντήσεις, στις οποίες έχει κληθεί να λάβει μέρος από μέρους του ΑΣΚ, αντικατοπτρίζοντας έτσι και την απροθυμία από μέρους του προέδρου του συλλόγου να εξετάσει αυτό το θέμα.

Οι αρμόδιοι λειτουργοί των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας από την πλευρά τους θεωρούν την απρόσκοπτη παροχή συριγγών ως ένα θέμα χαμηλής προτεραιότητας, εκφράζοντας την άποψη πως οι χρήστες έχουν εύκολη προσβασιμότητα σε σύριγγες. Αντίθετα, σύμφωνα με στοιχεία του Αντιναρκωτικού Συμβουλίου, που συνέλεξε μέσω ομαδικών συζητήσεων με χρήστες, η πρόσβαση των χρηστών σε καθαρές σύριγγες δεν είναι πάντοτε εφικτή.

Για σκοπούς απρόσκοπτης παροχής συριγγών στους χρήστες, το Αντιναρκωτικό Συμβούλιο σημειώνει πως βρίσκεται στο στάδιο της διερεύνησης μέτρων για ευαισθητοποίηση των φαρμακοποιών στη χορήγηση συριγγών καθώς επίσης και στη δημιουργία δομής χαμηλού ουδού (drop in centre) ανοιχτής μέχρι αργά το βράδυ για τη διάθεση συριγγών ή και άλλων υπηρεσιών προς τους χρήστες. Κατόπιν εισήγησης των χρηστών, διερευνάται επίσης και η παροχή μηχανημάτων αυτόματης πώλησης (vending machines) για διάθεση συριγγών, δράση στην οποία έχουν προβεί άλλες Ευρωπαϊκές χώρες.

Απολογισμός Πυλώνα Μείωσης της Βλάβης

Ο Πυλώνας Μείωσης της Βλάβης αποτελείται από τρεις κύριους τομείς οι οποίοι αφορούν την εισαγωγή μέτρων Μείωσης της Βλάβης στο σύστημα υγείας, την ενίσχυση των μέτρων Μείωσης της Βλάβης εντός του θεραπευτικού συνεχούς και την υλοποίηση του σχεδίου για ασφαλή νυχτερινή διασκέδαση.

Στους τρεις κύριους στόχους που έχουν τεθεί στα πλαίσια της Εθνικής Στρατηγικής 2009-2012 αντιστοιχούν δεκατέσσερις δράσεις. Από τις δεκατέσσερις δράσεις, δύο δράσεις έχουν υλοποιηθεί πλήρως, εννέα είναι υλοποιημένες μερικώς και τρεις δράσεις δεν έχουν υλοποιηθεί.

Συνοπτικός Πίνακας Αποτελεσμάτων:

ΣΤΟΧΟΣ	ΔΡΑΣΗ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ
A: Διασφάλιση της εφαρμογής πρακτικών μείωσης της βλάβης εντός του συστήματος υγείας	1: Δημιουργία και εφαρμογή προγραμμάτων κατάρτισης για το προσωπικό υγείας και το προσωπικό των Μονάδων Επειγόντων Περιστατικών	Μερική Υλοποίηση
	2: Σχεδιασμός και εφαρμογή βραχέων παρεμβάσεων για χρήστες ουσιών στο σύστημα υγείας και τις Μονάδες Επειγόντων Περιστατικών	Μερική Υλοποίηση
B: Υλοποίηση του στρατηγικού σχεδίου για ασφαλή νυχτερινή διασκέδαση	1: Διασφάλιση παροχής δωρεάν πόσιμου νερού και πάγου σε κέντρα νυχτερινής διασκέδασης	Μερική Υλοποίηση
	2: Εκπαίδευση προσωπικού των κέντρων νυχτερινής διασκέδασης στην αναγνώριση συμπτωμάτων ιατρικών προβλημάτων (που πιθανόν να σχετίζονται με τη χρήση ουσιών) και στην παροχή πρώτων βοηθειών	Μερική Υλοποίηση
	3: Πραγματοποίηση μεταμεσονύχτιων διαδρομών δημόσιων λεωφορείων	Μερική Υλοποίηση
	4: Παροχή πληροφοριών (π.χ. διαθέσιμες Θεραπευτικές υπηρεσίες, νομικό πλαίσιο σε σχέση με τη χρήση) και ενημερωτικού υλικού για τις παράνομες και νόμιμες ουσίες από εκπαιδευμένα στελέχη σε χώρους διασκέδασης	Μερική Υλοποίηση
	5: Προώθηση δημιουργίας αρχείου για το προσωπικό ασφαλείας στα νυκτερινά κέντρα	Δεν υλοποιήθηκε

	6: Σχεδιασμός και εφαρμογή προγράμματος "δουλειάς στο δρόμο" σε νυχτερινούς χώρους διασκέδασης	Μερική υλοποίηση
Γ: Ενίσχυση των πρακτικών Μείωσης της Βλάβης εντός του θεραπευτικού συνεχούς	1: Θέσπιση κριτηρίων καλής πρακτικής που να διέπουν τα προγράμματα Υποκατάστασης	Υλοποιήθηκε
	2: Παροχή εναλλακτικών επιλογών στα Προγράμματα Υποκατάστασης ως προς την ουσία χορήγησης	Δεν Υλοποιήθηκε
	3: Επέκταση των προγραμμάτων της Υποκατάστασης σε άλλες πόλεις	Μερική υλοποίηση
	4: Προώθηση βασικών πρακτικών Μείωσης της Βλάβης στις φυλακές	Δεν Υλοποιήθηκε
	5: Εισαγωγή βασικών πρακτικών Μείωσης της Βλάβης στις δομές τοξικοεξάρτησης	Υλοποιήθηκε
	6: Παροχή δωρεάν συρίγγων και ενημέρωση για ασφαλή χρήση σε παγκύπρια βάση	Μερική υλοποίηση

Ακολουθεί ανάλυση των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης με βάση τους στόχους που έχουν τεθεί στην Εθνική Στρατηγική, 2009-2012 για τον Πυλώνα Μείωσης της Βλάβης.

Στόχος Α: Διασφάλιση της εφαρμογής πρακτικών Μείωσης της Βλάβης εντός του συστήματος υγείας

Ο συγκεκριμένος στόχος περιλαμβάνει δύο δράσεις, οι οποίες αφορούν την παροχή προγραμμάτων κατάρτισης για το προσωπικό υγείας και Μονάδων Επειγόντων Περιστατικών και την εισαγωγή βραχέων παρεμβάσεων για χρήστες ουσιών στο σύστημα υγείας. Οι δύο αυτές δράσεις έχουν υλοποιηθεί μερικώς. Κατ' επέκταση ο στόχος Α υλοποιήθηκε σε μερικό βαθμό.

Σε σχέση με τη δημιουργία και εφαρμογή προγραμμάτων κατάρτισης για το προσωπικό υγείας και Μονάδων Επειγόντων Περιστατικών και την εισαγωγή βραχέων παρεμβάσεων για χρήστες στο σύστημα υγείας, παρόλο που έχουν γίνει σχετικές εκπαιδεύσεις, αυτά δεν έχουν θεσμοθετηθεί, ώστε να διασφαλιστεί η συνέχιση της επιμόρφωσης του προσωπικού σε τακτά διαστήματα [22].

Οι αρμόδιοι των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας, επισημαίνουν πως παρόλη την προσπάθεια τους για διεξαγωγή προγραμμάτων κατάρτισης είναι δύσκολο αυτά να συστηματοποιηθούν, αφού το προσωπικό υγείας τυχαίνει επιμόρφωσης σε ποικίλα θέματα που αντιστοιχούν στις αρμοδιότητές τους, ενώ παράλληλα το προσωπικό υγείας και ιδιαίτερα το νοσηλευτικό προσωπικό μετατίθεται συχνά σε διαφορετικές δομές και

υπηρεσίες. Επομένως, είναι δύσκολο να εξασφαλιστεί η επιθυμητή ανταπόκριση στα προγράμματα κατάρτισης, τα οποία αφορούν το σωστό χειρισμό των χρηστών εντός του δημόσιου συστήματος υγείας.

Στόχος Β: Υλοποίηση του στρατηγικού σχεδίου για ασφαλή νυχτερινή διασκέδαση

Η υλοποίηση του σχεδίου για ασφαλή νυχτερινή διασκέδαση περιλάμβανε έξι δράσεις από τις οποίες, πέντε έχουν υλοποιηθεί εν μέρει και μια δεν έχει υλοποιηθεί. Κατ' επέκταση ο στόχος Β υλοποιήθηκε σε μερικό βαθμό.

Ο λόγος μερικής υλοποίησης της πλειοψηφίας των δράσεων οφείλεται στο γεγονός πως το δείγμα των νυχτερινών κέντρων το οποίο συμμετείχε δεν ήταν αντιπροσωπευτικό, αφού συμμετείχαν μόλις τρία νυχτερινά κέντρα τα οποία περιορίζονταν στην επαρχία Λευκωσίας (Οκτάνα, Uqbar και Ιθάκη).

Επιπλέον, η δράση που αφορά την παροχή δωρεάν πόσιμου νερού και πάγου σε κέντρα νυχτερινής διασκέδασης, η οποία απευθυνόταν σε πληθυσμό χρηστών ψυχαγωγικών ναρκωτικών, δεν εφαρμόστηκε στους κατάλληλους χώρους νυχτερινής διασκέδασης, αφού το προφίλ των συγκεκριμένων κέντρων στο οποίο εφαρμόστηκε το πρόγραμμα δεν συσχετιζόταν με τους τυπικούς χώρους (clubs, συναυλίες, φεστιβάλ μουσικής) όπου παρατηρείται χρήση ψυχαγωγικών ναρκωτικών, όπως αμφεταμίνες και έκσταση.

Παρόλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί πως οι εκπαιδεύσεις του προσωπικού των νυχτερινών κέντρων που συμμετείχαν στέφθηκε με επιτυχία αφού συμμετείχε το προσωπικό των δύο νυχτερινών κέντρων σχεδόν στην ολότητα του. Παράλληλα, με σχετική εγκύκλιο των Ιατρικών Υπηρεσιών έχει διευκολυνθεί η πρόσβαση του προσωπικού των νυχτερινών κέντρων στο Τμήμα Πρώτων Βοηθειών [4]. Επίσης, η διάχυση του ενημερωτικού υλικού στους θαμώνες των νυχτερινών κέντρων έγινε με επιτυχία, αν και αντιμετωπίστηκαν πρακτικές δυσκολίες στη διεξαγωγή αλκοτέστ [28].

Λόγω καθυστερήσεων στην εφαρμογή του πιλοτικού προγράμματος ασφαλούς νυχτερινής διασκέδασης, η δράση που αφορά το σχεδιασμό και εφαρμογή της 'δουλειάς στο δρόμο' σε νυχτερινά κέντρα δεν έχει ολοκληρωθεί. Παρόλα αυτά, ο ΟΝΕΚ έχει ήδη προχωρήσει στη φάση σχεδιασμού του προγράμματος 'δουλειάς στο δρόμο' στα πλαίσια του προγράμματος ασφαλούς νυχτερινής διασκέδασης και η ανταπόκριση των ιδιοκτητών νυχτερινών κέντρων για συμπερίληψη τους στο πρόγραμμα είναι αρκετά ενθαρρυντική.

Η δράση που αφορούσε την πραγματοποίηση μεταμεσονύχτιων διαδρομών των λεωφορείων υλοποιήθηκε με τέσσερις διαδρομές σε Λευκωσία (παραμένουν μόνο δύο τώρα), έξι διαδρομές σε Λεμεσό, δεκατέσσερις διαδρομές σε Λάρνακα και δύο διαδρομές σε Αμμόχωστο. Παρόλα αυτά, οι διαθέσιμες νυχτερινές διαδρομές δεν καλύπτουν όλες τις επαρχίες αφού η Πάφος δεν παρέχει νυχτερινά δρομολόγια λεωφορείων ενώ στις υπόλοιπες επαρχίες, όπου υπάρχουν, μόνο στην επαρχία Λάρνακας καλύπτονται επαρκώς όλες οι περιοχές. Σημαντικό δε είναι και το γεγονός πως τα λεωφορεία μπορούν να εξυπηρετήσουν το επιβατικό κοινό το αργότερο μέχρι τις 3:15πμ σε Λευκωσία, Λεμεσό

και Λάρνακα και μέχρι τις 4πμ στην ελεύθερη περιοχή Αμμοχώστου, ενώ είχε συμφωνηθεί κατά το σχεδιασμό της δράσης όπως οι διαδρομές διεξάγονται μέχρι τις 5πμ [4].

Μία εκ των δράσεων που έχουν τεθεί στα πλαίσια του προγράμματος ασφαλούς νυχτερινής διασκέδασης και δεν έχει υλοποιηθεί, αφορά την προώθηση αρχείου για το προσωπικό ασφαλείας των νυχτερινών κέντρων. Ο κυριότερος λόγος άρνησης οφείλεται στο γεγονός ότι αρκετοί φρουροί ασφαλείας, οι οποίοι εργοδοτούνται σε νυχτερινά κέντρα, δεν έχουν λευκό ποινικό μητρώο.

Στόχος Γ: Ενίσχυση των πρακτικών Μείωσης της Βλάβης εντός του θεραπευτικού συνεχούς

Για την ενίσχυση των πρακτικών Μείωσης της Βλάβης εντός του θεραπευτικού συνεχούς έχουν τεθεί έξι δράσεις εκ των οποίων δύο έχουν υλοποιηθεί πλήρως, άλλες δύο έχουν υλοποιηθεί εν μέρει και οι υπόλοιπες δύο δεν έχουν υλοποιηθεί. Κατ' επέκταση, ο στόχος Γ αξιολογείται ότι έχει μερικώς επιτευχθεί.

Μία εκ των δράσεων που έχουν υλοποιηθεί αφορά τη θέσπιση κριτηρίων 'καλής πρακτικής' που διέπουν τα προγράμματα υποκατάστασης. Η θέσπιση κριτηρίων 'καλής πρακτικής' είναι μια δράση η οποία συμπεριλάμβανε την αποστολή εγγράφου από μέρους του ΑΣΚ στις δομές απεξάρτησης σε σχέση με τη φαρμακευτική προσέγγιση που θα πρέπει να ακολουθηθεί κατά τη διάρκεια θεραπειών υποκατάστασης. Τα έγγραφα έχουν σταλεί στις αρμόδιες υπηρεσίες, ενώ παράλληλα οι ΥΨΥ επισημαίνουν πως ήδη ακολουθούν συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία διέπουν ξεχωριστά την κάθε δομή απεξάρτησης [6].

Σε σχέση με τη δράση αυτή όμως, ανάμεσα σε μη-κυβερνητικές οργανώσεις εκφράζεται η άποψη πως η κατάσταση των χρηστών δεν αξιολογείται επαρκώς πριν την ένταξη τους σε θεραπείες με χορήγηση υποκατάστατων ουσιών με αποτέλεσμα, νεαρά άτομα που δεν έχουν δοκιμαστεί σε στεγνά προγράμματα, να εντάσσονται απευθείας σε προγράμματα θεραπείας υποκατάστασης και να αντικαθιστούν την εξάρτηση στα ναρκωτικά με εξάρτηση στα υποκατάστατα.

Έχει επίσης υλοποιηθεί η δράση που αφορά την εισαγωγή βασικών πρακτικών Μείωσης της Βλάβης στις υφιστάμενες δομές τοξικοεξάρτησης [22]. Ενδεικτικά:

- Διεξάγονται όλες οι απαραίτητες ιατρικές και μολυσματικές εξετάσεις.
- Γίνονται παραπομπές για ιατρική περίθαλψη και παρακολούθηση.
- Παρέχεται ψυχοεκπαίδευση και ενημέρωση για τρόπους ασφαλέστερης χρήσης.
- Πρόσβαση σε αποστειρωμένο εξοπλισμό χρήσης (σύριγγες) και προφυλακτικά.

Παρόλο που έχουν παρθεί συγκεκριμένα μέτρα για Μείωση της Βλάβης, η βιωσιμότητα τους δεν έχει διασφαλιστεί, αφού οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Λεμεσού δυσκολεύονται να αντεπεξέλθουν στη ζήτηση αυτών των υπηρεσιών. Αντίθετα, το Κέντρο Πολλαπλής Παρέμβασης Λευκωσίας ανταποκρίνεται θετικά σε αυτό το έργο, χωρίς να αντιμετωπίζει

οποιοσδήποτε δυσκολίες στην υλοποίηση των συγκεκριμένων μέτρων για Μείωση της Βλάβης.

Η πρόσβαση των χρηστών σε καθαρά εργαλεία χρήσης, έχει πλέον διευκολυνθεί μέσω της προώθησης του Νόμου 24 (Ι) του 2010, ο οποίος δίνει τη δυνατότητα νόμιμης παροχής συρίγγων σε χρήστες από τα φαρμακεία και τις δομές τοξικοεξάρτησης [6]. Ωστόσο, η δράση αυτή υλοποιείται μερικώς αφού δεν εφαρμόζεται σε όλα τα φαρμακεία εξ' αιτίας της επιφυλακτικής στάσης ορισμένων φαρμακοποιών έναντι στην προσέλευση ενεργών χρηστών στα φαρμακεία τους. Το ΑΣΚ έχει καλέσει τον φαρμακευτικό σύλλογο σε σύσκεψη με σκοπό επίλυσης του συγκεκριμένου προβλήματος χωρίς όμως να υπάρχει επαρκή ανταπόκριση.

Η υλοποίηση της δράσης, η οποία αφορά την επέκταση των προγραμμάτων υποκατάστασης στις επαρχίες Λάρνακας, Αμμοχώστου και Πάφου βρίσκεται σε εξέλιξη. Έχει ήδη συμφωνηθεί η συμπλεγματοποίηση των νέων υπηρεσιών με τα αντίστοιχα προγράμματα Λευκωσίας και Λεμεσού, καθώς επίσης και οι χώροι στους οποίους θα στεγάζονται οι νέες αυτές υπηρεσίες [8]. Επιπλέον, έχουν προγραμματιστεί οι εκπαιδεύσεις του ιατρικού προσωπικού που θα είναι υπεύθυνο συνταγογράφηση στα νέα προγράμματα.

Η δράση που αφορούσε την παροχή εναλλακτικών επιλογών στα προγράμματα υποκατάστασης και συγκεκριμένα την εισαγωγή της μεθαδόνης για επαρκή κάλυψη των αναγκών των χρηστών δεν έχει υλοποιηθεί. Οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας δηλώνουν ότι η εισαγωγή άλλων ουσιών στα προγράμματα υποκατάστασης δεν έχει καταστεί δυνατή λόγω οικονομικών και πρακτικών δυσκολιών [7]. Το ΑΣΚ κρούει τον κώδωνα του κινδύνου, αφού η μη διαθεσιμότητα εναλλακτικής ουσίας χορήγησης (και συγκεκριμένα της μεθαδόνης) σε προγράμματα των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας οδηγεί ένα μεγάλο αριθμό χρηστών, σε προγράμματα υποκατάστασης ιδιωτικών κλινικών, όπου χορηγούνται ουσίες όπως οξυκοδεΐνη και DHC (δεν έχουν άδεια χορήγησης βουπρενορφίνη ή μεθαδόνης) που χαρακτηρίζονται ως καθαρά οπιοειδή, λόγω των αυξημένων κινδύνων που ενέχει η χρήση των συγκεκριμένων ουσιών. Χαρακτηριστικά, αναφέρεται ότι οι ουσίες αυτές επιφέρουν στους χρήστες την ίδια ευφορία με μια δόση σκληρού ναρκωτικού.

Σε σχέση με την προώθηση βασικών πρακτικών Μείωσης της Βλάβης στις φυλακές, η δράση αυτή δεν έχει υλοποιηθεί. Τα υφιστάμενα μέτρα Μείωσης της Βλάβης στις φυλακές είναι σχεδόν ανύπαρκτα, ενώ οι αρμόδιοι των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας δηλώνουν χαρακτηριστικά πως το ζήτημα αυτό έχει προσεγγιστεί επιφανειακά. Πέρα από τις ιατρικές και μολυσματικές εξετάσεις και τον εμβολιασμό κατά της Ηπατίτιδας Β' καθώς επίσης και την παροχή ατομικής θεραπείας και συμβουλευτικών παρεμβάσεων όπου θεωρηθεί αναγκαίο από τις επισκέπτριες υγείας, δεν υπάρχουν άλλα μέτρα Μείωσης της Βλάβης εντός του σωφρονιστικού ιδρύματος [6] [7].

Οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας και το Τμήμα Φυλακών αναφέρουν πως υπάρχει έλλειψη επαρκούς χώρου και στελέχωσης για την παροχή επιπλέον υπηρεσιών. Επίσης, η εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων Μείωσης της Βλάβης (όπως παροχή προφυλακτικών και συρίγγων) δεν είναι επιθυμητή λόγω πιθανής κατάχρησης της από τους

κρατούμενους. Ως εκ τούτου οι αρμόδιες υπηρεσίες δεν είναι έτοιμες να εφαρμόσουν επιπλέον μέτρα για Μείωση της Βλάβης εντός των φυλακών.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι τα φάρμακα στις φυλακές χορηγούνται από δεσμοφύλακες και όχι από εξειδικευμένο νοσηλευτικό προσωπικό. Το γεγονός αυτό εγείρει σημαντικά ζητήματα ασφαλείας, αφού αυξάνονται οι κίνδυνοι λάθος χορήγησης. αλλά και οι πιθανότητες κατάχρησης των ουσιών εντός του σωφρονιστικού ιδρύματος.

Πυλώνας 4: Μείωση της Προσφοράς

Εισαγωγή

Το ζήτημα της διαθεσιμότητας των ναρκωτικών αποτελεί αναπόσπαστο μέρος μιας ισορροπημένης προσέγγισης στην καταπολέμηση των ναρκωτικών. Η μείωση της ζήτησης δεν μπορεί να είναι επιτυχής χωρίς την εφαρμογή μέτρων για καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών ουσιών [43].

Ο Πυλώνας Μείωσης της Προσφοράς περιλαμβάνει δέσμη δράσεων που αποσκοπούν στην καταπολέμηση της παραγωγής και διακίνησης ναρκωτικών ουσιών, το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, την εκτροπή πρόδρομων ουσιών καθώς επίσης και τη βελτίωση των μηχανισμών καταπολέμησης της προσφοράς παράνομων ουσιών σε τοπικό, Ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο [1].

Σε ότι αφορά τα ποινικά αδικήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά, αυτά αφορούν τη χρήση, κατοχή, καλλιέργεια, εισαγωγή και διακίνηση ουσιών, καθώς επίσης και τα εγκλήματα που συνδέονται με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, όπως κλοπές, εκπόρνευση και άλλες παράνομες δραστηριότητες, την παράνομη παραγωγή και διακίνηση προδρόμων ουσιών και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος [24].

Σύμφωνα με επίσημα Ευρωπαϊκά στοιχεία παρατηρείται έξαρση των ποινικών αδικημάτων που σχετίζονται με τα ναρκωτικά. Ενδεικτικά, ανάμεσα σε 21 χώρες της ΕΕ, σημειώθηκε μια σημαντική αύξηση των αδικημάτων που σχετίζονται με τα ναρκωτικά, της τάξης του 21% κατά την περίοδο 2004 και 2009 [43].

Η αύξηση των αδικημάτων που σχετίζονται με τα ναρκωτικά ενθαρρύνεται από τις σύγχρονες κοινωνικές τάσεις, οι οποίες διευκολύνουν την προσφορά των ναρκωτικών ουσιών [43].

Η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (Europol), επισημαίνει σχετικά πως οι συμμορίες που ασχολούνται με τη διακίνηση παράνομων ουσιών, έχουν διευρύνει τις εγκληματικές τους δραστηριότητες τα τελευταία χρόνια και ασχολούνται με περισσότερο από ένα προϊόν, ούτως ώστε να εξασφαλίσουν περισσότερο κέρδος. Ως αποτέλεσμα, οι διακινητές ναρκωτικών ουσιών έχουν πλέον διευρύνει τον επιχειρηματικό τους κύκλο εξασφαλίζοντας συνεργασία και με άλλες εγκληματικές ομάδες. Λόγω αυτής της διευρυμένης συνεργασίας, έχουν αποκτήσει περισσότερη ευελιξία στην εξεύρεση οδών διακίνησης ναρκωτικών ουσιών. Η αυξημένη κοινωνική δικτύωση εγκληματικών ομάδων σε όλη την Ευρωπαϊκή επικράτεια, συντείνει προς τη δημιουργία μιας «άτυπης» οικονομίας, η οποία δυσκολεύει ακόμα περισσότερο το έργο των αρχών επιβολής του νόμου στην ανίχνευση εγκληματικών δικτύων [24].

Ακόμα μια τάση η οποία συντείνει στην αύξηση της προσφοράς ναρκωτικών ουσιών, αποτελεί η αυξημένη χρήση του διαδικτύου. Το διαδίκτυο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σαν μεσολαβητής στην προώθηση, διακίνηση και διανομή ναρκωτικών ουσιών εντός και εκτός Ε.Ε. [43].

Επιπλέον, η διακίνηση νέων συνθετικών ουσιών αποτελεί ακόμα μια νέα πρόκληση την οποία καλούνται να αντιμετωπίσουν τα κράτη μέλη. Το γεγονός πως υπάρχει πληθώρα νέων ουσιών σε κυκλοφορία, τα οποία είναι εύκολο να παραχθούν και δύσκολο να κατασχεθούν δημιουργεί προβλήματα στις χώρες μέλη, οι οποίες καλούνται να το ρυθμίσουν νομικά [43].

Θετική εξέλιξη ως προς τον επαρκή έλεγχο της προσφοράς ναρκωτικών ουσιών αποτελεί η σύναψη του Ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, το οποίο διευκολύνει τις διαδικασίες έκδοσης εντάλματος και σύλληψης ατόμων που εμπλέκονται στη διακίνηση και εμπορία ναρκωτικών ουσιών.

Εξίσου θετικά αποτελέσματα προκύπτουν και μέσω της συνεργασίας των κρατών μελών με την Οριζόντια Ομάδα για τα Ναρκωτικά καθώς επίσης και με άλλα δίκτυα επικοινωνίας. Εκπρόσωποι των κρατών μελών δηλώνουν πως μέσω αυτών των δικτύων επικοινωνίας υπάρχει περισσότερος συντονισμός και συνεργασία μεταξύ των χωρών μελών σε ότι αφορά την παροχή πληροφοριών και διευκόλυνση δικαστικών διαδικασιών.

Σε σχέση με την Εθνική Στρατηγική 2009-2012, οι στόχοι που αφορούν τον Πυλώνα Μείωσης της Προσφοράς εστιάζονται σε επτά σημεία/ στόχους, τα οποία αντιστοιχούν σε μια σειρά δράσεων.

Πιο συγκεκριμένα, ο Πυλώνας Μείωσης της Προσφοράς εστιάζεται σε δράσεις που αφορούν την εισαγωγή και διακίνηση ναρκωτικών, την εκτροπή πρόδρομων ουσιών και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος καθώς επίσης και στην πρόληψη των ατυχημάτων λόγω οδήγησης υπό την επήρεια αλκοόλ και ναρκωτικών. Επιπλέον, δράσεις έχουν ληφθεί σε ότι αφορά την επιμόρφωση των αρμόδιων αρχών και τη συνεργασία με διεθνείς φορείς και οργανώσεις.

Ακολουθεί η αξιολόγηση των επιμέρους δράσεων που έχουν τεθεί σε κάθε στόχο της Εθνικής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά 2009-2012.

Στόχος Α: Μείωση της διακίνησης των παράνομων ουσιών

Δράση 1: Σύλληψη διακινητών, εμπόρων ναρκωτικών και κατάσχεση παράνομων ουσιών

- **Υλοποιήθηκε**

Οι αρμόδιοι της Υ.ΚΑ.Ν εκφράζουν την αισιοδοξία τους ως προς την επιτυχή εξάρθρωση κυκλωμάτων διακινητών παράνομων ουσιών αναφέροντας χαρακτηριστικά πως βάσει των μέσων που έχουν στη διάθεση τους εκτελούν με επιτυχία τα καθήκοντα τους.

Σε σχέση με τη σύλληψη διακινητών εμπόρων ναρκωτικών παρουσιάζεται οριακή αύξηση των υποθέσεων μεταξύ 2010 και 2011 [6] [7]. Κατά το 2010, ο αριθμός των υποθέσεων που αφορούσαν σε σύλληψη διακινητών, εμπόρων ναρκωτικών και κατάσχεση παράνομων ουσιών ανήλθε στις 851, ενώ ο αριθμός των συλληφθέντων ανήλθε στους 973 εκ των οποίων 720 ήταν Κύπριοι και 253 αλλοδαποί. Κατά το 2011, ο αριθμός των υποθέσεων που αφορούσαν σε σύλληψη διακινητών, εμπόρων ναρκωτικών και κατάσχεση παράνομων ουσιών ανήλθε στις 940, ενώ ο αριθμός των συλληφθέντων ανήλθε στους 1052 εκ των οποίων 798 ήταν Κύπριοι και 254 αλλοδαποί.

Σημειώνεται ότι, βάσει των στοιχείων που κατέχει η Υ.ΚΑ.Ν φαίνεται ότι η κάνναβη αποτελεί διαχρονικά την πρώτη ουσία κατάσχεσης, αν και φαίνεται να παρουσιάζει σημαντική μείωση μέσα στο 2011 σε σύγκριση με τις ποσότητες που κατασχέθηκαν τα προηγούμενα χρόνια [6] [7].

Το Γενικό Χημείο του Κράτους συμμετέχει στη δράση που αφορά στη σύλληψη διακινητών, εμπόρων ναρκωτικών και κατάσχεση παράνομων ουσιών, αφού διεξάγει αναλύσεις σε τεκμήρια από υποθέσεις ναρκωτικών και επιστημονικές μαρτυρίες στα Δικαστήρια. Ακολούθως, αναλύονται οι ουσίες που κατάσχονται από την Αστυνομία και δίνονται στοιχεία των ναρκωτικών που αφορούν τις ποσότητες και τα είδη.

Σύμφωνα με στοιχεία του Γενικού Χημείου του Κράτους, το 2010 συλλέχθηκαν 5227 τεκμήρια από τα οποία 3711 αφορούσαν υποθέσεις ναρκωτικών, ενώ το 2011 συλλέχθηκαν 5076 τεκμήρια εκ των οποίων 3774 αφορούσαν ναρκωτικές ουσίες [12] [13].

Παράλληλα, το Γενικό Χημείο του Κράτους επισημαίνει αύξηση των συνθετικών κανναβινοειδών (BZP και m-CPP) [12] [13]. Κατά το 2011 οι μεγαλύτερες κατασχέσεις ναρκωτικών ουσιών σχετίζονταν με συνθετικά κανναβινοειδή τύπου «spice» [13].

Σημειώνεται ότι λόγω υποστελέχωσης του τμήματος του Γενικού Χημείου του Κράτους παρουσιάζονται δυσκολίες στη διεκπεραίωση του έργου του. Ακολούθως, παρατηρείται καθυστέρηση στη διεξαγωγή ορισμένων υποθέσεων λόγω της αλλαγής προσωπικού και της παράλληλης αύξησης του αριθμού των υποθέσεων που αφορούν στα ναρκωτικά [23]. Επιπλέον, το Γενικό Χημείο του Κράτους επισημαίνει πως η ακαταλληλότητα των κτιριακών εγκαταστάσεων της υπηρεσίας παρεμποδίζει την υπηρεσία στο να αντεπεξέλθει στις σύγχρονες τεχνολογικές απαιτήσεις εργαστηριακών υποδομών [12] [13].

Δράση 2: Χαρτογράφηση των σημείων διανομής ναρκωτικών και αποτροπή διακίνησης μικροποσοτήτων

- **Υλοποιήθηκε**

Χαρτογράφηση των σημείων διανομής ναρκωτικών και αποτροπής της διακίνησης μικροποσοτήτων πραγματοποιήθηκε στα τέλη του 2009, ενώ η τελευταία χαρτογράφηση των σημείων διανομής ναρκωτικών πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 2011 και ακολούθως προωθήθηκε στο Τμήμα Επιχειρήσεων της Υ.ΚΑ.Ν για ανάληψη δράσης [6] [7].

Η επόμενη χαρτογράφηση των σημείων διανομής ναρκωτικών προγραμματίζεται για τον Απρίλιο του 2013 [7].

Στόχος Β: Αποτροπή της εισαγωγής παράνομων ουσιών στην Κυπριακή Δημοκρατία

Δράση 1: Αποτροπή της διακίνησης παράνομων ουσιών μέσω των νόμιμων εισόδων της Κυπριακής Δημοκρατίας βάσει του Μνημονίου Συνεργασίας μεταξύ Αστυνομίας και Τμήματος Τελωνείων

- **Υλοποιήθηκε**

Αναφορικά με το θέμα της αποτροπής της εισαγωγής παράνομων ουσιών στην Κυπριακή Δημοκρατία, η Υ.ΚΑ.Ν πραγματοποιεί εβδομαδιαίες συναντήσεις με εμπλεκόμενες υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένου του Τμήματος Τελωνείων, με απώτερο σκοπό την αποτροπή της διακίνησης παράνομων ουσιών μέσω των νόμιμων εισόδων της Κυπριακής Δημοκρατίας βάσει του Μνημονίου Συνεργασίας μεταξύ των δύο Υπηρεσιών [7].

Δράση 2: Στοχευόμενες έρευνες σε πτήσεις υψηλού κινδύνου

- **Υλοποιήθηκε**

Σύμφωνα με το Τμήμα Τελωνείων, πτήσεις υψηλού κινδύνου θεωρούνται οι αφήξεις από συγκεκριμένες χώρες όπως, Ιράν, Περσία, Λίβανο, Ντουμπάι, Αίγυπτο και Ολλανδία. Λόγω Ευρωπαϊκής νομοθεσίας, οι έλεγχοι ατόμων από την Ολλανδία γίνονται μόνο κατόπιν πληροφόρησης της Υ.ΚΑ.Ν για διερευνώμενη υπόθεση διακίνησης.

Η Υ.ΚΑ.Ν πραγματοποιεί στοχευόμενες και αιφνίδιες έρευνες σε πτήσεις υψηλού κινδύνου βάσει των πληροφοριών που κατέχει η υπηρεσία. Παράλληλα, πραγματοποιούνται συναντήσεις του Τμήματος Τελωνείων σε συνεργασία με την Υ.ΚΑ.Ν, αλλά και με εταιρείες αερομεταφορών μέσα στα πλαίσια της συνεργασίας τους για απρόσκοπτη παροχή πληροφοριών. Εντός του 2011, δεν πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις με εταιρείες αερομεταφορών [6] [7].

Το 2010, ο αριθμός των ερευνών σε πτήσεις υψηλού κινδύνου ήταν 2693 με 17 υποθέσεις εντοπισμού ναρκωτικών ουσιών [31]. Το 2011, έγιναν 2330 έρευνες σε πτήσεις υψηλού κινδύνου και προέκυψαν 12 υποθέσεις εντοπισμού ναρκωτικών ουσιών [32]. Οι υποθέσεις που προέκυψαν διαβιβάστηκαν για περαιτέρω χειρισμό στην Αστυνομία λόγω αρμοδιότητας.

Δράση 3: Στοχευόμενες έρευνες σε ύποπτα άτομα

- **Υλοποιήθηκε**

Αναφορικά με τις στοχευόμενες έρευνες σε ύποπτα άτομα (passenger profile) το Τμήμα Τελωνείων αναφέρει ότι πραγματοποιούνται έλεγχοι σε επιβάτες με βάση το προφίλ υψηλού κινδύνου ή και από πληροφορίες τις οποίες το ίδιο το Τμήμα κατέχει [6] [7].

Σημειώνεται ότι υπάρχει στενή συνεργασία μεταξύ Τμήματος Τελωνείων και Υ.ΚΑ.Ν Αεροδρομίου ως προς τα θέματα ανταλλαγής πληροφοριών, βάσει των οποίων πραγματοποιούνται από κοινού αιφνίδιο έλεγχοι σε επιβάτες. Στους ελέγχους αυτούς αξιοποιούνται οι ανιχνευτικοί σκύλοι του Τμήματος Τελωνείων, που αγοράστηκαν για αυτό το συγκεκριμένο σκοπό από τις Ουγγρικές Αστυνομικές Αρχές, καθώς επίσης και οι ακτινοδιαγνωστικές μηχανές.

Απαραίτητη προϋπόθεση για έλεγχο πτήσεων και επιβατών που ανήκουν στην Ευρωπαϊκή επικράτεια αποτελεί η παροχή εκ των προτέρων πληροφόρησης από την Υ.ΚΑ.Ν μέσω του Ευρωπαϊκού δικτύου πληροφοριών για διερευνώμενες υποθέσεις, αφού λόγω κανονισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι αρμόδιοι λειτουργοί δεν έχουν το δικαίωμα αυθαίρετων ελέγχων Ευρωπαίων πολιτών που εισέρχονται στη Κυπριακή Δημοκρατία [6] [7].

Το Τμήμα Τελωνείων αναφέρει πως παρατηρείται έλλειψη επαρκούς πληροφόρησης λόγω άρνησης από μέρους αρκετών ιδιωτικών εταιρειών μεταφορών στην παροχή πληροφοριών. Αυτό αποτελεί ένα σημαντικό εμπόδιο στη διαλεύκανση τέτοιων υποθέσεων. Δεν είναι σε θέση όμως το Τμήμα Τελωνείων να εξαναγκάσει τις εταιρείες στο να παρέχουν πληροφορίες εφόσον οι επιβάτες καλύπτονται και από τη νομοθεσία για διασφάλιση προσωπικών δεδομένων. Παρά τις προσπάθειες από μέρους του Τμήματος Τελωνείων με τη σύναψη μνημονίων συνεργασίας με ιδιωτικές εταιρείες μεταφορών, τα μνημόνια δεν είναι δεσμευτικά έγγραφα και έτσι δεν διασφαλίζουν την παροχή πληροφοριών προς το Τμήμα Τελωνείων.

Παρόλα αυτά, οι τελωνειακοί λειτουργοί και η Υ.ΚΑ.Ν αναφέρουν συμπερασματικά πως βάση της πληροφόρησης που κατέχουν, οι έλεγχοι πραγματοποιούνται με επιτυχία.

Σύμφωνα με στοιχεία της Υ.ΚΑ.Ν, το 2010 διεξήχθησαν 6074 έλεγχοι ύποπτων ατόμων, αριθμός που ανήλθε στις 6224 το 2011. Μεταξύ αυτών, 20 άτομα τέθηκαν υπό σύλληψη το 2010 και 30 άτομα το 2011. Η πρώτη ουσία κατάσχεσης το 2010 και 2011 ήταν η κάνναβη, με εντοπισμό 64 κιλών το 2010 και 20 κιλών το 2011 [6] [7].

Δράση 4: Ενίσχυση του προσωπικού της Υ.ΚΑ.Ν στο λιμάνι Λεμεσού

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Αν και η πάταξη εγκλημάτων που σχετίζονται με τα ναρκωτικά αποτελεί ένα από τους τρεις βασικούς στόχους της Αστυνομικής Υπηρεσίας δεν έχει καταστεί δυνατή η επαρκής στελέχωση του προσωπικού στο λιμάνι Λεμεσού για αυτό το σκοπό [7]. Η Υ.ΚΑ.Ν

παραδέχεται την έλλειψη προσωπικού στο λιμάνι Λεμεσού, αφού προς το παρόν εργάζεται μόνο ένα άτομο σε πλήρη βάση και δύο εκ περιτροπής.

Η μη υλοποίηση της δράσης οφείλεται στην έλλειψη οικονομικών πόρων και κατ' επέκταση παγιοποίησης των προσλήψεων στην Αστυνομική Υπηρεσία. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η Υ.ΚΑ.Ν, η υποστελέχωση της αστυνομικής δύναμης λόγω παγιοποίησης των προσλήψεων αποτελεί γενικευμένο πρόβλημα. Ενδεικτικά, η διεύθυνση της Υ.ΚΑ.Ν αναφέρει ότι για να εκτελεί αποτελεσματικά τα καθήκοντα της, η υπηρεσία πρέπει να είναι στελεχωμένη με 380 άτομα (χωρίς όμως να αποκαλύπτει πόσο είναι το υφιστάμενο δυναμικό της μονάδας).

Δράση 5: Ανάπτυξη συνεργασίας των αρμοδίων φορέων με στόχο την αποτελεσματική επιτήρηση των μαρινών

- **Υλοποιήθηκε**

Το Τμήμα Τελωνείων πραγματοποιεί έλεγχους και έρευνες σε σκάφη που εισέρχονται στα λιμάνια και στις μαρίνες της Κυπριακής Δημοκρατίας, αφού σύμφωνα με τον περί Τελωνειακού Κώδικα Νόμο 94 (I) του 2004, το Τμήμα αποτελεί την αρμόδια υπηρεσία για σκοπούς επιτήρησης των μαρινών [2].

Η Λιμενική Αστυνομία στα πλαίσια των δραστηριοτήτων της, επίσης πραγματοποιεί ελέγχους και έρευνες σε σκάφη που εισέρχονται στις μαρίνες, βάσει του καταλόγου ύποπτων σκαφών που διαθέτει, ο οποίος ενημερώνεται βάσει πληροφοριών από διεθνείς υπηρεσίες (Interpol, Eurorol και άλλες). Ο έλεγχος από μέρους της Λιμενικής Αστυνομίας είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί μόνο στην παρουσία ή/και σε συνεργασία με άλλους φορείς, όπως είναι η Αστυνομία και το Τμήμα Τελωνείων, αφού η υπηρεσία δεν έχει εξουσιοδότηση για διεξαγωγή ελέγχων και ερευνών από μόνη της σε σκάφη, χωρίς δικαστικό ένταλμα [2] [7].

Η Υ.ΚΑ.Ν από πλευράς της συνεργάζεται με τις Τελωνειακές Αρχές και τη Λιμενική Αστυνομία σε περιπτώσεις ερευνών για τα ναρκωτικά. Στο πλαίσιο αυτής της συνεργασίας, το 2011 πραγματοποιήθηκαν τέσσερις συναντήσεις [7]. Αξίζει να σημειωθεί ότι, η συνεργασία μεταξύ Υ.ΚΑ.Ν και Τμήματος Τελωνείων έχει διασφαλιστεί με τη σύναψη σχετικού πρωτοκόλλου, στο οποίο καταγράφονται οι ενέργειες και οι υποχρεώσεις των δύο πλευρών.

Παρόλα αυτά, υπάρχουν προβλήματα υποστελέχωσης στις μαρίνες της χώρας, γεγονός που παρεμποδίζει το έργο της Λιμενικής Αστυνομίας, αφού συχνά δεν υπάρχει αρμόδιος τελωνειακός λειτουργός παρόν για να επιτρέψει στην Λιμενική Αστυνομία να διεξάγει τον απαραίτητο έλεγχο. Συμπερασματικά, η Λιμενική Αστυνομία αναφέρει ότι με βάση το υφιστάμενο προσωπικό δεν είναι δυνατόν να γίνεται επαρκής έλεγχος σε μια μαρίνα [7]. Το ζήτημα αυτό το γνωρίζει και το Τμήμα Τελωνείων, το οποίο επισημαίνει την ανάγκη περαιτέρω στελέχωσης των μαρινών, αφού με το παρόν προσωπικό δεν υπάρχει επαρκής επιτήρηση στις μαρίνες τις χώρας.

Ενδεικτικά, το υφιστάμενο προσωπικό που παρέχεται εκ μέρους του Τμήματος Τελωνείων, είναι ένας μόνιμα τοποθετημένος λειτουργός στη μαρίνα της Λάρνακας, ο οποίος εργάζεται με βάση το κυβερνητικό ωράριο, ενώ τις υπόλοιπες ώρες είναι σε αναμονή, ενώ στη μαρίνα Λεμεσού, δεν υπάρχει μόνιμα τοποθετημένος λειτουργός. Η επιτήρηση πραγματοποιείται κατά τη διάρκεια του κυβερνητικού ωραρίου εργασίας από λειτουργό, ο οποίος στεγάζεται στα γραφεία του Τελωνείου Λεμεσού και όχι στη μαρίνα Λεμεσού, ενώ τις υπόλοιπες ώρες υπάρχει άλλος διαθέσιμος λειτουργός στο Λιμάνι.

Επιπλέον, το Τμήμα Τελωνείων επισημαίνει ακόμα μια προβληματική πτυχή του Λιμανιού Λεμεσού. Τη μαρίνα Λεμεσού διαχειρίζεται ιδιωτική εταιρεία, κάτι το οποίο σημαίνει πως πριν τη διεξαγωγή των απαραίτητων ελέγχων για σκοπούς επιτήρησης, πρέπει να προηγηθεί έγκριση σχετικής άδειας από την εταιρεία.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι σε περιπτώσεις που υπάρχει συγκεκριμένη πληροφόρηση για κάποιο ύποπτο σκάφος αναψυχής ή αποφασιστεί η διεξαγωγή ελέγχων σε σκάφη αναψυχής σε οποιαδήποτε μαρίνα, τότε ζητείται η βοήθεια της Αστυνομίας, καθώς επίσης και αρμόδιων τελωνειακών λειτουργών ακόμα και εκτός του ωραρίου εργασίας τους [7].

Θετική εξέλιξη για την αποτελεσματική επιτήρηση των μαρινών αποτελεί το ηλεκτρονικό σύστημα 'yacht info', το οποίο παρέχει πληροφορίες σχετικά με ύποπτα σκάφη αναψυχής που κινούνται στην περιοχή.

Τέλος, η Υ.ΚΑ.Ν και το Τμήμα Τελωνείων ευελπιστούν ότι στις καινούργιες μαρίνες, οι οποίες είναι υπό ανέγερση σε Λεμεσό, Λάρνακα και Πάφο, θα υπάρχει πιο ενδελεχής επιτήρηση.

Δράση 6: Ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ ιδιωτικών εταιριών μεταφορών και των αρχών επιβολής του νόμου για αποτροπή εισαγωγής ναρκωτικών

- **Υλοποιήθηκε**

Όσον αφορά στην ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ ιδιωτικών εταιριών μεταφορών (και ταχυδρομείων) και των αρχών επιβολής του νόμου για αποτροπή εισαγωγής ναρκωτικών, το Τμήμα Τελωνείων αναφέρει ότι στις υπηρεσίες δεμάτων του Ταχυδρομείου υπάρχουν τοποθετημένοι τελωνειακοί λειτουργοί σε μόνιμη βάση [7]. Επίσης, έχει υπογραφεί μνημόνιο συνεργασίας με το Σύνδεσμο Ταχυμεταφορών Κύπρου (το 2009) και έχει υπογραφεί σχετικό συμφωνητικό. Επιπρόσθετα, το Τμήμα έχει ήδη προχωρήσει στην υπογραφή Μνημονίου Συναντίληψης με συγκεκριμένη ιδιωτική εταιρεία μεταφορών (DHL). Επιπλέον, οι χειριστές των ανιχνευτικών σκύλων για ανεύρεση ναρκωτικών του Τμήματος κάνουν συχνούς και αιφνιδιαστικούς ελέγχους στα γραφεία των υπηρεσιών δεμάτων Ταχυδρομείου παγκύπρια.

Παράλληλα, το Τμήμα Τελωνείων έχει συνάψει Μνημόνια Συνεργασίας και με ιδιωτικές αεροπορικές εταιρείες όπως British Airways και Cyprus Airways, ενώ διερευνάται και η επέκταση της συνεργασίας και με γνωστή ιδιωτική αεροπορική εταιρεία από την οποία προκύπτουν συχνά υποθέσεις διακίνησης ναρκωτικών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, παρατηρείται άρνηση από μέρους αρκετών ιδιωτικών εταιρειών μεταφορών στην παροχή πληροφοριών. Ακόμα και με τη σύναψη μνημονίων οι ιδιωτικές εταιρείες μεταφορών δεν δεσμεύονται ως προς την παροχή πληροφοριών στο Τμήμα Τελωνείων. Αυτό αποτελεί ένα σημαντικό εμπόδιο στη διαλεύκανση τέτοιων υποθέσεων. Δεν είναι σε θέση όμως το Τμήμα Τελωνείων να εξαναγκάσει τις εταιρείες στο να παρέχουν πληροφορίες, εφόσον οι επιβάτες καλύπτονται και από τη νομοθεσία για διασφάλιση προσωπικών δεδομένων.

Η Υ.ΚΑ.Ν βρίσκεται σε στενή επαφή με ιδιωτικούς φορείς συμπεριλαμβανόμενων και των ταχυδρομείων. έχοντας στη διάθεση της συγκεκριμένα άτομα που αποτελούν σημεία επαφής.

Σύμφωνα με στοιχεία της Υ.ΚΑ.Ν, η διακίνηση ναρκωτικών μέσω ταχυμεταφορών έχει αυξηθεί κατά τη χρονική περίοδο 2010-2011 με την ανεύρεση νέων ουσιών (αρωματικά «spice») και με την αύξηση της χρήσης του διαδικτύου, μέσω του οποίου κάποιος μπορεί να παραγγείλει τις ουσίες αυτές [6] [7]. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, «συνεχώς προσθέτουμε νέες ουσίες».

Στον τομέα των ιδιωτικών μεταφορών, το 2010 η Υ.ΚΑ.Ν πραγματοποίησε 8 συναντήσεις με ιδιωτικές εταιρείες μεταφορών, ενώ ο αριθμός υποθέσεων εισαγωγής ναρκωτικών μέσω ταχυδρομείων ανήλθε στις 25 [6]. Το 2011, η Υ.ΚΑ.Ν πραγματοποίησε 9 συναντήσεις με ιδιωτικές εταιρείες μεταφορών, ενώ ο αριθμός υποθέσεων εισαγωγής ναρκωτικών μέσω ταχυδρομείων ανήλθε στις 8 [7].

Μέσω αιφνιδιαστικών ελέγχων τελωνειακών λειτουργών στα γραφεία των υπηρεσιών δεμάτων Ταχυδρομείου παγκύπρια, έχει γίνει μία κατάσχεση ναρκωτικών ουσιών το 2010, και ακόμα μία το 2011 [6] [7].

Δράση 7: Συνέχιση και αναβάθμιση του επιλεκτικού ελέγχου με στόχο την πρόληψη της διακίνησης παράνομων ουσιών μέσω της Γραμμής Κατάπαυσης του Πυρός και των σημείων διέλευσης

- **Μερική υλοποίηση**

Όσον αφορά την πρόληψη της διακίνησης παράνομων ουσιών μέσω της Γραμμής Κατάπαυσης του Πυρός και των σημείων διέλευσης, η Υ.ΚΑ.Ν συνεχίζει τον επιλεκτικό έλεγχο της Γραμμής κατάπαυσης του πυρός και των σημείων διέλευσης [7]. Με σκοπό την αναβάθμιση των επιλεκτικών ελέγχων στα σημεία διέλευσης, έχει εισάγει ειδικό σύστημα ηλεκτρονικού ελέγχου. Περαιτέρω πληροφορίες δεν έχουν παραχωρηθεί από την Υ.ΚΑ.Ν καθώς το όλο θέμα αξιολογείται ως εμπιστευτικό.

Σύμφωνα με στοιχεία της Υ.Κ.Α.Ν το 2010, ερευνήθηκαν 266 άτομα, εκ των οποίων προέκυψαν 4 υποθέσεις και 3 άτομα τέθηκαν υπό σύλληψη. Η μεγαλύτερη ποσότητα ναρκωτικών η οποία κατασχέθηκε στις πιο πάνω υποθέσεις, αφορούσε κοκαΐνη 308 γραμμαρίων [6]. Το 2011, ερευνήθηκαν 105 άτομα, εκ των οποίων προέκυψαν 5

υποθέσεις και 5 συλλήψεις με τη μεγαλύτερη ποσότητα που κατασχέθηκε να σχετίζεται με συνθετικές ουσίες ποσότητας 310 γραμμαρίων [7].

Το Τμήμα Τελωνείων, από πλευράς του αναφέρει ότι στα πλαίσια αυτής της δράσης συνεχίζονται οι επιλεκτικοί έλεγχοι στη γραμμή Κατάπαυσης του πυρός σύμφωνα με την πολιτική που θεσπίστηκε το 2008. Επιπλέον, υπάρχουν διαθέσιμοι τουλάχιστον δύο τελωνειακοί λειτουργοί επί 24ώρου βάσης στα σημεία Κάτω Πύργου – Καραβοστάσι [7].

Δεν υπάρχει οποιαδήποτε αναβάθμιση από μέρους του Τμήματος Τελωνείων, μέσω συχνότερων και ενδελεχών επιλεκτικών ελέγχων, καθώς υπάρχει η πολιτική ανησυχία ότι μια τέτοια κίνηση θα αναδείξει τα σημεία διέλευσης σε διαχωριστικά σύνορα. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι το θέμα των επιλεκτικών ελέγχων στα σημεία διέλευσης αποτελεί θέμα πολιτικής σημασίας και τυχαίνει πολύ λεπτού χειρισμού αφού έχει άμεση σχέση με τις πολιτικές εξελίξεις.

Επιπλέον, το Τμήμα Τελωνείων αναφέρει πως οι επιλεκτικοί έλεγχοι στα σημεία διέλευσης έχουν μειωθεί αφού πλέον δεν επιτρέπεται σε μέλη της Υ.Κ.Α.Ν. να λαμβάνουν μέρος στους επιλεκτικούς ελέγχους των σημείων διέλευσης, όπως γινόταν σε προηγούμενα χρόνια. Επισημαίνεται επίσης, πως αρκετό προσωπικό έχει αποσπαστεί λόγω της Κυπριακής Προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθιστώντας έτσι μη εφικτούς τους ελέγχους επί καθημερινής βάσης.

Δράση 8: Βελτίωση των τεχνικών μέσων Παρακολούθησης υπόπτων στη Γραμμή Κατάπαυσης του Πυρός

- **Μερική υλοποίηση**

Στην έκθεση του ΑΣΚ προς το Υπουργικό Συμβούλιο αναφέρεται ότι από το αντίστοιχο κονδύλι κάθε χρόνου που διατέθηκε για βελτίωση των τεχνικών μέσων παρακολούθησης υπόπτων στη Γραμμή Κατάπαυσης του Πυρός αναλώθηκε 98% το 2010 και μόλις 3% το 2011 [6] [7].

Ερωτώμενοι σχετικά με την ελλιπή διάθεση του κονδυλίου του 2011, τα αρμόδια άτομα της Υ.Κ.Α.Ν ήταν σε πλήρη άγνοια σε ότι αφορά την (ύπαρξη και) αξιοποίηση του. Αναφέρουν πως συχνά τέτοιου είδους κονδύλια τυγχάνουν διαχείρισης από το κεντρικό τμήμα της Αστυνομίας και χρεώνονται στην Υ.Κ.Α.Ν. Αξιοποιούνται για σκοπούς παραγωγής και συνέχισης εργασιών της αστυνομίας. Η Υ.Κ.Α.Ν δεν ήταν σε θέση να δώσει περισσότερες πληροφορίες πάνω στο θέμα.

Στόχος Γ: Επιμόρφωση των μελών των Αρχών επιβολής του νόμου

Δράση 1: Σχεδιασμός και υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων βάσει των αναγκών του επιχειρησιακού τμήματος της Υ.ΚΑ.Ν και των αναγκών που προκύπτουν από τις βέλτιστες πρακτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- **Υλοποιήθηκε**

Στην προσπάθεια της για επιμόρφωση των μελών της, η Υ.ΚΑ.Ν πραγματοποιεί ολόχρονα σειρά ενδοτμηματικών εκπαιδεύσεων σε θέματα νομοθεσίας, χειρισμού πληροφοριών, συλλογής τεκμηρίων και άλλων σχετικών θεμάτων. Στις εκπαιδεύσεις αυτές συμμετέχουν τα μέλη της υπηρεσίας που εργάζονται στα κλιμάκια, στο τμήμα επιχειρήσεων και ανώτερα στελέχη του Τμήματος Ανιχνεύσεως Εγκλημάτων (Τ.Α.Ε.) [6] [7].

Παράλληλα, η Υ.ΚΑ.Ν διεξάγει εκπαιδευτικά προγράμματα για όλες τις υπηρεσίες που σχετίζονται με την καταστολή, όπως δεσμοφύλακες, προσωπικό ταχυμεταφορών, προσωπικό Εθνικής Φρουράς, Αστυνομική Ακαδημία, Τελωνείο και προσωπικό Υπηρεσίας Θύρας [6] [7]. Η Υ.ΚΑ.Ν αναλαμβάνει τη διεξαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων αφού της ζητηθεί. Αυτό γίνεται συνήθως κατόπιν εξελίξεων και αλλαγών στους τομείς της καταπολέμησης ναρκωτικών.

Η Αστυνομική Ακαδημία από πλευράς της πραγματοποιεί καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, αριθμό εκπαιδεύσεων στους δόκιμους αστυνομικούς, άλλα και σε άλλα μέλη της δύναμης. Η εκπαίδευση στην Αστυνομική Ακαδημία πραγματοποιείται από έμπειρους εκπαιδευτές διαφόρων ειδικοτήτων όπως χημικούς, νομικούς, πανεπιστημιακούς και άλλους, ενώ το πρόγραμμα των εκπαιδεύσεων διαμορφώνεται ανάλογα με τις ανάγκες ολόκληρης της αστυνομικής δύναμης. Η Αστυνομική Ακαδημία συνεργάζεται και με την Υ.Κ.Α.Ν. στον τομέα της εκπαίδευσης, αφού η Υ.Κ.Α.Ν συμμετέχει σε εκπαιδευτικά προγράμματα της Αστυνομικής Ακαδημίας, ενώ παράλληλα προσφέρει εκπαίδευση μέσω της Αστυνομικής Ακαδημίας σε άλλα μέλη της δύναμης [6] [7].

Για το 2011, διεξήχθησαν 19 εκπαιδευτικά προγράμματα και 38 παρουσιάσεις. Ο αριθμός των συμμετεχόντων στις εκπαιδεύσεις της Αστυνομικής Ακαδημίας Κύπρου ανήλθε στα 626 άτομα [7].

Από πλευράς Γενικού Χημείου του Κράτους, έχει πραγματοποιηθεί σειρά εκπαιδεύσεων μέσα στο 2011 με κύρια θεματική ενότητα τις νέες συνθετικές ουσίες. Στις εκπαιδεύσεις συμμετείχαν αστυνομικοί της Υ.ΚΑ.Ν Λευκωσίας, Λεμεσού, Λάρνακας και Αμμοχώστου, λειτουργοί του Τμήματος Τελωνείων, καθώς επίσης και αστυνομικοί των Αγγλικών Βάσεων Δεκέλειας, Επισκοπής και Ακρωτηρίου [7].

Δράση 2: Μελέτη των προτάσεων της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Ακαδημίας για ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τα ναρκωτικά στην Αστυνομική Ακαδημία Κύπρου

- **Υλοποιήθηκε**

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Αστυνομική Ακαδημία μελετά τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Ακαδημίας (CEPOL) για ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τα ναρκωτικά. Ακολουθώντας, όλα τα προγράμματα της Αστυνομικής Ακαδημίας Κύπρου που έχουν σχέση με την εκπαίδευση αστυνομικών στην Αστυνομική Ακαδημία έχουν σχεδιαστεί σύμφωνα με τις υποδείξεις της CEPOL [7].

Στα πλαίσια τέτοιων εκπαιδευτικών προγραμμάτων πραγματοποιείται ανταλλαγή προσωπικού διαφόρων Ευρωπαϊκών χωρών και διεξαγωγή εκπαιδευτικών σεμιναρίων. Παρόλα αυτά, υπάρχει μειωμένη ανταπόκριση από πλευράς Αστυνομίας Κύπρου λόγω οικονομικής περισυλλογής [7].

Ενδεικτικά, το 2010 πραγματοποιήθηκαν 25 συνολικά εκπαιδεύσεις με τους συμμετέχοντες να φτάνουν στα 66 άτομα [6]. Το 2011 δεν έχουν γίνει σχετικές εκπαιδεύσεις [7].

Η Υ.ΚΑ.Ν με τη σειρά της επίσης ενημέρωσε τα εκπαιδευτικά της προγράμματα βάση της CEPOL, αφού δεν καλύπτονται πλήρως από τα προγράμματα της Αστυνομικής Ακαδημίας Κύπρου [6].

Παράλληλα, το Γενικό Χημείο του Κράτους πραγματοποίησε εκπαίδευση στην Αστυνομική Ακαδημία Κύπρου με θέμα τις εξαρτησιογόνες ουσίες μέσα στα πλαίσια της εφαρμογής των προτάσεων της CEPOL [7].

Δράση 3: Συνέχιση της εκπαίδευσης των Λειτουργών του Τμήματος Τελωνείων σε θέματα ναρκωτικών

- **Υλοποιήθηκε**

Αναφορικά με την επιμόρφωση των μελών των Αρχών επιβολής νόμου και τη συνέχιση της εκπαίδευσης των Λειτουργών του Τμήματος Τελωνείων σε θέματα ναρκωτικών, η Υ.ΚΑ.Ν κατά διαστήματα εκπαιδεύει λειτουργούς του Τμήματος Τελωνείων όταν προκύπτει τέτοια ανάγκη. Μέσα στο 2010, δεν έχει πραγματοποιηθεί οποιαδήποτε εκπαίδευση ενώ το 2011, πραγματοποιήθηκαν 2 εκπαιδεύσεις σε λειτουργούς του Τμήματος Τελωνείων στα θέματα ναρκωτικών, με τον αριθμό των συμμετεχόντων να ανέρχεται στα 70 άτομα [6] [7].

Επιπλέον, το Μάιο του 2011 πραγματοποιήθηκε εκπαίδευση στους νέο-προσληφθέντες λειτουργούς του Τμήματος σε θέματα που αφορούν στα ναρκωτικά, ενώ κατά το πρώτο εξάμηνο λειτουργοί του Τμήματος συμμετείχαν σε σεμινάριο για τα ναρκωτικά, το οποίο διοργανώθηκε από το Γενικό Χημείο του Κράτους. Η εκπαίδευση των νεοεισερχόμενων λειτουργών συνεχίστηκε και κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2011, όπου παρακολούθησαν

μονοήμερα σεμινάρια σε θέματα των ναρκωτικών με καλεσμένους ομιλητές από την Υ.ΚΑ.Ν [7].

Παράλληλα, σε ότι αφορά εκπαιδευτικά προγράμματα του εξωτερικού το Τμήμα Τελωνείων αναφέρει ότι λόγω οικονομικών δυσκολιών της υπηρεσίας, η δυνατότητα εκπαίδευσης έχει μειωθεί. Εντούτοις, το Τμήμα καταβάλλει έντονες προσπάθειες για συνέχιση της εκπαίδευσης των λειτουργών. Όμως, η οικονομική κρίση φαίνεται πως έχει επηρεάσει και διεθνείς φορείς ,αφού παρατηρείται μείωση της προσφοράς εκπαιδευτικών σεμιναρίων από εμπειρογνώμονες του εξωτερικού. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί η Αμερικανική Πρεσβεία, η οποία λόγω της οικονομικής κρίσης σταμάτησε να προσφέρει την εκπαίδευση που πρόσφερε στο Τμήμα Τελωνείων μέχρι τώρα.

Στόχος Δ: Συνέχιση και Αναβάθμιση της Συνεργασίας με Οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Διεθνείς Οργανισμούς και Τρίτες Χώρες για την καταπολέμηση της παραγωγής και παράνομης διακίνησης ναρκωτικών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση

Δράση 1: Υποστήριξη για τη δημιουργία Επιχειρησιακού Κέντρου στη Μεσόγειο για την καταπολέμηση της διακίνησης ναρκωτικών στη Μεσόγειο

- **Υλοποιήθηκε**

Η Υ.ΚΑ.Ν υποστήριξε τη δημιουργία του Επιχειρησιακού Κέντρου στη Μεσόγειο (CECLAD-M, Κέντρο για συντονισμό της καταπολέμησης ναρκωτικών στη Μεσόγειο) που αφορά στην καταπολέμηση της διακίνησης ναρκωτικών στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου, όπου από τα μέσα του 2009 συμμετέχει πλέον με δικό της μόνιμο αντιπρόσωπο.

Το 2010 και 2011 η Υ.ΚΑ.Ν δεν συμμετείχε σε επιχειρήσεις που προέκυψαν μέσω της CECLAD-M [6] [7].

Δράση 2: Συμμετοχή της Κύπρου σε επιχειρησιακά προγράμματα της Europol (Cospol)

- **Μερική υλοποίηση**

Αναφορικά με τη συμμετοχή της Κύπρου σε επιχειρησιακά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας Europol (COSPOL), βάση του Συνολικού Επιχειρησιακού Στρατηγικού Σχεδιασμού της Αστυνομίας, η Υ.ΚΑ.Ν αναφέρει πως δεν συμμετέχει στο παρόν στάδιο σε επιχειρησιακά προγράμματα, αλλά συμβάλλει σε πληροφοριακό επίπεδο [6] [7]. Αναφορικά με το θέμα αυτό, η Υ.ΚΑ.Ν θεωρεί πως η συμμετοχή σε επιχειρησιακά προγράμματα της Europol (COSPOL) από μέρους της Υ.ΚΑ.Ν δεν είναι σημαντική, αφού υπάρχει συμμετοχή ατόμων και από άλλα τμήματα της Αστυνομίας. Η Υ.ΚΑ.Ν λαμβάνει μέρος σε αυτές τις επιχειρήσεις ανάλογα με τη σχετικότητα της θεματολογίας προς την υπηρεσία.

Το Τμήμα Τελωνείων δεν είχε τη δυνατότητα να συμμετάσχει σε αυτές τις επιχειρήσεις το 2010 και 2011 λόγω οικονομικής περισυλλογής [6] [7].

Η τελευταία συμμετοχή, σε επιχειρησιακά προγράμματα της Europol (COSPOL) ήταν το 2010, όπου η Αστυνομία Κύπρου συμμετείχε με δύο εκπροσώπους [6].

Δράση 3: Συμμετοχή της Κύπρου σε επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Ναρκωτικά, οι οποίες αποφασίζονται από την Επιτροπή Τελωνειακής Συνεργασίας

- **Υλοποιήθηκε**

Βάσει των αποφάσεων της Επιτροπής Τελωνειακής Συνεργασίας, το Τμήμα Τελωνείων εκπροσωπεί τη χώρα σε επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αφορούν στα ναρκωτικά, Eurorol (COSPOL). Επιπλέον, το Τμήμα Τελωνείων συμμετέχει με αντιπροσώπους του στην Επιτροπή Τελωνειακής Συνεργασίας, σε επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF) και του Παγκόσμιου Οργανισμού Τελωνείων (WCO).

Λόγω οικονομικής δυσχέρειας, το 2010 και 2011 το Τμήμα Τελωνείων δεν συμμετείχε σε επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Eurorol και COSPOL και επομένως δεν πραγματοποιήθηκαν οποιεσδήποτε κατασχέσεις στα πλαίσια των συγκεκριμένων επιχειρήσεων [6] [7].

Παρ' όλες τις οικονομικές δυσκολίες το Τμήμα Τελωνείων επιδιώκει συμμετοχή σε δύο επιχειρήσεις τον χρόνο λόγω της αναγκαιότητας για ανταλλαγή πληροφοριών με διεθνείς φορείς.

Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF) και του Παγκόσμιου Οργανισμού Τελωνείων (WCO) το Τμήμα Τελωνείων συμμετείχε στην επιχείρηση «Ραντάρ» μια κοινή επιχείρηση που στόχευε μεγάλα ευρωπαϊκά αεροδρόμια και αφορούσε την καταπολέμηση της διακίνησης της κοκαΐνης από την Αφρική. Προγραμματίζεται επίσης συμμετοχή εκ μέρους του Τμήματος Τελωνείων και στην επιχείρηση «Westerlies».

Δράση 4: Συμμετοχή σε πρωτοβουλίες σχετικές με τα ναρκωτικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του ΟΗΕ, του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Παγκόσμιου Οργανισμού Τελωνείων

- **Υλοποιήθηκε**

Το Υπουργείο Εξωτερικών συμμετέχει συστηματικά μαζί με το ΑΣΚ στην Οριζόντια Ομάδα για τα Ναρκωτικά. Επιπρόσθετα, στα πλαίσια της Κυπριακής Προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το δεύτερο εξάμηνο του 2012, το Υπουργείο Εξωτερικών και το ΑΣΚ έχουν αναλάβει την προεδρία της Οριζόντιας Ομάδας για τα Ναρκωτικά. Το Υπουργείο Εξωτερικών λόγω αρμοδιότητας, θα προεδρεύει της Ομάδας μέσω λειτουργού ο οποίος θα συμμετέχει στις συναντήσεις της Ομάδας, αλλά και σε άλλες συναντήσεις στα πλαίσια της εξωτερικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις ουσιοεξαρτήσεις. Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας, το ΑΣΚ είναι υπεύθυνο σε ότι αφορά τεχνοκρατικά ζητήματα στον τομέα της ουσιοεξάρτησης, ενώ το Υπουργείο Εξωτερικών είναι υπεύθυνο για τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και διαλόγου μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτων χωρών για θέματα ουσιοεξαρτήσεων [7].

Το Υπουργείο Εξωτερικών συμμετέχει επίσης σε συναντήσεις της Ομάδας του Δουβλίνου. Παράλληλα, στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο Μόνιμος Αντιπρόσωπος της Κυπριακής Δημοκρατίας στο Στρασβούργο συμμετείχε το 2011 σε συνεδρία της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπου παρουσιάστηκαν οι εργασίες της Ομάδας Πομπιντού [7]. Σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών, το Υπουργείο Εξωτερικών συμμετέχει ενεργά μέσω της Μόνιμης Αντιπροσωπείας στη Βιέννη (MABI) σε Συνόδους της Επιτροπής Ναρκωτικών Ουσιών (Commission on Narcotic Drugs) του ΟΗΕ που πραγματοποιούνται κάθε χρόνο στη Βιέννη. Επιπλέον, μέσω της MABI, το Υπουργείο Εξωτερικών ενημερώνεται για όλα τα θέματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά και εμπίπτουν στο πλαίσιο δράσης του Γραφείου Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC), του Διεθνούς Συμβουλίου Ελέγχου για τα Ναρκωτικά (INCB) και του συνεταιρισμού Paris Pact Initiative (PPI) [6] [7].

Η Αστυνομία Κύπρου έχει τοποθετήσει ένα αντιπρόσωπο της στο επιχειρησιακό κέντρο CECLAD-M, ενώ συμμετέχει σε επιχειρήσεις της Eurpol (COSPOL) μέσω δύο αντιπροσώπων της. Παράλληλα, η Αστυνομία Κύπρου συμμετέχει σε πρωτοβουλίες που σχετίζονται με τα ναρκωτικά όπως Paris Pact Initiative (PPI), στη ζώνη διακίνησης ναρκωτικών Balkan Route και στην Ομάδα του Δουβλίνου, σε ομάδες εργασίας, όπως την Οριζόντια Ομάδα για τα Ναρκωτικά και σε πλατφόρμες εργασίας της Ομάδας Πομπιντού του Συμβουλίου της Ευρώπης. Σύμφωνα με στοιχεία, η Αστυνομία Κύπρου συμμετείχε στις πλατφόρμες εργασίας της Ομάδας Πομπιντού του Συμβουλίου της Ευρώπης δύο φορές το 2010 και τέσσερις φορές το 2011 και σε ομάδες εργασίας της Οριζόντιας Ομάδας για τα Ναρκωτικά με έντεκα συμμετοχές το 2010 και ισάριθμες συμμετοχές το 2011 [6] [7].

Το Τμήμα Τελωνείων συμμετέχει με αντιπροσώπους του σε διάφορες πρωτοβουλίες σχετικά με τα ναρκωτικά, όπως αυτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Συμβουλίου της Ευρώπης, και του Παγκόσμιου Οργανισμού Τελωνείων. Το 2012, το Τμήμα Τελωνείων έχει συμμετάσχει σε δύο συνέδρια εκ των οποίων το ένα επιλέγηκε στα πλαίσια της Κυπριακής προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παράλληλα, το Τμήμα Τελωνείων βρίσκεται σε συνεχή επαφή και με άλλους φορείς όπως η Υ.ΚΑ.Ν και οι φαρμακευτικές υπηρεσίες για περαιτέρω συνεννόηση ως προς τη συμμετοχή στις διάφορες ομάδες εργασίας. Παρόλα αυτά, το Τμήμα Τελωνείων αναφέρει πως η συμμετοχή του τμήματος σε διεθνείς πρωτοβουλίες σχετικά με τα ναρκωτικά κάποιες φορές δεν είναι δυνατή λόγω περιορισμένων οικονομικών πόρων.

Το Γενικό Χημείο του Κράτους συμμετέχει σε αρκετές επιτροπές, όπως την ENFSI, την Επιτροπή του Risk Assessment του EMCDDA, την Ομάδα Εργασίας για τις Πρόδρομες Ουσίες, ενώ συνεργάστηκε και με την UNDCP. Παρόλα αυτά, το Γενικό Χημείο του Κράτους δεν συμμετέχει στην Επιτροπή Πρόδρομων Ουσιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διότι σύμφωνα με αναφορές της υπηρεσίας δεν παρέχεται επαρκής και έγκαιρη ενημέρωση σχετικά με διεθνείς πρωτοβουλίες. Αξίζει να σημειωθεί, ότι το Γενικό Χημείο του Κράτους εξασφάλισε υποτροφία η οποία υλοποιήθηκε για τις Πρόδρομες Ουσίες με σκοπό την υποβοήθηση του ρόλου των Τελωνείων και των Αστυνομικών Αρχών [6] [7].

Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι το ΑΣΚ συμμετέχει στο Μεσογειακό Δίκτυο MedNET (Μεσογειακό Δίκτυο) το οποίο αποτελεί πρωτοβουλία του Συμβουλίου της Ευρώπης και

στοχεύει στην ανταλλαγή γνώσεων και βέλτιστων πρακτικών μεταξύ χωρών της Βόρειας και Νότιας Μεσογείου [6].

Όσον αφορά, τις Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας, αρμόδιος λειτουργός συμμετέχει σε συνελεύσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας για το Αλκοόλ.

Η Γενική Εισαγγελία δεν έχει σχετικά αποστείλει στοιχεία για τη συμμετοχή της υπηρεσίας σε πρωτοβουλίες που σχετίζονται με τα ναρκωτικά.

Δράση 5: Συμμετοχή σε ομάδες εργασίας σε θέματα ναρκωτικών

- **Υλοποιήθηκε**

Από το 2011, το Υπουργείο Εξωτερικών μέσω του εκπροσώπου που έχει ορίσει, άρχισε να συμμετέχει ανελλιπώς σε συναντήσεις της Ομάδας Εργασίας που σχετίζονται με τα Ναρκωτικά [7]. Επιπλέον, στα πλαίσια της Κυπριακής Προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το δεύτερο εξάμηνο του 2012, το Υπουργείο Εξωτερικών συμπροεδρεύει της Οριζόντιας Ομάδας για τα Ναρκωτικά μαζί με το ΑΣΚ το οποίο θα προεδρεύει της Οριζόντιας Ομάδας [7]. Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας, το Υπουργείο Εξωτερικών είναι υπεύθυνο για το χειρισμό ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής και διαλόγου μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτων χωρών σε θέματα ουσιοεξαρτήσεων.

Τον Σεπτέμβριο του 2012, είναι προγραμματισμένη η συνάντηση των Εθνικών Συντονιστών για τα Ναρκωτικά στην Κύπρο. Το θέμα της συνάντησης θα είναι: «Γυναίκες και θεραπεία της Ουσιοεξάρτησης: Ιδιαιτερότητες και Προκλήσεις». Στα πλαίσια της Κυπριακής Προεδρίας θα κληθούν σε διάλογο για το θέμα των ναρκωτικών, τρίτες χώρες όπως το Μαρόκο και ο Λίβανος.

Σε ομάδες εργασίας σε θέματα ναρκωτικών, όπως την Οριζόντια Ομάδα για τα Ναρκωτικά, συμμετέχει και η Αστυνομική Υπηρεσία. Αναφορικά με τη συμμετοχή της στην Οριζόντια Ομάδα για τα Ναρκωτικά, η Αστυνομία Κύπρου αναφέρει πως το 2010 και 2011 συμμετείχε στην Οριζόντια Ομάδα για τα Ναρκωτικά με 11 συμμετοχές αντίστοιχα [6] [7].

Από πλευράς του Τμήματος Τελωνείων, η συμμετοχή σε ομάδες εργασίας σχετικά με τα ναρκωτικά γίνεται όποτε είναι εφικτό λόγω οικονομικών δυσκολιών.

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξης αναφέρει πως λαμβάνει μέρος κατά διαστήματα σε ομάδες εργασίας που αφορούν τον Πυλώνα Μείωσης της Προσφοράς χωρίς να έχει δώσει περισσότερες λεπτομέρειες.

Δράση 6: Συνέχιση και αναβάθμιση της συνεργασίας με Αξιωματικούς Συνδέσμους ξένων χωρών

- **Υλοποιήθηκε**

Η Υ.ΚΑ.Ν και το Τμήμα Τελωνείων συνεχίζουν την αναβάθμιση της συνεργασίας τους με αξιωματικούς συνδέσμους ξένων χωρών [7].

Κατά το 2010, το Τμήμα Τελωνείων υπέγραψε Μνημόνιο Συνεργασίας με την Ελλάδα και το Ισραήλ, ενώ δέχθηκε επισκέψεις από τέσσερις αξιωματούχους μέσα στα πλαίσια των επισκέψεων εργασίας του Προγράμματος Τελωνεία 2013 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής [6]. Το 2011 δέχθηκε επισκέψεις από αξιωματούχους της Ιταλίας, της Δανίας και της Ελλάδας, οι οποίες εμπίπτουν στις επισκέψεις εργασίας του Προγράμματος Τελωνεία 2013 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής [7].

Το Τμήμα Τελωνείων και η Υ.ΚΑ.Ν διεξάγουν επί τακτικής βάσης συναντήσεις με Αξιωματούχους ξένων χωρών, και πιο συγκεκριμένα με εκπροσώπους πρεσβειών Ρωσίας, Αμερικής, Γαλλίας, Ελλάδας και Αγγλίας. Συνεργασία διατηρείται επίσης με εκπροσώπους των Βρετανικών Βάσεων και των Ηνωμένων Εθνών.

Σύμφωνα με την Υ.ΚΑ.Ν, μέσα στο 2010, έγιναν 38 σχετικές συναντήσεις και το 2011 στις 32. Παράλληλα η Υ.ΚΑ.Ν απάντησε σε 274 αιτήματα που προήλθαν από Αξιωματικούς Συνδέσμους ξένων χωρών, ενώ ο αντίστοιχος αριθμός το 2011 μειώθηκε σε 40. Ανάλογα, η Υ.ΚΑ.Ν έλαβε 40 απαντήσεις σε αιτήματα της το 2010 και έξι απαντήσεις το 2011 [6] [7].

Δράση 7: Αναβάθμιση της συνεργασίας της Κύπρου με τις γειτονικές χώρες

- **Υλοποιήθηκε**

Η Υ.ΚΑ.Ν και το Τμήμα Τελωνείων συνεχίζουν την αναβάθμιση της συνεργασίας της Κύπρου με γειτονικές χώρες [6] [7].

Το Τμήμα Τελωνείων αναφέρει ότι διατηρεί στενή συνεργασία με Μάλτα, Ιταλία και Ελλάδα με τις οποίες έχει συμμετάσχει από κοινού και σε διεθνείς επιχειρήσεις που σχετίζονται με την καταπολέμηση της διακίνησης ναρκωτικών. Παράλληλα, το 2011 το Τμήμα Τελωνείων σύναψε Μνημόνια Συνεργασίας (Συμφωνία Αμοιβαίας Διοικητικής Συνδρομής σε Τελωνειακά θέματα) με Ελλάδα και Ισραήλ [7]. Το Τμήμα Τελωνείων προετοιμάζεται και για τη σύναψη μνημονίων με Ρωσία και Αίγυπτο.

Αν και έχουν γίνει αρκετά σε αυτό τον τομέα, η αναβάθμιση της συνεργασίας με γειτονικές χώρες παρουσιάζει ορισμένες δυσκολίες. Οι τελωνειακοί λειτουργοί αναφέρουν πως η διαδικασία σύναψης μνημονίων είναι ιδιαίτερα χρονοβόρα, και πολύπλοκη, αφού υπάρχει διπλωματική εμπλοκή και συχνά υπάρχουν κωλύματα σε σχέση με τροποποιήσεις νομοθεσιών λόγω γραφειοκρατίας. Παράλληλα, σε χώρες της Μέσης Ανατολής όπου παρατηρούνται πολιτικές ταραχές, η διαδικασία αυτή γίνεται όλο και πιο δύσκολη. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν επιτρέπει σε χώρες μέλη να προβούν σε

σύναψη διμερών πρωτοβουλιών, αφού λόγω ένταξης τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήδη καλύπτονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Θετικό όμως είναι το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχει αυτή τη στήριξη στις χώρες μέλη, αφού μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν χωρίς να προβαίνουν σε διμερείς συμφωνίες με άλλες χώρες, γλιτώνοντας έτσι χρόνο και επιπλέον κόστος για τις χώρες μέλη. Μάλιστα, η Ευρωπαϊκή Ένωση άρχισε να διευρύνει την κάλυψη της και με άλλες χώρες σε ότι αφορά το θέμα της διακίνησης ναρκωτικών, αφού έχει ήδη αποστείλει μόνιμο υπάλληλο στην Κίνα, στον Καναδά και στην Αμερική.

Στα πλαίσια της συνεργασίας της Κύπρου με γειτονικές χώρες, το Τμήμα Τελωνείων δέχθηκε επισκέψεις από αξιωματούχους της Ιταλίας, της Δανίας και της Ελλάδας οι οποίες εμπίπτουν στις επισκέψεις εργασίας του Προγράμματος Τελωνεία 2013 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Παράλληλα, το Τμήμα Τελωνείων πραγματοποίησε μια επίσκεψη το 2011 [7].

Στόχος Ε: Πρόληψη και μείωση των περιστατικών οδήγησης υπό την επήρεια αλκοόλ και ναρκωτικών

Δράση 1: Εντατικοποίηση των ελέγχων Αλκοτέστ

- **Υλοποιήθηκε**

Το Τμήμα Β΄ Τροχαίας Αρχηγείου εντατικοποιεί όλο και περισσότερο τους ελέγχους με αλκοτέστ μέσα στα πλαίσια της πρόληψης και της μείωσης των περιστατικών οδήγησης υπό την επήρεια αλκοόλ [6] [7].

Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, το 2010 ο αριθμός των ατόμων στα οποία έγινε έλεγχος αλκοτέστ ήταν 174584, με τις καταγγελίες ατόμων να ανέρχονται σε 9306. Ο αριθμός των ατόμων στα οποία διενεργήθηκε αλκοτέστ μέσα στο 2011 ανήλθε στους 172442, ενώ ο αριθμός των ατόμων τα οποία έχουν καταγγελθεί μετά από έλεγχο αλκοτέστ ήταν 8479 [6] [7].

Σύμφωνα με στοιχεία της Αστυνομίας σχετικά με θανατηφόρα δυστυχήματα, μεταξύ 2010 και 2011 έχει παρατηρηθεί οριακή αύξηση. Το 2010 έγιναν 56 δυστυχήματα με 67 νεκρούς ενώ το 2011 έγιναν 60 δυστυχήματα με 71 νεκρούς [6] [7].

Σε σχέση με τα αίτια των αυτοκινητιστικών θανατηφόρων δυστυχημάτων, το 2010 26 δυστυχήματα είχαν ως αιτία το αλκοόλ ή και τα ναρκωτικά (29 νεκροί σύνολο), εκ των οποίων 22 αφορούσαν στο αλκοόλ (24 νεκροί), 2 αφορούσαν στα ναρκωτικά (3 νεκροί) και άλλα 2 αφορούσαν στο συνδυασμό αλκοόλ και ναρκωτικών (2 νεκροί) [6]. Το 2011, 28 από τα θανατηφόρα δυστυχήματα είχαν ως αιτία την οδήγηση υπό την επήρεια αλκοόλ ή/και ναρκωτικών (30 νεκροί σύνολο), εκ των οποίων 19 αφορούσαν στο αλκοόλ (21 νεκροί), 5 αφορούσαν στα ναρκωτικά (5 νεκροί), ενώ άλλα 4 αφορούσαν στο συνδυασμό αλκοόλ και ναρκωτικών (4 νεκροί) [7].

Δράση 2: Εισαγωγή της Νομοθεσίας για εφαρμογή του Νάρκοτεστ

- **Δεν υλοποιήθηκε**

Το νομοσχέδιο για εφαρμογή του Νάρκοτεστ φαίνεται να προσκρούει στα ανθρώπινα δικαιώματα σύμφωνα με αναφορά του Γενικού Εισαγγελέα Πέτρου Κληρίδη. Η μεθοδολογία που προτείνεται δεν μπορεί να εφαρμοστεί διότι η άρνηση κάποιου να δώσει αίμα, δεν αποτελεί ποινικό αδίκημα [14].

Στη δράση αυτή εμπλέκονται ενεργά οι Φαρμακευτικές Υπηρεσίες, το Γενικό Χημείο του Κράτους και η Νομική Υπηρεσία, οι οποίες προχωρούν σε συνεχείς αλλαγές και τροποποιήσεις ούτως ώστε να ξεπεραστεί οποιοδήποτε νομικό κώλυμα.

Το ΑΣΚ αναφέρει ότι από το Σεπτέμβρη του 2011, η δράση αυτή έχει παγώσει αφού έκτοτε δεν έχουν καλεστεί οι εμπλεκόμενοι φορείς για διαβούλευση.

Οι έλεγχοι με τη μέθοδο του Νάρκοτεστ, για έλεγχο χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών κατά την οδήγηση, αναμένεται να ξεκινήσουν με την έγκριση του σχετικού νομοσχεδίου από τη Βουλή. Το ΑΣΚ ευελπιστεί όπως η διαδικασία ολοκληρωθεί μέχρι το 2013.

Στόχος ΣΤ: Πρόληψη της διακίνησης πρόδρομων ουσιών

Δράση 1: Εφαρμογή του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 273/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί των πρόδρομων ουσιών των ναρκωτικών

- **Υλοποιήθηκε**

Το 2006, με την εμφάνιση των προϊόντων «Spice» και των παράγωγων του στην Δυτική Ευρώπη και στη συνέχεια της «μεφεδρόνης», νέα συνθετικά ναρκωτικά εμφανίζονται διαρκώς. Κατά το έτος 2010, μετά από πληροφόρηση από το Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης, η ad hoc επιτροπή που δημιουργήθηκε υπό το ΑΣΚ με στόχο την επεξεργασία του «Περί Ναρκωτικών Φαρμάκων και Ψυχοτρόπων Ουσιών Νόμο», Ν.29/1977, προχώρησε στην ένταξη των προϊόντων τύπου «Spice» και της ουσίας μεθεδρόνης και των παράγωγων της στον πίνακα των ελεγχόμενων ουσιών.

Την εφαρμογή του κανονισμού εισηγήθηκαν οι φαρμακευτικές υπηρεσίες, αφού οι υπηρεσίες ακολουθούν τον εν λόγω κανονισμό για παρακολούθηση των αδειών εισαγωγής πρόδρομων ουσιών και αδειών εξαγωγής πρόδρομων ουσιών. Εφαρμόζοντας τον κανονισμό 273/2004, πρόδρομες ουσίες οι οποίες συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο του Γενικού Χημείου του Κράτους, αυτομάτως θεωρούνται παράνομες.

Επιπλέον, το ΕΚΤΕΠΝ συμμετέχει στο σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης στο οποίο συμμετέχουν όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το οποίο αποσκοπεί στην όσο το δυνατόν αμεσότερη ενημέρωση όσον αφορά στις νέες συνθετικές ουσίες που παρουσιάζονται στην αγορά παράνομων ουσιών, σε νέους τρόπους χρήσης ουσιών, ασυνήθιστες δοσολογίες γνώριμων ουσιών και άλλα σχετικά δεδομένα και αναδυόμενες τάσεις.

Γίνεται συνεχής ενημέρωση του πίνακα ελεγχόμενων ουσιών, αφού καθημερινά εντοπίζονται νέες συνθετικές ουσίες αλλά και σε ότι αφορά πιθανές τροποποιήσεις σε σχέση με το θέμα των ποσοτήτων και των ποινών [8].

Δράση 2: Εκθέσεις προς τα Ηνωμένα Έθνη για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Συνθήκης του 1988

- **Υλοποιήθηκε**

Αναφορικά με τις εκθέσεις που αποστέλλονται προς τα Ηνωμένα Έθνη για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Συνθήκης του 1988, το Τμήμα Τελωνείων ετοιμάζει εκθέσεις κάθε τέσσερις μήνες, οι οποίες αφορούν στην παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών εναντίον της Παράνομης Διακίνησης Ναρκωτικών και Ψυχοτρόπων Ουσιών [6] [7].

Στις εκθέσεις αυτές, το Τμήμα αναφέρει τις κατασχέσεις που πραγματοποιούνται από τους λειτουργούς του, καθώς επίσης και το είδος των ουσιών που κατάσχονται και αυτών που εισάγονται ή εξάγονται από τη χώρα μας. Επίσης, κάθε τέσσερις μήνες

αποστέλλεται τυποποιημένο έντυπο για εισαγωγές προδρόμων ουσιών στις Φαρμακευτικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Υγείας. Ακολούθως, οι Φαρμακευτικές Υπηρεσίες συνεχίζουν την ετοιμασία των εκθέσεων αυτών αποστέλλοντας τις απευθείας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Δράση 3: Δημιουργία Διαθεματικής Επιτροπής για έγκαιρη και αποτελεσματική αποστολή εισηγήσεων προς το Υπουργικό Συμβούλιο σχετικά με τον Πρώτο Πίνακα της Νομοθεσίας Περί Ναρκωτικών Φαρμάκων και Ψυχοτρόπων Ουσιών

- **Υλοποιήθηκε**

Έχει συσταθεί από το ΑΣΚ ad hoc επιτροπή με σκοπό τον εκσυγχρονισμό της νομοθεσίας με συνεχείς εφαρμογές λόγω νέων ουσιών. Η ειδική Επιτροπή, η οποία συστάθηκε μέσα στο 2008 με απώτερο σκοπό τη μελέτη για άμεσο εκσυγχρονισμό και τροποποίηση του Νόμου, με τη συμμετοχή εμπειρογνομώνων από τη Νομική Υπηρεσία, το Γενικό Χημείο του Κράτους, τις Φαρμακευτικές Υπηρεσίες, το Τμήμα Τελωνείων, την Υ.ΚΑ.Ν και το ΕΚΤΕΠΝ, συνεδρίασε τρεις φορές κατά τη διάρκεια του 2011 [8]. Οι εργασίες της Επιτροπής οδήγησαν σε σημαντικές τροποποιήσεις σε άρθρα του Νόμου οι οποίες υιοθετήθηκαν από το Υπουργικό Συμβούλιο και τη Βουλή με σχετικά Διατάγματα [8].

Το πρόβλημα με τη συχνή εμφάνιση νέων συνθετικών ουσιών απασχόλησε εκτενώς τα μέλη της Επιτροπής, δεδομένου ότι το φαινόμενο αυτό αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα για τις υπηρεσίες ελέγχου ναρκωτικών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, οι νέες συνθετικές ουσίες που κάνουν την εμφάνισή τους στην αγορά φαίνεται να βασίζονται μεν στην ίδια μοριακή βάση, αλλά αποτελούν διαφορετική ουσία από νομικής άποψης με αποτέλεσμα, ενώ η 'αρχική ουσία' να έχει τεθεί υπό απαγόρευση, η νέα ουσία που παράγεται κάθε φορά να θεωρείται νόμιμη αφού οι Αρχές δεν έχουν προλάβει να τη συγκαταλέξουν στο Νόμο, λόγω ακριβώς της τροποποίησης σε μερικά από τα μόρια της.

Τα μέλη της Επιτροπής έχοντας υπόψη τους ότι οι κατασκευαστές συνθετικών ουσιών παράγουν συνεχώς νέες ουσίες αποφάσισαν να προχωρήσουν στην υιοθέτηση του συστήματος 'Generic', το οποίο στοχεύει μέσα από σχετικό Διάταγμα στην απαγόρευση ολόκληρης της 'οικογένειας' ουσιών που βασίζονται στην ίδια μοριακή δομή. Η σύνταξη και η νομοθετική επεξεργασία Διατάγματος, που ενοποιεί τον Πρώτο Πίνακα, εισάγει αριθμό νέων ουσιών καθώς και το generic system έχει ολοκληρωθεί μέσα στο 2011 και έχει προωθηθεί από το Υπουργείο Υγείας στο Υπουργικό Συμβούλιο, όπου και έτυχε σχετικής έγκρισης [8].

Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια του 2011, η Επιτροπή ασχολήθηκε με τη μελέτη των εισηγήσεων, που τέθηκαν ενώπιον του ΑΣΚ, από διάφορες υπηρεσίες και φορείς που δραστηριοποιούνται στο τομέα των εξαρτησιογόνων ουσιών. Αντιπρόσωπος των Φαρμακευτικών υπηρεσιών έχει πρόσφατα συμπληρώσει τον πίνακα που περιλαμβάνεται στο Νόμο με νέες ουσίες που πρέπει να συγκαταλέγονται στην κατηγορία των παράνομων, οι οποίες αφορούσαν συνθετικά κανναβινοειδή (τύπου JWH), καθώς επίσης και σε ουσίες από παλαιότερα διατάγματα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ).

Η Επιτροπή αναμένεται να συνεχίσει τις εργασίες της με σκοπό την περαιτέρω τροποποίηση του νόμου, διαδικασία που θα είναι συνεχής και θα στοχεύει στην εγκαθίδρυση ευέλικτων μηχανισμών για σκοπούς αποτελεσματικότητας.

Δράση 4: Συμμετοχή Λειτουργιών των Φαρμακευτικών Υπηρεσιών, του Τμήματος Τελωνείων και του Γενικού Χημείου του Κράτους στην Επιτροπή Πρόδρομων Ουσιών της Ευρωπαϊκή Ένωση.

- **Μερική υλοποίηση**

Οι Φαρμακευτικές Υπηρεσίες, το Τμήμα Τελωνείων και η Υ.ΚΑ.Ν συμμετέχουν με αντιπροσώπους τους στην Επιτροπή Πρόδρομων Ουσιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης [6] [7]. Ενδεικτικά, τον Δεκέμβριο του 2010 το Τμήμα Τελωνείων συμμετείχε μαζί με άλλες Υπηρεσίες στο εργαστήριο EU/ China Drug Precursors Workshop, το οποίο χρηματοδότησε το Πρόγραμμα 2013 της Ευρωπαϊκής Ένωσης [6]. Το 2011 δεν συμμετείχε στην Επιτροπή Πρόδρομων Ουσιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ εντός του 2012, το Τμήμα Τελωνείων συμμετείχε σε συνέδριο με θέμα τις προ πρόδρομες ουσίες που διεξήχθη στη Λεττονία [6] [7].

Το Γενικό Χημείο του Κράτους αναφέρει ότι, ενώ θα το επιθυμούσε, δεν συμμετέχει στην Επιτροπή Πρόδρομων Ουσιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω του ότι δεν του παρέχεται έγκαιρη και επαρκής ενημέρωση αναφορικά με τη συμμετοχή της Κύπρου σε επιχειρήσεις και ομάδες εργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης Διεθνών Οργανισμών και Τρίτων Χωρών, σε σχέση με την καταπολέμηση της παραγωγής και παράνομης διακίνησης ναρκωτικών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση [6] [7]. Γι' αυτό το λόγο ζητά όπως του παρέχεται ανάλογη πληροφόρηση από τους υπόλοιπους εμπλεκόμενους φορείς, ούτως ώστε να δίνεται η δυνατότητα σε λειτουργούς του Γενικού Χημείου του Κράτους να συμμετέχουν στις ομάδες αυτές, όταν μελετούνται θέματα τα οποία εμπίπτουν στις αρμοδιότητες του Γενικού Χημείου του Κράτους [6] [7].

Στόχος Η: Πρόληψη της νομιμοποίησης των παράνομων προσόδων από την εμπορία ναρκωτικών

Δράση 1: Διερεύνηση της οικονομικής πτυχής υποθέσεων κατοχής και διακίνησης ναρκωτικών για εντοπισμό των παράνομων εσόδων

- **Υλοποιήθηκε**

Σε σχέση με τη διερεύνηση της οικονομικής πτυχής υποθέσεων κατοχής και διακίνησης ναρκωτικών ουσιών, οι Υπηρεσίες Υ.ΚΑ.Ν και η Μονάδα Καταπολέμησης Αδικημάτων Συγκάλυψης (ΜΟ.Κ.Α.Σ) βρίσκονται σε συνεχή επικοινωνία με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών και τον οικονομικό έλεγχο υποθέσεων [6] [7].

Οι δύο υπηρεσίες έχουν ξεχωριστές αρμοδιότητες σε ότι αφορά την οικονομική διερεύνηση υποθέσεων. Η ΜΟ.Κ.Α.Σ είναι μια υπηρεσία που έχει εύκολη πρόσβαση στις τράπεζες και απαρτίζεται από εξειδικευμένο προσωπικό. Ακολουθώντας, η Υπηρεσία ΜΟ.Κ.Α.Σ είναι υπεύθυνη για τη διερεύνηση της οικονομικής πτυχής υποθέσεων με σκοπό τον εντοπισμό παράνομων εσόδων. Στη συνέχεια, η Υ.ΚΑ.Ν αναλαμβάνει τη διερεύνηση των υποθέσεων παράνομων εσόδων που προκύπτουν και σχετίζονται με κατοχή και διακίνηση ναρκωτικών.

Σύμφωνα με στοιχεία της ΜΟ.Κ.Α.Σ, το 2009 έχουν εκτελεστεί δύο διατάγματα δήμευσης εσόδων που σχετίζονται με υποθέσεις ναρκωτικών. Το ένα διάταγμα αφορά δήμευση ποσού ύψους €23.470 και το άλλο ποσού ύψους €17.580, τα οποία εκδόθηκαν από το Κακουργιοδικείο Λευκωσίας. Αντίστοιχα, το 2010 προέκυψαν ακόμα δύο υποθέσεις που σχετίζονται με τα ναρκωτικά για τις οποίες εκδόθηκε διάταγμα δήμευσης περιουσίας από το Κακουργιοδικείο Λευκωσίας. Το πρώτο διάταγμα αφορούσε δήμευση ποσού ύψους €55.000 και το δεύτερο δήμευση ποσού ύψους €24.500. Αντίστοιχα, κατά το 2011, μετά από αίτηση της ΜΟ.Κ.Α.Σ, έχουν εκδοθεί από το Δικαστήριο, δύο διατάγματα που σχετίζονται με υποθέσεις ναρκωτικών [7]. Το πρώτο διάταγμα (αρ. 603/11) αφορούσε εγγραφή και εκτέλεση στην Κύπρο διατάγματος του Ηνωμένου Βασιλείου για δήμευση ποσού €404.936 και το δεύτερο αφορούσε διάταγμα δήμευσης ποσού των €4.275 το οποίο εκδόθηκε από το Επαρχιακό Δικαστήριο Πάφου [7].

Η Υ.ΚΑ.Ν αναφέρει ότι όσον αφορά στη διερεύνηση της οικονομικής πτυχής υποθέσεων κατοχής και διακίνησης ναρκωτικών για εντοπισμό των παράνομων εσόδων, ο αριθμός των υποθέσεων που διερευνήθηκε το 2010, ήταν 6 και αφορούσαν 18 άτομα, ενώ το 2011, ο αριθμός των υποθέσεων που διερευνήθηκε ήταν 4 [6] [7].

Δράση 2: Διερεύνηση περιουσιακών στοιχείων υπόπτων και ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τη μεθοδολογία και τις επιχειρησιακές προσεγγίσεις

- **Υλοποιήθηκε**

Η διερεύνηση των περιουσιακών στοιχείων υπόπτων και η ανταλλαγή πληροφοριών με Υ.ΚΑ.Ν και μονάδες του εξωτερικού σχετικά με τη μεθοδολογία και τις επιχειρησιακές προσεγγίσεις αποτελεί για την Υπηρεσία ΜΟ.Κ.Α.Σ συνήθη διαδικασία, η οποία πραγματοποιείται καθημερινά από τους λειτουργούς της μέσα στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της [6] [7].

Η ΜΟ.Κ.Α.Σ δεν έχει αποστείλει σχετικά στοιχεία για την εφαρμογή της συγκεκριμένης δράσης κατά το 2010 και 2011.

Δράση 3: Ανάλυση πληροφοριών σχετικά με αναφορές για υποψίες ξεπλύματος βρώμικου χρήματος

- **Υλοποιήθηκε**

Η ανάλυση πληροφοριών σχετικά με αναφορές για υποψίες ξεπλύματος βρώμικου χρήματος αποτελεί για την Υπηρεσία ΜΟ.Κ.Α.Σ συνήθη διαδικασία, η οποία πραγματοποιείται καθημερινά από τους λειτουργούς της μέσα στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της [6] [7].

Η ΜΟ.Κ.Α.Σ δεν έχει αποστείλει σχετικά στοιχεία για την εφαρμογή της συγκεκριμένης δράσης κατά το 2010 και 2011.

Δράση 4: Εφαρμογή των προληπτικών μέτρων για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος

- **Υλοποιήθηκε**

Η εφαρμογή προληπτικών μέτρων για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος αποτελεί για την Υπηρεσία ΜΟ.Κ.Α.Σ συνήθη διαδικασία, η οποία πραγματοποιείται καθημερινά από τους λειτουργούς της μέσα στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της [6] [7].

Η ΜΟ.Κ.Α.Σ δεν έχει αποστείλει σχετικά στοιχεία για την εφαρμογή της συγκεκριμένης δράσης κατά το 2010 και 2011.

Απολογισμός Πυλώνα Μείωσης της Προσφοράς

Στον Πυλώνα Μείωσης της Προσφοράς έχουν τεθεί συνολικά τριάντα δράσεις, από τις οποίες η πλειοψηφία έχει υλοποιηθεί (είκοσι τρείς). Πέντε δράσεις έχουν υλοποιηθεί μερικώς και δύο δράσεις δεν έχουν υλοποιηθεί.

Οι δράσεις του Πυλώνα Μείωσης της Προσφοράς στοχεύουν στην καταπολέμηση της διακίνησης και εισαγωγής παράνομων ουσιών, των παράνομων εσόδων και τη λήψη προληπτικών μέτρων με σκοπό τη μείωση των περιστατικών οδήγησης υπό την επήρεια αλκοόλ και ναρκωτικών. Επιπλέον, στοχεύουν στη συνέχιση και αναβάθμιση της συνεργασίας της Κύπρου με διεθνής φορείς και την επιμόρφωση των αρμοδίων αρχών σε θέματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά [1].

Η πλειοψηφία των υλοποιημένων δράσεων του Πυλώνα Μείωσης της Προσφοράς είναι συνεχιζόμενες και αποτελούν δράσεις ρουτίνας για τις αρμόδιες αρχές.

Συνοπτικός Πίνακας Αποτελεσμάτων:

ΣΤΟΧΟΣ	ΔΡΑΣΗ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ
A: Μείωση της διακίνησης των παράνομων ουσιών	1: Σύλληψη διακινητών, εμπόρων ναρκωτικών και κατάσχεση παράνομων ουσιών	Υλοποιήθηκε
	2: Χαρτογράφηση των σημείων διανομής ναρκωτικών και αποτροπή διακίνησης μικροποσοτήτων	Υλοποιήθηκε
B: Αποτροπή της εισαγωγής παράνομων ουσιών στην Κυπριακή Δημοκρατία	1: Αποτροπή της διακίνησης παράνομων ουσιών μέσω των νόμιμων εισόδων της Κυπριακής Δημοκρατίας βάσει Μνημονίου Συνεργασίας μεταξύ Αστυνομίας και Τμήματος Τελωνείων	Υλοποιήθηκε
	2: Στοχευόμενες έρευνες σε πτήσεις υψηλού κινδύνου	Υλοποιήθηκε
	3: Στοχευόμενες έρευνες σε ύποπτα άτομα (passenger profile)	Υλοποιήθηκε
	4: Ενίσχυση του προσωπικού της Υ.ΚΑ.Ν στο λιμάνι Λεμεσού	Δεν Υλοποιήθηκε
	5: Ανάπτυξη συνεργασίας των αρμοδίων φορέων με στόχο την αποτελεσματική επιτήρηση των μαρίνων	Μερική Υλοποίηση
	6: Ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ ιδιωτικών εταιριών μεταφορών (και ταχυδρομείων) και των αρχών επιβολής του νόμου για αποτροπή εισαγωγής ναρκωτικών	Υλοποιήθηκε
	7: Συνέχιση και αναβάθμιση του επιλεκτικού ελέγχου με στόχο την πρόληψη της	Μερική Υλοποίηση

	διακίνησης παράνομων ουσιών μέσω της Γραμμής Κατάπαυσης του Πυρός και των σημείων διέλευσης	
	8: Βελτίωση των τεχνικών μέσω παρακολούθησης υπόπτων στη Γραμμή Κατάπαυσης του Πυρός	Μερική Υλοποίηση
Γ: Επιμόρφωση των μελών των Αρχών επιβολής του νόμου	1: Σχεδιασμός και υλοποίηση εκπαιδευτικών Προγραμμάτων βάσει των αναγκών του επιχειρησιακού τμήματος της Υ.ΚΑ.Ν και των αναγκών που προκύπτουν από τις βέλτιστες πρακτικές της ΕΕ.	Υλοποιήθηκε
	2: Μελέτη των προτάσεων της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Ακαδημίας (CEPOL) για ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τα ναρκωτικά στην Αστυνομική Ακαδημία Κύπρου (ΑΑΚ).	Υλοποιήθηκε
	3: Συνέχιση της εκπαίδευσης των Λειτουργών του Τμήματος Τελωνείων σε θέματα ναρκωτικών.	Υλοποιήθηκε
Δ: Συνέχιση και Αναβάθμιση της Συνεργασίας με Οργανισμούς της ΕΕ, Διεθνείς Οργανισμούς και Τρίτες Χώρες για την καταπολέμηση της παραγωγής και παράνομης διακίνησης ναρκωτικών προς την ΕΕ	1: Υποστήριξη για τη δημιουργία Επιχειρησιακού Κέντρου στη Μεσόγειο (CECLAD-M) για την καταπολέμηση της διακίνησης ναρκωτικών στη Μεσόγειο.	Υλοποιήθηκε
	2: Συμμετοχή της Κύπρου σε Επιχειρησιακά προγράμματα της Eurropol (COSPOL).	Μερική Υλοποίηση
	3: Συμμετοχή της Κύπρου σε επιχειρήσεις της ΕΕ για τα Ναρκωτικά, οι οποίες αποφασίζονται από την Επιτροπή Τελωνειακής Συνεργασίας.	Υλοποιήθηκε
	4: Συμμετοχή σε πρωτοβουλίες σχετικές με τα ναρκωτικά της ΕΕ, του Ο.Η.Ε, του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Παγκόσμιου Οργανισμού Τελωνείων.	Υλοποιήθηκε
	5: Συμμετοχή σε ομάδες εργασίας σε θέματα ναρκωτικών.	Υλοποιήθηκε
	6: Συνέχιση και αναβάθμιση της συνεργασίας με τους Αξιωματικούς Συνδέσμους ξένων χωρών.	Υλοποιήθηκε
	7: Αναβάθμιση της συνεργασίας της Κύπρου με τις γειτονικές χώρες.	Υλοποιήθηκε
Ε: Πρόληψη και μείωση των περιστατικών οδήγησης υπό την επήρεια αλκοόλ και ναρκωτικών	1: Εντατικοποίηση των ελέγχων με Αλκοτέστ.	Υλοποιήθηκε
	2: Εισαγωγή της Νομοθεσίας για εφαρμογή του Νάρκοτεστ.	Δεν υλοποιήθηκε

ΣΤ: Πρόληψη της διακίνησης Πρόδρομων Ουσιών	1: Εφαρμογή του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 273/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί των προδρόμων ουσιών των ναρκωτικών.	Υλοποιήθηκε
	2: Εκθέσεις προς τα Ηνωμένα Έθνη για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Συνθήκης του 1988.	Υλοποιήθηκε
	3: Δημιουργία Διαθεματικής Επιτροπής για έγκαιρη και αποτελεσματική αποστολή εισηγήσεων προς το Υπουργικό Συμβούλιο σχετικά με τον Πρώτο Πίνακα της Νομοθεσίας Περί Ναρκωτικών Φαρμάκων και Ψυχοτρόπων Ουσιών.	Υλοποιήθηκε
	4: Συμμετοχή Λειτουργών των Φαρμακευτικών Υπηρεσιών, του Τμήματος Τελωνείων και του Γενικού Χημείου του Κράτους στην Επιτροπή Προδρόμων Ουσιών της ΕΕ.	Μερική Υλοποίηση
Η: Πρόληψη της νομιμοποίησης των παράνομων προσόδων από την εμπορία ναρκωτικών	1: Διερεύνηση της οικονομικής πτυχής υποθέσεων κατοχής και διακίνησης ναρκωτικών για εντοπισμό των παράνομων εσόδων.	Υλοποιήθηκε
	2: Διερεύνηση περιουσιακών στοιχείων υπόπτων και ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τη μεθοδολογία και τις επιχειρησιακές προσεγγίσεις.	Υλοποιήθηκε
	3: Ανάλυση πληροφοριών σχετικά με αναφορές για υποψίες ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.	Υλοποιήθηκε
	4: Εφαρμογή των προληπτικών μέτρων για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.	Υλοποιήθηκε

Ακολουθεί, αξιολόγηση των επιμέρους στόχων του Πυλώνα Μείωσης της Προσφοράς για καταγραφή μιας πιο λεπτομερούς εικόνας των επιτυχιών και αποτυχιών της Εθνικής Στρατηγικής 2009-2012 σε αυτό τον τομέα.

Στόχος Α: Μείωση της διακίνησης των παράνομων ουσιών

Ο στόχος αυτός αποτελείται από δύο δράσεις, οι οποίες αφορούν στη σύλληψη διακινητών εμπόρων ναρκωτικών και τη χαρτογράφηση των σημείων διανομής ναρκωτικών και αποτροπής διακίνησης μικροποσοτήτων. Οι δράσεις αυτές έχουν υλοποιηθεί και οι αρμόδιες αρχές συνεχίζουν να εργάζονται προς την επίτευξη τους. Κατ' επέκταση ο στόχος Α έχει υλοποιηθεί πλήρως.

Σχετικά με τη δράση που αφορά στη σύλληψη διακινητών εμπόρων ναρκωτικών και την κατάσχεση παράνομων ουσιών, οι αρμόδιοι της Υ.ΚΑ.Ν δηλώνουν πως κάνουν ότι είναι δυνατόν για την εξάρθρωση κυκλωμάτων διακινητών παράνομων ουσιών, ενώ παράλληλα αξιολογούν τη δράση τους σε αυτό τον τομέα ως επιτυχή.

Αξίζει να σημειωθεί, πως το Γενικό Χημείο του Κράτους συμμετέχει στη συγκεκριμένη δράση, αλλά δυσκολεύεται να αντεπεξέλθει στη διεκπεραίωση του έργου του λόγω ανεπαρκούς στελέχωσης και ακαταλληλότητας των κτιριακών εγκαταστάσεων της υπηρεσίας [23] [13].

Η δράση η οποία αφορά τη χαρτογράφηση των σημείων διανομής ναρκωτικών ουσιών, διεξάγεται ανελλιπώς κάθε δύο χρόνια. Η επόμενη χαρτογράφηση είναι προγραμματισμένη για τον Απρίλιο του 2013 [7].

Στόχος Β: Αποτροπή της εισαγωγής παράνομων ουσιών στην Κυπριακή Δημοκρατία

Ο συγκεκριμένος στόχος αφορά τον αποτελεσματικό έλεγχο των αεροδρομίων, λιμανιών, ταχυδρομείων και σημείων διέλευσης για αποτροπή της εισαγωγής παράνομων ουσιών στην Κυπριακή Δημοκρατία.

Για την επίτευξη αυτού του στόχου έχουν τεθεί οκτώ δράσεις από τις οποίες τέσσερις έχουν υλοποιηθεί πλήρως, τρεις έχουν υλοποιηθεί μερικώς, ενώ μια δεν έχει υλοποιηθεί. Κατ' επέκταση ο στόχος Β έχει υλοποιηθεί μερικώς.

Οι δράσεις οι οποίες υλοποιήθηκαν και συνεχίζουν να υλοποιούνται με επιτυχία αφορούν στην αποτροπή της διακίνησης παράνομων ουσιών μέσω των νόμιμων εισόδων της Κυπριακής Δημοκρατίας και τη διεξαγωγή στοχευόμενων ερευνών σε πτήσεις υψηλού κινδύνου και ύποπτα άτομα. Για την επίτευξη αυτής της δράσης, η Υ.ΚΑ.Ν βρίσκεται σε συνεχή συνεργασία με αρμόδιους φορείς επιτήρησης συμπεριλαμβανομένου του Τμήματος Τελωνείων για σκοπούς ανταλλαγής πληροφοριών και κατ' επέκταση αποτελεσματικού ελέγχου.

Επιπλέον, οι αρμόδιες αρχές συνεργάζονται με τις ιδιωτικές εταιρείες μεταφορών και ταχυδρομεία για σκοπούς αποτροπής της εισαγωγής παράνομων ουσιών. Αναφορικά με αυτή τη δράση έχουν τοποθετηθεί μόνιμοι τελωνειακοί λειτουργοί στα ταχυδρομεία για σκοπούς ελέγχου, ενώ παράλληλα, το Τμήμα Τελωνείων προβαίνει σε συναντήσεις με ιδιωτικές εταιρείες μεταφορών και έχει ήδη συνάψει Μνημόνια Συνεργασίας με τους κυριότερους αερομεταφορείς στο κυπριακό έδαφος.

Σε σχέση με την αποτελεσματική επιτήρηση των λιμανιών, η σχετική δράση που αφορά στην ενίσχυση του προσωπικού της Υ.ΚΑ.Ν στο λιμάνι Λεμεσού για να αμβλυνηθεί το πρόβλημα υποστελέχωσης δεν έχει υλοποιηθεί λόγω οικονομικών δυσκολιών του κράτους.

Αναφορικά με τη δράση για την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων φορέων για αποτελεσματική επιτήρηση των μαρινών, υπάρχει συνεχής επικοινωνία μεταξύ

Λιμενικής Αστυνομίας, Υ.ΚΑ.Ν και Τμήματος Τελωνείων για σκοπούς αποτελεσματικού ελέγχου. Παρόλα αυτά, οι αρμόδιοι φορείς εκτιμούν πως δεν γίνεται αποτελεσματική επιτήρηση λόγω του διαχρονικού προβλήματος υποστελέχωσης, το οποίο παρουσιάζεται εντονότερο στο Λιμάνι Λεμεσού. Κατ' επέκταση η συγκεκριμένη δράση αξιολογείται ως μερικώς υλοποιημένη αφού η συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων φορέων δεν φαίνεται να επιτυγχάνει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

Σε σχέση με τη δράση που αφορά τη συνέχιση και αναβάθμιση του επιλεκτικού ελέγχου μέσω της Γραμμής Κατάπαυσης του Πυρός η αξιολόγηση δείχνει μερική υλοποίηση της συγκεκριμένης δράσης. Σχετικά με αυτό το θέμα, αναφέρεται πως οι επιλεκτικοί έλεγχοι στα σημεία διέλευσης έχουν μειωθεί λόγω έλλειψης προσωπικού. Συγκεκριμένα, δεν υπάρχει ενισχυμένη παρουσία των μελών της Υ.ΚΑ.Ν κατά τους ελέγχους όπως συνέβαινε σε προηγούμενα χρόνια, ενώ αρκετό από το προσωπικό υπεύθυνο για τη διεξαγωγή των απαραίτητων ελέγχων μεταφέρθηκε για εκτέλεση καθηκόντων που προέκυψαν με την Προεδρία της Κύπρου στην ΕΕ.

Επίσης, δράση η οποία αφορά την βελτίωση των τεχνικών μέσων παρακολούθησης υπόπτων στη γραμμή Κατάπαυσης του Πυρός έχει υλοποιηθεί εν μέρει. Το σχετικό κονδύλι που αποστάληκε στην Αστυνομία έχει αξιοποιηθεί στην πλειοψηφία του κατά το 2010, ενώ το 2011 έχει αξιοποιηθεί μόνο ένα αμελητέο ποσοστό του.

Στόχος Γ: Επιμόρφωση των μελών των Αρχών επιβολής του νόμου

Ο στόχος αυτός αποτελείται από τρεις σχετικές δράσεις. Η πρώτη δράση αφορά στο σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων βάσει των αναγκών του επιχειρησιακού τμήματος της Υ.ΚΑ.Ν και τις βέλτιστες πρακτικές της ΕΕ. Η δεύτερη δράση αφορά στη μελέτη των προτάσεων της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Ακαδημίας στην ανάπτυξη προγραμμάτων για τα ναρκωτικά στην Αστυνομική Ακαδημία Κύπρου και η τρίτη δράση αφορά στη συνέχιση της εκπαίδευσης των λειτουργών του Τμήματος Τελωνείων σε θέματα ναρκωτικών. Και οι τρεις δράσεις υλοποιήθηκαν και συνεχίζουν να υλοποιούνται. Κατ' επέκταση ο στόχος Γ θεωρείται πλήρως υλοποιημένος.

Σε σχέση με την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, η Αστυνομική Ακαδημία Κύπρου πραγματοποιεί ολόχρονα, σειρά ενδοτμηματικών εκπαιδεύσεων σε θέματα που αφορούν τα ναρκωτικά, στα οποία συμμετέχουν μέλη της υπηρεσίας που εργάζονται στα κλιμάκια, στο τμήμα επιχειρήσεων και στο Τμήμα Ανιχνεύσεως Εγκλημάτων (Τ.Α.Ε.) καθώς και δόκιμοι αστυνομικοί [6] [7]. Επίσης, η Αστυνομική Ακαδημία συνεργάζεται με την Υ.Κ.Α.Ν. στον τομέα της εκπαίδευσης, αφού η Υ.ΚΑ.Ν συμμετέχει σε εκπαιδευτικά προγράμματα που διοργανώνει η Αστυνομική Ακαδημία Κύπρου, ενώ παράλληλα προσφέρει εκπαίδευση μέσω της Αστυνομικής Ακαδημίας σε άλλα μέλη της δύναμης καθώς επίσης και μέλη υπηρεσιών που σχετίζονται με ζητήματα καταστολής [6] [7].

Περαιτέρω, τα σχετικά εκπαιδευτικά προγράμματα της Αστυνομικής Ακαδημίας Κύπρου είναι ενημερωμένα σύμφωνα με τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Ακαδημίας.

Στα εκπαιδευτικά προγράμματα σε θέματα ναρκωτικών συμμετέχουν και λειτουργοί του Τμήματος Τελωνείων, λαμβάνοντας συνεχή πληροφόρηση σε επίκαιρα θέματα και εξελίξεις στο θέμα αυτό.

Σε ότι αφορά εκπαιδευτικά προγράμματα του εξωτερικού το Τμήμα Τελωνείων αναφέρει ότι λόγω οικονομικών δυσκολιών της υπηρεσίας, η δυνατότητα εκπαίδευσης των λειτουργών στο εξωτερικό έχει μειωθεί, αλλά παράλληλα έχουν μειωθεί και τα προσφερόμενα προγράμματα κατάρτισης εκ μέρους εξωτερικών φορέων.

Στόχος Δ: Συνέχιση και Αναβάθμιση της Συνεργασίας με Οργανισμούς της ΕΕ, Διεθνείς Οργανισμούς και Τρίτες Χώρες για την καταπολέμηση της παραγωγής και παράνομης διακίνησης ναρκωτικών προς την ΕΕ

Ο στόχος που αφορά στη συνέχιση και αναβάθμιση της συνεργασίας της Κύπρου με εξωτερικούς φορείς περιλαμβάνει επτά δράσεις από τις οποίες όλες έχουν υλοποιηθεί πλήρως, εκτός από μία η οποία υλοποιήθηκε εν μέρει. Ως εκ τούτου, ο στόχος Δ θεωρείται υλοποιημένος αλλά με περιθώρια περαιτέρω βελτίωσης.

Για σκοπούς συνέχισης και αναβάθμισης της συνεργασίας της Κύπρου με διεθνείς φορείς και οργανισμούς της ΕΕ, έχει υποστηριχθεί η δημιουργία του Επιχειρησιακού Κέντρου στη Μεσόγειο για την καταπολέμηση της διακίνησης των ναρκωτικών εντός της Μεσογείου. Επιπλέον, οι αρμόδιες αρχές εκπροσωπούν την Κύπρο σε επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Ναρκωτικά και γενικά σε πρωτοβουλίες σχετικές με τα ναρκωτικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του ΟΗΕ, του Συμβουλίου της Ευρώπης και του Παγκόσμιου Οργανισμού Τελωνείων, καθώς επίσης και σε σχετικές ομάδες εργασίας.

Επιπλέον, η Υ.ΚΑ.Ν, το Τμήμα Τελωνείων, οι Φαρμακευτικές Υπηρεσίες, το Γενικό Χημείο του Κράτους και άλλοι φορείς που σχετίζονται με το θέμα των ναρκωτικών βρίσκονται σε συνεχή συνεννόηση, ως προς τη συμπερίληψη τους σε διάφορες πρωτοβουλίες διεθνών φορέων.

Παρόλα αυτά, το Τμήμα Τελωνείων επισημαίνει πως το τελευταίο διάστημα αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες που παρεμποδίζουν την πλήρη συμμετοχή του Τμήματος σε επιχειρήσεις διεθνών φορέων. Ενδεικτικά, η δράση η οποία αφορά συμμετοχή της Κύπρου σε επιχειρησιακά προγράμματα της Eurorol (COSPOL) είναι υλοποιημένη μερικώς, αφού το Τμήμα Τελωνείων δεν συμμετείχε κατά τη χρονική περίοδο 2010 και 2011 και δεν έγιναν σχετικές κατασχέσεις.

Παρ' όλες τις οικονομικές δυσκολίες το Τμήμα Τελωνείων επιδιώκει όπως συμμετέχει σε δύο επιχειρήσεις το χρόνο στα πλαίσια της Επιτροπής Τελωνειακής Συνεργασίας, λόγω και της αναγκαιότητας για ανταλλαγή πληροφοριών με διεθνείς φορείς.

Επιπλέον, η Υ.ΚΑ.Ν και το Τμήμα Τελωνείων συνεχίζουν την αναβάθμιση της συνεργασίας της Κύπρου με αξιωματικούς Συνδέσμους ξένων χωρών καθώς επίσης και με γειτονικές χώρες.

Σε σχέση με τη συμμετοχή και την αναβάθμιση της συνεργασίας της Κύπρου με Αξιωματικούς Συνδέσμους Ξένων χωρών, Υ.ΚΑ.Ν και Τμήμα Τελωνείων διεξάγουν επί τακτικής βάσης συναντήσεις με Αξιωματούχους ξένων χωρών, και πιο συγκεκριμένα με εκπροσώπους πρεσβειών Ρωσίας, Αμερικής, Γαλλίας, Ελλάδας και Αγγλίας. Συνεργασία διατηρείται επίσης και με εκπροσώπους των Βρετανικών Βάσεων και των Ηνωμένων Εθνών.

Επιπλέον, το Τμήμα Τελωνείων διατηρεί στενές σχέσεις με τη Μάλτα, την Ιταλία και την Ελλάδα, με τις οποίες συνεργάζεται και σε διεθνείς επιχειρήσεις που σχετίζονται με την καταπολέμηση της διακίνησης ναρκωτικών. Παράλληλα, το Τμήμα Τελωνείων έχει συνάψει Συμφωνίες Αμοιβαίας Διοικητικής Συνδρομής σε Τελωνειακά θέματα με γειτονικές χώρες [39].

Στόχος Ε: Πρόληψη και μείωση των περιστατικών οδήγησης υπό την επήρεια αλκοόλ και ναρκωτικών

Ο συγκεκριμένος στόχος, ο οποίος αφορά στην ασφαλή οδήγηση περιλαμβάνει δύο δράσεις, εκ των οποίων η μία έχει υλοποιηθεί. Ως εκ τούτου, ο στόχος Ε έχει υλοποιηθεί εν μέρει.

Η πρώτη δράση αφορά στην εντατικοποίηση των ελέγχων Αλκοτέστ. Οι έλεγχοι συνεχίζουν να διεξάγονται από την Τροχαία της Αστυνομίας.

Η δεύτερη δράση, η οποία αφορά στην εισαγωγή της νομοθεσίας για εφαρμογή του Νάρκοτεστ δεν έχει υλοποιηθεί λόγω νομικού κωλύματος. Ακολούθως, το σχετικό νομοσχέδιο εκκρεμεί στην Βουλή, ενώ οι Φαρμακευτικές Υπηρεσίες, το Γενικό Χημείο του Κράτους και η Νομική Υπηρεσία βρίσκονται σε συνεχή προσπάθεια εξεύρεσης λύσης για να ξεπεραστεί το νομικό κώλυμα που έχει προκύψει.

Στόχος ΣΤ: Πρόληψη της διακίνησης πρόδρομων ουσιών

Ο συγκεκριμένος στόχος αφορά τον αποτελεσματικό έλεγχο των πρόδρομων ουσιών και αποτελείται από τέσσερις δράσεις εκ των οποίων οι τρεις έχουν υλοποιηθεί πλήρως και μία έχει υλοποιηθεί μερικώς. Κατ' επέκταση, ο στόχος ΣΤ έχει υλοποιηθεί, αλλά υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω βελτίωσης.

Αναφορικά με την εφαρμογή του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 273/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί των προδρόμων ουσιών, αυτό υλοποιείται με συνεχή ενημέρωση του πίνακα ελεγχόμενων ουσιών καθώς και με σχετικές τροποποιήσεις σχετικά με το θέμα των ποσοτήτων και των ποινών.

Σε σχέση με τις εκθέσεις που αποστέλλονται προς τα Ηνωμένα Έθνη για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Συνθήκης του 1988, οι Φαρμακευτικές Υπηρεσίες σε συνεργασία με τις Τελωνειακές αρχές ετοιμάζουν τις συγκεκριμένες εκθέσεις τις οποίες αποστέλλουν μετέπειτα στα Ηνωμένα Έθνη [6] [7].

Η δράση που αφορά τη δημιουργία Διαθεματικής Επιτροπής για έγκαιρη και αποτελεσματική αποστολή εισηγήσεων προς το Υπουργικό Συμβούλιο σε σχέση με τον Πρώτο Πίνακα της Νομοθεσίας Περί Ναρκωτικών Φαρμάκων και Ψυχοτρόπων Ουσιών έχει υλοποιηθεί, με τη διεξαγωγή τριών συνεδριάσεων κατά τη διάρκεια του 2011. Η Επιτροπή συνεχίζει τις εργασίες της με σκοπό την περαιτέρω τροποποίηση του νόμου, για να επιτευχθεί η εγκαθίδρυση ευέλικτων και αποτελεσματικών μηχανισμών παρακολούθησης των νέων παράνομων ουσιών.

Η δράση που αφορά τη συμμετοχή των αρμόδιων υπηρεσιών στην Επιτροπή Προδρόμων Ουσιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υλοποιείται εν μέρει λόγω της άρνησης του Γενικού Χημείου του Κράτους να συμμετάσχει σε αυτή την Επιτροπή [6] [7]. Παρόλα αυτά, το Γενικό Χημείο ενημερώνεται σχετικά από τους υπόλοιπους φορείς, οι οποίοι συμμετέχουν στην Επιτροπή Προδρόμων Ουσιών, για τυχόν εξελίξεις σε συνέδρια ή πρωτοβουλίες τα οποία εμπίπτουν στις αρμοδιότητες του Γενικού Κρατικού Χημείου [6] [7].

Στόχος Η: Πρόληψη της νομιμοποίησης των παράνομων προσόδων από την εμπορία ναρκωτικών

Ο συγκεκριμένος στόχος συγκροτείται από τέσσερις δράσεις, οι οποίες αποτελούν κύριες αρμοδιότητες της Μονάδας Καταπολέμησης Εγκλημάτων Συγκάλυψης και υλοποιούνται στα πλαίσια των καθηκόντων της υπηρεσίας. Ως εκ τούτου ο στόχος Η έχει υλοποιηθεί πλήρως.

Οι δράσεις αυτές αφορούν στη διερεύνηση της οικονομικής πτυχής υποθέσεων κατοχής και διακίνησης ναρκωτικών, στη διερεύνηση περιουσιακών στοιχείων υπόπτων και στην ανταλλαγή πληροφοριών σε σχέση με τη μεθοδολογία και τις επιχειρησιακές προσεγγίσεις, την εφαρμογή προληπτικών μέτρων για καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και τη διερεύνηση πληροφοριών σχετικά με αναφορές για υποψίες ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.

Για την επίτευξη των δράσεων η Υ.ΚΑ.Ν και η ΜΟ.Κ.Α.Σ βρίσκονται σε συνεχή επικοινωνία με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών και τον οικονομικό έλεγχο υποθέσεων [6] [7].

Συνοπτικά Αποτελέσματα και Συμπεράσματα

Η Εθνική Στρατηγική για τα Ναρκωτικά 2009-2012 έχει υλοποιηθεί εν μέρει.

Στην Εθνική Στρατηγική για το 2009-2012 καθορίζονται 102 Δράσεις για επίτευξη 22 Στόχων που εμπίπτουν κάτω από τους 4 Πυλώνες της Στρατηγικής. Από τις 102 Δράσεις, έχουν τύχει υλοποίησης μόλις 48. Το ένα τρίτο σχεδόν (33 Δράσεις) έχουν υλοποιηθεί εν μέρει, ενώ 21 Δράσεις δεν έχουν υλοποιηθεί.

Σε επίπεδο Στόχων, μόλις 7 Στόχοι στους 22 έχουν υλοποιηθεί. Η πλειοψηφία των Στόχων (15) έχει τύχει μερικής υλοποίησης.

Αποτελέσματα υλοποίησης Στόχων Εθνικής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά 2009-2012

Πυλώνας	Στόχος	Αποτέλεσμα
Πρόληψη	Στόχος Α: Χάραξη εθνικής προληπτικής πολιτικής στο εκπαιδευτικό σύστημα	Υλοποιήθηκε
	Στόχος Β: Βελτίωση της αντίληψης σε θέματα αγωγής της υγείας	Μερική υλοποίηση
	Στόχος Γ: Προώθηση καθολικών δράσεων αγωγής υγείας και πρόληψης της εξάρτησης	Μερική υλοποίηση
	Στόχος Δ: Προώθηση επιλεκτικών και ενδεδειγμένων δράσεων που να στοχεύουν σε συμπεριφορές, περιοχές ή ομάδες υψηλού κινδύνου	Μερική υλοποίηση
	Στόχος Ε: Προώθηση και εφαρμογή εναλλακτικών δραστηριοτήτων ψυχαγωγίας των νέων	Μερική υλοποίηση
	Στόχος ΣΤ: Βελτίωση της πρόσβασης σε προγράμματα πρώιμης παρέμβασης για νέους	Υλοποιήθηκε
	Στόχος Η: Διασφάλιση της επιστημονικότητας των προγραμμάτων πρόληψης, με βάση τεκμηριωμένες μεθοδολογίες, μεθόδους αξιολόγησης, εκπαίδευση και εποπτεία	Μερική υλοποίηση
Θεραπεία και Κοινωνική Επανάταξη	Στόχος Α: Παροχή στοχοθετημένων και εξειδικευμένων προγραμμάτων	Μερική υλοποίηση
	Στόχος Β: Αύξηση της προσβασιμότητας στη θεραπεία	Μερική υλοποίηση
	Στόχος Γ: Πιστοποίηση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας των θεραπευτικών προγραμμάτων και δομών	Μερική υλοποίηση
	Στόχος Δ: Βελτίωση της θεραπευτικής μεταχείρισης χρηστών/ουσιοεξαρτημένων ατόμων στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και στο στρατό	Μερική υλοποίηση
	Στόχος Ε: Στήριξη των ατόμων που βρίσκονται στο στάδιο της κοινωνικής επανάταξης	Μερική υλοποίηση
Μείωση της Βλάβης	Στόχος Α: Διασφάλιση της εφαρμογής πρακτικών μείωσης της βλάβης εντός του συστήματος υγείας	Μερική υλοποίηση
	Στόχος Β: Υλοποίηση του στρατηγικού σχεδίου για ασφαλή νυχτερινή διασκέδαση	Μερική υλοποίηση
	Στόχος Γ: Ενίσχυση των πρακτικών Μείωσης της Βλάβης εντός του Θεραπευτικού συνεχούς	Μερική υλοποίηση

Μείωση της Προσφοράς	Στόχος Α: Μείωση της διακίνησης των παράνομων ουσιών	Υλοποιήθηκε
	Στόχος Β: Αποτροπή της εισαγωγής παράνομων ουσιών στην Κυπριακή Δημοκρατία	Μερική υλοποίηση
	Στόχος Γ: Επιμόρφωση των μελών των Αρχών επιβολής του νόμου	Υλοποιήθηκε
	Στόχος Δ: Συνέχιση και Αναβάθμιση της Συνεργασίας με Οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Διεθνείς Οργανισμούς και Τρίτες χώρες για την καταπολέμηση της παραγωγής και παράνομης διακίνησης ναρκωτικών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση.	Υλοποιήθηκε
	Στόχος Ε: Πρόληψη και μείωση των περιστατικών οδήγησης υπό την επήρεια αλκοόλ και ναρκωτικών	Μερική υλοποίηση
	Στόχος ΣΤ: Πρόληψη της διακίνησης Πρόδρομων ουσιών	Υλοποιήθηκε
	Στόχος Η: Πρόληψη της νομιμοποίησης των παράνομων προσόδων από την εμπορία ναρκωτικών	Υλοποιήθηκε

Σε επίπεδο Πυλώνων, τα αποτελέσματα είναι πιο θετικά στον Πυλώνα Μείωσης της Προσφοράς. Συγκεκριμένα, από τις 30 Δράσεις που τέθηκαν για τον Πυλώνα αυτό οι 23 έχουν τύχει υλοποίησης, επιφέροντας επίτευξη των 5 εκ των 7 Στόχων του Πυλώνα.

Τα αποτελέσματα είναι λιγότερο θετικά για τον Πυλώνα Πρόληψης και τον Πυλώνα Θεραπείας και Κοινωνικής Επανάταξης. Στον Πυλώνα Πρόληψης έχουν επιτευχθεί μόνο οι 12 από τις 29 Δράσεις που καθορίστηκαν, με αποτέλεσμα να υλοποιηθούν μόνο 2 από τους 7 Στόχους που είχαν καθοριστεί. Ανάλογα, στον Πυλώνα Θεραπείας και Κοινωνικής Επανάταξης, έχουν υλοποιηθεί μόνο οι 11 από τις 29 Δράσεις που καθορίστηκαν, και δεν επιτεύχθηκε πλήρως κανένας από τους 5 Στόχους που είχαν τεθεί.

Απογοητευτικά καταγράφονται τα αποτελέσματα στον Πυλώνα Μείωσης της Βλάβης. Από τις 14 Δράσεις που είχαν καθοριστεί, μόλις 2 υλοποιήθηκαν, με αποτέλεσμα να μην επιτευχθεί πλήρως κανένας από τους 3 Στόχους του Πυλώνα.

Η επιτυχία που καταγράφεται στον Πυλώνα Μείωσης της Προσφοράς οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ύπαρξη κυβερνητικών μονάδων, των οποίων η αποστολή τους συνάδει απόλυτα με τους στόχους της Εθνικής Στρατηγικής (Υ.ΚΑ.Ν, ΜΟ.Κ.Α.Σ., Υπηρεσία Τελωνείων Γενικό Κρατικό Χημείο, Φαρμακευτικές Υπηρεσίες). Αρκετές από τις Δράσεις και Στόχους που καθορίστηκαν στον Πυλώνα αυτό εφαρμόζονταν πριν τη διαμόρφωση της υφιστάμενης Εθνικής Στρατηγικής και αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των εργασιών που εκτελούν οι μονάδες αυτές.

Στον Πυλώνα Πρόληψης, παρουσιάζονται διάφορα θέματα. Πρώτο μεταξύ αυτών είναι η έλλειψη υποστήριξης Δράσεων από φορείς, οι οποίοι δεν πιστεύουν στην αποτελεσματικότητα των Δράσεων που έχουν καθοριστεί. Η στάση αυτή χαρακτηρίζει συγκεκριμένα τη ΣΕΑΥΠ, η οποία υποστήριξε αποτελεσματικά τις Δράσεις τις οποίες πιστεύει ότι θα επιφέρουν αποτέλεσμα, αλλά θεώρησε ως χαμηλής προτεραιότητας και δεν αφιέρωσε πόρους σε Δράσεις για τις οποίες πιστεύει ότι δεν θα επέφεραν αποτέλεσμα. Ο καθορισμός Δράσεων με τις οποίες συμφωνούν και υποστηρίζουν οι εμπλεκόμενοι φορείς είναι πιο πιθανό να οδηγήσει στην υλοποίηση τους.

Μεγάλο μερίδιο της ευθύνης για αποτυχία των Στόχων του Πυλώνα Πρόληψης φέρει και ο ΟΝΕΚ. Ο ΟΝΕΚ προσφέρει προγράμματα προς τον γενικό πληθυσμό και δεν κατέβαλε

προσπάθεια για δημιουργία ή προώθηση προγραμμάτων προς συγκεκριμένους πληθυσμούς ενδιαφέροντος. Από πλευράς του στο θέμα αυτό, ο ΟΝΕΚ αναφέρει ότι ως Οργανισμός στόχος του είναι να προσφέρει καθολικά προγράμματα που στοχεύουν στη νεολαία. Επιρρίπτει ευθύνες στο ΑΣΚ διότι δεν αξιολόγησε ορθά τις δυνατότητες του Οργανισμού στις Δράσεις που του ανατέθηκαν. Ως αποτυχία μπορεί να χαρακτηριστεί και η συμβολή του ΟΝΕΚ στην επίτευξη των Στόχων του Πυλώνα μέσω ερευνητικών προγραμμάτων. Μια έρευνα γενικού πληθυσμού μεταξύ νέων ακυρώθηκε λόγω οικονομικών περικοπών, ενώ λανθασμένη διαχείριση του έργου για τις επιπτώσεις των σχολικών κανονισμών οδήγησε σε μη-παρουσίαση και αξιοποίηση των αποτελεσμάτων.

Οικονομικές περικοπές έχουν επίσης συμβάλει στην αποτυχία υλοποίησης Δράσεων του Πυλώνα Πρόληψης, ενώ και το ΑΣΚ φέρει ευθύνη για μη-υλοποίηση Δράσεων καθώς κάποιες Δράσεις διαφαίνεται ότι λανθασμένα είχαν ενταχθεί στην Εθνική Στρατηγική, ενώ για άλλες Δράσεις δεν καταβλήθηκε καμία προσπάθεια από το ΑΣΚ για υλοποίηση τους.

Στον Πυλώνα Θεραπείας και Κοινωνικής Επανάταξης, ένα από τα κύρια θέματα που αντιμετωπίζεται είναι η αποτυχία προσφοράς εξειδικευμένων προγραμμάτων στο δημόσιο τομέα για συγκεκριμένους πληθυσμούς. Η ανάγκη παροχής εξειδικευμένων προγραμμάτων είναι στοιχείο που παρουσιάζεται στην αξιολόγηση της προηγούμενης Εθνικής Στρατηγικής και παράμετρος στην οποία επιδόθηκε σημασία στον καταρτισμό της υφιστάμενης Στρατηγικής. Δεν λήφθηκαν υπόψη όμως και δεν εξασφαλίστηκαν οι αναγκαίοι πόροι για υλοποίηση του Στόχου, με αποτέλεσμα οι ΥΨΥ να μην είναι σε θέση να παρέχουν εξειδικευμένα προγράμματα. Η εξασφάλιση και δέσμευση πόρων κατά το σχεδιασμό της Εθνικής Στρατηγικής είναι παράμετρος η οποία πρέπει να ληφθεί πρωτίστως υπόψη από το ΑΣΚ.

Η υλοποίηση των Δράσεων του Πυλώνα Θεραπείας και Κοινωνικής Επανάταξης, βρήκε επίσης εμπόδιο το «κυπριακό κατεστημένο». Ενστάσεις Συντεχνιών και της Διεύθυνσης Προσωπικού του Υπουργείου Οικονομικών συνεχίζουν να περιορίζουν τις ώρες λειτουργίας κυβερνητικών δομών στο κυβερνητικό ωράριο, περιορίζοντας την προσβασιμότητα σε θεραπεία. Αποτυχία αποτελεί και η προσπάθεια στελέχωσης δομών με λειτουργούς τοξικοεξάρτησης, καθώς η Συντεχνία Νοσηλευτών διαφωνεί με τα σχέδια υπηρεσίας για την ειδικότητα αυτή και απειλώντας με απεργία έχει οδηγήσει στο πάγωμα των θέσεων. Παράλληλα, υφιστάμενα σχέδια υπηρεσίας (και η αδυναμία διαφοροποίησης τους) απέτρεψαν τη θεσμοθέτηση της σταθερότητας νοσηλευτικού προσωπικού σε θέσεις κλειδιά εντός δημοσίων δομών τοξικοεξάρτησης.

Οι περιορισμένοι πόροι και η έλλειψη κατάλληλων εγκαταστάσεων, στάθηκαν εμπόδιο στην προσπάθεια δημιουργίας ολοκληρωμένης δομής τοξικοεξάρτησης εντός του σωφρονιστικού συστήματος, Δράση η οποία αποτελούσε προτεραιότητα του Πυλώνα Θεραπείας και Κοινωνικής Επανάταξης.

Παράλληλα, η αποτυχία επικοινωνητικού διαλόγου με κοινωνικούς εταίρους (εργατικές συντεχνίες, συνδέσμους εργοδοτών), η υφιστάμενη οικονομική κρίση και στερεότυπα έναντι τοξικομανών, δυσχεραίνουν την προσπάθεια για εργασιακή αποκατάσταση πρώην χρηστών.

Ως αποτυχία της Εθνικής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά μπορεί να χαρακτηριστεί η υλοποίηση των Στόχων του Πυλώνα Μείωσης της Βλάβης. Κατά την αξιολόγηση της προηγούμενης Εθνικής Στρατηγικής και τον καταρτισμό της υφιστάμενης, είχε εντοπιστεί η ανάγκη διαχωρισμού των Δράσεων που αποσκοπούσαν στη μείωση της βλάβης και η ένταξη τους κάτω από ένα Πυλώνα, στον οποίο θα δίδοταν ιδιαίτερη σημασία για υλοποίηση. Παρόλα αυτά, κανένας από τους Στόχους του Πυλώνα δεν έχει επιτευχθεί.

Στον Πυλώνα Μείωσης της Βλάβης, η προσοχή από τους εμπλεκόμενους φορείς εστιάζεται στις Δράσεις που αφορούν την ενίσχυση των πρακτικών μείωσης της βλάβης εντός τους θεραπευτικού συνεχούς. Η αποτυχία εισαγωγής προγραμμάτων με χρήση μεθαδόνης, τα οποία σε διεθνές επίπεδο θεωρούνται ως βέλτιστη πρακτική, πρέπει να προβληματίσει όλους του εμπλεκόμενους. Παρόλη την πίεση που ασκεί το ΑΣΚ και μη-κυβερνητικές δομές για εισαγωγή τέτοιων προγραμμάτων, οι ΥΨΥ δεν προβαίνουν στην υλοποίηση της Δράσης αυτής. Οι εμπλεκόμενοι φορείς είναι κατηγορηματικοί και πολύ επικριτικοί προς τη στάση των ΥΨΥ στο θέμα.

Μεγάλα προβλήματα καταγράφονται και στην υιοθέτηση πρακτικών μείωσης της βλάβης στις φυλακές. Περιορισμένη διάθεση πόρων, έλλειψη κατάλληλων εγκαταστάσεων, αδυναμία υιοθέτησης συγκεκριμένων μέτρων για μείωση της βλάβης λόγω φόβων σε θέματα ασφάλειας, οδήγησαν στη μη-επίτευξη της Δράσης.

Η έλλειψη υποστήριξης από τον Σύλλογο Φαρμακοποιών της Δράσης για παροχή δωρεάν συρίγγων, δυσχεραίνει σημαντικά την πρόσβαση των χρηστών σε καθαρό εξοπλισμό χρήσης. Στο πρόβλημα συμβάλει και το γεγονός ότι οι κρατικές δομές οι οποίες παρέχουν καθαρές σύριγγες, λειτουργούν μόνο πρωινές ώρες, περίοδο της μέρας όπου μεγάλο μερίδιο του πληθυσμού χρηστών είναι ανενεργό.

Παράλληλα, πρέπει να τονιστεί ότι η υλοποίηση του σχεδίου για ασφαλή νυκτερινή διασκέδαση, σε μεγάλο βαθμό δεν έχει επιτευχθεί λόγω του πολύ περιορισμένου αριθμού κέντρων νυκτερινής διασκέδασης που συμμετείχαν και του γεγονότος ότι τα κέντρα που συμμετείχαν δεν ελκύουν το προφίλ ατόμων που κάνουν χρήση των εξαρτησιογόνων ουσιών που στοχεύονται μέσω των μέτρων του σχεδίου.

Αναλύοντας σφαιρικά τους λόγους επιτυχίας και αποτυχίας Δράσεων της Εθνικής Στρατηγικής τα ακόλουθα συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν:

- **Βαθμός εναρμόνισης Δράσεων με προτεραιότητες εμπλεκόμενων φορέων.**

Είναι εμφανές ότι η πιθανότητα επιτυχίας μιας Δράσης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον βαθμό στον οποίο ανταποκρίνεται στην αποστολή των εμπλεκόμενων φορέων. Ο καθορισμός μιας Δράσης μέσω διαβούλευσης με τους εμπλεκόμενους φορείς αυξάνει τις πιθανότητες επιτυχίας της καθώς δίδεται η δυνατότητα στους εμπλεκόμενους φορείς να διαμορφώσουν τη Δράση ανάλογα του δικού τους αντικείμενου εργασίας.

Οι φορείς στους οποίους ανατίθενται Δράσεις με τις οποίες διαφωνούν ως προς την αποτελεσματικότητά τους ή που δεν συνάδουν άμεσα με το αντικείμενο εργασίας τους, το πιθανότερο είναι ότι δεν θα καταβάλουν την απαραίτητη προσπάθεια και πόρους για υλοποίησή τους. Δεν έχουν σημαντικά κωλύματα να πράξουν κάτι τέτοιο εφόσον δεν υπάρχουν και οποιεσδήποτε κυρώσεις εάν δεν εφαρμόσουν κάποια Δράση.

- **Αξιολόγηση ικανοτήτων για ανάληψη Δράσεων**

Μια κριτική προς τον ΑΣΚ από φορείς εμπλεκόμενους στην Εθνική Στρατηγική, είναι το ότι ανατέθηκαν Δράσεις σε φορείς που δεν είχαν την γνώση να τις φέρουν εις πέρας. Από μόνο, αυτό δεν είναι αρνητικό στοιχείο, καθώς διαχρονικά οι φορείς που εμπλέκονται στην Εθνική Στρατηγική θα πρέπει να αναπτύξουν καινούργιες δεξιότητες για αντιμετώπιση του ταχέως μεταβαλλόμενου προβλήματος των ναρκωτικών. Το ΑΣΚ όμως, μπορεί να προσφέρει πρόσθετη υποστήριξη και κατευθυντήριες γραμμές ώστε να βοηθήσει τους εμπλεκόμενους φορείς να κτίσουν know-how και να εκτελέσουν επιτυχημένα το έργο τους. Όταν δεν συμβαίνει αυτό, θα συνεχίσουν να παρατηρούνται περιπτώσεις όπως αυτές που κατεγράφησαν την προηγούμενη τετραετία, όπου εμπλεκόμενοι φορείς δεν ήταν σε θέση να ολοκληρώσουν Δράσεις και αναγκάστηκε να τις αναλάβει το ΑΣΚ.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι σε δημόσιες δομές παρατηρείται και το φαινόμενο αντικατάστασης/ μετακίνησης λειτουργών που ασχολούνται με Δράσεις της Εθνικής Στρατηγικής. Σε τέτοιες περιπτώσεις έχει παρατηρηθεί ότι οι καινούργιοι λειτουργοί που αναλαμβάνουν έχουν περιορισμένη γνώση για τις ενέργειες που έχει αναλάβει η υπηρεσία τους, το αποτέλεσμα τους και τις υποχρεώσεις έναντι της Εθνικής Στρατηγικής. Η ελλιπής ενημέρωση που τυγχάνουν και το γεγονός ότι αναλαμβάνουν ένα καινούργιο ρόλο (χωρίς υποστήριξη) δεν βοηθούν στην επίτευξη Στόχων που έχουν τεθεί.

Κάτω από την παράμετρο αυτή εμπίπτει και το θέμα μεγάλου αριθμού εμπλεκόμενων φορέων σε κάποιες Δράσεις. Κατά την λαϊκή ρήση: «Όπου υπάρχουν πολλοί πετεινοί, αργεί να ξημερώσει». Η εμπλοκή μεγάλου αριθμού φορέων σε κάποιες Δράσεις δυσχεραίνει το συντονισμό τους και ωθεί στη μη ανάληψη πρωτοβουλιών.

- **Διάθεση/ επάρκεια/ εξεύρεση πόρων**

Η παρούσα οικονομική κατάσταση και οι μειωμένες κρατικές δαπάνες θα αποτελέσουν πρόκληση για την επόμενη Εθνική Στρατηγική. Είναι σημαντικό να υπάρχει ένας ορθός προγραμματισμός και διερεύνηση κατά πόσο υπάρχουν οι διαθέσιμοι πόροι για υλοποίηση μίας Δράσης. Εφόσον υπάρχουν οι πόροι αυτοί πρέπει να δεσμευτούν κατά το σχεδιασμό της Εθνικής Στρατηγικής και όχι μετά τη δημιουργία πλάνου δράσης να ξεκινά η προσπάθεια εντόπισης πόρων για υλοποίηση Δράσεων. Πολλές από τις προγραμματισμένες Δράσεις της υφιστάμενης Εθνικής Στρατηγικής δεν υλοποιήθηκαν λόγω έλλειψης πόρων. Σε κάποιες περιπτώσεις τα αναμενόμενα κονδύλια δεν διατέθηκαν, σε άλλες όμως είναι φανερό ότι δεν υπήρχε σχεδιασμός από πού θα προέρχονταν οι πόροι για υλοποίηση των Δράσεων με αποτέλεσμα οι Δράσεις αυτές να μείνουν στο ράφι.

Οι ΜΚΟ θα ήθελαν να έχουν περισσότερη οικονομική υποστήριξη από το ΑΣΚ. Αυτό πιθανό να μην είναι δυνατό δεδομένων οικονομικών περιορισμών. Το ΑΣΚ όμως, θα μπορούσε να υιοθετήσει προγραμματισμό για τη διάθεση πόρων και να παρέχει σε ΜΚΟ ένα διαχρονικό πλάνο οικονομικής υποστήριξης. Αυτό θα επιτρέψει σε ΜΚΟ να προγραμματίσουν ανάλογα τις εργασίες τους και θα βελτιώσει την πιθανότητα διαχρονικής επιβίωσης τους. Το γεγονός ότι ΜΚΟ δεν γνωρίζουν εκ των προτέρων το κονδύλι βοήθειας που θα τους προσφερθεί τον επόμενο χρόνο (και το γεγονός ότι αυτό μπορεί να διαφέρει σημαντικά σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο) προκαλεί προβλήματα στη λειτουργία τους και μπορεί να οδηγήσει σε τερματισμό των εργασιών τους.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι στο θέμα εξεύρεσης πόρων, συγκεκριμένος δημόσιος φορέας ανέφερε ότι παρόλο που παρουσιάζονται ευκαιρίες χρηματοδότησης Δράσεων από εταιρείες του ιδιωτικού τομέα, οι δημόσιες δομές δεν είναι πρόθυμες, λόγω κουλτούρας, να προβούν σε τέτοιες συνεργασίες.

Στο θέμα διάθεσης πόρων, προτεραιότητα πρέπει να αποτελέσει το Κέντρο Πολλαπλής Παρέμβασης στη Λεμεσό που στεγάζεται στο Παλαιό Νοσοκομείο. Οι εγκαταστάσεις είναι άθλιες και δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των υπηρεσιών που στεγάζονται εκεί. Δεν έχει γίνει προσπάθεια εξεύρεσης εναλλακτικού χώρου για στέγαση του Κέντρου. Η απώλεια του Κέντρου θα επιφέρει μεγάλο πλήγμα στους Πυλώνες Πρόληψης, Θεραπείας και Μείωσης της Βλάβης

- **Ο μηχανισμός του κρατικού/ κυπριακού κατεστημένου**

Πολλά τα προβλήματα που απορρέουν από την αντίσταση στην υλοποίηση Δράσεων από δημόσιες υπηρεσίες και άλλους κοινωνικούς φορείς όπως συντεχνίες εργαζομένων. Οι φορείς αυτοί φαίνεται να λειτουργούν με γνώμονα το τι είναι προς όφελος τους ή προς όφελος των μελών τους και όχι με το τι είναι προς όφελος της Εθνικής Στρατηγικής.

Η άκαμπτη στάση των φορέων αυτών μπορεί να παρακαμφθεί σε κάποιο βαθμό, μέσω της υποστήριξης ΜΚΟ και ιδιωτικών πρωτοβουλιών. Ο μη-κυβερνητικός και

ο ιδιωτικός τομέας είναι αρκετά πιο εύκαμπτοι από τις δημόσιες δομές και αρκετά πιο αποδεκτοί στο forward thinking που εμπερικλείεται στις Δράσεις της Εθνικής Στρατηγικής. Παράλληλα, οι φορείς αυτοί είναι πιο εξαρτώμενοι από το ΑΣΚ καθώς χρειάζονται αδειοδότηση/ χρηματοδότηση για τα προγράμματα/ δράσεις που αναλαμβάνουν, παράμετρος που τους κάνει ιδιαίτερα ευαίσθητους στις οδηγίες του ΑΣΚ.

Οι δυσκολίες συνεργασίας με τον κυβερνητικό τομέα είναι ένα θέμα το οποίο παρουσιάστηκε και κατά τη διεξαγωγή της υφιστάμενης αξιολόγησης. Παρόλο που η συμπεριφορά αυτή δεν ήταν ενδεικτική όλων των κυβερνητικών υπηρεσιών (οι περισσότερες υπηρεσίες ανταποκρίθηκαν άμεσα στο αίτημα για συνάντηση και παροχή πληροφοριών), με κάποιες υπηρεσίες παρουσιάστηκαν προβλήματα επικοινωνίας και με κάποιες υπηρεσίες δεν καταστεί δυνατή η επικοινωνία καθώς οι αρμόδιοι λειτουργοί δεν ανταποκρίθηκαν στο αίτημα μας. Αυτό εγείρει από μόνο του εύλογα ερωτήματα ως προς την ικανότητα συντονισμού δράσεων από τους φορείς αυτούς και την παροχή ανατροφοδότησης προς το ΑΣΚ.

- **Καθορισμός εφικτών και αρμόζουσων Δράσεων**

Κατά την υφιστάμενη Εθνική Στρατηγική καθορίστηκαν Δράσεις, οι οποίες εκ των υστέρων αποδείχθηκαν μη-υλοποιήσιμες και Δράσεις τις οποίες το ίδιο το ΑΣΚ αξιολόγησε στην πορεία είτε ως ακατάλληλες, είτε ως αχρείαστες.

Στο στάδιο κατάρτισης της Εθνικής Στρατηγικής, αρκετοί φορείς εντοπίζουν την ανάγκη συμπερίληψης ατόμων με ακαδημαϊκά προσόντα πέραν της ψυχολογίας (κοινωνιολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί). Οι εμπλεκόμενοι φορείς επικρίνουν σε κάποιο βαθμό το ΑΣΚ ότι είναι υπέρ-στελεχωμένο με ψυχολόγους και έχει ελλείψεις ατόμων με άλλες ειδικότητες που θα μπορούσαν να προσφέρουν μια διαφορετική, πιο κατάλληλη προσέγγιση σε πτυχές της Εθνικής Στρατηγικής.

Στην κατάρτιση της επόμενης Εθνικής Στρατηγικής, είναι επίσης σημαντικό όπως για τις Δράσεις που θα καθοριστούν, καθοριστούν επίσης και ξεκάθαροι δείκτες ως προς την αξιολόγηση τους. Στην υφιστάμενη Εθνική Στρατηγική υπάρχουν δείκτες (και Δράσεις), οι οποίοι είναι τόσο γενικοί ώστε να είναι αδύνατη η ορθή αξιολόγηση τους. Οι δείκτες που θα καθοριστούν πρέπει να είναι συγκεκριμένοι ως προς το στόχο, μετρήσιμοι ως προς το αποτέλεσμα και να έχουν χρονοδιάγραμμα υλοποίησης.

- **Επιβολή κυρώσεων**

Ένας από τους κύριους λόγους αποτυχίας Δράσεων της Εθνικής Στρατηγικής είναι η έλλειψη κυρώσεων για τους εμπλεκόμενους φορείς σε περίπτωση μη-υλοποίησης Δράσεων. Η έλλειψη κυρώσεων, και συγκεκριμένα στον κυβερνητικό τομέα, δεν προσδίδει στις Δράσεις της Εθνικής Στρατηγικής την απαραίτητη αναγκαιότητα υλοποίησης τους. Οι εμπλεκόμενοι φορείς εκλαμβάνουν Δράσεις της Εθνικής Στρατηγικής ως ενέργειες τις οποίες θα ήταν καλό, αλλά όχι απαραίτητο, να υλοποιήσουν.

Δεν έχει εμπεδωθεί στους εμπλεκόμενους φορείς ότι η Εθνική Στρατηγική είναι σχέδιο δράσης, το οποίο οφείλουν και είναι υπόχρεοι να υλοποιήσουν. Ως αποτέλεσμα της στάσης αυτής, σε ορισμένες εμπλεκόμενες δομές υπάρχουν λειτουργοί οι οποίοι δεν γνωρίζουν καν τις ενέργειες στις οποίες εμπλέκεται ο φορέας τους. Αντιμετωπίζουν την Εθνική Στρατηγική ως χάρτη επιθυμητών ενεργειών που η μη-επιτευξη τους δεν συνεπάγεται κάποιας κύρωσης.

Η θεσμική κατοχύρωση της επιβολής κυρώσεων όμως είναι ένα δίκαιο μαχαίρι. Θα λειτουργήσει ως μοχλός πίεσης για υλοποίηση Δράσεων της υφιστάμενης Εθνικής Στρατηγικής, αλλά θα αποθαρρύνει φορείς από το να δεχτούν να αναλάβουν την υλοποίηση Δράσεων κατά τον καταρτισμό της επόμενης Στρατηγικής.

- **Δομή και τρόπος λειτουργίας του ΑΣΚ**

Η υφιστάμενη δομή και τρόπος λειτουργίας του ΑΣΚ παρουσιάζουν συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες:

- Ο Πρόεδρος του Συμβουλίου διορίζεται απευθείας από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.
- Το Συμβούλιο του ΑΣΚ απαρτίζεται από ακόμη 8 μέλη τα οποία διορίζονται κάθε 3 χρόνια από το Υπουργικό Συμβούλιο. Επιλέγονται με βάση τη γνώση τους για το αντικείμενο και τη συμμετοχή τους σε δράσεις που αφορούν το θέμα των ναρκωτικών. Αρκετά από τα μέλη του Συμβουλίου προέρχονται από δομές οι οποίες είναι υπεύθυνες για την ανάληψη Δράσεων στην Εθνική Στρατηγική.
- Το Διοικητικό Συμβούλιο του ΑΣΚ είναι υπεύθυνο για την Εθνική Στρατηγική καθώς είναι αρμόδιο για έγκριση της πριν θεσμοθετηθεί.
- Η Εθνική Στρατηγική για τα ναρκωτικά καταρτίζεται κάθε 4 χρόνια.

Οι ιδιαιτερότητες αυτές οδηγούν σε συγκεκριμένα προβλήματα:

- Οι περίοδοι που καλύπτουν οι Εθνικές Στρατηγικές δεν συμπίπτουν με τη θητεία των Διοικητικών Συμβουλίων. Το υφιστάμενο Διοικητικό Συμβούλιο έχει την ευθύνη για κατάρτιση της καινούργιας Εθνικής Στρατηγικής, αλλά δεν θα παραμείνει διορισμένο μέχρι την αποπεράτωση της.

Ο διορισμός καινούργιου Συμβουλίου στα μέσα υλοποίησης της Εθνικής Στρατηγικής θα φέρει στο τιμόνι του ΑΣΚ άτομα τα οποία πιθανό να έχουν διαφορετικές αντιλήψεις και να διαφωνούν με κάποιες ενέργειες της Εθνικής Στρατηγικής. Αυτό είναι κάτι το οποίο έχει καταγραφεί με το υφιστάμενο Συμβούλιο και την υφιστάμενη Στρατηγική. Το πρόβλημα που δημιουργείται είναι ότι τα μέλη αυτά έχουν τη δυνατότητα να «μποϊκοτάρουν» τις δράσεις αυτές καθώς είναι κάτω από την αρμοδιότητα φορέων τους οποίους διευθύνουν/ στους οποίους εργοδοτούνται. Το ίδιο το Συμβούλιο συντείνει με τον τρόπο αυτό στη μη-υλοποίηση δράσεων.

- Δεν υπάρχουν ανεξάρτητες δομές αξιολόγησης της Εθνικής Στρατηγικής ενώ αυτή βρίσκεται σε εφαρμογή. Για έναν εξωτερικό παρατηρητή, δημιουργούνται εύλογα ερωτήματα ως προς το πώς ένας λειτουργός του ΑΣΚ μπορεί να αξιολογήσει αντικειμενικά ένα φορέα του οποίου ο Διευθυντής/ Προϊστάμενος είναι και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του ΑΣΚ. Ζητείται δηλαδή από τους λειτουργούς τους ΑΣΚ σε αρκετές περιπτώσεις να αξιολογήσουν την προσπάθεια προϊσταμένων τους.
- Οι δείκτες και τα στατιστικά που παρέχει το ΕΚΤΕΠΝ θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως μια ανεξάρτητη πηγή πληροφόρησης ως προς την αποτελεσματικότητα της Εθνικής Στρατηγικής. Αυτό όμως δεν είναι δυνατό καθώς το ΕΚΤΕΠΝ υπάγεται στο ΑΣΚ. Αυτό δεν εξισώνεται με το ότι το ΕΚΤΕΠΝ εκτελεί την εργασία του μεροληπτικά. Δεδομένου όμως του ότι υπάγεται στο ΑΣΚ, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ανεξάρτητος φορέας.
- Ως θετική αλλαγή στη νομοθεσία μπορεί να χαρακτηριστεί το γεγονός ότι ως Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου δεν διορίζεται πλέον κατευθείαν ο Υπουργός Υγείας. Η πρακτική αυτή φαίνεται να οδηγούσε σε ολιγωρία των εκάστοτε Υπουργών να αναλάβουν δυναμικά το ρόλο τους (έλλειψη χρόνου, προτεραιότητα σε άλλες υποχρεώσεις) και δυσχέραινε προσπάθειες υποβολής πίεσης στο Υπουργείο Υγείας για εκτέλεση Δράσεων.

Ο απευθείας διορισμό Προέδρου του ΑΣΚ από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας προσδίδει καινούργιο κύρος στη θέση και παρέχει στο ΑΣΚ ένα σημαντικό εργαλείο στην υλοποίηση της αποστολής του. Ο Πρόεδρος αναλαμβάνει τώρα ένα πιο ενεργό ρόλο και χρησιμοποιώντας το κύρος του μπορεί να βοηθήσει έμπρακτα στην υλοποίηση της Εθνικής Στρατηγικής. Αναμφίβολα όμως, ο απευθείας διορισμός από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας προσδίδει ένα κομματικό χρωματισμό στον Πρόεδρο του ΑΣΚ. Αυτό δημιουργεί ερωτηματικά κατά πόσο η αποτελεσματικότητα του θα παραμείνει στα ίδια επίπεδα σε περίπτωση αλλαγής κυβέρνησης.

Βιβλιογραφία

- [1] Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου (2009), *Εθνική Στρατηγική για τα Ναρκωτικά 2009–2012*, Λευκωσία.
- [2] Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου (ΑΣΚ) (2009), *Εξαμηνιαίες εκθέσεις Υπουργείων προς το Υπουργικό Συμβούλιο για την Περίοδο Ιουλίου-Δεκεμβρίου 2009*, Λευκωσία.
- [3] Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου (ΑΣΚ) (2009), *Εξαμηνιαίες εκθέσεις Υπουργείων προς το Υπουργικό Συμβούλιο για την Περίοδο Ιανουαρίου-Ιούνιος 2009*, Λευκωσία.
- [4] Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου (ΑΣΚ): *Υλοποίηση του στρατηγικού σχεδίου για ασφαλή νυχτερινή διασκέδαση*, Πρακτικά 2^{ης} συντονιστικής συνάντησης, Λευκωσία, 24 Σεπτεμβρίου 2009.
- [5] Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου (ΑΣΚ): *Σημειώσεις επικοινωνίας με Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων*, Λευκωσία, 11-21 Σεπτεμβρίου 2009.
- [6] Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου (2010), *Έκθεση προς το Υπουργικό Συμβούλιο για την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2010*, Λευκωσία.
- [7] Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου (2011), *Έκθεση προς το Υπουργικό Συμβούλιο για το 2011*, Λευκωσία.
- [8] Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου (ΑΣΚ) (2012), *Ετήσια Έκθεση 2011*, Λευκωσία.
- [9] Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου (ΑΣΚ) (2012), *Συμφωνητικό Έγγραφο στο πλαίσιο του μνημονίου συνεργασίας Μεταξύ Αντιναρκωτικού Συμβουλίου Κύπρου και Υπουργείου Άμυνας*, Λευκωσία.
- [10] Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου (ΑΣΚ), Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας (ΥΨΥ) & Γενικό Επιτελείο Εθνικής Φρουράς (ΓΕΕΦ) (2012), *Πρωτόκολλο Παραπομπής Οπλιτών που κάνουν χρήση παράνομων και νόμιμων ουσιών μεταξύ του Υπουργείου Άμυνας και Θεραπευτικών Κέντρων των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας του Υπουργείου Υγείας*, Λευκωσία.

- [11] Αστυνομία Κύπρου (2011), *Ετήσια Έκθεση 2010*. Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <[http://www.police.gov.cy/police/police.nsf/All/0A88B14D2782D17AC22578CE00384941/\\$file/etisiaekthesi.pdf](http://www.police.gov.cy/police/police.nsf/All/0A88B14D2782D17AC22578CE00384941/$file/etisiaekthesi.pdf)> [τελευταία πρόσβαση 05/08/2012].
- [12] Γενικό Χημείο του Κράτους (2010), *Ετήσια Έκθεση 2010*. Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <[http://www.moh.gov.cy/MOH/SGL/SGL.nsf/All/20709DDB5A6DC68EC225794F00420379/\\$file/Ετήσια%20Έκθεση%20ΓΧΚ%202010.pdf](http://www.moh.gov.cy/MOH/SGL/SGL.nsf/All/20709DDB5A6DC68EC225794F00420379/$file/Ετήσια%20Έκθεση%20ΓΧΚ%202010.pdf)> [τελευταία πρόσβαση 26/07/2012]
- [13] Γενικό Χημείο του Κράτους (2011), *Ετήσια Έκθεση 2011*. Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <[http://www.moh.gov.cy/MOH/SGL/SGL.nsf/All/E1FDD7C06559B53DC2257A52002050D3/\\$file/Ετήσια%20Έκθεση%20ΓΧΚ%202011.pdf](http://www.moh.gov.cy/MOH/SGL/SGL.nsf/All/E1FDD7C06559B53DC2257A52002050D3/$file/Ετήσια%20Έκθεση%20ΓΧΚ%202011.pdf)> [τελευταία πρόσβαση 26/07/2012]
- [14] Δανιήλ Α., *Στ' ανθρώπινα δικαιώματα προσκρούει το Νάρκοτεστ*. Εφημερίδα Σημερινή: 27-10-2011.
- [15] Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά Κύπρου (ΕΚΤΕΠΝ) (2009), Σκιαγράφιση, αρ. 28, *Χρήση παράνομων ουσιών εξάρτησης & παρεμβάσεις μείωσης της βλάβης*, Λευκωσία.
- [16] Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά Κύπρου (ΕΚΤΕΠΝ) (2009), Σκιαγράφιση αρ. 33, *Φυλακές και Χρήση Παράνομων Εξαρτησιογόνων Ουσιών*, Λευκωσία.
- [17] Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά Κύπρου (ΕΚΤΕΠΝ) (2010), *5 χρόνια παρακολούθησης του φαινομένου των ναρκωτικών στην Κύπρο*, Λευκωσία.
- [18] Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά Κύπρου (ΕΚΤΕΠΝ) (2010), Σκιαγράφιση αρ. 37, *Κοινωνική Επανένταξη*, Λευκωσία.
- [19] Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά Κύπρου (ΕΚΤΕΠΝ) (2011), Σκιαγράφιση αρ. 42, *Ο Δείκτης Θανάτων και Θνησιμότητας*, Λευκωσία.
- [20] Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά Κύπρου (ΕΚΤΕΠΝ) (2011), Σκιαγράφιση αρ. 43, *Ο Δείκτης Γενικού Πληθυσμού*, Λευκωσία.

- [21] Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά Κύπρου (ΕΚΤΕΠΝ) (2012), Σκιαγράφιση, αρ. 46, *Δείκτης Αίτησης Θεραπείας*, Λευκωσία.
- [22] Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά Κύπρου (ΕΚΤΕΠΝ) (2012), Σκιαγράφιση, αρ. 47, *Δείκτης Επικράτησης της Προβληματικής Χρήσης*, Λευκωσία.
- [23] Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας (ΕΚΠΝΤ) (2002), *Τα ναρκωτικά στο προσκήνιο*, Δελτίο αριθμός 6: Ψυχαγωγική χρήση ναρκωτικών – Σημαντική πρόκληση για την ΕΕ, ΕΚΠΝΤ, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των ΕΚ.
- [24] Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (2012), *Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο: Προς μια δυναμικότερη ευρωπαϊκή απάντηση στο πρόβλημα των ναρκωτικών», 481^η σύνοδος ολομέλειας της 23^{ης} και 24^{ης} Μαΐου 2012, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.*
- [25] Κέντρο Εκπαίδευσης Έρευνας και Αξιολόγησης (2012), *Ερευνητικό Πρόγραμμα για την αξιολόγηση του Προγράμματος «Μέντωρ» στη Δημοτική Εκπαίδευση και στη Μέση Εκπαίδευση.* Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <<http://www.pi.ac.cy/pi/files/keea/Research/mentor.pdf>> [τελευταία πρόσβαση 11/07/2012].
- [26] Κοινοβουλευτική Επιτροπή για την Εγκληματικότητα και την Καταπολέμηση των Ναρκωτικών και Εξαρτησιογόνων Ουσιών (2011), *Ο συντονισμός των αρμόδιων υπηρεσιών και των εθελοντικών οργανώσεων για προστασία των μαθητών στα σχολεία από το κάπνισμα σε συνδυασμό με τα ναρκωτικά και τις εξαρτησιογόνες ουσίες και Ενημέρωση για τις νόμιμες ουσίες εξάρτησης, κάπνισμα και αλκοόλ και την κατανάλωση αλκοόλ ακόμη και σε παιδικές ηλικίες*, Λευκωσία.
- [27] Νικολάου Η. (2009), *Αυτεπάγγελτη έρευνα Επιτρόπου Διοικήσεως αναφορικά με την ποινική, σωφρονιστική και μετασωφρονιστική μεταχείριση ουσιοεξαρτώμενων προσώπων και την εισαγωγή και διάθεση ναρκωτικών στις Φυλακές*, Λευκωσία, 25 Νοεμβρίου 2009.
- [28] Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου (ΟΝΕΚ): *Σημείωμα προκαταρκτικής Αξιολόγησης Προγράμματος Ασφαλούς Νυχτερινής Διασκέδασης*, Λευκωσία, 9 Φεβρουαρίου 2011.

- [29] Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (2009), *Κατευθυντήριες οδηγίες για την Ψυχοκοινωνικά Υποβοηθούμενη Φαρμακευτική Θεραπεία Εξάρτησης από τα Οπιοειδή*, Γενεύη, ISBN 978 92 4 154754 3.
- [30] Τμήμα Επιθεώρησης Εργασίας (2010), *Αλκοόλ και Άλλες Εξαρτησιογόνες Ουσίες στους Χώρους Εργασίας*, Λευκωσία: Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών.
- [31] Τμήμα Τελωνείων (2010), *Κατασχέσεις Ναρκωτικών – Έκθεση Κατάστασης 2010*.
- [32] Τμήμα Τελωνείων (2011), *Κατασχέσεις Ναρκωτικών – Έκθεση Κατάστασης 2011*.
- [33] Υπηρεσία Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Αγωγής (2011), *Σύνοψη Δραστηριοτήτων της Υπηρεσίας Συμβουλευτικής & Επαγγελματικής Αγωγής για τη Σχολική Χρονιά 2010-2011*, Λευκωσία.
- [34] Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας (ΥΨΥ) (2009), *Ετήσια Έκθεση 2009*. Διαθέσιμη ιστοσελίδα:
<<http://www.moh.gov.cy/Moh/MHS/MHS.nsf/All/B19007A0F6EF837BC225773100209CAF?OpenDocument>> [τελευταία πρόσβαση 03/08/2012].
- [35] Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (2009), *Ετήσια Έκθεση 2009*. Διαθέσιμη ιστοσελίδα:
<http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/sws/sws.nsf/dmlannualrpt_Archive_gr?OpenForm> [τελευταία πρόσβαση 16/08/2012].
- [36] Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (2010), *Ετήσια Έκθεση 2010*. Διαθέσιμη ιστοσελίδα:
<http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/sws/sws.nsf/dmlannualrpt_Archive_gr?OpenForm> [τελευταία πρόσβαση 16/08/2012].
- [37] Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (2009), *Ετήσια Έκθεση 2009*, Λευκωσία.
- [38] Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (2011), *Ετήσια Έκθεση 2010*, Λευκωσία.
- [39] Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (2012), *Ετήσια Έκθεση 2011*, Λευκωσία.
- [40] Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, *Αγωγή Υγείας, Υποσελίδια*. Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <http://www.moec.gov.cy/agogi_ygeias> [τελευταία πρόσβαση 01/08/2012].

- [41] Υπουργείο Υγείας (2010), *Ετήσια Έκθεση 2010*. Διαθέσιμη ιστοσελίδα: <[http://www.moh.gov.cy/MOH/MOH.nsf/EEBCAF0CDB3C0C4FC22577BB0026941E/\\$file/Ετήσια%20Εκθεση%202010.pdf](http://www.moh.gov.cy/MOH/MOH.nsf/EEBCAF0CDB3C0C4FC22577BB0026941E/$file/Ετήσια%20Εκθεση%202010.pdf)> [τελευταία πρόσβαση, 09/07/2012].
- [42] Buning, E., & Verster, A. (2000), *Methadone Guidelines*. Available at URL: <<http://www.q4q.nl/methwork/guidelines/guidelinesuk/guidelines.htm>> [assessed 01/08/2012].
- [43] Culley, D. M., et al. (2012), *Assessment of the implementation of the EU Drugs Strategy 2005–2012 and its Action Plans*. Rand Europe. Available at URL: <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/technical_reports/2012/RAND_TR1228.pdf> [assessed 19/07/2012]
- [44] European Monitoring Centre for Drugs & Drug Addiction (EMCDDA) (2011), *Annual report on the state of the drugs problem in Europe*, Lisbon.
- [45] Federation of Drug & Alcohol Professionals (2012), *DANOS 2012: Developing standards of practice in the drugs & alcohol workforce*, A practical guide for commissioners and providers of drugs and alcohol services. Available at URL: <http://www.alcohollearningcentre.org.uk/_library/DANOS_Developing_standards_of_practice_in_the_drugs_and_alcohol_workforce.pdf> [assessed 01/08/2012].
- [46] World Health Organization (2007), *Promoting Health in Prisons. A WHO guide to the essentials in prisons health*. Available at URL: <http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/99018/E90174.pdf> [assessed: 16/08/2012].
- [47] Degkwitz P., Zurhold H., Haasen C. (2008), *Evaluation of the Cyprus "Action Plan on Drug Demand Reduction and on Supply Reduction – 2004-2008"*, Hamburg: Centre for Interdisciplinary Addiction Research of the Hamburg University.

Λίστα Ακρωνύμιων

ΑΣΚ	Αντιναρκωτικό Συμβούλιο Κύπρου
Γ.Ε.Ε.Φ	Γενικό Επιτελείο Εθνικής Φρουράς
ΕΚΤΕΠΙΝ	Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά
ΕΚΠΙΝΤ	Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας
ΕΤΥΚ	Ένωση Τραπεζικών Υπαλλήλων Κύπρου
ΖΕΠ	Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας
ΘΕΜΕΑ	Θεραπευτική Μονάδα Εξαρτημένων Ατόμων
ΚΕΒΕ	Κυπριακό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο
Κ.Ε.Ε.Α	Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης
ΚΕΘΕΑ	Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων
Κ.ΕΝ.Θ.Ε.Α	Κέντρο Ενημέρωσης για τα Ναρκωτικά και Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων
ΚΟΤ	Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού
Μ.ΕΡ.Α	Μονάδα Εργασιακής Αποκατάστασης
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΜΟ.Κ.Α.Σ	Μονάδα Καταπολέμησης Αδικημάτων Συγκάλυψης
ΟΑΠ	Ομάδα Άμεσης Παρέμβασης
ΟΕΒ	Ομοσπονδία Εργοδοτών & Βιομηχάνων
ΟΝΕΚ	Οργανισμός Νεολαίας Κύπρου
ΟΣΕΑ	Οργανισμός Συγκοινωνιών Επαρχίας Αμμοχώστου
ΟΣΕΛ	Οργανισμός Συγκοινωνιών Επαρχίας Λευκωσίας
ΠΟΕΔ	Παγκύπρια Οργάνωση Ελλήνων Δασκάλων
ΠΟΥ	Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας
ΣΕΑΥΠ	Συντονιστικής Επιτροπής Αγωγής Υγείας και Πολιτότητας
Υ.ΚΑ.Ν	Υπηρεσία Καταπολέμησης Ναρκωτικών
ΥΚΕ	Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας
ΥΠΠ	Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού
ΥΨΥ	Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας
ΤΑΕΠ	Τμήμα Ατυχημάτων και Επειγόντων Περιστατικών
ΤΕΠΑΚ	Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου